

Pierre WERNER

ITINERARII
luxemburgheze și europene

Pierre WERNER

Itinerarii luxemburgheze și europene

Evoluții și Amintiri
1945 – 1985

Traducere și addenda: Elena-Rodica DĂNESCU
Ediția a III-a

București – 2010

WERNER, Pierre

Itinéraires luxembourgeois et européens (2 tomes)

Copyright © 1991 by Editions de l'Imprimerie Saint-Paul Luxembourg

ISBN 2-87963-124-6 – Ediția originală

Fotografie © Arhiva personală Pierre Werner, 1998

Ediție îngrijită de
dr. Elena-Rodica Dănescu,
cercetător științific.

Toate drepturile rezervate.
Reproducerea interzisă.

© 1997 - Academia Internațională pentru Studiul Istoriei Culturii și Religiiilor, București; Editura Gnosis, București 1998, ISBN 973-9497-06-3; Editura Gnosis, București 2003, Ed. rev., ISBN 973-9497-41-1. Volume publicate cu concursul Academiei Internaționale pentru Studiul Istoriei Culturii și Religiiilor

© Editura *GNOSIS*, București 2010, Ed. rev.
ISBN 978-973-0-09215-8

GÂNDURI LA EDIȚIA A TREIA

*Exprim întreaga mea recunoștință
Doamnei Marie-Anne Werner și Domnului Henri Werner, pentru
încurajări și pentru suportul lor moral constant.
Mulțumesc, de asemenea, Editurii Saint-Paul din Luxembourg
pentru înțelegere și eficacitate.*

Gânduri...

Ediția a treia a traducerii în limba română a «*Itinerariilor luxemburgheze și europene*» care vede lumina tiparului în aceste zile este înainte de toate un omagiu adus autorului lor, **Pierre Werner**.

Printr-un parcurs de aproape jumătate de veac în viața politică și publică a Marelui-Ducat, din care mai bine de douăzeci de ani ca lider al guvernului, prin contribuția sa decisivă la noua arhitectură comunitară, prin opera esențială, punerea pe făgaș a Uniunii Economice și Monetare, eminentul economist, diplomat și jurist **Pierre Werner** a marcat inconfundabil devenirea contemporană a Luxemburgului și a imprimat un suflu hotărâtor strategiei de edificare a Europei unite.

Evoluția postbelică și modelul de dezvoltare al țării sale cunoscut ca «*miracolul economic luxemburghez*», cea dintâi strategie viabilă și planul în etape de integrare monetară europeană – numit chiar «*Planul Werner*» – sunt puternic impregnate de spiritul său prospectiv și consensual. În viziunea lui **Pierre Werner** dezvoltarea de ansamblu a societății s-a fundamentat pe traiectoria liniilor de forță ale economiei viitorului – domeniul financiar-bancar, comunicațiile, audio-vizualul, tehnologia informației, pluriculturalitatea și multilingvismul – concomitent cu punerea în valoare a potențialului uman, a creativității și competitivității înainte de toate. Într-o Europă integrată și într-o lume din ce în ce mai globalizată, specificul și identitatea națională, independența Luxemburgului au fost astfel permanent consolidate, nu prin autarhie, ci printr-o largă deschidere internațională, prin dialog și comunicare. În această construcție, moneda a fost concepută drept vector-motor al integrării regionale și europene.

Consecvent convingerilor sale privind armonizarea eficacității economice cu echitatea socială, manifestate conceptual și ca soluții practice încă din primii ani postbelici, **Pierre Werner** este recunoscut ca artizan al «modelului de concertare socială». Veritabil sistem al compromisului social și al spiritului de solidaritate pentru degajarea ariei de consens între partenerii sociali, acest model a permis menținerea și

consolidarea unui climat intern pozitiv, de pace socială. Astfel, Luxemburgul, cea mai mică țară a Uniunii Europene, a devenit unul dintre cele mai bogate state din lume și totodată un exemplu de stabilitate, armonie, consens și solidaritate socială. De altminteri, acest credo al armoniei și-a găsit expresia și în sinuosul proces al elaborării planului uniunii monetare europene în care **Pierre Werner**, unanim recunoscut ca «*părinte al euro*», a făcut dovada că tenacitatea și loialitatea intelectuală, rezistența morală, răbdarea și înțelepciunea au determinat, nu o dată, redresarea situațiilor tensionate de criză și au dus la rezolvarea unor contradicții aparent fără ieșire în beneficiul întregului continent.

Pe toată durata carierei sale publice de excepție, acest umanist modern, carismatic și perfecționist, puternic atașat valorilor creștine cele mai profunde, exigent înaintea de toate cu sine însuși, are nu doar meritul de a fi imaginat și, în bună măsură, concretizat profilul economic inconfundabil și noua poziționare a Luxemburgului în ansamblul european și mondial, ci și acela de a fi întemeiat o adevărată «*scoală etică și de gândire*» în viața politică, contribuind la formarea unor personalități de vârf pe frontul european.

Remarcabil om de cultură, fin cunoscător al literaturii universale și filosofiei, muzician subtil și sensibil, **Pierre Werner** a intrat în contact cu spiritualitatea românească încă din anii studenției pariziene. După cum însuși mărturisea, a fost fascinat de latinitatea românească și de existența unor comunități transilvane vorbitoare ale unui idiom luxemburghez. Mai apoi, legăturile sale cu România aveau să se adâncească atât la cel mai înalt nivel politic, cât mai ales în plan științific și cultural.

În anul 1997 **Pierre Werner** a primit cu multă căldură proiectul traducerii în limba română a «*Itinerariilor luxemburgheze și europene*» și publicarea acestora sub egida Academiei Internaționale pentru Studiul Istoriei Culturii și Religiiilor. Și aceasta nu numai pentru că era vorba de prima traducere a Memoriilor¹ sale în străinătate – o premieră absolută –, de faptul că lucrarea avea să apară chiar înaintea operaționalizării

---

¹ „Itiéraires luxembourgeois et européens. Evolutions et souvenirs: 1945-1985“, 2 tomes, Editions Saint-Paul, Luxembourg, 1991-1992.

sistemului EURO² pe care domnia-sa l-a conceput și pus în operă sau fiindcă ediția în limba română putea fi interpretată ca un omagiu intelectual original la cea de-a 85-a aniversare a zilei sale de naștere.

Bucuria profundă a lui **Pierre Werner** venea mai ales din aceea că grație traducerii acestor Memorii, tinerii, studenții, cercetătorii, publicul din România – țară profund europeană și aparținând, precum Luxemburgul, lumii latine – vor avea prilejul să afle desfășurarea unor evenimente istorice ale devenirii Europei unite chiar de la unul din făuritorii și protagoniștii lor de seamă. Inițiativa editorului de a distribui această lucrare în mod gratuit bibliotecilor publice din toată țara – salutată cu interes de autor – a făcut ca opera europeană a lui **Pierre Werner**, al cărei studiu era rezervat până atunci cu precădere mediilor universitare academice, să devină accesibilă oricărui cititor din România.

Am regăsit rigoarea și entuziasmul lui **Pierre Werner**, dar și calitatea rară de a-și pune în valoare interlocutorii, în minuțiozitatea îndelungatelor și plinelor de miez discuții pe care le-am avut pe marginea acestui proiect, în atenția cu care a selectat și adnotat textul pentru ediția în limba română, în interesul cu care a urmărit fiecare fază premergătoare apariției cărții și, mai presus de toate, în gestul domniei-sale de a lua parte la Ședința academică organizată la București la 11 mai 1998 sub egida UNESCO și al Academiei Internaționale pentru Studiul Istoriei Culturii și Religiei, împreună cu personalități luxemburgheze de marcă. Prezența și discursul domniei-sale au reprezentat un moment de istorie, de maximă emoție și trăire intelectuală, care vor rămâne în memoria afectivă a tuturor participanților – iluștri exponenți ai vieții științifice-academice, ecleziastice și politico-diplomatice din România.

Pierre Werner s-a stins din viață la 24 iunie 2002, lăsând în urma sa o operă prezentă în viața de fiecare zi a continentului, iar forța și originalitatea ideilor sale, în conștiința spirituală a sute de milioane de Europeni!

Elena-Rodica Dănescu

București, septembrie 2010

---

² 1 ianuarie 1999 – intrarea în vigoare a monedei unice europene scripturale.

Pierre WERNER

ITINERARII
luxemburgheze și europene

Pierre WERNER
(29 decembrie 1913 - 24 iunie 2002)
Președinte de Onoare al Guvernului luxemburghez

Avant-propos

Lorsque, entré en retraite en 1984, après 30 années de vie politique, je commençais à rédiger mes Mémoires, je ne pouvais pas imaginer qu'une partie essentielle de mes écrits paraîtrait un jour, traduite en langue roumaine, sous l'égide d'une éminente institution culturelle de Bucarest.

En effet, mes «Itinéraires Luxembourgeois et Européens» s'adressaient d'abord à mes compatriotes, pour leur faire prendre conscience des changements profonds et multiples intervenus après 1945, à la fois dans la position internationale du Grand-Duché et dans l'évolution des données socio-économiques de la vie des Luxembourgeois.

Que se manifeste l'intérêt d'un lectorat aussi éloigné géographiquement que historiquement, est à première vue surprenant.

Mais l'Union Européenne a actuellement le vent en poupe. Le Luxembourg, le plus petit Etat des six pays fondateurs, paraît bien situé pour témonigner du modèle de paix et de consensus qui depuis un demi-siècle préside à la construction européenne. La politique étrangère au cours des dernières décennies, s'est largement confondue avec sa politique européenne.

*Il m'importe de remercier l'Éditeur de sa
généreuse audace et la Traductrice d'y avoir
prêté son incontestable talent linguistique.*

Émile Hennis

Luxembourg, février 1998

Cuvânt înainte

Când în 1984, retrăgându-mă după 30 de ani de viață politică, am început să-mi scriu Memoriile, nu bănuiam că o parte esențială a scrierilor mele va vedea într-o zi lumina tiparului, tradusă în limba română, sub egida unei eminente instituții culturale din București.

„Itinerariile luxemburgheze și europene“ se adresează, în primul rând, compatrioților mei pentru a-i face să conștientizeze schimbările profunde și multiple care s-au petrecut după 1945 atât în privința poziției internaționale a Marelui-Ducat, cât și în evoluția datelor economico-sociale ale vieții luxemburghezilor.

Interesul unui public aflat la depărtare geografică dar și istorică, este la prima vedere surprinzător.

Dar Uniunea Europeană are în prezent „vântul la pupa“. Luxemburgul, cea mai mică țară dintre cele șase fondatoare comunitare, pare bine plasată pentru a ilustra modelul de pace și consens care, de o jumătate de veac, însuflețește construcția europeană. De-a lungul ultimelor decenii, politica externă luxemburgheză s-a identificat în mare măsură cu politica sa europeană.

Se cuvine să aduc mulțumiri editorului pentru temeritatea sa generoasă și traducătoarei, cu al său talent lingvistic incontestabil.

Pierre Werner

Luxemburg, februarie 1998

Introducere

la ediția română

Tălmăcirea acum în România a acestor pagini despre Luxemburg și despre Europa, scrise de un strălucit luxemburghez și de un mare european nu este deloc întâmplătoare. Pierre Werner înseamnă un nume de referință în analele unității continentului nostru. Timp de două decenii președinte al guvernului celei mai mici țări a actualei Uniuni Europene – dar și una dintre cele mai prospere, președinte de onoare al aceluiași guvern cu începere din 1984, mentor și model al atâtor generații de politicieni, venerabilul om de stat – gânditor de mare ascuțime în sfera economicului, autor al unui plan care îi poartă numele privitor la delicata problematică a integrării monetare a Europei occidentale – autor al acestor „Itinerarii“ ne poartă, prin mărturia sa prețioasă, de-a lungul a patruzeci de ani cruciali în care Apusul postbelic s-a definit în marea sa confruntare cu cele două supraputeri de la Est și Vest.

Pentru cărturarii români care l-au omagiat în 1994 pe Pierre Werner – acest umanist modern care a îmbrățișat cele mai profunde valori ale filosofiei creștine – prin alegerea sa ca membru de onoare al Academiei Române este, cu siguranță, mai puțin îndepărtat decât se presupune îndeobște. Din acest centru al spiritualității moderne, din acest spațiu al unei perpetue maxime densități demografice și al unei înalte tehnici europene au plecat, cu opt sute de ani în urmă, acei „flandrenses“ care așezați în Transilvania au devenit clăditori în Țara Bârsei și în părțile Cibinului sau pe văile Târnavelor, alături de români și de alte neamuri aici poposite, ai unei vieți istorice transalpine pline de interes și de culoare.

Într-un ceas al integrării europene care rămâne un deziderat major al acestui sfârșit de secol și de mileniu, scrisul unuia dintre creatorii strategiei care a ținut la nașterea Uniunii Europene este accesibil cititorilor

noștri grație acestei binevenite traduceri. Să o salutăm ca pe un act necesar de politică și cultură.

Exprimăm întreaga noastră grațitudine autorului „Itinerariilor...” pentru a se fi aplecat cu atâta minuțiozitate asupra ediției române a Memoriilor sale, precum și Doamnei Marie-Anne Werner, pentru disponibilitatea și eficacitatea sa exemplară; un cuvânt special de mulțumire se cuvine Editurii luxemburgheze Saint-Paul și distinsului său Administrator-delegat.

Razvan Theodorescu
Membru al Academiei Române
Rector al Academiei Internaționale
pentru Studiul Istoriei și Culturii și al Religiiilor

București, martie, 1998

Introduction à l'édition roumaine

La parution en Roumanie de cet ouvrage sur le Grand-Duché et sur l'Europe écrit par un illustre Luxembourgeois et grand Européen n'est pas un pur hasard. Pierre Werner, ce visionnaire dont l'existence est si riche en action et en réflexion, représente une personnalité exemplaire à plus d'un titre, un nom de référence dans les annales de l'unité du continent.

Présidant pendant deux décennies le Gouvernement du plus petit pays – mais un des plus florissants – de l'actuelle Union Européenne, Président honoraire du Gouvernement à partir de 1984, réputé spécialiste en Droit international et penseur de finesse dans la sphère économique, cet éminent homme d'Etat, auteur du plan portant sur l'intégration monétaire européenne, nous conduit – par ses Mémoires et témoignages inestimables – à travers ses „Itinéraires...“ d'une quarantaine d'années, durant lesquelles l'Occident de l'après-guerre s'est forgé dans la vaste confrontation entre l'Est et l'Ouest.

Pour les savants de notre pays qui ont rendu hommage à Pierre Werner – humaniste moderne qui a embrassé les valeurs les plus profondes de la philosophie chrétienne – en l'élevant Membre d'honneur de l'Académie Roumaine, le Luxembourg est, certainement, beaucoup moins éloigné que l'on pourrait soupçonner. Bien au contraire; de ce haut-lieu de spiritualité qui allait devenir berceau de l'idée européenne, sont venus – il y a plus de huit siècles – les „flandrenses“, ancêtres des Luxembourgeois d'aujourd'hui, qui se sont établis en Transylvanie, au pays de Bârsa, dans les parages de Cibin ou dans les vallées des Târnavé devenant, ensemble avec les Roumains et les autres peuplades d'ici, bâtisseurs d'une vie historique transalpine, pleine d'intérêt et riche en couleurs.

A l'heure de l'intégration européenne, qui demeure une aspiration cardinale de cette fin de siècle et de millénaire, l'ouvrage d'un

constructeur de l'Union Européenne devient accessible à nos lecteurs grâce à cette bienvenue traduction. Saluons-la comme un acte de culture si nécessaire.

Je voudrais exprimer notre gratitude tout entière à l'auteur des „Itinéraires...“ qui s'est penché combien minutieusement sur l'édition roumaine de ses Mémoires, ainsi qu'à Madame Marie-Anne Werner, pour sa disponibilité et son efficacité exemplaires. J'adresse nos chaleureux remerciements aux Editions Saint-Paul de Luxembourg et à leur distingué Administrateur-délégué, qui ont fait que ce projet puisse prendre corps.

Razvan Theodorescu
Membre de l'Académie Roumaine
Président de l'Académie Internationale
pour l'Etude de l'Histoire de la Culture et des Religions

Bucarest, Mars, 1998

Itinerarii
luxemburgheze și europene

Evoluții și Amintiri
1945 – 1985

INTRODUCERE

Luxemburgul ultimului deceniu al secolului XX nu mai este cel din ianuarie 1945. De atunci, Marele-Ducat și-a pansat rănilor pricinuite de cel de-al doilea război mondial și de ocupația străină. Și-a reconstruit regiunile năruite, a despăgubit victimele, și-a relansat economia – pe care a restructurat-o și diversificat-o. În același timp, locuitorii săi și-au schimbat, în multe privințe, stilul de viață sub influența urbanizării progresive și a creșterii nivelului veniturilor. Marele-Ducat s-a inserat în acțiunile colective internaționale, a luat parte la inițierea și dezvoltarea Comunităților Europene, a devenit gazdă a unor instituții europene. Luxemburgul a îmbunătățit și extins securitatea socială a cetățenilor săi, a amplificat și diversificat posibilitățile de pregătire școlară.

Prin toate acestea, țara mea nu a făcut decât să urmeze tendințele și evoluțiile de pe plan mondial. Într-adevăr, în mai puțin de o jumătate de secol, chipul Terrei s-a schimbat profund. Știm din experiență că perioadele postbelice sunt marcate de un efort intensiv pentru reînnoire și dezvoltare; perioada de după 1945 poartă amprenta extraordinarelor progrese științifice și tehnologice care fac din aceste decenii una din cele mai dinamice și revoluționare epoci ale istoriei.

Pentru Luxemburg, peste această evoluție generală vertiginoasă se suprapune un fenomen suplimentar corespunzând emancipării naționale, unei voințe mai ferme și mai active de a-și asuma propriul destin, de a fi subiect al vieții internaționale și mai puțin obiect al acesteia. Nu este nici o îndoială că rezistența în fața ocupației germane a favorizat zămislirea acestui sentiment de afirmare.

Guvernul reîntors din exil avea o seamă de idei noi privitoare la investiții și la valorificarea bogățiilor naționale; proiectele sale au fost însă modeste comparativ cu ceea ce avea să devină realitate.

În raport cu perioada antebelică, Marele-Ducat a cunoscut în ansamblu, pe toate planurile, transformări de profunzime.

Începutul ultimului pătrar al secolului XX părea să marcheze sfârșitul acestei epoci, sau mai degrabă să producă o cotitură spre un nou model de creștere și de dezvoltare. Expansionismul s-a dovedit plin de neajunsuri, iar tineretul și-a căutat în alte direcții satisfacțiile de ordin material și spiritual.

Ca observator și actor pe scena națională, fie ea administrativă sau politică, în propria-mi carieră am putut decela accentele și frământările acestei evoluții. Încurajat de prieteni – care mă consideră un martor de marcă al acestor evenimente – purced deci să aștern pe hârtie, așa cum le-am trăit, experiențe și amintiri din perioada 1945-1985.

Destinul meu personal a făcut ca imediat după Eliberare să fiu chemat a îndeplini funcții administrative foarte apropiate centrelor de decizie din politica națională. Mai târziu, timp de 25 de ani, am exercitat funcții guvernamentale de mare responsabilitate; cinci ani am avut chiar experiența opoziției parlamentare.

Oamenii de stat luxemburgezi, cu excepția lui Emmanuel Servais și într-o oarecare măsură a lui Nicolas Welter, nu au manifestat niciodată înclinația de a-și scrie Memoriile. Îi înțeleg. Procedul are inconvenientele lui. Fără îndoială, pentru a depăși neajunsurile acestui gen literar care conduce la mulțumirea de sine sau la adversități nebănuite, trebuie să fii ori încrezător în propriul talent literar, ori motivat de nevoia imperioasă de a-ți justifica și apăra opera.

Paginile de față nu se vor o apologia pro vita mea. Ele își propun interpretarea unei perioade din istoria noastră prin filtrul unui destin politic personal. În tumultul derutant de evenimente și întâmplări politice, ele îl vor ajuta poate pe cititor să perceapă linia de dezvoltare care a străbătut cele patru decenii de după marea conflagrație mondială din 1940-'45; dezvoltarea care a făurit Luxemburgul de astăzi, cu tăria și slăbiciunea sa.

CAPITOLUL I

DRUMUL 1945 – 1953

O aniversare

Două sunt modurile de a reacționa în clipa trecerii de pragul vârstei de patruzeci de ani. Unul este nota pesimistă sau dezamăgită. Am cunoscut oameni cu vastă cultură intelectuală pe care apropierea de patruzeci de ani (depășirea jumătății existenței) i-a neliniștit ca și când s-ar fi produs schimbarea inevitabilă de ritm între ascensiunea vitală și coborâre. Omul la patruzeci de ani – a exclamat Charler Péguy în „Clio“ – se află „la apogeul melancoliei umane“.

Al doilea mod este redat printr-un dicton, american cred, care mi-a fost stăruitor citat în întreg anul precedând cea de-a patruzecia aniversare: „Life begins at forty“. „Viața începe la patruzeci de ani“.

Deși știam că drumul psihologic către neființă începe înainte de patruzeci de ani, constatarea acestei iremediabile realități nu m-a împins la gânduri triste; și am exploatat mai degrabă optica maturizării inerente destinului omenesc, decât cea a vlăguirii.

În orice caz, ziua celei de-a patruzecia aniversări – 29 decembrie 1953 – a căpătat pentru mine o semnificație deosebită, justificând într-un anume sens dictonul american. La data respectivă, Suverana a semnat Decretul prin care am fost numit Ministru de Finanțe ceea ce l-a făcut pe Joseph Bech, Președintele Guvernului, să mă prezinte Marii-Ducese în următorii termeni: „Doamnă, faceți un ales cadou Domnului Werner pentru cea de-a patruzecia aniversare a sa“. Firește, a fost un dar frumos, dacă socotesc

intensitatea și varietatea vieții mele publice ce a urmat, satisfacțiile reale pe care le-am trăit contribuind la zămislirea destinului națiunii. Este știut însă că orice funcție guvernamentală comportă și „spini“ capabili, cel puțin pe moment, să otrăvească. Și pe alte meleaguri, dar și la noi am văzut ce poate însemna un cadou otrăvit. Dar să trecem peste!

Antecedentele

Ce să-l fi determinat oare pe Joseph Bech – care a prezentat demisia Guvernului după decesul Domnului Dupong – să-și fixeze atenția asupra persoanei mele? Marea-Ducesă nu acceptat demisia Cabinetului și l-a însărcinat pe Domnul Bech să prezideze, pe mai departe, Guvernul.

La vremea respectivă, pentru partidul din care făceam parte formarea Guvernelor reprezenta prilej de deliberare și aprobare în sânul fracțiunii parlamentare. Ca întotdeauna în asemenea circumstanțe nici de astădată nu erau puțini candidați pentru un fotoliu ministerial. Joseph Bech i-a îndepărtat rând pe rând, insistând pe necesitatea unei competențe speciale în materie de finanțe; și aceasta într-un moment în care țara era oarecum traumatizată dispariția unui om de stat reputat pentru temeinicia cu care gestionase „de pe poziția unui bun tată de familie“, fondurile naționale. Nu trebuie uitat că Pierre Dupong, cu prudența sa proverbială, nu fusese totuși lipsit de îndrăzneală.

O dovadă în acest sens a fost promisiunea făcută la 16 aprilie 1947, în plenul Camerei Deputaților cu privire la indemnizarea completă a pagubelor de război. Pariul a fost respectat grație reluării rapide a activității industriale și gestiunii bugetare prudente. Cu toate acestea, nu se putea spune că după război finanțele fuseseră definitiv consolidate.

Încrederea lui Pierre Dupong

De fapt, Domnul Dupong lăsase să se întrevadă cum își dorea succesiunea la conducerea Ministerului de Finanțe. Astfel, cu prilejul unei călătorii comune chiar ni s-a destăinuit, câtorva prieteni și mie. Domnia-sa considera vocația politică ca pe ceva sacerdotal, mai ales din vremea în care, fiind student la Facultatea de Drept din Paris, fusese impresionat

de tezele democrat-creștine ale „Brazdei“ lui Marc Sangnier. Catholic convins (ca și Sagnier), Pierre Dupong avea să-și extragă din această doctrină punctele de rezistență ale tezelor sale politice. Datorită zelului său politic, atitudinile sale naționale și dinastice vădite din timpul primului război mondial, ca și reformismului social pe care-l promova, Partidul Dreptei – creat în 1916 și căruia i-a fost secretar general – a putut obține primele succese electorale.

Prin longevitatea guvernamentală Pierre Dupong a devenit de-a lungul anilor un pilon solid al vieții politice naționale. Serios, puțin lovace, ascundea sub aparența rigidității o mare sensibilitate. Și-a realizat proiectele cu remarcabilă constanță, câteodată chiar împotriva curentului, fără a-și sacrifica însă prestigiul personal. Meditațiile sale erau îndelungi, iar hotărârile ori declarațiile de intenții, adesea abrupte.

Într-o zi de toamnă de la începutul anilor '50, m-a luat cu adevărat prin surprindere. Stăteam amândoi la o masă în Peacock Alley la hotelul new-yorkez Waldorf-Astoria savurând un aperitiv când, fără vreo introducere sau legătură cu conversația de până atunci, a pronunțat cuvintele fatidice: „Ar trebui să vă pregătiți să preluați într-o bună zi portofoliul finanțelor“. Luat pe neașteptate, am formulat obiecții ce izvorau din propria-mi nehotărâre asupra orientării mele profesionale definitive. Aveam la activ experiența baroului de avocați, practica bancară și mă puteam reîntoarce la oricare din aceste cariere.

Nu s-a întâmplat nimic. După câteva scurte remarci privind permanența contribuției Partidului Creștin-Social la gestiunea problemelor guvernamentale, Pierre Dupong a trecut la un alt subiect și nu a mai revenit la chestiunea evocată.

Mai târziu, în alte două ocazii, a manifestat aceleași intenții. După mulți ani de muncă solicitantă Pierre Dupong dorea să-și descongestioneze sarcinile prin recrutarea unui Secretar de Stat. S-a gândit la mine, dar proiectul întâmpina dificultăți datorită unor tensiuni și discuții din interiorul partidului.

Un ultim gest a venit cu câteva zile înaintea decesului său. O cădere fatală acasă soldată cu fractura colului femural, l-a țintuit pe patul de spital; se prevedea o internare destul de îndelungată. În orice caz, eminentul

suferind se afla în imposibilitatea de a compărea în fața Camerei Deputaților înainte de sfârșitul lunii ianuarie, dacă nu chiar în februarie.

Pe patul de suferință mi-a expus planul său care avea în vedere contracararea întârzierilor, și așa avansate, în dezbaterea bugetului pe anul 1954. Bugetul urma să fie prezentat de unul dintre colegii săi; acesta urma să ceară Camerei Deputaților, în conformitate cu regulamentul acesteia, să fie admis a asista la reuniuni (așezat în spatele lojei Guvernului), cu posibilitatea eventuală de a lua cuvântul. Iată un prim semn al încrederii ce mi se acorda.

Domnul Bech știa probabil toate acestea. Dar era conștient totodată și de contribuția pe care defunctul Ministru de Finanțe o avea în negocierile cu partenerul Uniunii belgo-luxemburgheze și de respectul cu care era înconjurat în mediile oficiale belgiene. Primul-Ministru belgian Jean Van Houtte, împreună cu Ministrul Gaston Eyskens au reprezentat, de altfel Guvernul regelui la funeraliile lui Pierre Dupong. Cu câțva timp înainte, în prezența Domnului Van Houtte, apăraseram cu o anumită încrâncenare și cu succes – aflându-mă sub autoritatea Domnului Dupong – poziția luxemburgheză în cadrul unei negocieri financiare belgo-luxemburgheze și după cum chiar Joseph Bech mi-a mărturisit, cuvintele de apreciere pe care Jean Van Houtte le-a avut la adresa mea aveau să-l convingă asupra alegerii.

Ce l-a motivat pe răposatul Ministru de Stat să-mi acorde o încredere atât de mare?

Încrederea s-a întemeiat, înainte de toate, pe convergența idelor noastre filosofice și s-a consolidat mai apoi prin succesiunea activităților pe care le-am desfășurat în cadrul Ministerului de Finanțe, cu începere de la finele lui 1944. Ne cunoșteam din 1935.

La 25 iulie 1935, am fost ales Președinte al Asociației Luxemburgheze a Studenților Catolici (A.V.), grație îndeosebi sprijinului primit de la Lambert Schaus.

Între 26 și 28 octombrie au avut loc manifestări prilejuite de cea de-a 25-a aniversare a Asociației care, în deceniul patru al secolului XX, se afla

la apogeul înfloririi sale. În calitate de președinte proaspăt ales, am rostit primul discurs public la Ședința academică inaugurală din 26 octombrie.

Cu această ocazie, Domnul Dupong a prezentat o alocuțiune cu răsunet politic, în timp ce Ministrul de Stat s-a oprit îndelung asupra unor aspecte privitoare la organizarea corporativă a economiei. La timpul respectiv, ideile corporatiste erau în vogă în Europa, ca reacție la liberalismul economic excesiv căruia i se imputau consecințele mării crize economice; nazismul și fascismul aveau să compromită definitiv ideea creării unor corpusuri economice intermediare între stat și individ.

Dar anumite evoluții care s-au produs de atunci nu trebuie oare interpretate ca renașterea, la nivelul puterii democratice, a unor aspirații corporatiste nemărturisite? Poate fi adevărat doar într-o anumită măsură. Cu siguranță, este bine ca puterea centrală să aibă ca interlocutori corpusuri constituite ce reunesc profesioniștii dintr-o ramură sau alta, ori reprezentând interese colective caracteristice. Legislația camerelor profesionale, care poartă amprenta inspirației lui Pierre Dupong, Consiliul Economic și Social creat în 1966, pot fi considerate ca provenind din idei de această sorginte. Aceste instanțe sunt însă pur consultative. Totodată, experiența arată că pot apărea conflicte de legitimitate democratică. Din aceste motive apare necesitatea imperioasă ca dezvoltând o vastă rețea de comunicare și informare cu corpusurile intermediare reprezentative, puterea parlamentară și puterea executivă să continue să-și mențină libertatea de decizie în legătură cu solicitările, adesea contradictorii, generate de interesele de grup.

Aveam oare vocație politică?

Doi ani m-am aflat la conducerea A.V.

Perioada respectivă a fost similară pentru mine cu deschiderea internațională, întrucât am fost o vreme, cu deosebire în timpul memorabilului Congres de la Paris din 1937 și Vice-Președinte al Mișcării Pax Romana. În această calitate m-am deplasat de mai multe ori la Fribourg în Elveția, la sediul central al organizației, ceea ce mi-a prilejuit contacte dintre cele

mai interesante cu oameni pe care i-am regăsit mai apoi în diverse funcții culturale sau politice.

Pe bună dreptate, A.V. avea reputația de pepinieră de politicieni, în principal dar nu exclusiv, pentru Partidul Dreptei. Statutul asociației proclama stricta neutralitate în raport cu partidele politice, ceea ce nu exclu-dea însă luările de poziție asupra marilor probleme naționale.

Am devenit membru al asociației datorită convingerilor mele religioase, fiind sigur că intelectualii și mai ales universitarii cu convingeri ferme în materie, găseau aici un mediu al dialogului de idei și perfecționării pe care o nu-l putea oferi o asociație cu vederi eminentemente laice.

Adeziunea mea n-a avut nici un considerent politic sau de carieră.

Dovada că la timpul acela nu aveam nici un fel de ambiții politice poate reieși din intențiile pe care le-am exprimat într-un chestionar al Școlii Libere de Științe Politice din Paris, unde studiam „finanțele private“. La rubrica „intenții de carieră“ înscrisesem opțiunea pentru gestiunea societăților.

Nu împărtășeam disprețul pe care mulți studenți îl manifestau față de politica activă. Dimpotrivă! Nutream simpatie pentru oamenii politici. Contrar actualelor curente de idei, consideram anii de studiu ca o pregătire pentru viață prin modelarea caracterului și asimilarea unor cunoștințe echilibrate. În ochii mei, politica activă era pentru mai târziu. Voi cita o declarație pe care am făcut-o pe marginea unei anchete a revistei „Academia“ pe tema „A.V. și politica“ și care îmi exprima filozofia de atunci:

„Angajați în politica de partid de la vârsta de douăzeci de ani suntem oare siguri că formarea noastră intelectuală și morală este într-atât de desăvârșită încât să ne putem lăsa prinși în mrejele intrigii și ambiției? Dacă tânărul dorește să depășească nivelul omului politic mediocru, este necesar ca pregătirea sa pentru cariera politică să fie cu atât mai conștiincioasă și laborioasă...

Desigur, s-ar obiecta că politica nu este doar o luptă de interese, ci și o luptă de idei.

De aici problemele se complică.

Există poate partide care, pentru organizarea vieții publice, se inspiră din principiile noastre filosofice creștine. Este deci normal ca tânărul să manifeste o simpatie deosebită pentru aceste partide. Dar aceasta nu înseamnă că studentul trebuie să fie înrolat politic încă de la vârsta de douăzeci de ani...“ („Academia“, august 1934, pag. 27).

Inutil să precizez că răspunsurile colegilor mei nu au fost toate în același registru. Poate că raționamentul meu ar fi fost diferit dacă aș fi trăit în altă epocă.

Cu toate acestea, reținerea mea nu însemna un „nu“ definitiv spus politicii.

În politică am intrat datorită înclinației mele pentru treburile statului dobândită în vremea studiilor: în paralel cu studiile de Drept, urmăam și Științele politice care, în trecut fie spus, nu se înrudeau de fel cu finanțele private. Printre profesori – nume remarcabile. Charles Rist mi-a deschis spiritul către problemele monetare, Jacques Rueff predă economia politică, Wilfried Baumgartner era titularul unui curs de finanțe publice extrem de frecventat. André Siegfried ne dezlega tainele învelișurilor fizice, economice și psihologice ce înconjurau esența sufletului diferitelor popoare. Prelegeri de Drept social, de organizare bancară și de asigurări completau panopia cursurilor clasice de Drept public și privat pe care le-am urmat la Facultatea de Drept.

În 1937 am devenit diplomat în Științe politice, iar în 1938 am făcut doctoratul în Drept la Luxemburg.

În acest punct voi releva că încă de la începutul studiilor, fenomenul monetar a exercitat asupra mea o fascinație aparte. Înțelesesem repede că sistemele monetare moderne constituiau puternice instrumente de organizare societală, mai degrabă din perspectiva creării bogăției decât a distribuției ei. Din pură curiozitate intelectuală în acei ani urmăream evoluția monetară destul de tulbură și colecționeam paginile financiare ale publicației „Temps“, unde articolele de fond erau semnate de Frédéric Jenny. Între studenți se încingeau discuții aprige și pentru mine nu era nici o îndoială că va veni ziua în care aceste jocuri ale spiritului îmi vor servi pentru o carieră politică, întrucât profesia de „bancher central“ era practic necunoscută în Luxemburg.

Baroul și ucenicia bancară

Impregnat de științe juridice și economice, în ianuarie 1938 am depus jurământul ca avocat; mi-am început stagiul la cabinetul de avocatură al lui Tony Bieber. Continuând dubla mea formație universitară, am acceptat curând să efectuez și un stagiu bancar într-o instituție a pieței financiare luxemburgheze. În urma înțelegerii dintre Alephonse Weicker, administrator-delegat al băncii respective și tatăl meu, s-a decis ca ocupației bancare să-i fie consacrat jumătate din timpul meu profesional. Inițierea bancară, sub supravegherea sub-directorului François, a fost severă pentru un universitar care se și credea stăpânul propriului destin. A trebuit să încep prin a efectua lucrări mecanice dintre cele mai anoste; astfel, în cadrul serviciului de „titluri“ situat chiar la nivelul subteran al încăperilor de tezaur, am acceptat să detașez cupoane mobiliare zile și zile de-a rândul. Cu toate acestea, reușeam să-mi domin îngrijorările de moment gândind că experiența practică pe care o acumulam îmi va permite să-i judec cu un plus de obiectivitate pe cei „condamnați“ la asemenea servituți în timpul celei mai mari părți a carierei lor.

Cu speranța unei seducătoare cariere bancare, am ajuns curând să părăsesc baroul.

Nu terminasem anii de ucenicie bancară când, la 10 mai 1940, a survenit invazia germană.

Fără îndoială, ocupația a năruit generoasele perspective imediate. Însă faptul că lucram la Banque Générale, unde Deutsche Bank intrase cu o participație decisivă, a făcut să pot scăpa de urmărirea nazistă. Domnul Weicker și eu am refuzat să ne alăturăm mișcării „Heim ins Reich“ („Patria în Reich“) în ciuda recomandărilor stăruitoare primite de la directorul detașat de banca germană. Trebuie să adaug că marele finanțist bancher Hermann J. Als, care prezida Consiliul de administrație al băncii a fost, din punct de vedere politic, de o discreție și o toleranță ireproșabile. Mai târziu, am avut satisfacția să îi pot exprima eu însumi întreaga recunoștință pentru atitudinea sa.

Între timp, ucenicia bancară se apropia de sfârșit. După plecarea Secretarului general, care era de naționalitate belgiană, i-am succedat, fiind

investit ca procurist la grupul de audit al Secretariatului general. În această calitate trebuia să urmăresc îndeaproape evoluția legislației introdusă de ocupant, precum și reformele precipitate și bulversante pe care acesta le inițiasse în diferite sectoare ale vieții financiare și economice.

Începând din 1942 am fost cooptat, în vederea colaborării de persoane de încredere ale familiei Martin, componentă a Rezistenței franceze. Pe această cale am putut transmite Guvernului luxemburghez refugiat la Londra o seamă de informații și mai ales un raport privitor la măsurile financiare introduse de ocupant, precum și la modificările aduse legislației luxemburgheze. Raportul descria avatururile și complicațiile schimbului monetar instituit de naziști, concentrându-se asupra controlului și confiscării devizelor, măsurilor patrimoniale împotriva deportaților și averii inamicului, fără a omite substituirea legii fiscale luxemburgheze prin cea germană.

Colaborarea mea cu rețeaua Martina fost încununată printr-o diplomă și o medalie conferite de Franța combatantă. Nu știu dacă acest raport a avut vreun rol în cooptarea mea la după Eliberare; în cele ce urmează voi descrie cursul evenimentelor lor.

Descătușarea de opresiunea ocupantului au declanșat în fiecare dintre noi voință irezistibilă de eliberare și împlinire personală. Sarcina de Secretar general al băncii, fără prea mare înrâurire asupra evenimentelor și hotărârilor, nu mă mai mulțumea.

Am decis deci să reintru în barou. Stagiarii dinainte de război li se oferise șansa de a se prezenta, la finele stagiului, la un examen simplificat. La începutul anului 1945 am deschis un cabinet de avocatură începusem să pledez în principal, într-o serie de afaceri necivice care împovărau, la timpul respectiv, rolul judiciar.

O dată în plus, cunoștințele și preferințele mele nemărturisite aveau să mă abată pe calea aleasă.

Activitățile desfășurate în A.V. mi-au prilejuit primele contacte cu corifeii ai politicii naționale. Emile Reuter, Pierre Dupong, Nicolas Margue și alții, mi-au fost adesea alături la manifestări diverse și serate amicale

diverse. În general, întâlnirile cu mai-marii Mișcării au fost de natură să-mi extindă cercul de cunoștințe și prieteni.

Atașat cu jumătate de normă

La câțeva vreme după Eliberare l-am întâlnit pe Léon Schaus, Secretar general al Guvernului pe durata exilului, care revenise din Canada împreună cu alți membri ai Cabinetului.

Schaus fusese însărcinat cu întreaga reorganizare administrativă și reglementară a țării. Măsurile adoptate de nemți și plecarea uzurpatorilor dezorganizaseră administrația luxemburgheză. Numeroase persoane nu se reîntorseseră încă din deportare; războiul nu luase sfârșit. Ofensiva condusă de von Rundstedt devastase două cincimi din teritoriul luxemburghez. În conformitate cu obiectivele aliaților noștri au fost introduse noi reglementări. Restabilirea circulației monetare și prelevarea impozitelor erau imperative, însă trebuiau restabilite și repuse în mișcare mai cu seamă mecanismele constituționale. A reconstrui și a repara – iată ce se aștepta de la Guvern!

Léon Schaus mi-a împărtășit preocuparea sa față de imensitatea acestei sarcini, căreia aparatul administrativ (aproape distrus) aflat la dispoziția Guvernului abia îi putea face față. În calitate de Consilier al lui Pierre Dupong, care cumula Președinția Guvernului cu portofoliul Finanțelor, Léon Schaus era supus astfel unei duble solicitări. Pe de altă parte primele măsuri ale Guvernului, promulgate parțial chiar la Londra, postulau o acțiune rapidă și complexă în materie financiară. Reintroducerea francului prin schimbul cu mărcile fără valoare, reluarea vieții bancare paralizată de plasamentele forțate și irecuperabile din Germania, recensământul și administrarea averilor inamicului, reactivarea Casei de Economii a Statului (singura instituție bancară publică), totul trebuia înfăptuit fără întârziere sub egida Minsiterului de Finanțe abia reconstituit.

Léon Schaus mi-a cerut atunci să-i dau o mână de ajutor în chestiunile privitoare la viața bancară. Din prietenie, dar și din curiozitate am acceptat funcția de Atașat la Ministerul de Finanțe, cu jumătate de normă.

M-am prezentat la Domnul Dupong, care s-a arătat recunoscător pentru disponibilitatea mea. Iată cum mi-am început activitatea în slujba țării, alături de un om de stat care mă onora cu prietenia și învățămintele sale politice. Amploarea sarcinilor m-a determinat ca în scurt timp, adică la sfârșitul lui ianuarie 1945, să trec la o normă profesională întregă. Aportul meu la politica financiară a Domnului Dupong consta din punerea în practică a unor noi concepții ale doctrinei financiare, aplicate unor opțiuni fundamentale pe care domnia-sa le formula mai degrabă prin intuiție, pe baza existenței sale îndelungate.

Și unul și celălalt eram convinși că gestiunea financiară trebuia să consolideze independența efectivă a țării, atât în raport cu puterea politică, cât și cu forțele economico-financiare. Pentru aceasta era necesară consolidarea bazei financiare interne printr-o politică bugetară și fiscală adecvată, precum și reînnoirea metodelor tradiționale de finanțare. Intențiile se înscriau într-un elan general pentru afirmarea particularității țării și dreptului său suveran la existență.

La rândul ei, politica de consolidare trebuia, la rândul ei, să fie compatibilă cu imensele necesități financiare ale reconstrucției, ale indemnizațiilor pentru despăgubiri de război și ale progresului social. Cum aceste obiective nu puteau fi realizate simultan, apărea necesară o eșalonare pluri-anuală.

Legislație de urgență

Guvernul revenit din exil avea împuterniciri speciale al căror temei juridic, data dinaintea războiului și acum fusese consolidat ca urmare a imposibilității instituțiilor naționale de a-și exercita atribuțiile normale. Această stare a persistat până la alegerile de deputați pentru Parlamentul național, survenite în octombrie 1945. Între timp, Guvernul a continuat să emită decrete-legi, așa cum făcuse în perioada de necesitate.

La vremuri excepționale, procedee excepționale!

Pe termen lung o asemenea procedură și-ar fi pierdut legitimitatea democratică. Se cuvine adăugat că în perioade excepționale cum a fost cea care a urmat războiului, oamenii de la putere imprimă o altă dimensiune,

excepțională și ea, îndatoririlor și responsabilităților lor. Dacă legislația de urgență adoptată în condițiile evocate a zguduit tradiția noastră juridică – cum a fost, spre exemplu, cazul retroactivității legilor, dacă anumite componente au devenit în mod natural caduce, trebuie totuși constatat că pe ansamblu normele legale nu erau de proastă calitate și răspundeau nu numai necesităților de moment, dar și altora, permanente.

Unul din primele decrete a anulat și abolit toate măsurile introduse de ocupant; excepțiile au fost rare, cele mai notorii vizând activitatea financiară. Astfel, în acest mod, dispozițiile fiscale date de ocupant au fost validate până la noi ordine, iar Casei de Economii i-a fost confirmată extinderea atribuțiilor în sensul prevederilor implementate de nemți. A fost decretată confiscarea bunurilor inamicului, spre a capta încă o sursă de soluționare a imenselor probleme financiare; țara trebuia să se ridice din ruină și să-și revină din dezorganizarea sistematică a mecanismelor sale vitale.

În euforia libertății regăsite, luxemburghezii au acceptat sacrificiile fără împotrivire. Primele măsuri financiare au fost severe. Înaintea recensământului averilor mobiliare, realizat în vederea prelevărilor excepționale asupra capitalului, condițiile de schimb monetar se profilau deja dureroase.

Schimbul mărcilor

Pe linia măsurilor din Belgia întreprinse sub impulsul Ministrului de Finanțe Camille Gutt, Marele-Ducat a combinat schimbul monedei ocupate cu o reducere masivă a masei monetare în circulație. În Belgia, sumele rezultate din schimbul francilor puși în circulație sub constrângerea ocupantului, s-au colectat parțial în conturi blocate; fiecare franc vechi putea fi schimbat pentru unul nou. Cota-parte a produsului de schimb, retras provizoriu din circulație, era deblocată pe măsură ce situația financiară a Belgiei se consolida.

Condițiile de schimb ale „Reichsmark“ statuate de Pierre Dupong erau mult mai complexe și severe, alimentând de altfel primele controverse economico-financiare postbelice.

Domnul Dupong era impresionat de proporțiile masei monetare pe care nemții o pompaseră în economia luxemburgheză; după dispariția restricțiilor și constrângerilor impuse de ocupant, această masă monetară risca să declanșeze un prim puseu inflaționist. Pentru Dupong preocuparea pentru justiția distributivă era permanent prezentă. El știa bine că mărcile oferite pentru schimb reprezentau câștiguri pentru cei care, prin noroc, abilitate sau neobrăzate, putuseră profita de pe urma economiei de război, pe câtă vreme cei ce ținuseră piept ocupantului se vedeau privați de activitățile lor lucrative, ori erau obligați să trăiască din economiile făcute înaintea războiului.

În sfârșit, una dintre grijile constante ale Ministrului de Finanțe o constituiaera limitarea creșterii datoriei publice; în acest fel dobânda libertatea de acțiune pe care necesitățile de reconstrucție și de indemnizare a pagubelor de război o cereau.

Aceste considerente l-au determinat pe Domnul Dupong să facă o distincție fundamentală între moneda creată înaintea invaziei din 10 mai 1940 și cea de după. Ultima a fost „penalizată“ printr-un schimb cu rata de 5 franci (în loc de 10) pentru valoarea teoretică a unui franc belgian.

Deflație solidă

Dimpotrivă, francii luxemburgezi în bancnote – în cantitate limitată datorită distrugerii lor masive de către ocupant – beneficiau de o rată de schimb favorabilă de 12,50 pentru o marcă. Aceeași rată se aplica posesiunilor bancare și conturilor de economii constituite înaintea invaziei.

Inutil de subliniat că dovedirea vechimii posesiunilor și conturilor nu era deloc ușoară; a fost necesară astfel promulgarea mai multor reglementări ce reclamau prezumții bogate pe baza unor distincții adesea subtile. Asemenea situații abundau și trebuia ținut cont de ele.

Schimbul nu a fost o operațiune ușoară, iar modalitățile de înfăptuire au prilejuit dezbateri acerbe.

Cu toate acestea, Ministrul de Finanțe a reușit să îndeplinească în mare măsură obiectivele de moralitate financiară și de limitare a datoriei publice pe care și le stabilise.

O dată cu trecerea timpului și ținând cont de evoluțiile ulterioare, opțiunile monetare ale Domnului Dupong capătă noi dimensiuni.

Opțiunile respective se înscriau într-o linie politică urmărită încă înainte de 1940 și confirmată prin protocoalele adiționale cu Guvernul belgian, semnate la Londra.

Constituindu-se în asociație monetară cu Belgia, Marele-Ducat s-a declarat de acord să-și alinieze politica monetară la cea a partenerului, cu două rezerve importante:

1. Definirea unității monetare luxemburgeze, în special în raport cu aurul, este un drept suveran ce nu poate fi cesionat decât pe bază de reciprocitate, convenită în cadrul unei uniuni monetare totale.
2. Urmând politica monetară belgiană și adoptând reglementări similare în materie de devaluații, în implementarea politicii monetare Marele-Ducat își rezervă dreptul de a prevedea modalități proprii de aplicare.

Diferențiindu-se de sistemul monetar belgian în anumite puncte considerate irelevante, Guvernul mare-ducal aplica de fapt clauza Domnului Gutt. Se evita astfel o creștere prea rapidă a datoriei statului; altă modalitate sublinia o și mai mare autonomie de acțiune. Certificatele de Trezorerie remise băncilor în cadrul schimbului mărcilor erau reglementate prin convenții și beneficiau de scadențe suplă. Guvernul belgian, dimpotrivă, instituisese un sistem de coeficienți bancari publici de acoperire, prin intermediul cărora băncile erau obligate ca pe măsura creșterii depozitelor să acumuleze progresiv titluri ale datoriei publice.

În politica noastră, pot fi identificate punctele de start ale unui regim bancar favorizant, pentru crearea unei piețe financiare internaționale cu caracteristici aparte.

O anume emancipare a politicii monetare survenise deja în urma acordurilor financiare de la Bretton Woods. Obiectul conferinței din 1944 fusese crearea unui organism internațional capabil să contracareze dezordinile monetare de după război; un al doilea scop viza susținerea reconstrucției și dezvoltării economiei națiunilor aliante. În acest mod au apărut

Fondul Monetar Internațional și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (numită și Banca Mondială), ambele cu sediul la Washington.

Misiune la Washington

Invocând asocierea noastră monetară cu Belgia, unii din delegații acestei țări la Conferința de la Bretton Woods opinau că Marele-Ducat putea fi reprezentat de experții belgieni și că cele două state puteau avea o participare comună la aceste organisme.

Guvernul luxemburghez însă, la sugestia lui Hugues Le Gallais, Ambasadorul nostru la Washington și delegat la Conferința de la Bretton Woods, a insistat pentru o reprezentare proprie și a unor cote-părți autonome la activitățile ambelor organisme. Pretenția era cu atât mai legitimă cu cât statutul F.M.I. era de natură să afecteze, pentru francul luxemburghez, definirea și modalitățile de schimb al parității. Pe de altă parte, contribuția Băncii Mondiale constituia un atu în finanțarea parțială a reconstrucției țării.

De altfel Guvernul avea să se prevaleze de aceasta începând din 1947. În 1946, Pierre Dupong, guvernator pentru Luxemburg al celor două instituții, m-a luat cu sine la cea de-a doua adunare generală a acestora; pentru mine a fost intrarea memorabilă în mediile financiare internaționale. Totodată, după prima mea călătorie cu avionul transatlantic, pășeam pe pământul Americii.

Președintele Dupong mă considera suficient de inițiat pentru a mă însărcina, în anul următor, cu o misiune importantă și delicată – negocierea cu Banca Mondială a unui împrumut destinat reconstrucției țării. Un turneu pe Wall Street, unde m-am întâlnit cu conducătorii celor mai mari trei bănci instalate aici, avea să arate că în momentul respectiv emisiunile de împrumuturi pe piața New York-ului în interesul țărilor europene sinistrate nu erau încă posibile.

La începutul lunii mai 1947, am plecat cu vaporul spre Washington, gândind că voi reveni acasă peste o lună; am rămas în America mai bine de trei luni.

Acest sejur mi-a rămas în memorie din mai multe motive. Principalul său scop, negocierea unui împrumut pentru Marele-Ducat, s-a dovedit a fi o foarte anevoioasă.

Eram între primii patru solicitanți care apelau la o instituție internațională, ce nu-și stabilise însă practica și se afla în stadiul interpretării a propriului statut.

Conducătorii vremii (McCloy, Președinte) interpretau regulamentul în sensul că împrumuturile Băncii trebuiau să servească în primul rând la relaxarea balanței de plăți și mai apoi la reglarea cheltuielilor bugetare interne. Ministerul luxemburghez de Finanțe dorea să obțină fonduri pentru refacerea regiunilor devastate, consacându-le, în primul rând, pentru construcții și lucrări de infrastructură executate de firmele naționale. Grație convingerii ferme, cu care ne-am apărat cauza, decidenții nu m-au putut refuza. Sprijinindu-mă pe prietenii legate în decursul îndelungatelor tratative, încercam o rezolvare; cererea trebuia formulată într-un alt mod. Împrumutul urma să servească la finanțarea directă a importurilor de bunuri, chiar dacă importatorii achitau în franci contrapartida pentru statul luxemburghez. După nenumărate scrisori și contacte, soluția a fost găsită. În acel moment ARBED era pe punctul de a cumpăra din SUA un laminor destinat uzinei din Dudelange. Pentru finalizarea operațiunii, căile ferate luxemburghize se pregăteau să importe trenuri automotoare din Franța.

Datorită apariției acestor importuri de însemnătate deosebită, operațiunea a putut fi încheiată la sfârșitul lunii septembrie.

Răbdarea mea greu pusă la încercare în timpul verii a fost, până la urmă, răsplătită. Împrumutul de 12 milioane de dolari SUA era apreciabil și raportat la numărul de locuitori ai Luxemburgului constituia de departe suma cea mai însemnată pe care Banca o punea la dispoziție unei țări.

Fondurile respective au fost de natură ca într-un moment foarte dificil să amelioreze finanțele publice.

Adaug că șederea mea prelungită la Washington mi-a prilejuit, totodată, o seamă de alte experiențe și satisfacții.

Din punct de vedere intelectual, negocierile m-au obligat să asimilez un nou limbaj economic – cel izvorât din școala lui Keynes. Nu a fost puțin lucru traducerea datelor bugetare luxemburgheze în noua terminologie macroeconomică.

Pe de altă parte, am învățat să pătrund viața și instituțiile americane. O suită de călătorii la New York, excursiile în Virginia și Maryland, mi-au dezvăluit alte particularități ale existenței americane. În sfârșit, dificultățile în fața cărora am fost pus în timpul negocierilor, mi-au adus posibilitatea de a cunoaște numeroși oameni cu înalte responsabilități, între care Secretarul de Stat pentru Trezorerie Snyder și colaboratorii săi, Președintele lui Federal Reserve Board McChesney Martin și mulți alții, inclusiv Subsecretarul de Stat pentru Trezorerie Andrew Overby, devenit mai târziu Vice-Președinte la First Boston Corporation, cu care am întreținut relații consecvente de prietenie.

Începând din 1946, cu excepția celor cinci ani de opoziție, m-am aflat în contact direct cu cele două instituții financiare create la Bretton Woods, mai întâi în calitate de Guvernator adjunct, iar din 1954, de Guvernator. Reuniunile anuale îmi prilejuiau cu regularitate numeroase contacte cu lumea financiară internațională, fără a mai pune la socoteală agreabilele călătorii peste ocean, cel mai adesea în SUA, dar și în Mexic, Turcia, India, Japonia, Brazilia, Kenia. Reprezentanții autorităților monetare belgiene, miniștrii de finanțe, guvernatorii Băncii Naționale a Belgiei – Frère, Ansiaux și Van de Putte – ne însoțeau frecvent. Aceste voiaje comune ne întrețineau amicitia. Partenerii Uniunii Economice Belgo-Luxemburgheze au pus la punct multe aranjamente practice în domeniul gestiunii financiare în timpul unor astfel de călătorii.

N-aș putea să nu evoc în acest sens amintirea lui Hugues și a Pisanei Le Gallais, a căror poziție în mediile diplomatice de la Washington era mai mult decât onorantă pentru țara noastră. Le Gallais își primea oaspeții cu rafinament, știa să asculte și să observe totul fără să vorbească prea mult, juca bridge în compania Secretarilor de Stat și întâmpina de fiecare dată delegațiile noastre într-un mod extrem de plăcut la sediul Ambasadei din 2.200 Massachusetts Avenue, situat chiar în avanpostul lui Embassy Row (cartierul ambasadelor).

Finanțe postbelice

Pentru a reveni la politica bugetară, voi releva că datoria publică era îngreunată datorită dezechilibrului fundamental dintre cheltuielile și veniturile statului cvasi ruinat de război și confruntat cu imensa sarcină a reconstrucției. Primul exercițiu bugetar – 1944/'45 – s-a încheiat cu un excedent de cheltuieli de ordinul a 1.635 de milioane, cifră enormă comparativ cu volumul total al bugetului de cheltuieli, cifrat la 2.277 milioane. Însă din 1946, începea să se profileze o ameliorare. Deficitul a fost redus la 342 milioane. Povara lăsată de primele două exerciții bugetare a fost progresiv resorbită grație unor măsuri fiscale (impozit extraordinar asupra capitalului), unei anumite contribuții a economiilor interne, dar mai ales datorită împrumutului de 12 milioane dolari SUA contractat de la Banca Mondială pentru Reconstrucție și Dezvoltare.

Însănătoșirea financiară a fost favorizată de reluarea creșterii economice, în special în sectorul siderurgic, precum și de climatul social marcat încă de solidaritatea din timpul războiului; solidaritatea a fost amplificată de eforturile pozitive de menținere a puterii de cumpărare a populației.

Paul Bastian a caracterizat grăitor această redresare, scriind în 1949: „Sfârșitul calvarului celor patru ani de ocupație a găsit poporul luxemburghez mai unit ca niciodată și ferm hotărât să-și reclădească țara. Acesta este momentul în care, prin calitățile fundamentale ale luxemburghezului, pentru care profundul atașament la pământul natal se însoțește cu o neîmblânzită tenacitate în efort, greutățile aparent insurmontabile au putut fi înfrânte“. (Paul Bastian. „Redresarea economică și financiară a Marelui-Ducat de Luxemburg de la eliberare“).

Aceasta nu înseamnă că perioada în chestiune a fost lipsită de contesări. După Eliberare, luxemburghezii și-au regăsit cu repeziciune obiceiurile de a comenta pe seama puterii în funcțiune și de a critica măsurile adoptate sau proiectate.

Numit Consilier al Guvernului în 1949 și Secretar ad-interim al Consiliului Guvernului, dincolo de specificitatea ce-mi era familiară de la Ministerul de Finanțe am luat mai direct cunoștință de problemele generale.

Însă consecințele financiare ale războiului continuau să-mi absoarbă cea mai mare parte a timpului. Către Ministerul de Finanțe se îndrepta o veritabilă avalanșă de sarcini: sechestrul asupra bunurilor inamicului și ale colaboraționiștilor; executarea legii asupra pagubelor de război; consecințele recensământului general al valorilor mobiliare, realizat pentru a antrena patrimoniul în chestiune la plata impozitului extraordinar; primele lucrări preparatorii pentru înlocuirea legislației impozitului pe venituri (emisă de ocupant și validată provizoriu prin texte luxemburghize conforme cu tradițiile noastre juridice); ajutorul mutual și ajutorul Marshall; afacerile financiare ale Comisariatului pentru Aprovizionare, reparațiile de război datorate de Germania.

De la începutul anului 1946, în responsabilitatea mea a intrat și Comisariatul pentru Controlul Băncilor.

Necesitatea de a crea un control al băncilor la nivel național a rezultat din prelungirea legislației de urgență în perioada postbelică.

Schimbul monetar, reglementarea plasamentelor forțate în instituții financiare din Germania, controlul ratei de schimb, recensământul valorilor mobiliare, arătau că Guvernul avea imperios nevoie de un instrument de control și de certificare.

Crearea „Institutului Belgo-Luxemburghez de Schimb“ a zguduit aparatul legislativ al timpului. Asocierea monetară cu Belgia cerea, evident, ca acest institut să poată supraveghea plasamentele în devize ale instituțiilor bancare luxemburghize. Pe de altă parte nici autoritățile, nici bancherii luxemburghezi nu puteau accepta dreptul de control indirect al autorităților financiare belgiene asupra operațiunilor noastre interne. Nevoia unei autorități luxemburghize competente apărea astfel cu acuitate.

Pe de altă parte, Guvernul nostru nu putea ignora evoluția ideilor privitoare la supravegherea creditului și la protecția economiilor.

Aceste câteva aspecte combinate au dat naștere unui text legislativ cu caracter pe cât de general, pe atât de suplul.

Nu se punea problema copierii legislației cu care Belgia se dotase încă din 1935, după criza monetară și bancară. Această reformă răspundea mai ales nevoii de a pune capăt regimului băncilor mixte. Interdicția absolută

impusă băncilor de a deține părți în asociere sau participații în alte societăți nu cadra cu concepția tradițională în Luxemburg cu privire la banca universală.

În 1945, Domnul Dupong m-a trimis la Berna și Bruxelles pentru a mă documenta asupra sistemelor din țările respective.

La Berna, condus de simpaticul nostru Însărcinat cu Afaceri, Jean Sturm, am avut contacte dintre cele mai interesante cu reprezentanți ai Departamentului Federal de Finanțe și ai Comisiei Bancare, precum și ai Asociației Băncilor din Basel.

La Bruxelles m-am întâlnit cu delegați ai Comisiei Bancare, din rândul cărora s-a distins Domnul Ockrent prin amabilitate și disponibilitatea de a-mi furniza documentația.

Aceste contacte mi-au permis să propun Guvernului un sistem de compromis între concepțiile celor două țări. Din sistemul helvet am preluat simplitatea organizării și caracterul general al regulilor. Sistemul belgian a inspirat mai ales prezentarea uniformă a bilanțurilor și situațiilor contabile, adică reglementări privind informarea publicului și autorităților financiare.

Prin ceea ce a urmat, acest compromis fundamental s-a dovedit foarte generos.

Prin suplețea și ușurința adaptării la noi exigențe practice această reglementare, mai târziu completată a fost în măsură să răspundă necesităților pieței financiare în expansiune.

Politică externă – Benelux

Noile dimensiuni pe care atitudinea hotărâtă și fără echivoc a Guvernului alături de aliați le conferise politicii externe a Marelui-Ducat, s-au repercutat asupra condițiilor de muncă și razei de acțiune a întregii administrații. În perioada postbelică, funcționarii în activitate au avut ocazia – și șansa – de a fi antrenate în constituirea unei rețele din ce în ce mai diversificate de relații externe, de a participa la eforturile de cooperare și de ajutor reciproc, chiar de integrare mai avansată sub impulsul unirii de spirite și forțe ce a urmat șocului atroce din 1939-’45.

Am evocat deja contactele spirituale benefice pe care mi le-au prilejuit unele tranzacții financiare internaționale; nu de puține ori am fost delegat să particip în diverse comisii, în primul rând cea relativă la constituirea Uniunii Economice între Olanda, Belgia și Luxemburg – Benelux.

Nici nu putem realiza acum cât de distantă era Olanda înaintea anului 1940 și aceasta în ciuda legăturilor istorice dintre țara noastră și acest regat în cursul secolului XIX. Primele mele contacte cu funcționarii olandezi au fost uneori deconcertante; dar încet, încet, și de-o parte și de alta ambele părți am învățat să ne intuim reacțiile și să ne înțelegem particularitățile evoluțiilor noastre spirituale. Olandezii dinainte de 1960 nu sunt deloc comparabili cu cei care, mai târziu, au avut evoluții contestate și au tolerat excesele ale modei hippie, reținând din această experiență apetența pentru fantezie și inedit. Ceea ce m-a impresionat la olandezi încă de la începutul colaborării a fost seriozitatea profundă, gândirea și organizarea sistematice, consecvența în urmărirea obiectivelor, spre deosebire de belgieni, mai înclinați să improvizeze și să se descurce cu ajutorul unor metode de acțiune mai pragmatice și din această cauză mai suple.

A fost nevoie de timp pentru ca olandezii să-i recunoască pe delegații luxemburghezi ca negociatori adevărați. Progresiv, am trecut de la rolul de simpli figuranți în delegația belgiană la cel de apărători ai propriilor poziții. Pe un plan general, asocierea Benelux a fost favorabilă dezvoltării personalității internaționale a Luxemburgului. Regula subtilă, dar arbitrară „niciodată doi fără cel de-al treilea“, faptul că țara noastră a furnizat pentru sigla uniunii silaba terminală cu sonoritatea sa specială, au contribuit la „metamorfoză“. În asemenea situații – și am cunoscut destule – reprezentanții noștri ar fi greșit dacă s-ar fi considerat arbitrii predestinați pentru asociații lor. Jocul în trei, din care partenerii noștri au obținut și ei numeroase avantaje, nu ar fi fost acceptat dacă ne-am fi arogat din start un rol nepotrivit. Poziția internațională a Luxemburgului postbelic a fost câștigată printr-o politică de prezență activă, de cumpătare și de disponibilitate discretă. Partenerii noștri s-au prevalat adesea de aceasta din urmă deoarece niciodată nu le-a părut inoportună.

Din contactele mele la nivelul Benelux, am învățat că situațiile economice cele mai dificile, chiar cele mai disperate, sunt susceptibile de

a-și inversa tendința sub tripla influență a unei voințe de redresare, a jocului forțelor economice și a factorului timp, adică a așteptării răbdătoare a rezultatelor întâlnirii dintre ceilalți doi factori.

În ciuda pierderilor evidente după război Belgia și Luxemburg au avut, un demaraj mai bun decât Olanda, în sensul că producția națională s-a pus mai rapid în mișcare. Olanda se confrunta cu dificultăți notabile pentru că instalațiile industriale fuseseră serios afectate, sporul rapid al populației necesita un extraordinar efort investițional, iar reconversia politicii economice și a celei de venituri era imperioasă.

Autoritățile olandeze au impus un regim de austeritate cetățenilor lor. Politica dirijistă care a rezultat din acesta contrasta vizibil cu alura liberală a economiei belgo-luxemburgheze și a formării veniturilor în zonă.

Amintesc că prima manifestare a Benelux a fost Acordul monetar încheiat la 21 octombrie 1943 de Guvernul aflat în exil la Londra. Tot la Londra a fost semnată, la 5 septembrie 1944, o convenție vamală, care a stabilit eliminarea în etape a barierelor vamale.

Din punct de vedere juridic, uniunea vamală nu a intrat în vigoare decât la 1 ianuarie 1948. Înainte de această dată, cele trei țări se găseau într-o fază de apropiere, pe alocuri laborioasă și obositoare. În privința uniunii economice, s-a apreciat că aceasta ar trebui precedată de o fază de preuniune, de asemenea, în etape; hotărârea a fost adoptată la 15 octombrie 1949.

Combinarea cursului de schimb cvasi fix între florinul olandez și franc cu liberalizarea progresivă a schimburilor, a provocat un deficit considerabil al balanței de plăți a Olandei în raport cu Uniunea Economică Belgo-Luxemburgheză; faptul s-a reflectat în poziția debitoare a Băncii Centrale Olandeze față de Banca Națională a Belgiei. Ani în șir, aceasta din urmă a acordat credite monetare pentru Nederlandse Bank, care n-au rămas fără incidență asupra expansiunii disponibilităților în franci belgieni în interiorul U.E.B.L.

Numeroasele conferințe ministeriale și nenumăratele ședințe ale comisiei de experți erau dominate de dificultățile și restricțiile venite de la partenerii noștri olandezi.

Însă o altă negociere cu Olanda avea să mă acapareze. În cursul ocupației, datorită facilităților oferite de regimurile monetare gravitând sfera Reichsmark, a existat posibilitatea de a schimba fondurile exprimate în această monedă pentru fonduri și titluri olandeze; florinul a devenit astfel un soi de plasament de refugiu pentru economiile de război. Luxemburgherii au exploatat pe larg oportunitatea. După Eliberare însă, Olanda a blocat toate aceste fonduri. Guvernul olandez era pregătit să negocieze o soluție de compromis. Am fost însărcinat special întru apărarea intereselor noastre și nu a fost deloc ușor; Ministrul de Finanțe al Olandei, Domnul Lieftink își făurise o reputație de apărător înverșunat și încăpățânat când era vorba de „reclădirea măreției economice și financiare a țării sale“. În final, am obținut valorizarea parțială, ceea ce salva esențialul valorii reale. La 8 iunie 1948 între cele două Guverne a fost încheiat un acord de deblocare. Condițiile acceptate de Guvernul olandez permiteau validarea a 90% din fondurile și titlurile dobândite onest de persoanele particulare luxemburgheze. Validarea fondurilor instituțiilor de credit și societăților anonime trebuia făcută printr-o grilă specială. Veniturile și dividendele puteau fi dobândite de cei interesați doar începând cu 1 august 1947. Argumentul pe care l-am invocat la vremea respectivă, a fost acela că tranzacțiile financiare dintre țările ocupate reîncepuseră deja după 1940, și că transferurile de fonduri și plasamentele se liberalizaseră după ieșirea de sub dominația monedei germane. Întrucât fondurile exprimate în Reichsmark erau definitiv devalorizate și blocate, trebuiau lămurite cu exactitate pierderile fiecărei țări.

La timpul respectiv, admiram fermitatea vecină cu pedanteria cu care Ministrul Lieftink se angajase în reconstrucția financiară. În întâlnirile ministeriale cântărea cu meticulozitate consecințele propunerilor făcute, cu grija de a nu lăsa nimic la voia întâmplării sau incertitudinii interpretărilor viitoare. Într-o zi, pe când Joseph Bech prezida reuniunea, iar Domnul Lieftink ridica neîncetat mâna pentru a formula obiecții, Ministrul nostru de Stat a avut aceste vorbe de duh, (pe care Domnul Lieftink le-a primit cu seninătate): „Domnule Ministru de Finanțe, vă comportați ca un veritabil Lieftinsky“. Făcea aluzie la Ministrul de Externe al URSS, Vișinsky, care devenise celebru în epocă pentru – „niet“-urile sale de la Națiunile Unite.

Rigoarea fiscală a Domnului Liefink exaspera pe mulți dintre concețtenii săi, însă avea meritul incontestabil de a fi salvat economia olandeză din prăpastia și marasmul produs de ocupație și de operațiunile militare desfășurate pe teritoriul țării.

Mai târziu, când situația a fost restabilită, Domnul Liefink a ieșit din Guvern. Viitorul cerea – o altă politică de relansare – după cea de restaurare și consolidare. Timp de mai bine de două decenii, Domnul Liefink a exercitat înalte funcții la Washington, la Fondul Monetar Internațional.

Apărare și Solidaritate atlantică

Funcțiile mele de Consilier al Guvernului la Ministerul de Finanțe și de Comisar pentru Controlul Băncilor mi-au prilejuit participarea din ce în ce mai activă la negocieri și activitatea de reprezentare în organisme internaționale, spre exemplu în O.C.D.E. (rezultată din planul Marshall). Am evocat deja Fondul Monetar Internațional, Uniunea Economică Belgo-Luxemburgheză și Benelux. În calitate de Consilier pentru Finanțe am fost asociat la tratativele din în domeniul Apărării, pentru punerea în operă a Uniunii Europei Occidentale, a proiectului Comunității Economice de Apărare și mai ales a Pactului Atlantic. În septembrie 1951 Președintele Dupong mi-a cerut să-l însoțesc la Ottawa, la importanta conferință a Consiliului Pactului Atlantic. Pactul Atlanticului de Nord a luat ființă pentru contractarea expansiunii sovietice – ideologică și strategică – în Europa (Cehoslovacia) și în Asia (Coreea) și luând în considerare amenințarea potențială asupra țărilor democratice și libere din Europa occidentală. Ne îndreptam spre reînarmare și o organizare de forțe integrate progresiv: Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) prindea viață. Șederea la Ottawa a reprezentat un soi de inițiere în problematica politică și tehnică a apărării lumii libere.

În spiritul acordului coaliției, Domnul Dupong acceptase ca din delegația luxemburgheză la Consiliul Atlantic consacrat efortului militar al țărilor participante să facă parte și un ministru socialist; astfel ni s-a alăturat Ministrul Victor Bodson. Pentru întâia oară, miniștrii Afacerilor Externe, Apărării, Finanțelor și Afacerilor Economice se reuneau împreună într-un Consiliu, avându-l în frunte pe Paul van Zeeland, șeful

diplomației belgiene. Chiar dacă principala temă a dezbaterilor era definierea raportului dintre reînarmare și economia națiunilor libere, în culise, participanții discutau asiduu despre contribuția militară ce trebuia să revină fiecărui partener; atunci am aflat și despre propunerile care cereau Marelui-Ducat să operaționalizeze o Grupare Tactică Regimentară de Rezervă (G.T.R.). Ținând cont de situația politică și militară la nivel mondial, toată lumea, inclusiv delegația luxemburgheză, a fost binevoitoare. Reuniunea se desfășura în monumentală clădire în stil neogotic a Parlamentului canadian, în al cărei turn clopotul măsoara scurgerea timpului în sunetele imnurilor naționale ale țărilor participante. La auzul muzicii luxemburgheze, de fiecare dată ne cuprindea mândria.

În sânul delegației a domnit spiritul de perfectă înțelegere.

Cea de-a doua conferință a organizației a avut loc la 20 februarie 1952 la Lisabona, unde Guvernul luxemburghez a fost reprezentat de Pierre Dupong, Joseph Bech și Ministrul Economiei, socialistul Michel Rasquin.

Conferința de la Lisabona a marcat un moment decisiv pentru istoria Tratatului. De la sesiunea de la Ottawa, Comitetul Temporar al Consiliului, Biroul său Executiv și numeroși experți civili și militari și-au consacrat energiile pentru concilierea nevoilor militare cu posibilitățile politico-economice ale țărilor Alianței. Au fost definite obiective precise, consemnate într-un raport făcut public la 18 decembrie 1951. Consiliul a adoptat dispoziții clare pentru concretizarea recomandărilor Comitetului Temporar. Hotărârile Consiliului permiteau punerea rapidă în aplicare a unor forțe echilibrate de apărare, capabile să asigure securitatea în deplină compatibilitate cu resursele țărilor membre. Consiliul a aprobat forța de apărare ce urma a fi constituită în cursul anului și a adoptat, totodată, un program de măsuri de natură să sporească forța defensivă a Comunității în perioada următoare. La 11 martie 1952, în fața Camerei Deputaților, Domnul Bech a declarat că Guvernul luxemburghez insistase cu deosebire asupra limitelor pe care le aveam în plan strict militar. La vremea aceea, un batalion de forțe luxemburgheze fusese pus deja la dispoziția Generalului Eisenhower, care deținea calitatea de comandant suprem; operaționalizarea efectivă era însă controversată ca urmare a unui întreg cortegiu de dificultăți practice.

Analiza viza cu precădere, dacă și în ce mod forțele respective puteau fi coordonate sub o singură comandă, și aceasta luxemburgheză; părea mai plauzibilă atașarea lor la unități mai semnificative dintr-o țară vecină. Se năștea întrebarea dacă forțele noastre se puteau integra într-adevăr în formațiunile belgiene, cu păstrarea individualității luxemburgheze.

În acel moment s-a formulat o dilemă ce avea să revină constant, referitoare la o armată luxemburgheză.

Solidaritatea atlantică activă cerea punerea la dispoziția NATO, chiar pe timp de pace, a unei unități de luptă. Cu datele demografice specifice, țările respective erau oare în măsură să-și dubleze eforturile în direcția construirii unor unități de rezervă pentru apărarea teritorială?

Studiile și negocierile de după conferința de la Lisabona, discuțiile cu Generalul Ridgway, care le succedase la comanda forțelor din Europa Generalului Eisenhower și Mareșalului Juin au condus în final la o formulă de contribuție pe care, până la sfârșitul lui 1954, partenerii trebuiau să o operaționalizeze la dispoziția Comandantului Suprem al Forțelor Aliate în Europa.

Dilema pe care tocmai am evocat-o părea rezolvată prin aceea că aportul nostru al apărării comune constă din unitatea de rezervă G.T.R. (Gruparea tactică Regimentară). În vreme de pace nu dispuneam de o forță activă gata de luptă, dar efectivele susceptibile de mobilizare pe timp de război erau notabile. De fapt, o unitate echilibrată și coerentă, capabilă să opereze cu o anumită autonomie, presupunea constituirea a trei batalioane de infanterie și a unui batalion de artilerie.

Ideea integrării în unități militare dintr-o țară vecină a fost respinsă din rațiuni de autonomie națională. Întreprinderea ar fi fost anevoioasă și din motive psihologice și practice, mai ales pe timp de pace. O armată profesionistă părea prea costisitoare într-o epocă în care bugetele naționale erau foarte restrânse și abia reușeau să facă față necesităților de reconstrucție, de indemnizare a pagubelor de război și de relansare generală.

Din punct de vedere instituțional, se impunea înlocuirea Decretului din 1945 care introdusese serviciul militar obligatoriu, printr-o lege organică capabilă să permită îndeplinirea noilor condiții de efort militar. La

17 iunie 1952, cu 47 de voturi pentru și 4 împotriva, Camera Deputaților a votat Legea de organizare militară. Partidul Comunist a fost singurul care s-a opus.

Politica militară a Guvernului găsea astfel încuviințarea unei foarte mari majorități a poporului luxemburghez.

Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului

Datorită funcției de Secretar al Consiliului Guvernului, puteam urmări îndeaproape reacțiile luxemburgheze la apelul lansat la 9 mai 1950 de Robert Schuman, Ministrul Afacerilor Externe al Republicii Franceze, pentru coordonarea comună a producției de cărbune și oțel. Luxemburgul s-a raliat foarte rapid la crearea unei „Comunități Europene a Cărbunelui și Oțelului“, în ciuda faptului că necunoscutele acestui pariu politic puteau să schimbe profund perspectivele siderurgiei noastre. Miza era cu atât mai considerabilă cu cât la vremea aceea, după Germania, Franța și Belgia, Marele-Ducat era cel mai mare producător de oțel din Europa occidentală. După cum constata Camera Deputaților, Luxemburgul aducea în noua Comunitate aportul substanței sale industriale și-i încredința totodată destinul economic al țării.

Trebuie remarcat că încă din perioada ratificării, Secția Centrală a Camerei Deputaților a perceput eventualitatea unor distorsiuni ce puteau surveni în urma unor salturi monetare. În opinia acestui for, pentru a asigura longevitatea Pieței Comune, trebuia început prin „restabilirea convertibilității monedelor și încercarea de introducere a unui etalon comun de schimb sub forma unei monezi europene“.

Ceea ce avea să se situeze în curând în centrul atenției, era problema sediului noilor instanțe comunitare. Exploatând oboseala care îi cuprinsese pe reprezentanții guvernelor în fața imposibilității de conciliere a propunerilor celor mai diverse, Domnul Bech a sugerat de o manieră foarte pragmatică, „începerea lucrărilor Comunității în Luxemburg cu titlu nu doar provizoriu, ci chiar incert“.

Oferta sa a fost acceptată și zece zile mai târziu, Înalta Autoritate a CECO s-a și instalat în Luxemburg. Promptitudinea cu care statul

luxemburghez și municipalitatea au știut să acționeze, a fost apreciată de Jean Monnet chiar în cursul primei reuniuni a Înaltei Autorități în acești termeni: „În general, deschizătorii de drumuri încep să lucreze în condiții vitrege, instalându-se pe unde pot, adesea sub un cort... Nu s-a făcut nici o pregătire și cu toate acestea, în mai puțin de 10 zile, ne-ați putut pune la dispoziție și dota imobilele necesare începutului lucrărilor noastre“.

Luxemburghezii fuseseră conștienți de șansa oferită orașului și țării lor, chiar dacă această șansă era calificată drept „vremelnică“. Înalta Autoritate și-a stabilit sediul în clădirea renovată și modernizată a Direcției Căilor Ferate din Piața Metz, iar Curtea de Justiție s-a instalat în Villa Vauban. Marea Aulă a Palatului Municipal servea drept sală de audiențe.

În acest fel, capitala Marelui-Ducat își începea destinul de capitală provizorie a Comunității. Caracterul așa-zis provizoriu nu împiedica însă transformarea și modernizarea sa progresivă pentru a ajunge la înălțimea acestei importante misiuni istorice. De-a lungul întregii mele cariere guvernamentale am avut tangență cu problemele sediilor europene și am participat direct la operaționalizarea infrastructurilor necesare, în permanență extinsă. Cum această vocație a marcat puternic țara și orașul Luxemburg, iar povestea continuă și astăzi, voi reveni asupra subiectului printr-o expunere și coerentă a întâmplărilor.

Pe Jean Monnet – atât de impunător prin distincția și competența gândirii sale – l-am întâlnit pentru prima dată în cadrul unei reuniuni de lucru prilejuită de vizita la Luxemburg a Ambasadorului itinerant Averell Harriman, probabil în legătură cu planul Marshall. Apropierea de Jean Monnet era directă, factuală, iar dialogul se purta în fraze scurte. În perioada anilor ‘70, am avut contacte nemijlocite cu domnia-sa, în cursul cărora m-a încurajat să perseverez în direcția Uniunii Monetare și m-a invitat să mă alătur Comitetului Monnet pentru Statele Unite ale Europei.

Încă din 1949 eram profund convins de necesitatea imperioasă a țărilor europene occidentale de a purcede la construirea economică și politică a unei Europe Unite. Pentru mine, un asemenea demers a fost aproape o obligație intelectuală, mai ales ținând cont de experiența mea internațională, în special pe linia conștientizării slăbiciunilor și divizării Europei. Cu toate acestea, asemenea lui Robert Schuman, și eu deplângeam câteodată

graba entuziaștilor care voiau să sară peste etape, mai ales în țări puțin pregătite din punct de vedere psihologic și încă mult prea mândre de suveranitatea redobândită după atâtea suferințe. Părerea mea era că logica unei noi poziții a Europei într-o lume în schimbare va conduce progresiv, din etapă în etapă, spre perfectarea unei opere seculare, aflată acum pe umerii generației noastre. Gândeam totodată că statul național al secolului XIX, nu s-ar lăsa scos atât de rapid din canoanele sale tradiționale.

Reluarea vieții politice interne

Acest prim capitol despre drumul meu către responsabilitățile guvernamentale ar fi incomplet dacă nu aș schița, fie și în treacăt, evoluția politicii interne și raporturile de forțe dintre curentele politice din țară. Viața politică era dominată de restaurarea progresivă a instituțiilor democrației noastre parlamentare. În primii ani de după Eliberare izbucneau divergențe conflictuale mai mult în legătură cu atitudinea și soarta luxemburghezilor – cetățeni obișnuiți și oameni politici – din timpul războiului cu justificarea patriotică sau morală a actelor acestora, decât în privința disensiunilor de ideologie politică propriu-zise. Clivajele se manifestau sub semnul rezistenței – mai mare sau mai mică – opuse inamicului și se concretizau în împărțirea oamenilor în „buni“ sau „răi“ patrioți. Au fost luate măsuri împotriva colaboraționiștilor – între care punera sub sechestru a averilor, pedepsirea crimelor și delictelor împotriva securității externe a statului, ancheta administrativă – cu aplicarea căroră a fost însărcinat Robert Als; el s-a achitat de îndatorire cu un remarcabil spirit al echității și înțelegerii pentru situații umane adesea paradoxale. Au apărut și primele manifestații ale înrolaților forțat („Ligue ons Jongen“), considerându-se insuficient asimilați cu alte victime de război. Este inutil să amintesc că o serie de conflicte politice și personale dinaintea războiului se întrepătrundeau cu acest gen de probleme. Ca Atașat la Ministerul de Finanțe, dispunând de largi competențe de evaluare și conciliere, am fost pus deseori în ipostaza de a analiza consecințele patrimoniale ale acestei legislații excepționale. În asemenea situații oscilam între ideea pedepsei pe drept meritată și blândețea cu care trebuie privită slăbiciunea omenească. Aceasta mi-a prilejuit incontestabil aprofundarea cunoștințelor mele despre Om, despre motivațiile sale – nobile sau perverse – în situații critice, chiar

dramatice. Alte curente contestatare din perioada războiului proveneau din nemulțumirile ulterioare ale celor ce se alăturaseră taberei aliaților și intraseră astfel în contact cu membrii Guvernului exilat la Londra. Vineri, 2 august 1946, mă aflu în biroul meu din *Casa Servais*, situată în strada Congregației, când cineva mi-a dat vestea că se pregătește o lovitură violentă împotriva Guvernului; am aflat că, pentru sâmbătă 3 august 1946, fusese lansat apelul la o mare demonstrație. Guvernul a avut răgazul și a declanșat prin intermediul judecătorului de instrucție o anchetă soldată cu o arestare și emiterea mai multor mandate de aducere. Numeroși au fost cei care au scris și investigat așa zisa lovitură de stat din 2 august, fără însă a face lumină asupra intențiilor profunde ale autorilor aparenti sau complicilor. În orice caz, evenimentul a mobilizat din plin presa mondială. Astfel, marele "*The Times*", considerat drept cel mai serios cotidian britanic, anunța că 20.000 de persoane participaseră pe străzile Luxemburgului, la manifestația de condamnare a „complotului”; de fapt, demonstrația nu a adunat decât 200-300 persoane, iar presa americană scria, într-o primă instanță, chiar despre „revoluție și demisia Guvernului“.

Asemenea evenimente se explică poate și prin lentoarea cu care se restabiea dialogul normal și chiar emulația politică în cadrul instituțiilor democratice; starea era o consecință a războiului și a sechelelor ocupației: revenirea progresivă în țară a deportaților, reforma constituțională, urgența reconstrucției și indemnizării pagubelor de război.

De subliniat că la 20 noiembrie 1945, în urma alegerilor generale pentru Constituanta, Camera Deputaților și-a reluat funcțiile constituționale. Se punea astfel punct mandatelor membrilor Adunării Consultative, creată prin Decretul din 23 februarie 1945.

La 21 octombrie 1945 s-au desfășurat alegeri legislative și comunale.

La stăruința prietenului meu Lambert Schaus, mi-am depus candidatura pentru mandatul de Consilier Comunal al orașului Luxemburg, pe lista Partidului Creștin-Social. Nu am fost ales, dar nici surprins de eșec. Campania mea electorală fusese fracționată de diverse misiuni în străinătate și la drept vorbind, profilul meu public nu era pe deplin conturat în conștiința alegătorilor.

Cu toate inconvenientele, am trăit o experiență inițiată pentru seninătatea cu care trebuie asumat și suportat eșecul electoral. Am evocat deseori acest episod în fața unor tineri aflați la primul eșec electoral, explicându-le că un asemenea accident nu afectează nici parcursul spre poziții de vârf (la care pot accede într-o zi) și nici punerea în practică – mai devreme sau mai târziu – a proiectelor lansate în prima campanie electorală.

Pentru a reveni la situația politică din 1945-'46 reamintesc că Guvernul rezultat din alegerile din octombrie 1945 era unul de uniune națională, ale cărui obiective de maximă urgență vizau reconstrucția materială, financiară, socială și economică a țării. Din Guvern făceau parte reprezentanți ai Partidului Creștin-Social ai Partidului Muncitoresc Luxemburghez, Grupării Politice și Democratice, Partidului Comunist.

Marea noutate a coaliției a fost, bineînțeles, prezența Partidului Comunist, ceea ce contrasta cu izolarea la care acesta fusese supus înainte de 1940.

De-a lungul timpului, regimul politic se „normaliza“ în sensul că divergențele asupra politicii naționale și luările de poziții se accentuau, deschizând calea adevăratei dezbateri democratice.

După decesul ministrului socialist Pierre Krier a izbucnit criza ministerială. Cabinetul Dupong a fost reinvestit în martie 1947, după remanierea ministerială soldată cu ieșirea din echipă a lui Victor Bodson (socialist) și a lui Dominique Urbany (comunist). Din acest moment, în Camera Deputaților, Guvernul se sprijinea pe coaliția alcătuită din Partidul Creștin-Social și Gruparea Patriotică și Democratică.

La alegerile parțiale din 6 iunie 1948 majoritatea a pierdut trei locuri în Cameră, dar datorită celor unsprezece mandate câștigate a depășit totuși ansamblul opoziției; Partidul Socialist a respins ideea unei coaliții tripartite, în ciuda unei oferte ce îi fusese făcută.

Un rău al veacului?

În cursul celor doi sau trei ani premergători intrării în Guvern, numeroasele mele îndatoriri profesionale nu m-au împiedicat să urmăresc evoluția ideilor și să mă pătrund de ele. Aveam încă legături cu studenții și tinerii intelectuali din A.V., devenită A.L.U.C. (Asociația Luxemburgheză

a Universitarilor Catolici) și din Pax Romana. Citeam mult, iar din 1950 am constatat o anumită efervescentă a ideilor însoțită adesea de un soi de „rău al veacului“, așa cum s-a produs în istorie după războaie, când ideile și elanurile erau încorsetate în „cămăși de forță“. Pe de altă parte, la nivelul tinerei generații, însuflețirii patriotice din timpul ostilităților îi luase locul o moleșală izvorâtă din îndoială și incertitudine. Eram preocupat de aceasta și mărturie stă un articol pe care l-am publicat în 1950 în „Academia“, intitulat „Scrisoare constructivă către Leonid“. De bună seamă, scrisoarea ca și destinatarul erau ficțiune; Leonid nu avea nimic slav, iar numele apăruse din străfundurile conștiinței mele ca și când ar fi fost vorba de un tânăr cetățean al țării „leului roșu“.

Iată preambulul acestei „Scrisori“:

„Disperi pentru că nu întreprinzi nimic, Leonid! Ești dezgustat de frenezia plăcerilor ușoare care-ți răscolesc patria, de fandoseala părerilor banale, de traiectoria decadentă pe care o iau moravurile, altădată atât de solide. La scara micii tale națiuni, nu întrevezi nici o preocupare de anvergură, nimic din ceea ce-ți poate exalta spiritul, stimulându-l pentru o acțiune benefică. Te gândești să te expatriezi pentru a găsi un mediu mult mai larg, un câmp de acțiune mai vast, o ambianță de idei mai bogată, mai temeinică“.

Îl invitam pe Leonid să se alăture oamenilor pozitivi, constructivi. Între granițele noastre înguste există materie de aprofundat în adâncime, dar care te putea și propulsa către cer. Trebuia construit pe toate planurile, în domeniile economic, social, financiar, al noilor formule de uniune interstatală (Benelux), fără a neglija imensa arie de cercetare a istoriei și a limbii noastre, a unei mai bune echități distributive la nivel individual și internațional. Și „era mult de construit în domeniul moral...“.

Într-un cuvânt, mă temeam de moleșirea energiilor în înaintarea către un viitor necunoscut poate, dar cu siguranță promițător. Prins de aceste gânduri evoluam progresiv către o mai bună înțelegere a ceea ce se poate numi politică, și în special a politicii de partid.

După eșecul tentativei Domnului Dupong de a mă investi ca Secretar de Stat, prietenii mei Alphonse Turpel și Emile Schaus m-au sfătuit să fac un nou pas către Partidul Creștin-Social, participând la reuniunile

politice din țară și conferențiind pe teme familiare; ceea ce am și făcut în mai multe rânduri.

În orice caz, activitățile mele erau toate legate de viața publică și mă simțeam angajat în ascensiunea anevoioasă spre putere. Anterior am evocat cum după decesul Domnului Dupong intervenit la 23 decembrie 1953, am fost proiectat pe o traiectorie ascendentă.

CAPITOLUL II

NOUTATEA ȘI CAPCANELE PUTERII MINISTERIALE 1953-1959

Chiar dacă te afli în preajma oamenilor care au exercitat puterea ani de-a rândul, fie în plan administrativ, fie parlamentar, nu poți cunoaște pe deplin complexitatea constrângerilor în care guvernarea trebuie să acționeze și să decidă în regimul democrației parlamentare. De nenumărate ori am fost martor la crudele eșecuri pe care aspiranții la funcții guvernamentale îl sufereau, odată ce visul de a conduce devenea realitate. Dacă din afară a da un verdict părea atât de simplu, în interior voința liberă devine șovăitoare, oscilantă sub presiunea multiplelor obstacole și conflicte de interese. Politica dispune de un cod etic de onoare care-ți cere să nu-ți înșeli propriile idei sau poziții, adesea afirmate public. Suntem pândiți de opoziția ireconciliabilă de interese, cu primejdia pierderii unei mari părți a simpatiilor câștigate, a neînțelegerii corecte a intențiilor de a te pune în slujba binelui comun. Luptăm adesea împotriva imobilismului administrației, ne poticnim câteodată în ermetismul, chiar în ostilitatea sa. Învățăm despre probleme și lucrurile care rămân ascunse. Tineri aspiranți, aveți îndatoriri față de Parlament și membrii acestuia, față de partidul care v-a adus la putere și căruia nu trebuie să-i compromiteți, prin ușurătate șansele politice. Aveți totodată îndatoriri către voi înșivă deoarece în mod normal și în afara excepțiilor, primează dorința de a rezista pe eșicherul politic.

Astfel, sunteți expuși unei dihotomii intime pe care am descris-o într-o zi ca fiind necesitatea de „a fi“ și de „a părea“ în același timp. Nu este suficient să faci doar o politică bună, precum nu este suficient doar să ai

doar satisfacția personală a datoriei împlinite. Trebuie să știi cum „să-ți vinzi marfa“. Trebuie așadar, să și „pari“, nu numai „să fii“. A neglija una din cele două fațete ale acestei reguli de aur vă poate fi nefastă, cel puțin pe termen scurt. Dar „a părea“ nu este oare o disimulare a unei părți din ceea ce înseamnă „a fi“? De bună seamă, pe termen lung, „să fii“ cu adevărat este ceea ce servește cel mai bine societății; epoca audiovizualului a dus la exacerbara lui „a părea“ și a creditat cu șanse imense pe cei ce știu să stăpânească această artă.

Primul meu discurs bugetar

Ascensiunea mea la portofoliul finanțelor a fost în general bine primită în țară. Ziarul *“Luxemburger Wort”* mă prezenta ca „mâna dreaptă“ a regretatului Pierre Dupong, adăugând că: „Dacă astăzi opera lui Pierre Dupong este aproape unanim recunoscută, ne putem aștepta, pe bună dreptate, ca Domnul Werner să ducă mai departe această operă, întrucât el împărtășește ca nimeni altul lumea ideilor lui Dupong și este și cel mai competent în această privință“. Pentru alții, alegerea făcută de Joseph Bech viza mai degrabă un „tehnician“ – căruia astăzi i s-ar spune tehnocrat propulsat în aventura politică. Adversarii politici m-au tratat cu o anume condescendență, nu lipsită de simpatie, întrebându-se dacă nu cumva ministrul care devenisem, provenit din rândurile administrației, nu va fi doar interimar. De fapt, după numai cinci luni, avea să mă aștepte proba de foc a primei confruntări directe cu electoratul național. Excelentul caricaturist Simon schița cu mult spirit portretul noului Ministru de Finanțe, iar un comentariu de presă, parafrazându-l pe Goethe, scria cu blândețe despre previzibilele „suferințe ale tânărului Werner“.

Iată-mă în fața plenului Camerei Deputaților, unde am compărut pentru întâia oară la 11 februarie 1954, prezentând discursul bugetar. Intervenția mea a fost ascultată cu atenție și fără critici imediate; doar un deputat comunist mi-a calificat tonul ca fiind „prea solemn“.

Pentru exercițiul financiar al anului 1954, bugetul de cheltuieli – a cărui sumă globală atinsese după vot, cifra de 4.371 milioane – fusese elaborat de predecesorul meu. La modul general, ea cuprindea în proporție de 50% cheltuieli de funcționare, de consum și pentru datoria publică,

25% revenind cheltuielilor extraordinare și investițiilor. În raport direct cu urmările războiului, cheltuielile atingeau mai mult de 400 de milioane, iar serviciul datoriei publice se ridica la circa 200 de milioane; comparativ cu anii '80, proiectul bugetului pe 1991, spre exemplu lua în calcul cifra de 100 de miliarde.

Eram deschis să ascult criticile și rezervele formulate în dezbaterile ulterioară, în condițiile în care, pentru că votul nu avusese loc, nu aveam încă răspunderea deplină pentru parametrii proiectului. Discursul meu de atunci a început printr-un omagiu adus operei financiare a lui Pierre Dupong, politiciii monetare și de economisire pe care le inițiase, prudenței și cetezanței de care a dat dovadă inclusiv prin promisiunea lansată în 1947 privind acoperirea integrală a pagubelor de război. Am expus apoi propria-mi gândire care, deși orientată către viitor, avea aceeași sorginte. Făgăduiam să fiu realist în politica bugetară, îndrăzneț pe teren favorabil, ferm față de solicitările excesive sau periculoase.

Cu toate acestea, primul buget pe care l-am prezentat nu se afla deloc sub auspiciu economic favorabil. Boom-ul coreean se încheiase; producția siderurgică trena. La finele anului 1953, indicele general al producției industriale se situa la cota 120 față de 139 în perioada similară a lui 1952. Valoarea netă a producției siderurgice diminuase cu cel puțin 2 miliarde de franci. În consecință, previziunile încasărilor din impozitele aplicate societăților au fost evaluate în minus față de exercițiul bugetar anterior. Însă, cum acest exercițiu comporta o plusvaloare a încasărilor de circa 1 miliard generată de conjunctura pozitivă, unele opinii sugerau deja despre o subevaluare a încasărilor bugetare. M-am străduit să explic cât mai bine termenii unei politici financiare puternic dependente de fluctuațiile conjuncturale, în special din sectorul oțelului. An de an, mai mult sau mai puțin bucuros a trebuit să repet experiența, și asta de-a lungul întregii mele cariere de finanțist. Este însă tot atât de adevărat că, de-a lungul anilor, evaluarea evoluției ciclice a economiei și bugetelor, a șanselor ori a neîmplinirilor s-a sprijinit, în ultimă instanță, pe un echilibru global izvorât din adâncurile incomunicabile ale conștiinței ministrului de finanțe. Acesta apare în ochii semenilor ca un neînțeles și rămâne expus dezmințirilor pe care evoluția reală le aduce inevitabil.

Nivel de trai și aspirații sociale

După frustrările războiului și perioadei imediat următoare, primele indicii ale unei expansiuni, fie ea și temporară (precum boom-ul coreean) generau mobilizarea forțelor sindicale angajate în lupta pentru ameliorarea nivelului de trai și extinderea regimului securității sociale.

Nu este de mirare că în preajma alegerilor, diverse proiecte legislative de mare importanță socială figurau în programul Camerei Deputaților și a fost nevoie de aprobarea lor rapidă înainte chiar de luna mai. Primele contrasemnături pe care le-am pus pe actele legislative din această scurtă perioadă consfințeau soluții importante. Mai multe din aceste legi au inaugurat evoluția pe termen lung a politicii veniturilor care timp de trei decenii a însoțit creșterea economică, anticipând-o și uneori chiar depășind-o. Această evoluție a marcat profund societatea luxemburgheză și a modificat condițiile generale de viață din țară; peisajul sociologic al Marelui-Ducat a fost astfel transformat.

Una din legile datate 24 aprilie 1954 a reformat Codul Asigurărilor Sociale în punctele sale cele mai importante. Din 1951, funcționarii și angajații publici obținuseră înființarea unei case proprii pentru asigurări de boală. În același an, s-a fondat o Casă de pensii a meșteșugarilor și s-a realizat o reformă notabilă în materie de asigurări și pensii pentru funcționarii privați.

O altă lege din aceeași dată a introdus reforma baremurilor de salarizare și drepturilor bănești ale agenților Funcțiunii publice. S-a înfăptuit astfel și adaptarea integrală a pensiilor la modificările baremurilor de salarizare. Această măsură fusese abolită pentru ceferiști încă 1949, dând naștere unor mișcări greviste. Albert Bousser, Secretar general al sindicatului de orientare socialistă, a combătut vehement măsurile de economie aplicate ceferiștilor la propunerea Ministrului Transporturilor din acea vreme, Robert Schaffner, și care fuseseră cuprinse chiar într-un text de lege.

Un prim credit din bugetul anului 1954 a extins acordarea alocațiilor familiale și pentru persoanele nesalariate. O lege din 26 mai 1954 a

completat dispozițiile relative la împrumuturile cu taxă redusă acordate în favoarea construirii sau cumpărării de locuințe ieftine.

Toate aceste legi votate în ultimele săptămâni ale legislaturii aveau potențialitatea extinderii ulterioare, cu toate consecințele financiare decurgând din acestea.

Încet, încet, caracterul securității sociale se modifica. Ceea ce la origine se baza pe principiul asigurării sau reciprocității, se transforma, prin reforme succesive, în asistență din partea statului. În cei 40 de ani postbelici evoluția progresivă a condus către statul-providențial.

Mișcarea își găsea justificarea inițială în devalorizarea rezervelor acumulate de instituțiile de asigurări sociale care, în ambianța inflaționistă, nu mai puteau garanta plata unor pensii sau rente decente; ulterior, a intervenit impulsul noii sensibilități pentru solidaritatea națională, conținând și o consistentă doză de egalitarism.

Îndelungații mei ani în Guvern au fost marcați de tensiunile și luptele declanșate de această mutație socială.

Evident, statul nu se putea substitui complet inițiativei cetățenilor. Însă unde era punctul de echilibru dintre social indispensabil și fiscal suportabil? În toate aceste ajustări societale, factorul timp a jucat un rol inestimabil. Trebuia procedat pas cu pas. Nu se putea face abstracție de originea și formarea veniturilor din diferite sectoare profesionale. Eventualele avantaje sau privilegiile ale unora față de alții au fost rapid apropiate de beneficiarii, care le-au și asimilat ca pe „drepturi naturale“.

Cu oscilațiile de rigoare ajustările, asimilările și armonizările de dispoziții sociale s-au concretizat într-un sistem global de protecție socială, socotit ca foarte favorabil comparativ cu alte părți.

În 1954 abia dacă întrevedeam această cale lungă, însă împărtășeam pe deplin satisfacția Ministrului Nicolas Biever, care declara în Camera Deputaților că prin reforma Codului Asigurărilor Sociale și îndeosebi prin revalorizarea pensiilor „ne plasam în fruntea națiunilor“. Este adevărat că, după aceea, constatarea făcută de colegul meu avea să se estompeze.

Discursul meu bugetar din 11 februarie 1954 cuprindea încă un capitol, care nu putea fi conturat satisfăcător decât prin prisma factorului timp și al maturizării ideilor. Era reforma fiscală.

Am remarcat că publicul avea idei foarte diverse și de multe ori contradictorii cu privire la caracterul și modalitățile reformei impozitelor, aflată de ani și ani pe tapet.

Legislația introdusă de ocupant nu fusese încă abolită. Imediat după Eliberare, o anumită continuitate era absolut necesară datorită costului inerent și ridicat al acoperirii pagubelor de război.

Cu toate acestea, trebuia să ne gândim serios să ne debarasăm de o legislație cu în permanente referiri la texte germane, prea puțin compatibile cu conceptele dreptului nostru civil sau comercial tradițional. De altfel, făcând abstracție de unele inovații naziste, legea germană – amplu inspirată din legislația americană – avea, cel puțin în plan tehnic un caracter modern.

Rațiunea primordială a abolirii era una de ordin psihologic; în ochii contribuabilului spectrul ocupației ar fi fost pe deplin înlăturat numai odată cu suprimarea legislației fiscale aferente acelei perioade de suferințe și lacrimi.

În epocă, reforma fiscalității comunale era de primă urgență. Întreprinderile reclamau abolirea impozitului comercial comunal – „Gewerbesteuer“ și a celui asupra ansamblului salariilor – „Lohnsumbesteuer“, pe care le considerau discriminatorii. De altfel, tema și-a păstrat actualitatea timp de decenii. Un proiect elaborat înaintea anului 1954 prevedea înlocuirea impozitului comercial comunal cu un „adițional comunal“ la impozitul general asupra veniturilor. Autoritățile locale nu erau însă în măsură să-și asume responsabilitatea introducerii unui impozit adițional asupra veniturilor care ar fi afectat ansamblul electoratului lor.

Toate temele evocate anterior, și încă multe altele, au fost abordate odată cu intensificarea campaniei electorale, fapt care mă mâna în toate secțiile circumscripției mele electorale.

Contactul cu alegătorii – contestatari sau binevoitori – mi-a rezervat o seamă de surprize; astfel am deprins arta de a nu părea deconcertat de

nici o întrebare, oricât de abruptă, formulată public. Însă mai aveam multe de învățat! Formația mea intelectuală nu-mi permitea să răspund decât minuțios documentat, cu dosarul înaintea ochilor și cu dovezile pe masă.

În sfârșit, iată ziua alegerilor, 30 mai 1954!

Confirmarea electoratului

Campania electorală, reacțiile publicului, propunerile încurajatoare, m-au convins și am reușit să depășesc onorabil acest moment. Am fost surprins când primele rezultate au început să transpară. Emile Raus, directorul Poștelor, mi-a telefonat între orele 15,00 și 16,00 pentru a-mi spune că într-un birou electoral din Belair eram, după vot, primul pe listă. Seara avea să-mi aducă confirmarea alegerii în fruntea listei din circumscripția de Centru. Succesul meu nu a fost izolat. Partidul a dobândit una dintre cele mai frumoase victorii din întreaga sa istorie. Obținând 26 din cele 52 de mandate parlamentare, partidul atingea majoritatea absolută, pe care însă majoritatea conducătorilor săi nu o doreau.

Coeziunea din partid fusese potențată de traumatismul dispariției lui Pierre Dupong. Dincolo de cadrul strict partizan, o mare parte a opiniei publice îl considerase pe defunctul Ministru de Stat ca pe un pilon esențial al stabilității politice și financiare a țării. Acum, în calitate de moștenitor al ideilor, partidul său absorbise toate aceste aprecieri.

Alegerile din 1954 au fost cele dintâi în care s-a votat simultan în patru circumscripții; Camera se înnoia parțial la fiecare trei ani. Acum, verdictul electoratului din întreaga țară era clar și indiscutabil.

Joseph Bech, din nou formator

Joseph Bech a prezentat demisia Guvernului la 1 iunie, iar în data de 4 a aceleiași luni, Marea-Ducesă l-a însărcinat cu formarea noului Guvern.

Pentru Partidul Creștin-Social nu exista nici o rațiune de a schimba coaliția, mai ales în condițiile rezultatului electoral nesatisfăcător al altor partide. La 9 iunie formatorul a demarat negocierile cu membrii Cabinetului demisionar. În rândurile Partidului Socialist, principiul continuității a suscitât critici, generând o anume descurajare.

Pentru prima oară eram asociat negocierilor pentru formarea unui Guvern și pentru elaborarea unui program de legislatură. Exercițiul a fost extenuant, chiar dacă tratativele din 1954 s-au dovedit mult mai puțin solicitante decât altele (întrucât raportul de forțe era indiscutabil).

Ministru de Finanțe și al Forței Armate

În ceea ce mă privește, alături de Ministerul de Finanțe, am fost însărcinat și cu portofoliul Forțelor Armate. Cu titlu accesoriu trebuia să girez, totodată, și problemele de organizare și modernizare administrativă. Puțin după instalarea Guvernului, Ministrul de Stat mi-a cerut să îi preiau atribuțiile relației cu personalul de stat, iar eu am acceptat. Constatasem că funcția de Ministru al Afacerilor Externe, pe care acesta o deținea într-un moment crucial al dezvoltării europene, îi absorbea toată atenția și energia. Pe de altă parte, trecuse mult timp de când șeful Guvernului coordona raporturile cu personalul de stat și sunt sigur că se săturase de această sarcină.

Rezultatul meu electoral s-a concretizat în consolidarea pe care o aveam în sânul Guvernului. Eram cel mai tânăr dintr-o echipă în care trebuia să-mi asum cum se cuvenea importanța tradițională a Ministrului Buzetului, a cărui sarcină redutabilă era, prin forța lucrurilor, de a se amesteca în punerea în aplicare a majorității demersurilor Cabinetului. Este adevărat că în materie de finanțe puteam conta pe sprijinul necondiționat al Premierului. În cursul acestei prime legislaturi, pe baza noilor achiziții din teoria finanțelor am putut să inaugurez și să urmez efectiv o politică bugetară de gestiune ciclică a fondurilor publice.

Problemele militare îmi erau, bineînțeles, mai puțin familiare. În calitate de funcționar, colaborasem în cadrul Pactului Atlantic, în diverse comitete însărcinate cu aspectele financiare ale apărării; am participat ca observator la discuțiile privitoare la angajamentele militare ale Guvernului (cu deosebire în urma Conferinței de la Ottawa), însă nu aveam cunoștințe complete despre funcționarea armatei și ceea ce se poate numi bucatăria ei internă. Trebuia să mă pun la punct, de la recunoașterea precisă a gradelor și însemnelor militare, până la determinarea calității și puterii de foc a armamentului, acoperind un larg spectru de probleme.

Programul Guvernului

La 7 iulie, Joseph Bech a prezentat în fața Camerei Deputaților Declarația privind programul guvernamental.

Voi evoca unele pasaje din acest document de natură să angajeze Guvernul pe căi dacă nu absolut noi, cel puțin cu bătaie lungă și de profunzime.

Ultimul act al Camerei precedente fusese Declarația de revizuire a legii fundamentale, Constituția. Evoluția internațională, în special tratatele de integrare în organizații supranaționale au scos în evidență necesitatea de a face precizări asupra prevederilor constituționale pentru evitarea conflictelor dintre dispozițiile respectivelor tratate și cele ale constituțiilor naționale. Era vorba, în principal, de revizuirea sau de punerea în comun a drepturilor suverane. Constituanta a adoptat în 1956 articolul, 49 bis, formulat astfel:

„Exercitarea atribuțiilor pe care Constituția le prevede pentru puterile legislativă, executivă și judecătorească poate fi temporar subordonată aplicării tratatelor aferente unor instituții de drept internațional.“

Această dispoziție a deschis pentru Luxemburg poarta către dreptul european.

Guvernul s-a declarat hotărât să urmeze politica externă care, încă de la sfârșitul războiului, constituia obiectul aprobării aproape unanim în Camera Deputaților; se reafirma respectarea angajamentelor asumate prin tratatele ratificate de către Cameră.

În capitolul „Politică economică“, Guvernul s-a oprit pe larg asupra organizării economice și profesionale. Se preciza că, în interesul păcii sociale și al dezvoltării armonioase a economiei trebuia garantată colaborarea reală dintre puterile publice, economice și cele ale muncii. Astfel era necesar „a defini și circumscrie cu precizie puterile organizațiilor, federațiilor și sindicatelor profesionale“. Din această perspectivă, Guvernul a înaintat Camerei Deputaților proiecte de reformă privind Camerele profesionale și Consiliul Economiei Naționale.

Sub această formulare aparent echilibrată și bine întemeiată se ascundea preocuparea Guvernului pentru aceea că organizațiile profesionale pretindeau mai multă influență și pondere; nu era exclus ca acestea să interfereze cu prerogativele puterilor legislative sau executive.

Izvorât din teama de recesiune economică mai profundă, programul legislaturii respective a reușit să țină destul de bine sub control înclinația spre liberalități de tot felul.

Echipa guvernamentală odată remaniată s-a pus pe treabă. Socialiștii, încă traumatizați de rezultatele alegerilor, nu au făcut excepție și au intrat din plin în activitate. Însă, încet-încet, sentimentele colegiale atât de real afirmate înaintea alegerilor au început să se erodeze. Această stare a fost disimulată mult timp de anvergura și noutatea sarcinilor ce reveneau guvernanților. Se pășea într-o fază de dezvoltare în care reclădirea și punerea în ordine a instituțiilor, adică eliminarea sechelelor directe ale războiului, lăsa locul împlinirii materiale și umane, modernizării țării și pregătirii noului rol pe care aceasta era chemată să și-l asume în concertul națiunilor. În acest sens, perioada 1954-1959 a fost marcată de un elan creator, tumultuos chiar, care preciza și consolida temeiul pentru expansiunea viitoare.

În paginile următoare îmi propun să dezvolt această idee prin referire la acțiunile guvernamentale la care am participat direct sau pe care le-am putut influența.

Economie și Doctrină bugetară

Deoarece intram într-o fază de progres material continuu care avea să dureze două decenii, voi schița mai întâi evoluția economică aflată sub dominanta ponderii siderurgiei.

1951 și 1952, excepțional de prosperi, au fost urmați de alți doi ani pe care în epocă i-am calificat, ca „disperat de normali“. Utilizarea forței de muncă era aproape deplină. 1955 a marcat relansarea economică. Producția industrială a crescut cu 12% față de anul anterior, iar oferta de locuri de muncă se amplifică. Mișcarea ascendentă a continuat în 1956 și 1957, după care a intervenit o acalmie. În 1958 producția s-a repliat sensibil, iar prețurile de export au diminuat; la finele primului semestru

din 1959, curba evoluției s-a redresat notabil. Această schiță globală nu dezvăluie însă toată realitatea economică și nu pune în evidență evoluțiile diverselor sectoare. Spre exemplu, perspectivele industriei pielăriei – altă dată a doua ca importanță la nivelul țării – se restrîngeau progresiv. Având în vedere însemnătatea sa primordială pentru orașul Wiltz, Michel Rasquin și eu, am fost mandatați să ne ocupăm de soarta acestei industrii în declin; deoarece și alte activități profesionale din Wiltz erau periclitate, ne confruntam cu problema unei reconversii cvasi-totale a sectorului industrial din localități. După multe eforturi și avataruri, și numai la capătul a câțiva ani, demersurile noastre au fost încununare de succes.

Sectorul construcțiilor cunoștea și el o anumită restrîngere pe măsură ce reconstrucția de după război se apropia de sfârșit. M-am implicat serios în relansarea construcției de locuințe sociale, prin intermediul unui sistem de subsidii inaugurat de Pierre Dupong. În 1955, am declanșat și lupta pentru eradicarea locuințelor improprie și insalubre.

Din punct de vedere al responsabilităților specifice Ministrului de Finanțe, această primă legislatură a fost marcată de efortul meu neobosit de a așeza evoluția finanțelor publice pe baze economice raționale, ținând cont de ciclurile economice. Doream, totodată, să sporesc transparența datelor bugetare prin clasificarea economică și funcțională a cheltuielilor; în această privință, experiența dobândită la Washington în 1946 mi-a fost de maximă utilitate.

Într-o primă etapă, se impunea identificarea și restabilirea liniei de demarcație netă dintre bugetul ordinar și bugetul extraordinar. Numeroasele angajamente financiare legate de război au dus în acest ultim buget la supradimensionarea considerabilă a tuturor categoriilor de cheltuieli. la toate categoriile de cheltuieli. Prezentând bugetul pe 1956, am anunțat substituirea bugetului extraordinar, cu un buget de investiții și operațiuni de capital. Astfel, apărea un nou capitol, ordinar, alcătuit doar din cheltuieli ordinare finanțate prin resurse curente ale statului – în principal contribuții directe și indirecte. Acest pas era justificat și se impunea chiar cu atât mai mult cu cât discuțiile politice din deceniul respectiv erau dominate de problematica reformei fiscale. Trebuia deci să existe posibilitatea

evaluării ordinului de mărime al resurselor anuale indispensabile finanțelor statului. Reforma bugetului venea să însoțească reforma fiscală.

Bugetul pe 1956 conținea încasări și cheltuieli ordinare echilibrate, ceea ce era în litera angajamentului asumat prin Declarația guvernamentală.

După un an am fost în măsură să anunț că Ministerul de Finanțe procedase, în etape, la o clasificare științifică a datelor bugetare pentru a favoriza comparabilitatea bugetelor în timp și spațiu. Pentru bugetul național unul din motoarele principiilor de contabilitate națională a fost pus în mișcare de către comisia Benelux, însărcinată cu asigurarea comparabilității bugetare între cele trei state, necesară pentru armonizarea politicilor în materie.

Sistemul elaborat de Comisia Benelux se baza, de altfel, pe cel propriu Organizației Europene de Cooperare Economică (OECE).

Bugetul extraordinar a fost definit ca un buget de investiții și de transferuri de capital, finanțat cel puțin parțial pe calea împrumutului. Datorită importanței investițiilor publice din Marele-Ducat și limitelor rezonabile ale îndatorării statului, o politică bună urmărea finanțarea majorității cheltuielilor extraordinare prin excedente ale încasărilor ordinare; acest fapt era de natură să nu împovăreze generațiile viitoare, asupra cărora grevează oricum, multiple angajamente pe termen lung. La 6 februarie, expunând Camerei Deputaților proiectul de buget pentru 1957, declaram: „O politică financiară trebuie să vizeze în mod esențial ca ansamblul cheltuielilor publice să se mențină într-un raport rezonabil cu venitul național, ținând cont că acesta este instabil și determinat, în bună măsură, de șansele economice ale unei industrii specifice“. Iată de ce se impunea preocuparea pentru realizarea echilibrului bugetar actual să se împletească cu grija pentru echilibrele bugetare viitoare. Ulterior, această deziderat s-a îndeplinit prin previziunile bugetare plurianuale, chiar dacă uneori realitatea le-a contrazis. Esențialul consta din practicarea unei politici de rezerve în conjunctură economică favorabilă.

Principiile simple, dar clar definite și rezultatele efective ale diverselor exerciții bugetare, au dat naștere în fiecare an la aprige discuții. Unele voci reproșau Ministrului de Finanțe că practică subevaluarea sistematică a încasărilor; acestei acuze îi răspundeam în fiecare an prin argumentul că

previziunile bugetului evoluează conform unei tendințe plurianuale constante și nu sub imperiul unor șanse imprevizibile sau variații conjuncturale.

Fapt este că la finele legislaturii finanțele statului erau însănătoșite și consolidate.

Politicile combinate – a predecesorului meu și a mea – au deschis începând cu 1958 calea unui deceniu soldat cu următoarele rezultate:

Datoria publică nu a sporit (în cifre nete) decât cu 692 milioane franci (7,3 miliarde, la sfârșitul lui 1958).

Rezervele publice au crescut cu 881 milioane, din care 633 au fost dirijate spre fondurile de criză, iar 248 către rezervele de trezorerie, (care constituiau de fapt soldul pozitiv reportat din conturile anuale). Evoluția încasărilor fiscale a fost inegală, însă favorabilă pe ansamblul intervalului.

Ca și Pierre Dupong și eu m-am grăbit să rambursez, chiar prin amortismente anticipative, datoriile pe termen scurt contractate în urma războiului și ocupației (1.815 milioane în 10 ani). Aceste rezultate pot fi puse mai bine în valoare dacă voi aminti că în perioada respectivă s-au realizat echiparea țării și mari lucrări naționale: aeroportul, electrificarea căilor ferate, barajele de pe râul Sûre, canalizarea fluviului Moselle, unele instalații militare (Herrenberg), automatizarea liniilor telefonice, contribuția statului la Societatea Electrică de pe râul Our.

Toată lumea se impacienta în legătură cu înfăptuirea reformei fiscale de care erau legate speranțe dintre cele mei diverse – de la relaxarea regimului persoanelor fizice până la creșterea funcției economice a impozitelor (în cazul întreprinderilor). Unii se întrebau dacă, de-a lungul anilor, odată cu angajamentele din ce în ce mai mari ale statului, marja de manevră a Ministrului de Finanțe nu se reducea sever.

Marea reformă a impozitelor era un proces de durată. Complexitatea problemelor, adesea noi, numărul important de avize din partea experților (pe care Parlamentul și Guvernul le impuneau), făceau puțin probabilă votarea reformei în cursul legislaturii respective.

Presimțeam însă că, odată cu presiunea crescândă a opiniei publice, trebuia găsită o supapă; în consecință, am căutat unele formule de relaxare,

fără a afecta soluțiile de principiu pe care le aveam în vedere pentru marea reformă.

Nu ne puteam însă opri aici. Astfel, am pregătit un proiect numit „Mica reformă“ care cuprindea o nouă revizuire a baremului, modificări ale regimului cheltuielilor speciale, taxelor, o reevaluare a activelor imobilizate și alte măsuri de natură să favorizeze echiparea întreprinderilor.

În toată această perioadă, discuțiile legate de finanțele publice și fiscalitățile au fost frecvente și au avut în vedere inclusiv inserția în bune condiții a economiei noastre în mediul concurențial din Comunitățile Europene.

Construcția europeană

Abia lansată, construcția europeană a fost pusă în fața primei mari năimpliniri: Comunitatea Europeană de Apărare a eșuat chiar la începutul legislaturii.

Surprinși, într-o primă instanță, de un asemenea eșec, fervenții militanți europeni în fruntea cărora se situau țările Benelux, și-au recâștigat treptat încrederea și curajul. La 1 iunie 1955, sub președinția lui Joseph Bech s-a deschis la Messina Conferința Miniștrilor de Externe ai celor șase țări comunitare. Nu am participat direct la manifestare, nici la consultările delegaților guvernamentali și experților plasate sub conducerea lui Paul-Henri Spaak, însă le-am putut urmări îndeaproape grație rapoartelor specialiștilor noștri și convorbirilor cu Lambert Schaus, șeful delegației luxemburgheze.

Conferința lua act de Memorandumul celor trei țări Benelux pentru relansarea ideii europene. Acest document a fost amplu inspirat de viziunea lui Johan W. Beyen, Ministrul de Externe al Olandei, spirit strălucit, finanțist abil și recunoscut ca meloman pasionat (pe care îl cunoscusem în 1947, la Washington, unde îndeplinea funcția de Director executiv la Banca Mondială). După convorbiri repetate, miniștrii au conchis că sosise momentul pentru o nouă etapă a construcției europene. Lucrările așa-numitului „Comitet Spaak“ s-au soldat cu propunerea de constituire a unei Comunități Economice Europene, adică a unei Piețe Comune și a unei

Comunități a Energiei Atomice (EURATOM). La 26 noiembrie, Camera Deputaților din Luxemburg a aprobat Tratatul de la Roma și, în absența Domnului Bech, eu am fost cel însărcinat să rostească discursul pe marginea documentului. În calitatea mea de Ministru de Finanțe, luam poziție inclusiv în privința consecințelor acestor evoluții europene asupra finanțelor naționale.

Pe plan instituțional, Tratatul de la Roma era mai puțin evoluat decât Tratatul de la Paris referitor la Comunitatea Economică a Cărbunelui și Oțelului (CECO). Dezbaterile relative la Comunitatea de Apărare (CA) și eșecul lor au arătat că principiul supranaționalității nu fusese acceptat de toți partenerii, și îndeosebi de Franța, unde o bună parte a opiniei publice îmbrățișase gaullismul. Odată cu insuccesul CA a căzut și proiectul privind Constituția unei Comunități Europene cu caracter supranațional, elaborat de o adunare instituită ad-hoc CECO. Un ante-proiect al acestei veritabile Constituții pentru „Uniunea popoarelor și statelor europene“, a fost prezentat în martie 1953. Textul documentului era îndrăzneț și de înaltă ținută juridică, răspunzând speranțelor celor mai activi militanți pentru Europa unită.

Tratatul de la Roma nu mai făcea referire la termenul „supranațional“ nici în preambul, nici în comentarii. Eficacitatea documentului era garantată prin precizia exigențelor privitoare la politicile aplicabile în diverse domenii ale economiei și la procedurile de extindere a domeniului de aplicare (dacă integrarea economică reclama acest fapt).

În ceea ce mă privește, Tratatul de la Roma îmi deschidea o nouă și amplă zonă de interes intelectual, de reflexie politică și-mi sporea oportunitățile de valorificare a cunoștințelor și experienței dobândite. Îmi făcusem deja o anumită reputație de conferențiar asupra integrării economice și financiare în cadrul Benelux. Ideile mele vizau o cooperare monetară strânsă. Mă frapase declarația de la Radio-Londra, a lui Camille Gutt, Ministrul belgian de Finanțe, semnată la 21 octombrie 1943 al Acordului monetar Benelux; în declarație spunea: „De prea mult timp, națiunile se învârt într-un cerc vicios: nu poate fi economie prosperă fără monedă sănătoasă; nu poate exista monedă stabilă fără economie prosperă. Cercul vicios trebuie spart, oricare ar fi punctul de intervenție; străpungerea s-a

făcut în sectorul său financiar“. La 25 noiembrie 1954, la sediul Societății de Studii și Dezvoltare din Liège și la 26 mai 1955 în fața secțiunii locale a Comitetului Benelux din Amsterdam, mi-am expus și dezvoltat ideile privitoare la aspectele financiare, fiscale și monetare ale Uniunii Benelux.

După operaționalizarea Pieței Comune mi-am transferat în mod natural ideile de integrare financiară în planul Comunităților Europene, ceea ce a devenit ulterior tema dominantă a campaniei mele europene.

Sediile Comunității

Încheierea Tratatului de la Roma avea să aducă în actualitate chestiunea sediului Comunității. În 1952 Monnet, care nu avea vreo preferință pentru un anumit oraș sau regiune, pledase deja pentru un sediu unic, cu viziunea ca teritoriul respectiv să fie convertit mai târziu în district federal. Prin intermediul comitetului său de acțiune Monnet a revenit la această propunere în 1957. La 7 ianuarie 1958 Miniștrii Afacerilor Externe ai „celor Șase“ au căzut de acord asupra principiului sediului unic, dar nu s-au putut înțelege pentru alegerea locului.

Cum se punea această problemă pentru Luxemburg?

La 8 septembrie 1957, Joseph Bech a definit atitudinea Marelui-Ducat în problema sediului în următorii termeni: „Luxemburgul face pregătiri pentru a răspunde, dacă va fi cazul, oricărei cereri din partea celorlalte guverne, formulată în interesul comun al Europei pe care suntem pe punctul de a o clădi“. Guvernul a hotărât să depună în acest scop candidatura orașului Luxemburg; decizia a fost confirmată de municipalitate în ședința sa din 7 martie 1958.

La sfârșitul lui decembrie 1957, membri ai Înaltei Autorități a CECO, printre care Franz Etzel, împreună cu înalți funcționari și-au făcut publică următoarea remarcă: dacă Guvernul ar propune orașul Luxemburg cu perspectiva ca o fracțiune din teritoriu ori chiar întregul său să devină district european, șansele de reușită ar fi importante. La 20 decembrie 1957, ieșind de la o reuniune ministerială desfășurată la Paris, după conferința Pactului Atlantic la nivelul șefilor de guvern (la care asistasem de asemenea), Bech mi-a împărtășit îndoielile sale. La 2 ianuarie 1958,

a făcut o expunere pe aceeași temă în fața Comisiei de Afaceri Externe a Camerei Deputaților, pentru a motiva hotărârea ce trebuia adoptată pe data de 7 a lunii respective.

Sentimentele deputaților luxemburgezi erau contradictorii. Unii, printre care Nicolas Margue, se întrebau dacă țara era în măsură să suporte „invazia“ a 20.000-30.000 de funcționari europeni fără ca aceasta să pună probleme de conviețuire socială cu luxemburgezii autohtoni și dacă districtul federal nu ar antrena un important transfer de putere. Țara, care în timpul marilor turbulențe își apăraseră cu sacrificii și sânge identitatea, n-ar fi suportat să o vadă acum alterându-se. Alții se întrebau dacă nu era vorba de o șansă unică care, dincolo de piață, era în favoarea Europei. Bech îmi vorbise despre dilema sa în mai multe rânduri. În final, parlamentarii au hotărât să sprijine principiul sediului unic și menținerea candidaturii orașului Luxemburg, fără vreo referire la districtul federal.

Joseph Bech a ajuns la această concluzie prin următorul raționament: dat fiind consensul pentru instalarea, cel puțin de preferință la Bruxelles, a instituțiilor rezultate din Tratatul de la Roma, dat fiind că Guvernul belgian ratase în 1952 ocazia, susținând ferm candidatura orașului Liège, era foarte îndoielnic că Luxemburgul ar fi putut conta pe sprijinul acestei țări. De altfel, eram la curent cu comentariile membrilor adunării parlamentare, deloc favorabile Luxemburgului. Chiar dacă hotărârea ținea exclusiv de responsabilitatea fiecărui Guvern în parte era greu de crezut că acestea vor ignora părerile partenerilor. Întrucât supralicitarea ofertei districtului federal nu a dat roade, dacă pe baza consensului de principiu asupra sediului unic o altă propunere ar fi fost avansată și sprijinită de ceilalți cinci membri, Luxemburgul risca chiar să piardă sediul CECO. Or, așa cum opinia unei însemnate părți a „europenilor“ din CECO o demonstra, aceștia se „împământenisă“ în Luxemburg și nu concepeau să facă campanie „europeană“ pentru alt oraș. Pe de altă parte, capitala țării și populația orașului considerau deja câștigată o situație care, contrar intențiilor inițiale, avea să persiste timp de șase ani. Inutil de menționat că, vrând-nevrând, Luxemburgul investise deja masiv în sediul european.

Spiritele nerealiste l-au criticat aspru pe Joseph Bech, reproșându-i ratarea unei șanse unice pentru țară; dar lucrurile nu erau atât de simple.

Nici unul dintre factorii cu putere de decizie nu ne-a oferit sediul unic pe tavă, cu sau fără district federal.

Evenimentele aveau să confirme scepticismul lui Bech. Nici la 7 ianuarie, nici până la 1 iulie 1958 – termenul scadent – în ciuda reiterării intenției de a reuni în același loc toate organizațiile europene ale „celor Șase“, miniștrii afacerilor externe n-au putut ajunge la un acord. De altfel, chestiunea va rămâne la ordinea zilei timp de mai multe decenii; nici în momentul în care scriu aceste rânduri, sediul unic nu a apărut încă. Este una din problemele-încuietore care m-a însoțit pe toată durata funcțiilor guvernamentale.

La începutul lui 1958, autoritățile luxemburgheze au emis un act important pentru consolidarea sediului propunând punerea la dispoziția instituțiilor europene a unui domeniu cu o suprafață de circa 350 de hectare pe platoul Kirchberg.

La 10 februarie 1955, Jean Monnet s-a retras de la președinția Înaltei Autorități a CECO; de atunci, prezindând Comitetul de Acțiune Jean Monnet pentru Statele Unite ale Europei (din care am făcut și eu parte la invitația sa) și-a consacrat eforturile pentru pregătirea și însuflețirea noilor etape de unificare europeană.

Întrebat de gazetarii de la „Revue“ despre sejurul său în Luxemburg, pe durata căruia Guvernul i-a pus la dispoziție proprietatea „Bricherhaff“, Monnet a calificat această perioadă ca „excepțională“ deoarece era marcată de începuturile Uniunii Europene, declarând totodată că iubește țara, apreciază blândețea locuitorilor și îi admiră peisajele; pădurile pe care le străbătea în lungi plimbări meditative l-au fermecat cu deosebire.

În toți acești ani, prestigiul lui Joseph Bech ca Ministru de Externe ajunsese la apogeu. Participarea luxemburgheză consecventă și activă la Pactele de apărare, la NATO, la Uniunea Europei Occidentale inspira respect chiar dacă mijloacele noastre erau destul de reduse. Succesul operațiunii „sediului european“, ambianța de calm și seninătate pe care Bech știa să o creeze în întâlnirile internaționale, prietenii sale cu Spaak, Schuman și Adenauer, confereau țării un loc aparte în diplomația europeană, pe care Marele-Ducat nu-l mai cunoscuse niciodată până atunci.

Transferându-mi unele din responsabilitățile sale politice interne, Președintele Bech putea să consacre pe deplin activității diplomatice în exterior.

Politica militară

Politica de apărare – alt domeniu al atribuțiilor mele – izvora în mod natural din politica noastră externă, bazându-se în primul rând pe principiul solidarității participative în fața pericolului care, la mijlocul anilor ‘50, mai amenința încă pacea mondială.

Portofoliul Apărării avea să-mi rezerve o sumedenie de griji și surprize. Într-un anume sens, sarcina mea părea simplă. Anterior venirii mele în Minister, Parlamentul și Guvernul – în cadrul atribuțiilor lor respective – adoptaseră hotărâri esențiale pentru orientarea politicii noastre militare și pentru participarea luxemburgheză la efortul comun de apărare pe baza unui program trianual.

Legea din 23 iulie 1952 privitoare la organizarea militară a reconfirmat serviciului militar obligatoriu, instituit prin Decretul-lege datat 30 noiembrie 1944.

În capitolul anterior am descris circumstanțele în care fusese fixată contribuția Marelui-Ducat la efortul comun de apărare; era vorba de punerea la punct a unei unități de rezervă denumită „Grupare tactică Regimentară“ (GTR), a cărei operaționalizare era prevăzută pentru 1954.

Legea din 23 iulie 1952 a definit și noțiunea de „cadre ale armatei“, transferând Administrației Publice responsabilitatea reglementării condițiilor de recrutare, instruire și promovare a acestora.

Mă aștepta o capcană! Numirile definitive și promovările nu fuseseră încă făcute în cadru legal, iar regulamentul aferent acestora nu fusese încă adoptat. Or, ofițerii și subofițerii deveneau neliniștiți, nerăbdarea fiind amplificată de condițiile diferite în care se făcuseră cele dintâi recrutări și numiri din Armată.

Corpul ofițerilor și cel al subofițerilor erau amalgame de militari cu origini și pregătiri foarte diverse. Nu trebuie uitat că încadrarea în armată, conform necesităților de serviciu, nu comporta o „piramidă“ de vechime, toate persoanele având aproximativ aceeași vârstă.

Pentru a înțelege tensiunile și rivalitățile dintre diversele grupuri, această problemă trebuie plasată în cadrul ei de atunci, puternic dominat de discuțiile asupra meritelor și „nemeritelor“ din timpul războiului.

Deoarece prin lege numărul cadrelor era limitat, pentru determinarea viitoarelor promovări trebuia stabilită o ierarhie, un „clasament“. Iată o dificultate fără egal!

Puțin după formarea Guvernului, m-am aplecat asupra proiectelor pregătite în acest sens și mi-am dat seama nu numai de complexitatea situației, dar și de nemulțumirea inevitabilă care avea să cuprindă o mare parte a cadrelor.

După ce am reflectat asupra altor abordări și proceduri – care aveau înșă alte puncte nevralgice și alte surse generatoare de tulburări în rândul cadrelor – am luat hotărârea de a tăia nodul gordian și la data de 25 august 1954, la doar trei luni după alegeri, am înaintat Suveranei Decretul mare-ducal în materie. Intenția mea a fost să pun capăt zăzaniei fără sfârșit dintre ofițeri și să determin clarificarea locului fiecăruia în această Armată în formare. Nu exista altă cale de a ieși din impas. Fermitatea mea a plăcut unora, dar a nemulțumit profund pe alții, după promulgarea regulamentului și a listei de vechime au început să curgă reclamațiile. De altfel, unele conflicte ce au izbucnit din sânul Armatei reprezintă chiar sechele ale acestei operațiuni pe cât de dificilă, pe atât de ingrată.

Am descris anterior condițiile și rațiunile constituirii GTR. Dar în 1954, unitățile care trebuiau să o compună nu erau pe deplin formate. Punerea în practică s-a realizat în 1955 și 1956. S-a dovedit totodată că autonomia de acțiune ce se dorea pentru GTR a generat crearea unor servicii logistice auxiliare, ceea ce a dus la sporirea efectivelor.

Autoritățile militare ale Alianței au urmărit îndeaproape dezvoltarea unității. Bineînțeles nu ponderea sa militară motiva această asiduitate, ci voința noastră constructivă, deseori evocată ca exemplu de comandanții Alianței.

În această perioadă de „construcție“, comandanții supremi ai forțelor NATO în Europa și alți conducători militari regionali au vizitat Marele-Ducat.

La 25 martie, Generalul Gruenther a venit în vizită de prezentare în calitate de comandant suprem al SHAPE. După această întâlnire, relațiile noastre reciproce au fost de durată și extrem de călduroase datorită jovialității și marii sale capacități de înțelegere a problemelor Europei în general, și ale Marelui-Ducat în special.

Deschid aici o mică paranteză legată de o experiență a mea în domeniul politicii americane, pe care o datorez prieteniei cu Generalul Gruenther. Când ne-am despărțit în iulie 1956, mi-a semnalat în treacăt că la viitoarea mea deplasare la Washington, programată pentru luna septembrie, va lua o inițiativă; nu mi-a făcut nici o altă precizare. În cursul sejurului respectiv, Ambasadorul Le Gallais a primit un mesaj prin care eram invitat la dejun la Casa Albă. Ambasadorul a fost contrariat de forma invitației – un simplu carton indicând data și ora – din care nu reieșea cine era gazda; mai mult, exista și mențiunea că voi putea fi însoțit de o a doua persoană. L-am rugat pe Hugues Le Gallais să mi se alăture. Intrigați de mister, la data stabilită la Casa Albă, când am prezentat cartorul de invitație garda ne-a dat onorul și ne-a condus în subsolul faimoasei reședințe prezidențiale, unde ne-a întâmpinat Guvernatorul Adams, Prim-Consilier al Președintelui Eisenhower. S-a dovedit astfel, că gazdele noastre erau consilierii Președintelui SUA, între care Domnul Burns, viitor Președinte al lui Federal Reserve Board. Discuțiile cu acești eminenți experți au fost pentru mine o lecție extraordinară și extrem de instructivă în legătură cu maniera în care erau pregătite – dar și indus – deciziile politice ale Președintelui american. Reîntorși la ambasadă, Le Gallais a exclamat: „A fost o șansă excepțională. Știți oare câți ambasadori ai marilor țări fac anticamera, chiar și șase săptămâni, pentru a putea vorbi cu Guvernatorul Adams?“ A venit și lămurirea misterului: fratele Generalului Gruenther era unul din consilierii președintelui și el fusese cel ce lansase invitația.

Vizitele conducătorilor militari cuprindeau, în general, o inspecție a instalațiilor militare Härebiere de la Diekirch. Toată lumea recunoștea că tabăra militară oferea un maximum de confort, bineînțeles compatibil cu destinația sa.

La 9 și 10 iulie 1955, unitățile militare staționate în Germania, în „zona noastră“ de ocupație au fost retrase și alăturate taberei de la Diekirch.

La Bitburg s-a organizat o ceremonie de rămas bun în prezența Prințului Felix și a Generalului Noiret, Comandant-șef al Forțelor franceze din Germania. Am luat cuvântul cu acel prilej, precum și la ceremonia de primire de la Diekirch. Festivitățile coincideau, mai mult sau mai puțin, cu momentul în care Germania de Vest își recupera o mare parte din suveranitatea politică. Ambele discursuri rezumau ceea ce resimțeam la vremea respectivă în legătură cu politica noastră militară. În cel de la Diekirch am lansat un apel cadrelor militare, schițându-mi concepția cu privire la o Armată disciplinată și comandată în respectul demnității umane a membrilor săi. În Germania, efortul militar câștigase în coeziune însă evenimentele ulterioare aveau să-mi arate că din punct de vedere psihologic și în planul politicii interne, Armata rămânea vulnerabilă.

În ceea ce mă privește, m-am străduit ca dincolo de inerentele dificultăți cotidiene să mențin coeziunea în politica militară. Eram mânat de sentimentul loialității față de aliații noștri. Coșmarul opresiunii naziste și bucuria imensă a Eliberării erau încă profund ancorate în spiritul meu pentru a renunța la angajamentele Luxemburgului în domeniul apărării colective a libertăților. În orice caz, din rațiuni de decență mi se părea cel puțin prematură intenția de a schimba formula contribuției luxemburgheze la apărarea europeană, de-abia programată.

În momentul în care mi-am asumat portofoliul Forței Armate, marea majoritate a opiniei publice accepta Armata în termenii săi consacrați. Abia în 1956 discuțiile pe tema serviciului militar au început să se anime din diverse rațiuni. Unele proveneau din preocuparea reală de a exploata la maximum, pentru țară și Alianță, obligațiile militare ce ne reveneau; altele făceau parte din categoria pe care Președintele Bech le califica drept „smiorcăieli“.

Pe plan intern, opoziția Grupării Democratice (liberală) condusă de Eugène Schaus critica Armata cu o asprime ieșită din comun.

În sânul cadrelor militare au apărut fisurile se accentuau din rațiuni politice sau organizatorice.

Relațiile dintre ofițerii de elită și comandantii lor deveneau din ce în ce mai anevoioase. Colonelul Albrecht a înțeles să execute cu bună credință sarcina ce i se încredințase; Eroul Rezistenței din timpul ocupației,

avea o excelentă formație militară și idei dintre cele mai nobile cu privire la vocația Armatei. Se bucura, de asemenea, de încrederea mea, care nu avea nici un considerent partizan.

Forța de caracter îi conferea totuși înclinația către o anume rigiditate, puțin propice dialogului. Comunicarea ierarhică era puțin favorizată sau facilitată, în primul rând datorită regulamentului anacronic al disciplinei militare, datând din secolul trecut.

Inutil de spus că grila de vechime stabilită în august 1954, dădea apă la moară contestatarilor, care incriminau ponderea – după ei excesivă – aprecierii autorității militare în clasamentul promovărilor.

Îmbrățișând ideea reducerii efortului militar, unii ofițeri susțineau restructurarea unității aflate la dispoziția Alianței. Spasme îngrijorătoare începuseră să pună Armata la încercare. M-am străduit să le dezamoresc prin sfaturi și îndemnul la dialog și înțelegere, precum și prin atenuarea unor rigori. Eforturile mele au fost însă inutile. Disensiunile personale și administrative din corpul ofițeresc aveau să izbucnească evident, odată cu vestitul caz disciplinar al Căpitanului Wormeringer.

Această chestiune a contribuit la politizarea corpului ofițerilor, iar scoaterea în public a neînțelegerilor era de natură să le deterioreze imaginea în ochii populației.

Astfel de tensiuni – care pot apărea nu numai în toate armatele, dar chiar și în toate marile administrații civile, n-ar fi avut o asemenea virulență dacă mediul și climatul general în legătură cu efortul militar nu ar fi fost alterate de factori obiectivi (dar adiacenți, între care eforturile de înflorire economică și ocupare deplină a forței de muncă). Dacă în alte țări serviciul militar resoarbea o parte a șomerilor potențiali, la noi oferta de locuri de muncă devenea din ce în ce mai cuprinzătoare, făcând din nou apel la imigrație. Industria grea, mai ales, nu privea cu ochi buni recrutarea militară națională; publicația săptămânală „Letzebuerger Land“ (susținută direct ori indirect de către ARBED) se alătura glasului critic al lui „Journal“.

Necesitatea de a face din GTR o unitate stăpână pe sine și autonomă în timp de război a determinat crearea unor servicii accesorii și creșterea

numărului de cadre și efective. Totodată, durata serviciului militar începea să fie obiect de discuție. În consecință, limitele de ordin personal și material ale efortului militar luxemburghez deveneau din ce în ce mai evidente.

În aceste circumstanțe, necesitatea aportului de solidaritate la cauza aliaților nu a fost în general contestată, excepție făcând doar Partidul Comunist. Din respect pentru sacrificiile umane ale națiunilor aliate, propunerile izolate de a înlocui aportul nostru militar printr-o contribuție financiară sau economică nu au fost luate în serios.

În cursul anului 1956, punerea la punct a unei mari părți a GTR s-a realizat cu bine: unitatea putea fi supusă „examenului“ manevrelor de la Sissonne (lângă Reims), unde hotărâsem să aibă loc și depunerea jurământului de către ofițerii în rezervă.

Șefii militari, cu care m-am întâlnit după acest moment – Generalul Norstad, succesorul Generalului Gruenther, Generalul Valluy, Comandantul Europei centrale – au continuat să insiste asupra valorii GTR, componentă a scutului de forțe convenționale.

Pentru a putea lua o decizie corectă în legătură cu restructurarea Armatei au purces la căutarea unui expert străin, nepărtinitor în raport cu interesele și tezele vehiculate până în acel moment. Prin intermediul lui Nicolas Hommel, reprezentantul nostru la NATO, l-am abordat pe Generalul francez de Larminat (care în noiembrie 1956 se pensionase după o strălucită carieră militară). Generalul a acceptat să elaboreze un aviz tehnic referitor la reorganizarea forțelor noastre armate.

La 6 martie 1958, l-am prezentat pe Generalul de Larminat Comisiei Parlamentare pentru Afaceri Militare.

Astfel, am dezamorsat în bună măsură „bombele“ oratorice care bănuiam că vor exploda în acest an preelectoral. Într-adevăr, la 11 martie Eugène Schaus a interpelat Guvernul făcând un rechizitoriu violent contra GTR și a depus două moțiuni; una privea crearea unei comisii mixte de reforme militare, cealaltă se referea la reducerea, pe cât posibil la 6 luni – și „după consultarea a aliaților noștri atlantici și a partenerilor din UEO“ (Uniunea Europei Occidentale) – a serviciului militar obligatoriu.

Raportul Generalului de Larminat nu a putut fi discutat temeinic nici în Consiliul Guvernului, nici în Comisia Parlamentară pentru Afaceri Militare datorită deteriorării subite a climatului politic intern (cauzată de probleme asupra cărora voi reveni mai târziu). Într-o anumită măsură, preocupările militare treceau într-un plan secundar, sau cel puțin cedau locul altor priorități ale actualității.

În consecință, raportul a rămas secret.

Război rece și Insurecție maghiară

Este poate indicat să reamintesc cititorului acestor rânduri că discuția atât de animată și pasionată pe tema efortului nostru militar avea loc în momentul în care Stalin părăsise de mult prima scenă politică, iar „războiul rece“ continua. Uniunea Sovietică își supraveghea autoritar „sateliții“, reprimând veleitățile de eliberare și democratizare din statele Europei de Est. Anul 1956 a fost cel al Insurecției din Polonia, dar mai ales din Ungaria.

Zdrobirea de către trupele sovietice a tentativei de emancipare politică a Ungariei a avut un imens răsunet în Europa occidentală. Deși Vestul a fost de astă-dată neputincios, a găsit totuși argumente să nu-și slăbească eforturile de apărare.

Și în Luxemburg, exasperarea era atât de mare încât înflăcărarea mai ales a tinerilor, dar și a vârstnicilor a dus la organizarea unei manifestații de proporții. La căderea serii, un lung cotegiu a plecat din Piața Armelor spre castelul Beggen – reședința Ambasadorului sovietic. Serviciul de ordine nu a putut împiedica manifestații să intre în parcul reședinței și în clădire, devastând încăperile de la parter, unde băuturi și gustări fuseseră pregătite pentru recepția aniversară a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie; din fericire, cei ce se pregăteau să incendieze salonul au putut fi împiedicați. În pașnicul Luxemburg, așa ceva nu se mai văzuse!

Către orele 20,30, Președintele Bech mi-a telefonat spunându-mi: „Oricât de mare ar fi indignarea față de chestiunea din Ungaria este inadmisibilă. Cred că trebuie să merg la Beggen pentru a ne prezenta scuzele. Mă însoțiți?“; am răspuns afirmativ. Ne-am dus la Beggen cu sentimente

contradictorii. Primul lucru pe care l-am remarcat în fața castelului era o limuzină sovietică mare, de culoare neagră, zdrobită sub povara unui dulap cu oglinzi azvârlit de la etajul întâi. Am fost conduși în castel. Peisajul din salon era dezolant: mâncăruri răsturnate și răspândite pe podea, mobilier distrus, draperii smulse și cu urme de incendiu. A trebuit să așteptăm puțin. În sfârșit, Ambasadorul Melnik împreună cu câțiva colaboratori au apărut și s-au aliniat în fața noastră. Șeful misiunii purta uniformă de diplomat cu decorații. Domnul Bech a formulat scuze în numele Guvernului, Ambasadorul Melnik răspunzând că, neavând instrucțiuni de la Moscova, nu le putea încă accepta. După aceasta, s-a referit la faptele „vandalilor“. Domnul Bech a subliniat că după evaluarea stricăciunilor, Guvernul va despăgubi Ambasada. Preocuparea majoră a Ambasadorului încă de a doua zi era legată de distrugerea limuzinei sale; i s-a promis că i se va pune la dispoziție una dintre mașinile noastre guvernamentale, de marcă americană.

Pagubele au fost ulterior acoperite. Am fost contrariat de moderația protestului sovietic; între state cu putere echivalentă, incidentul ar fi putut provoca dacă nu un război, măcar o retragere temporară de ambasadori.

Am dedus astfel, că reprezentarea în Luxemburg nu le era indiferentă conducătorilor de la Moscova.

Presiune socială

Nu trebuie crezut că scena politică a anilor 1956-1958 a fost exclusiv dominată de chestiunea militară; Aceasta a trecut chiar pe un plan secundar pe măsură ce controversile politice și sociale s-au acutizat. Cerul politic se înnegura progresiv și fracturile din consensul partidelor coaliției deveneau vizibile. Doritor să-și recâștige vitalitatea expansivă dinainte de 1954, Partidului Socialist îi era din ce în ce mai greu să acționeze în sensul dorințelor sale în limitele impuse de Pactul de coaliție.

Revendicările funcționarilor publici deveneau tot mai presante. Ei cereau revizuirea baremurilor de salarii și drepturi bănești, dezechilibrate temporar prin remunerările accesorii, între care încazarmarea funcționarilor din armată, primele pentru; activitatea agenților fiscali și altele. De remarcat că intervalul dintre 1 august 1951 și 1 ianuarie 1963 s-a

caracterizat printr-o mare stabilitate a indicelui prețurilor de consum, iar iluzia creșterii puterii de cumpărare prin aplicarea tranșelor salariale indiciare (scara mobilă) nu avea decât arareori un impact psihologic.

Salariații denunțau unele artificii legale sau de practică în aplicarea indicelui, între care figurau (până la începutul lui 1957) subsidiile pentru scăderea prețurilor agricole.

O altă temă care venea să alimenteze discuțiile și să provoace valuri de revendicări era securitatea socială, și în special ameliorarea pensiilor de bătrânețe. După cum am relevat deja, o reformă apreciabilă fusese înfăptuită în martie-aprilie 1954. Bazându-se pe concesiile pe care legea din 1954 le făcea funcționarilor privați, sindicatele muncitorești revendicau o nouă ajustare a coeficientului de majorare a pensiilor, pe baza cotizațiilor plătite. Au cerut astfel, o majorare de coeficient de la 1,3 la 1,6 fiind de la sine înțeles ca plusul de cheltuieli rezultat să fie acoperit din bugetul statului. Simțeam apropierea unei escaladări necontrolabile. Din momentul în care regimurile de cotizație nu se mai autofinanțau, justiția distributivă cerea ca toți cetățenii să fie tratați în mod egal atât de legiuitor, cât și de către finanțele publice. Or, unele categorii profesionale, clasele mijlocii, independenții, nu aveau încă propriile Case de asigurări-pensii sau asigurări-accidente; toți aceștia se declarau striviți de povara fiscală. Casa de pensii a agricultorilor (creată în 1956) a fost supusă unor dificultăți doar la începuturile sale.

În 1957, după epuizarea tranșelor indiciare, au apărut revendicări privitoare la aplicarea unei tranșe indiciare minime, și nu proporțională cu pensia brută efectivă.

Discuțiile din Camera Deputaților pe marginea acestor probleme au fost extrem de aprige, animate de reprezentanții majorității.

Reacția mea la toate aceste frământări a fost crearea Fondului Național de Solidaritate, în măsură „să garanteze persoanelor în vârstă sau inapte de muncă și demne de solidaritatea națională resurse suficiente care să-i apere de mizerie“. L-am însărcinat pe Consilierul Pierre Guill cu elaborarea proiectului de lege, care a fost depus la Cameră în iulie 1958. În ciuda acestui fapt, proiectul nu a putut fi votat în timpul legislaturii, astfel încât legea respectivă a fost promulgată doar la 30 iulie 1960.

Ideea mi-a venit în cursul unei discuții cu Ministrul Rasquin, care înțelegând substanța gândului meu mi-a sugerat crearea unei structuri noi care să apere echitatea și totodată să contracareze sărăcia într-o societate în dezvoltare. Am câștigat astfel, timpul necesar pentru a purcede la o reformă mai profundă și la extinderea securității sociale. Această reformă trebuia să asigure, împreună cu ameliorarea prestațiilor sociale, începutul unificării regimurilor financiare din diferite instituții.

Camera pentru Agricultură

Altă temă de contestare care avea să devină și o importantă miză politică, a fost reforma camerelor profesionale. Amintesc că în Declarația-program a Guvernului se anunțase inițiativa de „definire și circumscriere clară a puterilor organizațiilor federative și sindicatelor profesionale“. Unii, mai ales Premierul, erau preocupați de influența crescândă a organizațiilor profesionale asupra deciziilor politice și de presiunea pe care o puteau exercita asupra celor de la putere. Pe termen imediat, atenția era focalizată asupra cazului Centralei țărănești, organizație profesională specializată pe care Decretul din 10 octombrie 1945 o investise cu atribuții și funcții similare Camerei Agricultorilor (creată prin legea din 4 aprilie 1924).

Această dispoziție putea fi socotită ca reminiscență a ideilor corporatiste în vogă în anii '30. Pierre Dupong, care îmbrățișase doctrina socială a Bisericii, avusese o anume înclinație pentru întărirea corpusurilor intermediare dintre stat și individ, în scopul contracarării naționalizării tentaculare.

La vremea respectivă, măsura era justificată economic de necesitatea consolidării – prin unitate și acțiune colectivă – a poziției producătorilor agricoli într-un sistem dominat de interesele industriei grele și, într-o mai mică măsură, de monopoluri comerciale.

După decesul lui Pierre Dupong, aceste medii au criticat deschis regimul special al camerelor profesionale, cu atât mai mult cu cât sub egida Centralei Țărănești (animată de impetuosul Secretar General Mathias Berns), începeau să se schițeze din ce în ce mai precis contururile unui ansamblu agro-alimentar, industrial și comercial redutabil.

Apărător tradițional al intereselor agricole, Partidul Creștin-Social nu se putea sustrage acestor dezbateri. Pentru examinarea întregii problematice în domeniu, fracțiunea parlamentară s-a reunit la 28 mai 1957.

Partidul nu putea fi bănuț că dezavuează consolidarea economică a agriculturii, realizată inclusiv între altele și prin crearea unor întreprinderi colective și servicii speciale. În opina PCS, obiectivele nu puteau fi atinse decât cu ajutorul unei structuri puternice și competente a organelor reprezentative ale agricultorilor. Nu putea fi trecută cu vederea critica adusă Centralei Țărănești, care nu respecta principiul democratic al alegerii organelor cu atribuții publice de către ansamblul profesioniștilor din branșă. Partidul estima că cel puțin sub acest aspect, Decretul din 10 octombrie 1945 trebuia modificat. Centrala Țărănească însă nu înțelegea lucrurile la fel, iar PCS avea să suporte consecințele acestei diferențe de vederi în momentul alegerilor din 1959.

Prezență sporită pe plan internațional

În cursul acestei legislaturi, sub conducerea lui Bech, politica externă a Marelui-Ducat a marcat puncte importante. În afară de influența câștigată prin cooperarea directă la elaborarea Tratatelor europene și de prestigiul dobândit prin instalarea în Luxemburg a unor instituții comunitare, Marele-Ducat se afirma din ce în ce mai mult ca mediator întru înțelegere și loialitate.

În 1955 și 1956, capitala noastră a găzduit trei întâlniri ale celor mai înalți responsabili guvernamentali francezi și germani, consacrate lichidării contenciosului dintre cele două țări, precum și chestiunii viitorului politic al teritoriului Sarre și canalizării Mosellei. Conferința franco-germană convocată la Luxemburg la 4 iunie 1956 a fost crucială. S-au reunit pentru Partea germană Cancelarul Adenauer, Ministrul de Externe von Brentano și Secretarul de Stat, Hallstein, iar pentru Partea franceză Guy Mollet, Președintele Consiliului de Miniștri și Christian Pineau, Ministru de Externe. Tratatul franco-german asupra teritoriului Sarre, semnat la Luxemburg la 27 octombrie 1956 de către miniștrii de Externe a marcat reconcilierea definitivă a celor două state. Părți. Faptul că acest act istoric a fost negociat și finalizat în capitala Marelui-Ducat și cu participarea

discretă a ministrului luxemburghez de Externe, dovedește în ce măsură imaginea țării ca tărâm al reconcilierii și armoniei europene se impusese în conștiința marilor noștri vecini.

Importanța Tratatului semnat la Luxemburg de reprezentanții celor două țări – ale căror antagonisme și lupte sângeroase dominaseră istoria europeană timp de secole – nu înrâurea doar viitorul lor bilateral. După cum se menționa în comunicatul comun publicat după încheierea Tratatului, ambele Guverne vedeau în acest act „îndeplinirea unei condiții esențiale pentru consolidarea lumii libere și pentru crearea unei Europe unite“.

În materie de apărare, economie și finanțe, deveneam din ce în ce mai angrenat în viața internațională. Numeroase întâlniri, mai ales reuniunile ministeriale periodice, mi-au dat prilejul să cunosc și să apreciez marile personalități ale politicii internaționale. În anii '50, reuniunile guvernamentale din cadrul Pactului Atlantic aveau însemnătate de excepție. La 16 decembrie 1956, în prezența Președintelui SUA – Generalul Eisenhower – s-a desfășurat la Paris o conferință atlantică la nivelul șefilor de guverne. Deoarece Joseph Bech fusese onorat cu președinția conferinței, am fost desemnat ca șef al delegației luxemburghize, calitate ce mi-a prilejuit contacte excelente; din acea perioadă datează relațiile mele cu Duncan Sandys, ginerele lui Churchill. Propunerea pe care Președintele Eisenhower a făcut-o în finalul conferinței – aceea de a-l invoca împreună pe Dumnezeu în această adunare eminentamente laică – mi-a rămas ca o amintire extrem de frapantă.

M-am numărat printre participanții la numeroase vizite ale șefilor de state și guverne. Președintele Republicii Franceze René Coty, a avut în vizită de stat în Luxemburg, în perioada 20-22 iunie 1957. Populația l-a primit triumfal. Stilul său oratoric purta amprenta „celeia de-a treia Republici“, dar emana multă căldură și purta prietenie. I-am fost alături la Monumentul Memoriei Naționale.

Tratatul Benelux, reușită a unor îndelungate negocieri, a fost semant la Haga, la 3 februarie 1958 în cadrul unei ceremonii la care am luat și eu parte.

Pe Robert Schuman l-am întâlnit în numeroase ocazii. Primul nostru contact datează din 1936, din perioada studiilor universitare pariziene.

În calitatea mea de Președinte al Asociației Catolice a Studenților Luxemburghezi, l-am invitat la o adunare de-a noastră, rugându-l să vorbească pe tema „crizei statului și tineretul contemporan“. Conferențiarul m-a invitat apoi la dejun, la Palatul Bourbon, în foaietul Camerei Deputaților. Era prima dată când intram într-un parlament. Discursul cu care ne-a onorat a impresionat auditoriul prin clarviziune și profund umanism politic*).

În afară de vizitele oficiale, Robert Schuman – distins cu titlul de cetățean de onoare al Luxemburgului – a venit de mai multe ori în Marele-Ducat: la 7 decembrie 1954 – discurs la Foyer Européen, la 14 iulie 1956 – discurs la Esch cu prilejul marcării a 30 de ani de activitate ministerială a Domnului Bech, la 3 noiembrie 1956 – discurs la Rotary Club Luxemburg. Am asistat la toate aceste manifestări și l-am întâlnit totodată și în postura sa de Președinte al Adunării Parlamentare Europene.

Ca întotdeauna, deplasările mele la Washington au fost prilej pentru întâlniri interesante nu numai în lumea financiară, ci și în domeniul politic. Astfel, la 21 septembrie 1956, am dejunat cu celebrul ziarist Walter Lippmann, care mi-a oferit un exemplar cu dedicație din volumul său „The Public Philosophy“ în care explica declinul Occidentului prin absența unei „filosofii publice“, adică a unui concept coerent de valori pe care teoria și practica politică să le aplice și să le conserve. Calificarea acestei cărți drept „mlaștină a impresionismului moral“ în politică mi-a retrezit în minte o seamă de ecouri.

Deteriorarea climatului politic

Mă voi opri acum asupra evoluției climatului politic intern. Am semnalat deja tensiunile generate de punerea în practică a politicilor pe care partidele din coaliție le conveniseră.

Din 1956 am început să conștientizez poziția puțin confortabilă pe care o dețineam în Guvern. Prin natura lucrurilor și evoluției societății, toată actualitatea contestatară din țară, – cu excepția frământărilor din lumea agricolă – se concentra asupra portofoliilor al căror titular eram sau pe care le gestionam prin delegație. În mod natural, mandatul Finanțelor

---

*) A se consulta „Rădăcinile și opera unui mare european“, Luxemburg, 1986.

și Bugetului îți ridică colegii împotriva chiar și în condiții obișnuite. Or, noi intrasem într-o fază de neliniște socială de pe urma frustrărilor războiului și a perioadei imediat următoare. Marea parte a reclădirii materiale a țării s-a încheiat către mijlocul deceniului 1950-1960 și era evident că trebuia purces și la o reconstrucție de ordin social. Solidaritatea financiară între luxemburghezi era revendicată din ce în ce mai mult ca soluție pentru înlăturarea inegalităților dintre drepturile bănești, dintre regimurile de securitate socială, protecție a familiei, acces la educație și cultură. Toată politica veniturilor se afla în fierbere. Eram conștient că situația noastră concurențială era vulnerabilă și rămâneam credincios principiului independenței care depindea înainte de toate de propria noastră conduită nostru comportament.

Amplourea și complexitatea revendicărilor mă făceau să șovăi adesea între da și nu, ceea ce nu-i satisfăcea nici pe contestatari, nici pe partizanii politiciii riguroase. Temperamentul mă determina să-mi reamintesc neîncetat cuvintele lui Bismarck: „În politică procedez la capturarea vânatului de apă. Nu înaintez decât când sunt sigur că pământul mă poate susține“. Bech era uneori surprins de faptul că „nu-urile“ mele erau pronunțate cu o mină deloc feroce; chiar senzația că am înțelegerea pe care ți-o conferă blândețea. Nicolas Margue m-a încurajat pe linia fermității. să fiu ferm. Începând din martie 1956, am reușit să mă eliberez de orice veleități ezitante, dar politica de echilibru general și de justiție distributivă pe care le susțineam, înfăptuiam și desfășuram în fața colegilor mei – în Parlament și în sânul partidului – necesitau mult timp pentru a pătrunde și a rămâne în conștiințe.

Am realizat, totodată, că trebuia să fiu mai critic față de unele păreri ale experților. La 23 iunie 1956 mi-am notat în agendă: „Cred că trebuie să intru într-o fază de mai mare libertate a spiritului, bazându-mi mai serios hotărârile pe propriul meu bun simț, decât pe anumite păreri ale experților“. Într-adevăr, în lunile ce au urmat concepțiile mele asupra justiției distributive în materie de impozite, alocații familiale, drepturi bănești și pensii și-au croit drum fără, a reuși, bineînțeles, să mulțumească pe toată lumea.

În afara preocupării mele pentru un progres social ordonat și just, atenția îmi era captată de viitorul financiar al țării, pe care îl consideram încă precar. Redresarea economică trebuia să ducă la consolidarea finanțelor publice astfel, încât să se ajungă la un nou prag de dezvoltare economică a țării. Îmi însușisem un adagiu din opera lui St – Exupéry, pe care o citeam mult și cu fervoare la vremea respectivă și care suna astfel: „nu știu să prevăd, dar știu să întemeiez“. În această optică nu înțelegeam să urmez linia partenerului nostru din Uniunea Economică Belgo-Luxemburgheză, în ale cărui finanțe publice prevala politica de îndatorare rapidă (ca urmare a unor reglementări bancare bazate pe coeficienții de lichidare, de acoperire și de solvabilitate); prin aplicarea acestora, datoria pe termen scurt sporea proporțional cu depozitele bancare în expansiune. Bogăția pe care politica unor finanțe publice pozitive o aducea vistieriei statului a fost adesea neînțeleasă, însă a dat roade.

Aveam, de bună seamă, și momente de îndoială și interogație. Unde se situa cu exactitate linia de demarcație între rigoarea avară și cea născută dintr-o mai mare înțelegere? Camerele profesionale ale patronilor și salariaților aveau întotdeauna ceva de obiectat – e-adevărat, cu motivații contradictorii. Politica mea financiară a fost mai bine judecată de străini decât autohtoni. În acest sens, m-a impresionat îmbărbătarea ce o transpărea din scrisoarea plină de elogii pe care mi-a adresat-o de la Louvain, la 10 septembrie 1957, profesorul Fernand Beauthuin.

Spre mijlocul anului 1957 se profilau la nivelul coaliției semnele unei oboseli aproape generale. Atât Joseph Bech, cât și Nicolas Biever au făcut semnalat aluziv faptul, în timp ce mulți deputați, între care Jean Dupong nu făceau nici un efort să îl disimuleze.

Din nefericire, în toamna anului 1957 Michel Rasquin s-a îmbolnăvit. Rasquin inaugurase în 1956 ceea ce avea să devină o tradiție – seria discursurilor anuale ale Miniștrilor Afacerilor Economice la deschiderea Târgului Internațional Luxemburg. Aceste discursuri urmăreau să conștientizeze obiectiv situația economică și socială a țării, precizând totodată punctele slabe și neajunsurile fiecărui grup de operatori economici. Polemist înnăscut, Rasquin practica cu bucurie în formă, satira și ironia mușcătoare, dar fondul analizelor sale economice era ortodox clasic. După

intervensiile lui, nu mai era nimic de adăugat. Rapida sa ascensiune începută în 1945 – Președinte al Partidului Muncitoresc Socialist Luxemburghez încă din 1945, Deputat în 1948, Primar al orașului Esch în 1949, Ministru în 1951 – se datora mai degrabă vervei cu care-și scria editorialele din „Tageblatt“ și independenței în gândire, decât convingerilor sale marxiste. Vizitându-l la 17 octombrie 1957, l-am găsit detașat de probleme, calm și prevenitor, plin de înțelegere pentru aspirațiile, preocupările și neliniștile mele.

Pe Michel Rasquin inima nu-l mai ajuta. În ianuarie 1958 a demisionat din funcția de Ministru al Afacerilor Economice, fiind numit mai apoi membru al Comisiei Comunităților Europene.

Nu i-a fost dat să se bucure prea mult de cariera europeană, căci în același an, la 28 aprilie, a trecut în neființă la Esch. Dispariția lui Michel Rasquin a determinat o remaniere a Guvernului, cu consecințe importante atât imediate, cât și pe termen lung.

Pentru Președintele Bech remanierea a prilejuit și lansarea unui proiect care-l preocupa de câțva timp. După cum am subliniat, în cursul acelor ani Bech era la apogeul prestigiului și angajamentului său personal în problemele internaționale; reputația îi sporise continuu și câștigase în substanță datorită participării la inițierea noilor instituții europene și atlantice și pentru că reușise să asigure o prezență luxemburgheză activă în instanțele de solidaritate transnațională. Avea, fără îndoială, și sentimentul că tensiunile crescânde din sânul coaliției guvernamentale necesitau o mai fermă coordonare din partea Președintelui Guvernului, pentru care el nu avea răgazul necesar.

Se gândea, deci, să-i solicite Suveranei numirea unui Secretar de Stat pentru Afaceri Externe căruia urma să-i transfere unele din atribuțiile sale. Între partidele coaliției au început consultările. În compensație și pentru păstrarea echilibrului dintre cele două partide aflate la guvernare, funcția de Comisar al Guvernului pentru afaceri economice urma să fie transformată în aceea de Secretar de Stat cu statut guvernamental, ceea ce înlătura ambiguitățile. La 11 februarie 1958 Paul Wilwertz a fost ridicat la rang de Ministru și a preluat portofoliile lui Michel Rasquin.

Tratatul lui Bech cu reprezentanții partenerilor de coaliție în legătură cu postul de Secretar de Stat pentru ministerul său aveau să-și schimbe cursul.

Pierre Frieden în fruntea Guvernului

Dezamăgit, dar consecvent cu sine însuși, Bech a conceput atunci, cu mare abilitate și discreție, o soluție în interiorul reprezentării guvernamentale a Partidului Creștin-Social.

La vremea respectivă, conform statutului Partidului Creștin-Social, remanierea ministeriale puteau fi pregătite confidențial, cu minimum de publicitate și se puteau limita doar putându-se mărgini la consultări într-un cerc restrâns de responsabili ai partidului. Neavând o funcție de autoritate în sânul partidului, eu nu am participat la ultima fază a negocierilor. Cele două luni dintre demisia Domnului Rasquin și remanierea efectivă au fost dominate de incertitudini, oscilații și turbulențe parlamentare.

În miezul acestei agitații, în așteptarea remanierii, am reflectat la rolul și metodele mele de lucru în cadrul Guvernului. Aveam impresia că împrejurările, dar și disponibilitatea mea de a colabora și de a mă angaja plenar, făceau să mă „risipesc“ în ducerea la bun sfârșit a responsabilității mele ministeriale atât de riguroase. Am ajuns la concluzia că, pentru eficacitate, trebuia să mă consacru înainte de toate bunei gestionări a portofoliilor Finanțelor și Armatei. Datorită încrederii lui Bech am coordonat într-o anumită măsură lucrările Consiliului Guvernului, însă conștientizăm din ce în ce mai acut că ele nu se desfășoară cum trebuie; cred că Bech avea aceeași îndoială, căci altfel n-ar fi solicitat un Secretar de Stat pentru Afaceri Externe, fapt de natură să-i permită a se consacra mai mult rolului de arbitru în politica internă.

La 24 martie am aflat că Președintele Bech urma a-i propune Suveranei, să-l înlocuiască cu Pierre Frieden la conducerea Guvernului, dar să păstreze totuși portofoliul Afacerilor Externe și cel al Viticulturii. După numirea din 29 martie, m-am prezentat la noul șef al Guvernului, pentru care, de ani în șir, aveam o mare admirație. În 1933, Pierre Frieden îmi predase lecții de filosofie platoniană, iar și mai târziu aveam să-l regăsesc în Asociația Luxemburgheză a Universitarilor Catolici (ALUC-AVE);

mă încântau excepționalele sale calități intelectuale, amplexarea și elanul gândirii, fără a-i uita contribuția pe care a avut-o la reînnoirea spirituală postbelică concretizată în ale sale „Caiete de Reabilitare“.

M-a întâmpinat cu amabilitate, spunându-mi: „Unde credeți că vor duce toate aceste discuții? Ei bine, la Dumnezeuastră!“

La 1 aprilie, Ministrul de Stat Frieden și-a prezentat Declarația în Plenul Camerei Deputaților, iar Parlamentul i-a acordat încrederea. Prezentând noul program al Guvernului, Ministrul de Stat a relevat unele specificități legislației și a stabilit o seamă de priorități. L-a elogiat pe Joseph Bech, căruia i-a omagiat abnegația și faptul că și-a sacrificat amorul propriu, punând îndatoririle patriotice mai presus de sentimentele persoanele.

Președintele Guvernului a consacrat un lung pasaj al discursului său spiritului și practicii democrației, afirmând că Guvernul „va rezista oricărei pasiuni demagogice“.

Democrația socială trebuia clădită pe temeiul normelor justiției distributive, ceea ce însemna de fapt că „ce se atribuie unora trebuie luat de la alții“. Nu era nevoie de o „democrație de asistență și de binefacere“, ci de solidaritatea tuturor și a fiecăruia! Am aplaudat cu sinceritate această concepție.

Alte capitole ale discursului au fost dedicate reformei prioritare a metodelor de lucru ale instanțelor constituționale – Guvern, Administrație, Consiliu de Stat – precum și ale camerelor profesionale. Pledoaria sa a dezvăluit adevăratul personaj Pierre Frieden prin cuvintele: «De acum înainte, politica mă va acapara în întregime. Voi aștepta cu răbdare ziua, apropiată poate, când voi putea intra definitiv în patria misticiei, „în acea sferă spirituală, liniștită și gravă“ de care vorbește Goethe. Pentru moment, visul meu este să pot concilia fărăna dobândită din înțelepciunea senină a filosofilor cu exigențele dure ale vieții politice».

În cadrul remanierii guvernamentale de la sfârșitul lunii martie 1958, Henry Cravatte a intrat în echipă ca Secretar de Stat pentru Afaceri Economice.

În cursul celui mai ingrat an preelectoral pe care l-am trăit, bunăvoința Ministrului de Stat a fost confruntată cu numeroase fierberi interne. Nu

numai opoziția stimulată de disensiunile din coaliție, ieșea la asalt dar și partenerul nostru din sânul majorității, care începuse să se desolidarizeze de noi dacă nu direct, cel puțin printr-o campanie de zvonuri și cleveteli. Ca și în 1954, și acum obiectivul lor declarat era de a deveni într-un viitor apropiat „partidul cel mai puternic din punct de vedere numeric“.

Toate aceste frământări au măcinat sănătatea șefului Guvernului, și așa destul de fragilă.

La 11 august, Frieden a avut marea satisfacție de a inaugura Facultatea Internațională de Drept Comparat, din cadrul Universității Internaționale de Științe Comparate care în concepția Premierului reprezenta o nouă etapă a înfloririi universitare a Luxemburgului. La eveniment au asistat cei mai reputați exponenți ai doctrinei juridice, precum profesorii Juliot de la Morandière, Solus, Harmel, Frédéricq, Monseniorul Blanchet și alții; mai târziu, acest demers avea să fie periclitat din motive de ordin financiar și personal.

Atât ședința inaugurală, cât și banchetele oficiale au fost presărate cu numeroase discursuri. Alocuțiunea pe care am fost invitat să o rostesc mi-a permis să enunț o idee pe care și acum o prețuiesc foarte mult: comparația între economiile naționale supuse integrării nu trebuie abordată doar prin prisma statisticii și cifrelor, ci și a legislației economice, fiscale și bugetare, precum și a dreptului administrativ al statelor componente ale unei comunități de națiuni. Amplă materie de studiu pentru noua universitate!

Câteva întâlniri memorabile

Perioada 1958-1959 nu au răsunat doar proteste preelectorale. Gestionarea și guvernarea țării își urmau cursul pe linia trasată înaintea Guvernului Frieden. La 12 martie, mi s-a ivit ocazia unui dineu cu filozoful și „apostolul“ Europei spirituale, Salvador de Madariaga. Reuniunea de la Paris a miniștrilor Apărării din țările UEO și NATO din zilele de 14-17 aprilie mi-a prilejuit întâlniri extrem de benefice: la Sir Frank Roberts, Secretar General al NATO, l-am revăzut pe Duncan Sandys, pentru ca o zi mai târziu, să-l întâlnesc pe Generalul Norstad. Chaban – Delmas, la vremea respectivă Ministrul Apărării, organiza primiri excelente în reședința sa ministerială din St. Dominique (cândva locuință a

Doamnei Laetiția, mama lui Napoléon, edificiu mobilat în cel mai rafinat stil Empire). Pe data de 17 aprilie am prezidat reuniunea UEO și am dejunat la Domnul Mc Elroy.

La 14 august, a venit în Luxemburg în vizită de rămas-bun Mareșalul Montgomery, Comandant Suprem Adjunct al Forțelor Aliate în Europa. În timpul războiului din Libia, „eroul de la El Alamein“ a însuflețit atâtea speranțe pentru victoria finală a aliaților încât pentru toți cei ce ascultam în secret Radio-Londra devenise o figură de-a dreptul legendară; iată, acum întâmpinam o „legendă“ cu mândrie și emoție.

La 3 septembrie, l-am vizitat la Fontainbleau pe generalul Valluy, Comandant Șef al Forțelor Central Europene. Subiectul discuției a fost, bineînțeles, contribuția luxemburgheză la NATO și durata serviciului militar național.

O zi mai târziu, participarea la Bruxelles la un dineu în onoarea Ministrului de Externe lui Pierre Wigny, mi-a adus bucuria de a stabili cu acest om sever și cumpătat relații îndelungate pe cât de bune, pe atât de plăcute.

În perioada 4-19 octombrie 1958, m-am deplasat la Adunarea anuală a Fondului Monetar Internațional și Băncii Mondiale convocată la New Delhi; fiind însoțit de René Frank, Comisar pentru Controlul băncilor. Am putut descoperi astfel o altă lume atât de diferită și ciudată, făcută din îngemănarea splendorii cu mizeria. În cadrul unei recepții oficiale, am fost prezentați Primului-Ministru Nehru și fiicei sale, care avea să-i succedă. Ca de obicei, Nehru purta un minunat trandafir roșu la butoniera redingotei sale tradiționale. La reuniunea financiară „indiană“, oficiile de gazdă au revenit Ministrului de Finanțe Desai, mai târziu adversar înverșunat al doamnei Gandhi. Era un hindus de cea mai strictă obediență, vegetarian, care își interzisesese complet ouăle și peștele, chiar și ceaiul și cafeaua. Am putut constata acest fapt după un an sau doi, când m-a vizitat la Luxemburg și când am avut mari dificultăți în alcătuirea unui meniu corespunzător disciplinei sale alimentare; din fericire, unul din bucătari cunoștea secretele culinare vegetariene indiene. Ca băutură, o ceașcă de infuzie de verveină a rezolvat problema. Deoarece oaspetele meu nu mai băuse până atunci un astfel de ceai, iar licoarea i-a plăcut foarte mult, întreaga rezervă a restaurantului i-a fost dăruită, ceea ce l-a entuziasmat.

M-am cufundat în istoria religioasă a imensei țări în care mă aflam constatând cu uimire că la nivelul aderenților, religia hindusă putea căpăta forme dintre cele mai extreme nu numai spirituale, dar și ca practici ori superstiții obscure.

Taj Mahal-ul, construit la Agra de către Shah Jahan în memoria defunctei sale soții mi-a apărut, dimpotrivă, ca un miracol de limpezime monoteistă.

La vederea enormelor contraste și inegalități sociale și intelectuale, mi-a venit ideea – eretică în raport cu propria mea filosofie socială – că un „duș“ de marxism ar putea fi benefic pentru țară; acum mă îndoiesc însă că însuși comunismul ar fi capabil să transforme sufletul Indiei și profundele lui rădăcini metafizice.

La 26 octombrie 1958 la Härebiereg lângă Diekirch a avut loc inaugurarea oficială a clădirilor centrale ale taberei militare. În prezența Prințului Felix de Luxemburg, Inspector General al Armatei și a unei asistențe formată din diplomați și generali, am stăruit o dată în plus asupra spiritului de devotament față de națiune, care rodise atât de remarcabil în timpul ultimului război mondial. Am prezentat investiția, integrată într-un ansamblu arhitectural aerat, însoțit, agrementat prin achiziții ale tehnicii secolului XX, ceea ce contrasta puternic cu cazărmile mohorâte de odinioară. La vremea aceea, ne aflam în toiul controverselor militare – am lăudat chiar și binefacerile educative ale serviciului militar căci îi scotea pe tineri, chiar și pentru scurt timp, din ambianța mediului lor social și din rutina gândirii stereotipe. După cum consemnează cronicarul, discursul meu „a făcut impresie“, fiind „viu aplaudat“.

În prim-planul unei crize politice

Ceea ce astăzi pare greu de crezut, este că ideea unui control periodic al autovehiculelor și construirea la Sandweiler a unei stații de control (considerată prea costisitoare), au detonat criza. Cu șase luni înaintea alegerilor, mobilizarea automobiliștilor apărea ca o binecuvântare pentru principalul partid de opoziție și din dorința de a menaja această masă electorală, cotidianul socialist s-a alăturat și el campaniei împotriva proiectului ministerial.

La 11 noiembrie 1958, Eugène Schaus a interpellat Guvernul în legătură cu controlul autovehiculelor, asimilat în opinia sa cu „o atingere adusă libertății individuale și interselor private“. Aceste aprecieri exagerate n-ar fi avut poate urmări dramatice dacă Schaus n-ar fi dezvăluit și o tentativă de corupție datând din 1956, legată de licitația pentru adjudecarea construirii stației de control; se pare că un ofertant încercase să corupă funcționari ai statului.

După consultările de rigoare, Marea-Ducesă l-a însărcinat pe Pierre Frieden cu o misiune de informare, iar la 17 decembrie acesta a raportat cele constatate. Sentimentul general era că numai alegerile anticipate ar fi putut să clarifice situația politică. În consecință, două Decrete mari-ducale date 18 septembrie și publicate în Memorialul din data de 20, au stabilit dizolvarea Camerei Deputaților și convocarea Colegiilor electorale pentru duminică, 1 februarie 1959. Coaliția partidelor majoritare își trăise viața!

Surprinzător este că nici unul din liderii majorității nu a intervenit pentru evitarea crizei, curmând atunci când trebuia disputele pe marginea unei moțiuni de neîncredere; dimpotrivă fracțiunile parlamentare se angrenaseră într-un joc periculos care, iată, degenerase.

„Incidentul“ Bodson a fost punctul critic pe care, conștient sau nu, principalii protagoniști îl așteptau demult. Cel puțin așa vedeam eu lucrurile. La 1 decembrie, cele două fracțiuni ale majorității s-au întâlnit din nou pentru a se pune de acord asupra unor proiecte sociale, însă consensul complet nu a fost cu puțință. Într-o legislatură încărcată de presiuni sociale puternice pe toate planurile, resimțindu-se încă de pe urma războiului și asumându-și costisitoare proiecte de viitor, putea surveni orice supralicitare electorală.

Evocarea dificultăților conviețuirii politice din coaliție nu înseamnă însă subestimarea meritelor acestora nici a performanțelor cu efecte viitoare, cu care s-a putut mândri mai apoi.

Pentru a fi înțelese, frământările naționale trebuie plasate în contextul evoluției generale postbelice a societății. În acei ani, în geografia puterii au apărut progresiv răsturnări și mutații de tot felul. Voi reaminti unele evenimente de răsnet din viața internațională.

Revoltele și războaiele de decolonizare se dezlănțuiseră: 1954 – Dien Bien Phu, începând din 1956 – mișcările din Algeria și apoi din Tunisia; Israelul invadează Egiptul în octombrie 1956; Franța și Marea Britanie efectuează expediția din Suez, eșuată datorită reticențelor Statelor Unite. Destalinizarea, cu incertitudinile și convulsiile sale, îi deruta pe occidentali. În iunie 1956 lua ființă Pactul de la Varșovia, iar în noiembrie 1956 Insurecția maghiară era zdrobită. În ianuarie 1956, americanii anunțau crearea unei noi bombe H; la 8 octombrie 1957, sovieticii puneau pe orbită primul satelit terestru „Sputnik“. Cursa înarmărilor era de-acum pe deplin angajată.

Un bilanț al legislaturii

Pe plan național luxemburghez, reconstrucția regiunilor sinistrate era aproape încheiată. În ciuda avatarurilor și decepțiilor de tot felul, politica militară reușise să concretizeze promisiunea făcută partenerilor atlantici – punerea la punct a GTR. Primele restructurări industriale locale se amorșau, în special în regiunea Wiltz, fără mari suferințe. Lucrări importante și investiții publice considerabile fuseseră demarate. În bugetul lui 1957, cheltuielile cu caracter social au atins cifra record de 541 milioane de franci față de numai 200 milioane de franci în 1950, ceea ce reflectă contrariul stagnării sociale.

Finanțele publice se normalizaseră și depășiseră faza deficitară. Mijloacele pentru finanțarea sechelelor ocupației și războiului nu împietau asupra piețelor financiare în cadrul cărora, contrar curentului prevalent în epocă în statele europene, accesul operatorilor privați nu era cu nimic îngrădit de „apetitul“ finanțelor publice. Această politică a condus la un dublu rezultat. Pe de o parte, ratele debitoare ale dobânzii aplicate de instituțiile de credit tindeau să fie mai mici decât cele belgiene. Pe de altă parte, putea fi evitată proliferarea pletorică a reglementărilor în domeniul bancar și al creditului. Deși la vremea respectivă nu conștientizăm chiar toate acestea, politica elaborată în materie reușise să creeze un climat favorabil pentru viitoarea expansiune a pieței financiare internaționale.

Alegeri devansate

Data alegerilor legislative s-a stabilit pentru 1 februarie 1959. Scurtată puțin de sărbătorile sfârșitului de an, campania electorală a fost dinamică și înverșunată, istovitoare din punct de vedere fizic (deplasările de-a lungul și de-a latul circumscripțiilor se făceau pe drumuri înzăpezite, într-un frig aprig).

În luna decembrie, în Franța s-a înfăptuit o importantă reformă monetară, cu consecințe internaționale notabile. La 28 ale lunii, m-am văzut obligat să liniștesc temerile populației luxemburgheze, asigurând-o că reformele franceze n-aveau să modifice cu nimic valoarea francului nostru; astfel sfârșea Uniunea Europeană de Plăți, rezultată din Planul Marshall.

Marele învins al alegerilor de la 1 februarie 1959 a fost Partidul Creștin-Social. Numărul mandatelor parlamentare a scăzut la 21, revenindu-se la situația din 1951. Partidul Muncitoresc Socialist n-a reputat totuși succesul zdrobitor mult-așteptat și estimat în campania electorală. Reprezentarea sa parlamentară atingea 17 mandate. Comuniștilor le-au revenit 3 locuri.

Practic, de pierderile creștin-sociale a profitat Partidul Democratic (liberal), care reușise să adune sub stindardul său o mare parte a agricultorilor hotărâți să apere Centrala Țărănească, precum și un număr considerabil de funcționari. Reprezentarea sa parlamentară a sporit de la 6 la 11 mandate, din totalul celor 52 câte cuprindea Camera Deputaților la timpul respectiv.

CAPITOLUL III

POLITICĂ EXTERNĂ: BUCURII ȘI NECAZURI PE DRUMUL EUROPEI COMUNITARE 1959-1974

Introducere

În cele ce urmează, doresc să mă refer la experiențele mele internaționale din perioada 1959-1974. Cei 15 ani sunt marcați de implicarea mea continuă și din ce în ce mai activă în probleme cruciale și internaționale.

Semnez totodată, că voi evoca și diverse alte episoade din politica externă a Luxemburgului de după 1945.

Pentru o țară europeană de talia Marelui-Ducat și pentru cei ce o reprezintă, integrarea europeană-politică și economică – prima oricărei alte preocupări internaționale în ultimele decenii. Chiar atunci când eram solicitați de chestiuni extra-europene, dimensiunea concertării continentale nu putea fi în general eludată.

Din cei 25 de ani de activitate guvernamentală doar doi ani și jumătate am fost Ministru al Afacerilor Externe (iulie 1964-ianuarie 1967). După cel de-al doilea război mondial, diplomația directă s-a dezvoltat notabil, sub impulsul facilităților de deplasare și comunicare, de multiplicare a organizațiilor internaționale. Iată un fenomen remarcabil care, în multe ocazii, a jucat un rol însemnat pentru apropierea popoarelor și aplanarea tensiunilor, fără ca diplomația clasică să-și fi pierdut ceva din strălucire și virtuțile tradiționale.

Întâlnirile între șefii de guverne și vizitele lor reciproce au devenit monedă curentă. Pe de altă parte, tehnicitatea din ce în ce mai mare a

subiectelor în dezbateri a făcut ca miniștri titulari ai diverselor resorturi să se reunească mai frecvent. Acest gen de dispersie i-a pus pe gânduri pe miniștrii de externe, preocupați de posibilele efecte perverse în cazul necoordonării pozițiilor la nivelul în cadrul Consiliilor fiecărui Guvern în parte.

Longevitatea guvernamentală de un sfert de veac, precedată de cariera administrativă în sferele puterii, conferă amintirilor mele personale continuitatea propice descrierii amănunțite a evenimentelor în succesiunea lor.

Între frontierele noastre strâmte, orice cetățean este obligat să-și ațin-tească privirile și asupra a ceea ce se petrece la cei trei vecini ai noștri. Mai ales intelectualului, care participă mai intens la zămisirea patrimoniului cultural, spiritul îi zboară în mod necesar dincolo de granițe.

În 1934-1937 fiind student la Paris, frecventam deja asociațiile și nucle-ele studențești cu vocație internațională, iar acest lucru mă atrăgea extra-ordinar. Sechestrarea colectivă a luxemburghezilor din timpul ocupației germane (1940-'44), mi-a amplificat gustul pentru schimburile interumane și intelectuale de care, fusesem o vreme în mod brutal frustrați.

Astfel, în 1945, când în calitate de Atașat la Ministerul de Finanțe am fost însărcinat cu misiuni de studiu și de reprezentare în organizațiile internaționale, mă simțeam în elementul meu. Aceasta s-a realizat mai întâi în cadrul relațiilor noastre privilegiate cu Belgia (Uniunea Econo-mică Belgo-Luxemburgheză), apoi în legătură cu operaționalizarea Uniunii Benelux stabilită între guvernele belgian, olandez și luxemburghez aflate în exil la Londra.

Ucenicia în negocierile internaționale – dar pe un plan mai vast, socotit în special prin prisma mentalității anglo-saxone – mi-am făcut-o cu prile-jul tratativelor cu Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional din 1946/'47, cu Organizația Europeană de Cooperare Economică, ca și în cadrul Pactelor de Apărare lansate la începutul anilor '50.

Odată cu Declarația de la 9 mai 1950 a Președintelui Robert Schuman, și pentru mine avea să se deschidă o eră nouă. De atunci aveam să fiu per-manent în avangarda ideii unificării europene. Nu eram ceea ce se numea un militant european „din prima clipă“, precum cei ce-l aclamaseră pe

Churchill pentru discursurile sale de la Zurich (1946) sau Haga (1948). Nu pentru că aş fi fost ostil sau indiferent la federalismul european, ci deoarece eram cufundat în munca cotidiană pe care, exact în sensul viitoare Declarații a lui Schuman, o consacram interconectării solidarităților economice, cu credința că acestea vor ajunge într-o bună zi să alcătuiască textura relațiilor politice. Am aderat fără rezerve, încă din primul moment, la Declarația din 9 mai 1950 și la viziunea sa asupra viitorului.

În concepția mea, locul minimalizat al Europei în contextul mondial era de natură să o conducă oricum spre o uniune politică dotată cu instituții proprii. Aveam însă sentimentul că statul național de tipul celui din secol XIX nu s-ar lăsa atât de ușor „demobilizat“ din rolul său tradițional.

Eșecul Comunității Europene de Apărare avea să fie o mărturie și o confirmare în acest sens.

De-a lungul primului veac al independenței sale, țara noastră nu a absentat din arena internațională, dar nici nu a ocupat avanscena decât în momentele de criză în care integritatea și chiar propria existență îi erau amenințate. Devenită neutră prin Tratatul de la Londra din 1867, țara trebuia să-și cumpănească bine sentimentele față de mării săi vecini. De-a lungul timpului, Luxemburgul a fost mai degrabă obiect al diplomației decât subiect al ei. Dacă faptele și inițiativele din politica externă a Marelui-Ducat din a doua jumătate a secolului XX se află sub, dacă aceste atitudini încetaseră să mai fie considerate de „cei mari“ ca dovezi de aroganță, aceasta se datorează incontestabil prestigiului internațional dobândit în urma ultimului război mondial. Hotărârea istorică din 1940 a Marii-Ducese Charlotte și a Guvernului său de a se alătura Națiunilor Aliate în lupta împotriva lui Hitler, rezistența civică contra ocupantului și represiunilor acestuia, sângele vărsat de victimele nazismului au conferit țării imaginea unei națiuni mature, demnă de stimă și respect.

O deschidere mai importantă a Marelui-Ducat către prezența activă în viața internațională se manifestase încă dinaintea războiului. Este meritul lui Josept Bech, din 1926 Președintele Guvernului și Ministrul Afacerilor Externe de a fi întrevăzut, cu energie și abilitate, posibilitățile de amplificare a orizonturilor diplomatice ale epocii. În septembrie 1926, a asistat pentru prima dată la întrunirea Societății Națiunilor de la Geneva, cu acest

prilej au fost exprimate îndoieli privitoare la capacitatea Marelui-Ducat, stat neutru și demilitarizat, de a-și exercita drepturile de membru plin; răspunsul a fost fără echivoc, și de atunci înainte, Bech a participat activ și consecvent la reuniunile Societății Națiunilor. Aici l-a întâlnit pe Aristide Briand și s-a entuziasmat de ambițiile sale legate de o uniune europeană. Bech a deținut portofoliul Afacerilor Externe timp de 33 de ani într-o continuitate ce i-a permis să-și consolideze capitalul de notorietate și încredere, dobândit în mediile internaționale și clădit pe farmecul său personal și pe realismul disciplinat al pozițiilor politice. Diplomația pe care a promovat-o s-a dovedit răsplătitoare pentru Luxemburg, poziția țării în ansamblul națiunilor libere fiind consolidată. În domeniul finanțelor, cu experiența solidă acumulată în timpul exilului, Pierre Dupong, Președintele Guvernului, urma o linie similară. La început, angajamentul internațional mi-a părut solicitant, însă odată intrat în angrenaj, am început să particip din plin ca funcționar și expert la intensitatea crescândă a relațiilor internaționale.

La 10 august 1952, Înalta Autoritate a CECO – prima Comunitate Europeană – și-a început lucrările la Luxemburg. În acel moment, eram încă funcționar, având calitatea de Secretar general al Consiliului Guvernului.

Joseph Bech câștigase sediul „temporar“ al instituțiilor CECO, preludiu al nesfârșitelor discuții privitoare la sediul ori sediile instituțiilor; acest subiect avea să revină periodic în actualitate și să mă însoțească în carieră mai bine de trei decenii, până la retragerea mea în iulie 1984.

În capitolele anterioare am descris condițiile în care instituțiile CECO s-au implantat în Luxemburg. Am calificat sediile ca „provizorii“ în spiritul irezistibil al dictonului „doar provizoriul este cel care durează“. Același raționament avea să se aplice și termenului „temporar“.

Reticențele pe care oameni politici și viitorii membri ai Înaltei Autorități CECO le formulaseră în legătură cu capitala noastră, considerată puțin pregătită și destul de greu accesibilă, lăsau încet-încet loc pentru judecăți mai echilibrate.

În Memoriile sale, Jean Monnet scria că „inconveniențele locului au fost rapid depășite, lăsând să iasă la iveală avantajele distanței, care ne

însăpăimântase la început“. Adăuga că „natura era frumoasă și liniștită“, iar ei (membrii Înaltei Autorități), în activitatea desfășurată nu constituiau obiectul nici unei presiuni din partea mediului local“. Dacă socotim fie și numai această ultimă remarcă și aspirația capitalei noastre pentru un sediu european se justifica pe deplin.

Condeiful lui Monnet vibra de entuziasm când evoca spiritul de precursori ce-i anima atât pe membrii Înaltei Autorități, cât și pe consilierii lor, ardoarea manifestată acestora prin punerea în mișcare a marelui angrenaj european.

La 29 decembrie 1953, am intrat în Guvern ca Ministru de Finanțe, iar după alegerile din iunie 1954, mi-a revenit și portofoliul Forțelor Armate.

Aceste două funcții aveau să mă poarte departe în iureșul arenei internațională.

În timpul legislaturii 1954-1959, mi-am extins considerabil relațiile personale la nivel internațional și european. Joseph Bech, Premier și Ministru de Externe, mi-a încurajat demersurile și m-a asociat la numeroase întâlniri. De altfel, reponsabilitățile ce-mi reveneau – Finanțele și Forțele Armate – implicau intervenția mea internă și externă activă în acea fază de expansiune economică și financiară a țării, de echipare civilă și militară în cadrul Pactelor.

Bech îmi cerea adesea părerea, mă consulta mai mult pentru a verifica dacă ne aflam pe aceeași lungime de undă.

Cu membrii Înaltei Autorități am avut raporturi personale consecvente. În timpul celor trei ani pe care Jean Monnet i-a petrecut la Luxemburg, l-am întâlnit de mai multe ori în cadrul grupurilor de lucru. Stilul său direct și limbajul concis nu se pretau unor mari efuziuni. Legăturile noastre au devenit mai calde din momentul în care am lansat proiectele de Uniune Economică și Monetară, adică din 1968; îmi telefona adesea pentru a mă încuraja și a-mi da sfaturi.

Reamintesc că pe René Mayer, succesorul său la președinție, îl cunoșteam deja. Întrucât casele noastre erau foarte apropiate, cu Mayer eram în relații de bună vecinătate. La un dîneu oferit de acest vecin al meu

aveam să-l revăd pe Maurice Couve de Murville, la momentul respectiv ambasador la Bonn, iar mai târziu Ministru de Externe al Generalului de Gaulle. De fapt, nu aceea a fost prima mea întâlnire cu Couve. Ea se realizase în vara lui 1937, în condiții cu totul speciale și sunt sigur că amintirea a rămas cu mult mai vie și mai durabilă în memoria mea decât a interlocutorului meu. Fiind student în Științe Politice, în ziua la care mă refer trebuia să susțin examenul oral la Economie, pe baza cursului lui Jacques Rueff. În imposibilitatea de a mă examina în ziua respectivă, profesorul l-a însărcinat pe tânărul conferențiar Maurice Couve de Murville să-l înlocuiască. Nu-mi mai reamintesc detalii despre întrebările ce mi-au fost puse, însă mi-a rămas imaginea unui profesor avar cu cuvintele și impenetrabil, în prezența căruia nu puteai divaga. La Mayer l-am regăsit de asemenea pe J.J. McCloy, acum Înalt Comisar în Germania, cu care mă întâlnisem la Washington pe când acesta era Președintele Băncii Mondiale.

Cu Albert Coppé, reprezentantul belgian și al doilea Vice-Președinte al Înaltei Autorități a CECO, și el vecin cu mine – tatăl unei numeroase familii care a sporit la Luxemburg – legăturile au devenit repede cordiale, poate și datorită faptului că fiii noștri erau aproape de aceeași vârstă.

Lui Franz Etzel, omologul și colegul meu, în calitate de Ministru de Finanțe al RFG, îi plăcea în mod deosebit Luxemburgul și s-a integrat foarte rapid în acest mediu.

Léon Daum, cel de-al doilea reprezentant francez, era o persoană distinsă și gravă, cu reputația unui industriaș notabil. În opinia lui Jean Monnet autoritatea morală a acestuia contribuise remarcabil la coeziunea internă și la imaginea Înaltei Autorități.

Împreună cu cei pe care i-am evocat, dar și cu alții – Paul Finet (Belgia), Enzo Giaccherio (Italia), Heinz Potthoff (RFG), Albert Wehrer (Luxemburg) – împărtășeam același angajament loial și aceeași ardoare pentru Tratatul Europei. Îl voi aminti aici și pe Dirk Spierenburg (Olanda), pe care l-am întâlnit în 1945-1947 într-o comisie Benelux, în care a înfruntat delegația belgo-luxemburgheză cu privire la schimburile comerciale; și aceasta într-o perioadă în care Olanda nu se redresase de pe urma consecințelor războiului. Calitatea argumentării și competiția oratorică

dintre impetuosul Spierenburg și contele Snoy et D'Oppuers (pe atunci baron) care îngemăna în personalitatea sa blândețea cu fermitatea, era o adevărată sărbătoare a spiritului. Cu acești doi eminenți reprezentanți ai comerțului exterior aveam să mă reîntâlnesc, într-un fel sau altul, în momentele decisive ale construcției Europei comunitare.

Dacă am intercalat aici câteva considerații personale, este pentru faptul că acestea oglindesc preocuparea lui Joseph Bech, a membrilor Guvernului, a altor autorități politice, a unor personalități ale societății luxemburgheze, precum și a mea, de a face din sediul „temporar“ al CECO și o reușită de ordin uman. În același fel – călduros și ospitalier – au fost primiți succesorii primei Înalte Autorități și responsabili ai altor instituții ale Comunității care s-au stabilit în orașul nostru.

Dacă luăm în considerare regretele amare exprimate de membrii Înaltei Autorități în clipa în care spuneau „rămas bun“ Luxemburugului, putem aprecia că latura umană a politicii privitoare la sediu a fost o reușită.

Constatînd eșecul deliberărilor pentru locul de implantare al sediului unic, luxemburghezii credeau că sediul comunitar pe care-l găzduiau avea șanse să dureze în ciuda declaratului caracter provizoriu. Pe de altă parte, atenția generală era focalizată asupra următoarelor etape ale unificării cu Comunitatea Europeană de Apărare și asupra proiectului reuniunii europene elaborat de adunarea ad-hoc. Eșecul acestor proiecte i-a deconcertat pe fervenții militanți europeni și nimeni nu îndrăznea să pună pe tapet o nouă controversă. Astfel s-au scurs cinci ani fără noutăți în privința sediului. Apărea deci șansa, care era totodată o reușită, de a ne dota capitala cu o infrastructură care să-i consolideze poziția pentru în clipa în care hotărârea definitivă privitoare la – sediul ori sediile-instituțiilor comunitare va fi fost adoptată. Într-adevăr, efectivele CECO sporeau de la o lună la alta, iar vizitatorii străini în Marele-Ducat nu mai conțineau. Sosirea funcționarilor comunitari a declanșat creșterea chiriilor, chiar dacă anterior se elaboraseră dispoziții legale de „blocare“ a tarifelor. Se impunea astfel o nouă politică a locuințelor. Trebuia construit! Creșterea chiriilor i-a nemulțumit profund pe luxemburghezi, mai ales pe cei din clasele mijlocii, indignați de „tratamentul regesc aplicat funcționarilor europenilor“. După doi ani, acest sentiment s-a mai atenuat.

Pe ansamblu, se impunea ridicarea standardului capitalei din punct de vedere al transporturilor, hotelurilor, locuințelor de toate categoriile, clădirilor administrative, instalațiilor pentru petrecerea timpului liber. Investițiile publice în sectorul imobiliar sporeau an de an.

„Charly“ – pentru care a fost creat minunatul pod Adolphe unind cele două părți ale capitalei – adică trenulețul pe linie îngustă, care în sunet de clopoțel și învăluit în vapori și fum mai traversa încă orașul, era sortit dispariției. Renunțarea la trenuleț simbolizează sfârșitul erei provinciale.

Vechile proiecte de urbanizare, au fost scoase din sertare constatându-se că în general, erau depășite.

Încă dinaintea războiului, urbaniștii semnalaseră dezvoltarea inegală a rețelei urbane. Orașul se întindea spre vest și nord-vest într-un ritm cu atât mai susținut, cu cât dezvoltarea către est era împiedicată de diferența serioasă de nivel dintre cartierele despărțite de râul Alzette. Pe de altă parte, la est se întindea zona Kirchberg – un platou de peste 300 de hectare înglobând un mic sat legumicol. Iată deci, că ni se ivise ocazia unică de a consacra dezvoltării urbane un ansamblu de terenuri bine delimitate libere, și neconstruite. S-a dispus studierea realizării unui pod care să lege centrul orașului de acest platou, trecând deasupra văii ce se deschidea în spatele palatului Fundației Pescatore.

La 8 septembrie 1957, după semnarea Tratatelor de la Roma, Președintele Guvernului solicitat să-și exprime poziția în legătură cu noua tentativă de acord pentru sediul unic al instituțiilor europene, a declarat următoarele: „Luxemburgul se pregătește să răspundă, dacă va fi cazul, oricărei cereri pe care celelalte guverne ne-ar putea-o face în interesul comun al Europei unite în devenire“. Guvernul a depus candidatura Luxemburgului ca sediu al respectivelor instituții, propunând pentru instalare zona Kirchberg. O comisie de experți a vizitat Marele-Ducat și a redactat un raport extrem de favorabil în acest sens.

La 6 și 7 iunie 1958, o conferință a Miniștrilor de Externe a luat hotărârea de principiu de a concentra laolaltă organizațiile europene ale „celor Șase“, de îndată ce aceasta era efectiv realizabilă și conformă cu dispozițiile Tratatului.

Până la noi ordine, Comisarii noilor instituții (Piața Comună și EURATOM) urmau a se reuni la Val-Duchesse (Belgia) ori la Luxemburg, în funcție de rațiunile practice și facilitățile materiale.

Această decizie, care trăda o brambureală izvorâtă din neclaritate, venea de astădată să favorizeze Bruxelles-ul, cu atât mai mult cu cât Guvernele aveau să decreteze mai apoi menținerea statu-quo-ului sediului pentru o perioadă de trei ani.

La 26 martie 1958, în fața Camerei Deputaților, Președintele Guvernului a definit poziția Luxemburgului în această problemă astfel:

„Pentru Luxemburg este important în primul rând, să se precizeze clar precizat că hotărârea din 1952 care nu prevedea decât o instalare vremelnică a sediului CECO în Marele-Ducat, este depășită de evenimente, iar după 1952 nu a mai fost adoptată nici o altă nouă decizie a «celor Șase». Luxemburgul a devenit deci, sediul de fapt al CECO, iar această calitate nu îi poate fi retrasă decât printr-un vot unanim.

De asemenea, un fapt extrem de important a devenit notoriu: prezența CECO în Luxemburg a generat o situație specială pentru țara noastră, vizând interese de ordin politic, moral și material; această realitate nu va putea fi ignorată în examinarea creării de noi instituții și concentrării eventuale în același loc a Comunității «celor Șase».

Guvernul nu a lăsat niciodată vreo urmă de îndoială, fie cât de mică, că dacă miniștrii celorlalte cinci țări vor conveni stabilirea în Luxemburg a tuturor instituțiilor, țara noastră nu le-ar oferi același tratament pentru cel acordat CECO.“

Din „temporar“ sediul fusese ridicat la rang de „provizoriu“!

Acestea au fost premisele angajamentului meu pe scena europeană.

Punerea în aplicare a Tratatelor semnate la Roma

La 25 martie 1957, s-au semnat la Roma, (la Capitoliu), cele două Tratamente: unul institua Comunitatea Economică Europeană (Piața Comună), celălalt – EURATOM. Tot atunci a fost încheiată și Convenția privitoare

la instituțiile comune tuturor celor trei Comunități Europene; intrarea în vigoare a întregului dispozitiv juridic a fost stabilită pentru 1 ianuarie 1958.

Anul 1958 a fost consacrat operaționalizării instituțiilor comunitare, ai căror primi președinți au fost Walter Hallstein pentru Piața Comună, Louis Armand pentru EURATOM și Paul Finet pentru CECO.

Ca membru în Comisia Pieței Comune, Guvernul luxemburghez l-a delegat pe Michel Rasquin, iar după decesul său pe Lambert Schaus, amândoi foști miniștri.

În același an, la 3 februarie, Tratatul Benelux a fost în sfârșit încheiat la Haga. Un articol special al Tratatului de la Roma declara compatibile cu Piața Comună „uniunile regionale între Belgia și Luxemburg, precum și între Belgia, Luxemburg și Olanda, în măsura în care obiectivele acestor uniuni regionale nu sunt atinse prin aplicarea Tratatului CEE“.

La începutul lui martie 1959, preluarea președinției Guvernului a coincis cu momentul în care, cele șase guverne comunitare se pregăteau să traducă în realitate politică și economică amplele obiective ale Tratatelor de la Roma. Un început automat s-a produs la 1 ianuarie al anului respectiv, odată cu prima reducere – cu 10% față de baremurile de la 1 ianuarie 1957 – a drepturilor vamale între „cei Șase“; restricțiile cantitative urmau să intre și ele într-o primă etapă de diminuare.

Organizarea juridică a Pieței Comune a fost, în opinia mea, o reușită. Nu am putut urmări evoluția discuțiilor preparatorii și deliberărilor Conferinței decât prin intermediul delegaților și experților luxemburghezi, însă știam că la Messina se lucrează pe baza unui Memorandum pe care J. W. Beyen, Ministrul de Finanțe al Olandei, îl înaintase altui conațional, Paul Henri Spaak, Președinte al Comitetului interguvernamental instituit de Conferință. Venind după o carieră bancară Beyen, pe care-l întâlnisem de mai multe ori și pentru care aveam o stimă deosebită încă din 1947 (din vara mea americană) era un spirit strălucit și imaginativ. După spusele Ministrului Spaak, acest om de afaceri și fin muzician, care își asumase redactarea Memorandumului, era dovada vie a simbiozei între exactitate și imaginație. În replică la teza reduționistă privind relansarea limitată și integrarea fragmentată, el preconiza o abordare mult mai vastă, explicând

că orice integrare parțială are tendința de a rezolva dificultățile dintr-un sector prin măsuri care le afectează inevitabil pe altele.

Tratatul Pieței Comune, care ca toate celelalte acte similare a fost rezultatul unor îndelungi dezbateri și tratative, conține slăbiciunea de a nu fi mers până la capătul logicii lui Beyen, însă are și meritul singular de a fi combinat precizia dispozițiilor din vastelor capitole cu angajamentele mai generale pentru dezvoltare și aprofundare, fapt care deschidea pentru mai târziu calea progresului dorit. Din prudență, a fost îndepărtată orice aluzie privitoare la o putere supranațională, cu toate că în numeroase puncte Tratatul interferează cu drepturile suverane naționale. Cel mai mult am apreciat sistemul de vot: un sistem nuanțat în funcție de importanța și natura deciziilor comunitare de adoptat, permițând garantarea adoptării hotărârilor fără blocaje excesive. Am constatat mai apoi că asupra acestui punct capital Comunitatea avea să intre în criză.

În ceea ce mă privește, eram în general mulțumit de textele respective, pe care le-am apărut întotdeauna în momentele de criză și în fața atacurilor capabile să le fragilizeze.

În lucrarea sa „Aufbaujahre der Europäischen Gemeinschaft“ (Anul construcției Comunității Europene), Hans von der Groeben m-a considerat de altfel printre promotorii interpretării dinamice a dispozițiilor Tratatului și opozant față de tendința restrictivă.

Mult mai discutabil era conținutul Tratatului EURATOM. Ne-am fi putut imagina că pentru energia atomică – sursă cu potențial de propagare transfrontalier atât de mare – ar fi fost relativ ușor de creat un nou drept internațional, mai elaborat, care să reglementeze drepturile și obligațiile statelor producătoare în materie. Bineînțeles, statutul EURATOM includea o serie de texte mulțumitoare în această privință; care însă aveau să fie devansate de necesitățile de mai târziu (spre exemplu în legătură cu centralele nucleare construite în proximitatea frontierelor naționale).

Republica Federală Germania a fost prima țară care a ratificat Tratatul de la Roma. Pentru a nu se mai repeta experiența nefastă de la ratificarea Comunității Europene de Apărare, celelalte state au așteptat verdictul Adunării Naționale a Franței. O anumită concordanță între împrejurările internaționale din acel moment și prezentarea abilă a proiectului au

făcut ca, la 6 iulie 1957, ratificarea parlamentară franceză să întrunească majoritatea.

După acea zi, Franța a intrat din nou în zona marilor efervescențe, pigmentate prin agravarea războiului din Algeria, revolta din Alger și rechemarea Generalului de Gaulle de către Guvernul Pflimlin în mai 1958.

În același an, dar la 27 noiembrie, Hrusciiov a lansat Berlinului faimosul său ultimatum. Propunerea imperativă de a transforma Berlinul de Vest într-un oraș demilitarizat echivala cu schimbarea unilaterală a statutului interaliat al vechii capitale și cu consfințirea separării definitive a celor două Germanii.

Tot în perioada respectivă și într-o anumită concurență cu Piața Comună, țările OCEE negociau crearea unei zone de liber schimb, nu lipsită de atracție pentru mediile economice din țările semnatare ale Tratatului de la Roma. Aceste demersuri au fost impulsionate de Marea Britanie.

În linii mari, statele europene asistau la reducerea influenței lor pe plan mondial odată cu decolonizarea și războaiele de independență. În 1960 sistemul economic european a fost destabilizat în urma evenimentelor din Congo-ul belgian.

După eșecul Comunității Economice de Apărare, punerea la punct a unei noi formule de alianță defensivă europeană cu includerea Germaniei, se derula într-un climat internațional reticent.

La nivelul principalilor actori politici din diverse tari aceste influențe reunite erau de natură să determine atât curente favorabile principiilor integrării (consfințite prin Tratatul de la Roma) cât și ezitări și îndoieli.

Miracolul este că în aplicarea de ansamblu a Tratatelor, fiecare semnatar a găsit până la urmă suficiente rațiuni pentru a nu pune documentul în cauză.

Această remarcă l-a vizat îndeosebi pe Șeful statului francez.

Luând în considerare politica gaullistă după încheierea războiului, precum și numeroasele declarații ale Generalului de respingere a puterii supranaționale sau integrate, ne întrebam dacă, odată angajat pe calea restructurării statului va accepta și executarea Tratatelor în integralitatea

lor. Tot atât de adevărat este însă că de Gaulle era ostil creării unei simple zone de liber schimb.

De la prima întâlnire a Președintelui de Gaulle cu Cancelarul german Konrad Adenauer, desfășurată la 13 septembrie 1958 la Colombey – les-Deux-Eglises, s-a stabilit o legătură puternică între cei doi mari oameni de stat; la această întrevvedere, Adenauer s-a dus cu o serie de prejudecăți, dar mai târziu avea să declare că a întâlnit de fapt un alt de Gaulle, total diferit de imaginea pe care și-o făurise despre el.

În îndelungate convorbiri, cei doi nu au filosofat pe marginea meritelor sau neajunsurilor integrării, ci asupra realității europene însăși – eliberată de orice iluzii – și asupra imperativului ca țările lor să se înțeleagă durabil și să coopereze. Căldura primirii și a comunicării umane a fost de natură să estompeze eventualele incompatibilități de temperament.

Astfel, cel puțin într-un viitor apropiat, Piața Comună era salvată și se putea purcede la edificarea ei efectivă.

Tot atât de adevărat este însă că de Gaulle avea propria sa concepție despre metodele construcției europene, de la care nu a abdicat niciodată și pe care avea să le reveleze curând.

Consultări informale între Miniștrii de Finanțe

Alături de Miniștrii Economiei (competenți în materie de restricții cantitative la liberul schimb al produselor), Miniștrii de Finanțe trebuiau să intre și ei în problemele gestiunii Comunității, mai ales în primul ei an de funcționare.

Pe plan comunitar finanțistii au regăsit unele din constrângerile cu care se confruntau și în mediul lor național; inclusiv singurătatea în fața asalturilor „generozității“ politice și neînțelegerilor legate de echilibrele bugetare.

Colegul nostru Etzel, care trecuse de la Înalta Autoritate la conducerea Ministerului de Finanțe din Bonn, a propus ca în afara cadrului oficial al Tratatelor să organizăm reuniuni periodice pe baza unui „plan personal și amical“, în scopul „de a învăța unii de la alții“.

O primă asemenea întâlnire reunindu-i pe toți cei șase miniștri (însoțiți de câte un colaborator) a avut loc în 16 și 17 iulie 1959, la Petersberg, lângă Bonn. Au asistat: Antoine Pinay – Franța, Jean Van Houtte – Belgia, P. Taviani – Italia; din partea Olandei a luat parte trezorerierul general Van Lennep care l-a înlocuit pe ministru, indisponibil. Etzel a avut grijă să îl invite și pe Vice-Președintele Comisiei, Marjolin, în a cărui responsabilitate intrau economia și finanțele comunitare.

În mod evident Guvernul german a tratat această reuniune cu totul special. Erhard a participat la dineu, iar Cancelarul Adenauer s-a întreținut cu noi în ziua următoare. Vizita s-a încheiat printr-o excursie pe Rhin, efectuată cu vaporul „M.S.Mainz“ – nava de agrement a Amiralului și dictatorului maghiar Horthy. Tema reuniunii fusese „incidența conjuncturală a politicii bugetare“.

Experiența a fost concludentă și reuniunile periodice de acest gen au intrat în obișnuință, în ciuda rezervei manifestate de miniștrii de Externe. Astfel de invitații prietenești în diferite țări membre ne-au adus reale servicii, mai ales în perioadele de criză monetară. Cu timpul, ele au câștigat în amploare în privința numărului de participanți datorită, printre altele, cooptării guvernatorilor Băncilor Centrale.

În 1959, o a doua asemenea reuniune a avut loc la Domaine d'Argenteuil, lângă Bruxelles. La ședința de lucru am lansat o propunere privitoare la combaterea riscurilor importurilor prin coordonarea politicilor naționale în materie de asigurări-credit; mai ales că Tratatul de la Roma impunea o politică comercială comună în raport cu exteriorul. Am revenit asupra subiectului, printr-o expunere mai completă, la cea de-a treia reuniune desfășurată la Paris în februarie 1960. În lipsa progreselor la nivel comunitar, m-am adresat Guvernului belgian sugerând o colaborare a Luxemburgului cu Oficiul belgian du Ducroire; ambele țări erau în fața unei probleme de competiție cu șanse egale.

În opinia mea, aceste prime inițiative – e drept modeste – denotă preocuparea mai generală de a extrage din substanța juridică a Tratatelor consecințele nediscriminării și egalității de șanse pentru toți participanții.

În ceea ce mă privește, participam din plin la desăvârșirea Uniunilor noastre – Uniunea Economică Belgo-Luxemburgheză și Benelux. Prima

necesita încă negocieri susținute, care au și avut loc mai ales în miezul verii lui 1959, în cadrul memorabilei Conferințe Interguvernamentale (derulată la Hooge Veluwe, lângă Arnhem), devenită un veritabil conclave la cel mai înalt nivel.

Experiența pe care am dobândit-o în raporturile cu Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (Banca Mondială) m-a făcut să privesc cu interes special noua Bancă Europeană de Investiții unde, ani îndelungați, am fost Guvernator pentru Luxemburg. Noul său Președinte, Paride Formentini, m-a vizitat încă de la intrarea sa în funcție, în 21 iulie 1959.

Despre integrarea monetară

Din acest moment, ar fi fost de mirare ca integrarea politicilor monetare să nu suscite și mai mult atenția fondatorilor Pieței Comune. Dispozițiile Tratatului relevă că fiecare stat membru trebuie să-și conducă politica de schimb și echilibrul balanței de plăți *vis-à-vis* de exterior ca pe o chestiune de interes comun. Sunt prevăzute chiar și remedii pentru eventualele crize ale raporturilor dintre monedele naționale, însă paleativele nu merg pe linia filosofiei fundamentale a Pieței Comune, adică a liberalizării fluxurilor financiare. Expertul belgian Masoin mi-a atras atenția asupra acestei slăbiciuni, care excludea ca solidaritatea monetară și cooperarea să devină un factor-cheie de integrare economică.

Ne aflam la adăpostul păcii monetare care avea la temelie Acordul de la Bretton Woods și Fondul Monetar Internațional. Uniunea Europeană de Plăți, operaționalizată în cadrul Planului Marshall, contribuia la rândul ei la atenuarea instabilității și restrângerii schimburilor financiare.

Formația mea monetaristă, dobândită de la Rist și Rueff la Școala Liberă de Științe Politice, mă făcea să fiu nemulțumit de această stare de lucruri. Când la 3 noiembrie 1960 Consulul nostru la Strasbourg, J.-J. Jaeger, m-a invitat să conferențiez la Camera de Comerț și Industrie din Strasbourg, am socotit că mi se ivise prilejul pentru o primă „ieșire în public“ pe acest teren instabil. Sub titlul atotcuprinzător „Finanțele și monedele Europei în slujba intergrării și solidarității europene“ am dezvoltat câteva idei privitoare la apropierea fiscală și monetară dintre

țările comunitare. Mi-am amintit că în Tratatul de la Roma cifrele erau exprimate în unități europene de cont, deci într-o monedă de cont la care se făcuse apel pentru asigurarea comparabilității taxelor și contribuțiilor bugetare. Eu am sugerat și utilizarea privată a monedei de cont – spre exemplu, în legătură cu împrumuturile și titlurile de voiaj – spre a crea, încet-încet, obișnuința indivizilor cu o monedă colectivă.

În acea zi de 21 noiembrie 1960 i-am înmănat lui Pierre Pflimlin, fost Prim-Ministru și Primar al orașului Strasbourg, însemnele Marelui Colan din Ordinul Național al Coroanei de Stejar; ne-a legat o îndelungată prietenie care a evoluat de-a lungul timpului, inclusiv sub „amenințarea“ unor dezacorduri legate de chestiunea sediului european; până la urmă atmosfera se însenina, deoarece știam că și unul și celălalt își apără cauza din rațiuni de stat.

Conferința mea a avut un oarecare răsunet și în Marele Ducat Eugène Schaus, colegul meu, m-a încurajat să perseverez pe această linie. Găsisem „vârful de lance“ al viitoarei mele acțiuni europene.

Am propus ca moneda de cont să fie numită EUROR, care prin dubla sa sonoritate similară aurorei și aurului, urma să inspire incontestabil încredere.

Adaug, totodată, că în 1956 l-am cunoscut pe profesorul Fernand Collin, Președintele Băncii Belgiene Krediet Bank, care își concentrase studiile și analizele asupra monedelor de cont și clauzelor de schimb. Ideile sale au fost pe larg concretizate în sânul Filialei luxemburgheze a Krediet Bank, considerată mult timp ca pionier al exploatării noilor formule de numerar. În subsidiar, trebuie remarcat că piața financiară găsisese și ea în această sferă o specializare interesantă pentru viitor.

Război rece și Comunitate politică

În urma întrevederii de Gaulle – Adenauer din 13 septembrie 1958, care a arătat că ambii oameni politici erau suficient de pragmatici pentru a nu compromite lansarea Europei Economice, s-a instaurat un soi de „armistițiu“ provizoriu în legătură cu controversele instituționale; acestea

aveau să fie readuse la suprafață de gravele evenimente internaționale din anul 1960.

Un asemenea eveniment a fost eșecul conferinței la vârf a marilor puteri din mai 1960. Tema principală a reuniunii viza problema germană, aflată în miezul raporturilor est-vest. Incidentul avionului-spion U2 doborât deasupra Uniunii Sovietice a fost folosit de Hruscirov pentru radicalizarea poziției sovietice; de altfel comportamentul său grosier din reuniunea de la 17 mai față de Președintele Eisenhower a indignat opinia publică. În general, atitudinea severă a lui Nichita Hruscirov izvora din rațiunile de politică internă a URSS.

De Gaulle era decepționat deoarece rezultatul – întreruperea conferinței – contravenea viziunii sale: „raporturi ordonate în Europa, de la Atlantic la Ural“. Pe de altă parte, eșecul a reamintit tuturor cât de necesară era coeziunea politică a Occidentului.

În alocuțiunea radio-televizată din 31 mai 1960, referindu-se la conferința la vârf, de Gaulle declara ferm: „să contribuim la clădirea Europei Occidentale sub forma unei grupări politice, economice, culturale și umane organizată pentru acțiune și pentru apărare – iată idealul pentru care Franța dorește să se angajeze. Fără îndoială, națiunile ce se asociază nu trebuie să înceteze a rămâne ele însele, iar drumul de parcurs trebuie să fie cel al cooperării între state, în așteptarea atingerii într-o zi poate a unei importante confederații“.

Ideea unei Europe politice era relansată!

La rîndul lor, evenimentele din Congoul belgian au adus îngrijorarea. Se convenise ca la 30 iunie Congo să devină independent, dar chiar și în aceste conditii resortisanții belgieni să fie repatriați înaintea momentului respectiv. Evenimentele sângeroase izbucnite înaintea repatrierii au făcut victime și în rândul misionarelor și monahilor luxemburgezi aflați pentru acțiuni de caritate pe pământ african. Miniștrii de Externe ai celor trei țări Benelux trebuiau să se întâlnească la Haga la 18 iulie. Eu am participat din partea Marelui Ducat, înlocuindu-l pe Eugène Schaus. Am ascultat discursul emoționant și dramatic al Ministrului Vigni despre situația din Congo. A doua zi, l-am primit în audiență pe ambasadorul SUA și, conform Rezoluției adoptate în ajun, l-am rugat să ceară Guvernului

american să exprime cu claritate că se va opune intervenției sovietice în Congo-ul belgian.

Fiecare zi aducea știri alarmante, fragilizând poziția Europei în lume. Oricare ar fi fost doctrina europeană a unor sau a altora, toți erau conștienți că Europa se afla în fața imperativului unor noi inițiative pentru promovarea unității sale, inclusiv prin accelerarea etapelor de înfăptuire a Pieței Comune.

Conferințele la vârf și ideea gaullistă de cooperare politică

Ideea Președintelui de Gaulle era de a reuni la Paris un *sommet* al „celor Șase“, care să dezbată și să aprobe un proiect de cooperare politică europeană. Începând din 29 iulie 1960 – data întâlnirii Adenauer – de Gaulle de la Rambouillet – până în februarie 1961, diplomația franceză a desfășurat încă o intensă activitate pentru buna pregătire a momentului. În același scop celelalte cancelarii s-au angrenat și ele într-un iureș al consultărilor.

Șefii guvernelor însoțiți de miniștrii lor de Externe au fost primiți succesiv la Elysée.

Noi luxemburghezii, cu îngrijorarea de a ne fi crezut uitați, am primit totuși invitația de a fi la Paris la 17 septembrie.

În ziua aceea am fost primit la Elysée împreună cu Eugène Schaus, însoțiți de Robert Als, Ambasador și de Pierre Pescatore, Șef al Secției Politice din Ministerul de Externe.

În drum spre Elysée, nu mi-am putut reprima un ușor sentiment de exaltare; delegația noastră era escortată de motocicliști impetuoși. Gândurile îmi zburau la anii de studii universitare pariziene, în timpul cărora hoinărisem cu visurile și idealurile mele de-a lungul și de-a latul acestor străzi binecunoscute.

Ajunși la palat am fost salutați de Președinte, care m-a invitat imediat la o discuție între patru ochi. Acesta era ritualul obișnuit al întâlnirilor sale.

Ca unic interlocutor al Președintelui, iată-mă instalat în fața șemineului din salon – cadrul atâtor consultări politice – așteptând propunerile gazdei. Pentru de Gaulle, scopul unor asemenea întâlniri era de a-și fixa mai bine propriile idei asupra construcției europene; presupuneam că mi le va împărtăși neântârziat. Însă m-a luat pe neașteptate, punându-mi din start o întrebare cuprinzătoare: „Domnule Prim-Ministru, ce credeți despre situația generală și despre cea din Europa în special?”

După ce am formulat unele aprecieri de ansamblu, m-am străduit să motivez efortul necesar desăvârșirii operei de uniune (deja începută). Organizarea – în aceste condiții – a unei cooperări strict politice, complementară cu integrarea economică (pe care trebuia să o însoțească și să o susțină) mi se părea pozitivă. Ideea ca în aceste vremuri tulburi o țară precum Franța să preia inițiativa noilor formule de cooperare era agreată de Guvernul luxemburghez. Un anumit leadership francez nu ne displăcea și nici un alt stat comunitar nu se afla în situația de a-l putea revendica. Conversația în tête-à-tête a mai vizat chestiunea germană. De altfel, în cursul unui schimb mai larg de vederi cu Miniștrii de Externe (care a urmat întrevederii noastre) de Gaulle a repetat cu fermitate că eram datori să ancorăm puternic Germania de Occident. Ea rămânea din ce în ce mai mult expusă tentației unui „târg” cu Uniunea Sovietică: neutralizarea avanpostului german în schimbul promisiunii de reunificare a celor două Germanii. Subscriam și noi la această preocupare. După întâlnirea separată, Eugène Schaus, Maurice Couve de Murville și Michel Debré ni s-au alăturat.

N-am scăpat prilejul de a exprima și unele rezerve și neliniști. Căutarea unor noi formule de colaborare nu trebuia să conducă la punerea în cauză sau la denaturarea Tratatelor privitoare la Comunitățile Europene.

Realizările în cadrul Comunităților trebuiau salvagardate, unele dintre ele având pentru Luxemburg o semnificație vitală. Am fost de acord să căutăm împreună mijloacele și formele cele mai potrivite pentru extinderea cooperării europene în noi domenii. Nu am putut ocoli cu acest prilej nici referirea la NATO, la coeziunea și solidaritatea membrilor săi.

În comunicatul dat publicității în seara respectivă, se făcea constatarea că demersurile franceze luau în considerare în mare măsură preocupările

Guvernului luxemburghez și în acest spirit, inițiativa Guvernului francez era apreciată pozitiv.

Cred că tonul general al declarațiilor noastre, inclusiv rezervele exprimate, i-au surprins pe interlocutori. Într-adevăr, schimburile de vederi au avut accente de încredere și înțelegere.

Trăsătura generală a discuțiilor era cordialitatea; la 20 septembrie, ziarul *“Le Monde”* scria: „Domnii Werner și Schaus sunt mulțumiți de impulsul pe care Generalul de Gaulle l-a dat progresului cooperării europene; inițiativa adoptată de Guvernul francez a fost apreciată“. Sub titlul „Satisfacție la Paris“, articolul respectiv conchidea astfel: „La Paris, unde mediile autorizate sunt satisfăcute de marea cordialitate care a domnit în timpul întrevederilor franco-luxemburgheze, impresia care domină astăzi este că aceste consultări europene încep să-și arate roadele“.

Ziarul *“The Times”* de la Londra consacra vizitei noastre un articol intitulat „Towards Union in Europe: Luxembourg backs France“ („Spre o Uniune în Europa: Luxemburgul sprijină Franța“.

Generalul de Gaulle sesizase cu precizie preocuparea noastră de a ne echilibra intențiile. De altfel, în memoriile sale nota despre a-i fi primit pe „prudenții luxemburgesi Pierre Werner și Eugène Schaus“.

Cert este că discuțiile au beneficiat de o atmosferă de simpatie deosebită. În legătură cu primul meu contact cu de Gaulle, și eu – ca și Adenauer într-o ocazie similară – am fost impresionat de amabilitatea și chiar simplitatea primirii pe care mi-a făcut-o Generalul. Gazdă desăvârșită, stăpâna arta dialogului, presărat chiar cu vechi amintiri. Auzind numele lui Pierre Pescatore, își amintise că odinioară ca tânăr ofițer, la recepția unei familii onorabile din Charlewille dansase cu o domnișoară Pescatore originară din Luxemburg

Într-una din aceste discuții familiare am încercat să justific poziția Luxemburgului în Comunități, insinuând că aportul nostru rezida într-o viziune oarecum provincială, contrară celei provenind din marile capitale și metropole. Un punct de vedere ca al nostru trebuia să facă negreșit parte din ansamblul componentelor concertului european. Generalul m-a ascultat atent și m-a încuviințat politicos.

În seara respectivă am cinat la familia Tabouis, iar Doamna Tabouis, ziaristă în vogă la „RTL“, a încercat să-mi deslușească unele „știri ale zilei de mâine“.

Anul 1960 s-a încheiat liniștit. Pentru Franța problema algeriană era încă nerezolvată și exista sentimentul că numai Generalul de Gaulle o putea duce la bun sfârșit.

Între timp, Suverana primea la Luxemburg tânărul cuplu regal tailandez – Regele Bhumibol și frumoasa Regină Sirikit – pentru o vizită de stat desfășurată în perioada 17-19 octombrie. Eu am prezidat dejunul oferit de Guvern în cinstea lor la abația Echternach. Această vizită se înscria în programul unei călătorii de informare pe care tinerii suverani o întreprindeau în Europa. Conversația inteligentă și plină de curtoazie a oaspeților confirma înțelepciunea și curiozitatea culturală ce-i animau atât pe Rege cât și pe Regina Thailandei în primul lor voiaj european.

Tatonări în construcția politică a Europei

Dezbaterile pe tema construcției politice a Europei continuau. Alain Peyrefitte s-a distins în acest sens printr-o serie de articole în „*Le Monde*”. La finele anului, ofensiva diplomatică franceză părea încununată de rezultate.

În fierberea de idei privitoare la viitorul construcției europene – declanșată de Guvernul francez și asimilată în luările de poziții ale Adunării Parlamentare a Comunităților și Comitetului de Acțiune pentru Statele Unite ale Europei (“Comitetul Monnet”), precum și în contextul rezervelor exprimate de una sau alta dintre țările comunitare – ar fi interesant de relevat doctrina Guvernului luxemburghez pentru primul *sommet* al „celor Șase” (propus a avea loc la Paris în februarie 1961).

În această privință între mine și colegul meu Eugène Schaus exista o totală convergență de sensibilități și de vederi. Preocuparea noastră centrală viza intențiile profunde ale Generalului de Gaulle à propos de instituțiile comunitare create prin Tratatul de la Paris și Roma. Teza luxemburgheză era cea a intangibilității Tratatelor încheiate și ratificate. În concepția

noastră, nici o nouă structură complementară nu trebuia să fragilizeze structurile de decizie existente și reglementate de Tratat.

Pe de altă parte, socoteam că este chiar rațional să căutăm forme alternative de cooperare în alte domenii decât cele menționate, în special în chestiuni cu incidență mai directă asupra identității și suveranității statelor membre. Coordonarea politicii comunitare prin prisma unei viziuni comune în materie de politică externă și de apărare părea indispensabilă.

Întrucât în momentul respectiv nu existau proiecte de cooperare politică cu șansă de reușită, de ce n-ar fi fost acceptată discutarea inițiativei franceze? Franța urma să intre în propriul joc deoarece, prin natura lucrurilor, ar fi trebuit să accepte pe termen lung condițiile decurgând din propriile sale considerente de eficacitate. Era vorba despre idealul unei Europe coerente și unite prin metode pacifiste, de natură să protejeze poziția Franței în lume. De ce să nu se înceapă printr-o structură federală din moment ce istoria a dovedit că după reușită, confederațiile au tendința să gliseze spre structuri federale?

În ceea ce ne privește, nu aveam vreun complex anti francez sau anti de Gaulle. Eram mulțumiți că Franța își recuperase influența din vremea antebelică, iar dacă ar fi fost necesar un leadership european, noi îl preferam pe cel al Franței.

Eram totodată conștienți, și nu am ezitat să o repetăm deschis, că partenerii trebuiau să aperse și să consolideze solidaritatea efectivă dintre națiunile aderente la Pactul Atlanticului de Nord.

Cu voința reușitei ne pronunțam pentru angajarea unei discuții, dar nu putea fi vorba în nici un caz de un consimțământ pe care l-am fi dat necondiționat și orb. În ciuda profundeii noastre simpatii și recunoștințe pentru Marea Britanie, ne îndoiam de dorința efectivă a Guvernului și Parlamentului acestor țări de a accepta filozofia politică subsumată Tratatelor de la Paris și Londra. Principiul supranațional le era tot atât de străin britanicilor ca și ilustrului nostru interlocutor francez.

În timpul negocierilor ne-am distanțat așadar de atitudinea lui Luns și Spaak care, sub o formă sau alta, sprijineau preliminariile britanice;

ne temeam că alternativa nu va conduce până la urmă la opțiunea pentru o zonă extinsă a liberului schimb.

În timp ce discuțiile asupra organizării cooperării politice erau în plină desfășurare, iar reuniunile succesive ale miniștrilor de externe nu reușiseră să ajungă la concluzii concordante, diplomația franceză pregătea prima conferință a șefilor de stat și de guvern. De Gaulle reușise să trezească interesul lui Adenauer și Fanfani. Benelux a acceptat invitația de a participa la reuniune, nu fără unele reticențe din partea prietenilor noștri olandezi.

Reuniunea la vârful de la Paris

Sub președinția Generalului de Gaulle, Conferința s-a deschis la 10 februarie 1961, găzduită de salonul orologiului din Quay d'Orsay.

Generalul a făcut o introducere în care a motivat oportunitatea punerii la punct a unei cooperări politice între „cei Șase“. Flatând fiecare țară participantă, de Gaulle a vorbit despre necesitatea convergenței celor mai bune calități ale partenerilor comunitari ai Franței. Țării noastre i-a conferit atributul calitativ al solidității. Eram invitați să ne pronunțăm asupra principiului unei asemenea inițiative.

Iată cum, în prima versiune a Memoriilor sale, Președintele de Gaulle descrie luările de poziții care au urmat momentului inaugural: „Dezbaterea este animată căci resentimentele sunt arzătoare. La drept vorbind, acestea se referă, toate, la America și Anglia. Propunerea mea formală de a organiza neîntârziat cooperarea politică a „celor Șase“ a fost pe deplin aprobată de Adenauer. Werner a făcut la fel. Fanfani s-a alăturat și el cu unele rezerve. Eyskens și Wigny nu s-au opus la început. Însă Luns a exprimat, nu fără asprime, tot soiul de reticențe. Văzând aceasta, Eyskens a adoptat aceeași atitudine“.

Nu-mi reamintesc ca atitudinea miniștrilor belgieni să fi fost atât de tranșantă cea a lui Luns. În acea zi, nu aveau nici un motiv special de a fi dezagreabili celor din jur. De la izbucnirea crizei congoleze, Franța susținuse politica belgiană în conflictul atât de sângeros.

În preziua conferinței, Cancelarul Adenauer primise din partea Franței asigurări de fidelitate în cadrul Alianței Atlantice și Tratatelor Comunitare; de aceea s-a exprimat atât de călduros. Ordinea luărilor de cuvânt a făcut ca eu să intervin după Adenauer. Am recunoscut din start că pentru Comunitățile Economice trebuia creată o continuare politică. Am declarat că Luxemburgul considera angajamentele asumate în diferite organizații internaționale asemeni unor cercuri concentrice, fiecare dintre ele fiind un „spațiu de solidaritate“. În Uniunea Economică Belgo-Luxemburgheză, în Benelux, în Comunități, în Pactul Atlantic, ne asumasem solidarități succesive care se întrepătrundeau și trebuiau să se respecte reciproc. Prin cooperarea politică se deschidea un cerc mai cuprinzător, dar care nu trebuia să aducă atingere construcțiilor juridice anterioare.

Noțiunea de „solidarități succesive“ a plăcut partenerilor noștri. Cancelarul Adenauer și Secretarul de Stat Carstens și-au manifestat simpatia dând aprobator din cap.

Lucrurile aveau să se deterioreze când delegația olandeză a fost invitată să se exprime.

Primul-ministru de Quay a dat cuvântul Ministrului său de Externe Joseph Luns, care a început printr-o obiecție formală și juridică provenind din principiile constituționale olandeze privitoare la competențele ministeriale. A subliniat că, pe acest temei, Primul-Ministru refuză să facă o declarație de politică externă în străinătate și să-și asume un angajament de fond. Mimica surprinsă a lui de Gaulle arăta că situația era de neînțeles.

Miniștrii Afacerilor Externe au fost însărcinați cu pregătirea unui comunicat ce urma să fie supus atenției conducătorilor de delegații la orele 17,00. Couve de Murville a prezentat un proiect ce a prilejuit discuții aprinse.

Luns a reiterat obiecțiile deja evocate: amenințări la adresa Tratatelor, substituirea responsabilității guvernelor naționale cu cele delegate prin Tratate, incertitudine în relațiile atlantice. Adenauer și-a manifestat iritarea printr-o remarcă destul de neplăcută la adresa lui Luns (care a reușit însă să se stăpânească). Acesta refuza orice sistem de concertare politică din care Marea Britanie ar fi fost exclusă. Iată prealabilul fatidic lansat de Luns, spre surprinderea generală, chiar și a colegilor din Benelux.

În contextul încăpățânării Ministrului olandez, până în dimineața următoare, trebuia să fie găsit un text de compromis; ceea ce miniștrii au și reușit: comunicatul final cuprindea asigurări clare sau implicite împotriva oricăror temeri că Tratatul încheiat ar fi fost, în vreun fel, „umbrite”. Textul comunicatului conținea și o importantă decizie practică: „constituirea unei comisii alcătuită din reprezentanții celor șase guverne, care pentru viitoarea sesiune programată la 19 mai la Bonn, să elaboreze și să prezinte propuneri concrete destinate reuniunilor șefilor de stat sau de guvern și ale miniștrilor de externe, precum și pentru orice alte reuniuni considerate oportune”. Această comisie trebuia să studieze și chestiunile relative la dezvoltarea Comunităților.

Teza delegației olandeze a prevalat notabil în textul final, însă esențialul – de a da continuitate acestei prime Conferințe la vârf – fusese salvat.

Reuniunea la vârf de la Bonn

Pregătirea Conferinței de la Bonn – acțiune în sarcina Comisiei de Studiu – avea să se dovedească laborioasă. La aceasta au contribuit complicata situație internațională și evoluțiile politice interne din unele țări membre.

În SUA, noul Președinte J.F.Kennedy, imprimase în toate domeniile un suflu nou. La 22 aprilie 1961, în Algeria s-a produs o nouă lovitură militară, eveniment ce i-a dat prilejul lui Kennedy să-și exprime simpatia și susținerea pentru Guvernul francez. În Belgia, Guvernul Lefèvre-Spaak a succedat echipei Eyskens-Wigny. Odată intrat în scenă, Spaak a făcut o declarație liniștitoare, continuând unele puncte comune cu concepția pe care am expus-o anterior. „Este sigur, spunea el, că Generalul de Gaulle nu are aceeași concepție despre Europa precum domnii Schuman sau de Gasperi. Însă trebuie oare să rămânem doctrinari? Sunt convins că cei ce-și vâra degetele în angrenajul Europei și le vor prinde inevitabil în mașinărie. Iată de ce, cu toate că le socotesc insuficiente, vreau să mă raliez propunerilor franceze”.

Spre deosebire de această poziție, exploatănd zonele de interpretare destul de vaste ale Comunicatului Conferinței de la Paris, delegația olandeză a revenit asupra obiecțiilor anterioare, iar poziția sa nu a suferit nici

o modificare. Miniștrii de Externe ai Benelux s-au reunit la Bruxelles la 18 martie, fără a ajunge însă la o doctrină comună.

Nereușind să-și încheie raportul în luna mai, Comisia de Studiu a propus amânarea pentru luna iulie, a celei de-a doua reuniuni la vârf de la Bonn.

Asupra concluziilor a fost redactat un raport, cu privire la care Olanda s-a arătat extrem de rezervată. În afara propunerilor de cooperare politică, patru delegații opinau că ar fi fost convenabil să se procedeze la fuziunea Executivelor celor trei Comunități. Ca și delegația franceză, cea luxemburgheză era de părere că acest proiect nu corespundea obiectivelor reformei a organizațiilor deja existente. Cinci delegații recomandau studierea alegerii Adunării Parlamentare Europene prin sufragiu universal. Pe măsura dezvoltării Comunității, cele două teme aveau să revină în prim-plan.

Cea de-a doua Conferință la vârf a început la 18 iulie la Bonn, unde am participat alături de Președintele de Gaulle, de Cancelarul Adenauer și de Primii Miniștrii Fanfani, Lefèvre și de Quay.

Pe baza diverselor propuneri, dar îndeosebi a celei italiene, Grupul de Studiu prezidat de Ambasadorul Christian Fouchet a elaborat un proiect de comunicat; însă responsabilitatea de a hotărî în legătură cu versiunile alternative și multiplele nuanțe rămase în suspans revenea șefilor de stat și de guvern.

Cancelarul Adenauer a condus Conferința cu abilitate și autoritate. Generalul de Gaulle s-a arătat mai degrabă conciliant; nu a avut loc nici o izbucnire.

Pentru cei ce aveau experiența antecedentelor și tensiunilor celuilalt *sommet*, comunicatul adoptat la Bonn (la Bad Godesberg) poate fi considerat drept o capodoperă de echilibru între diferite tendințe, acceptabil chiar și pentru delegația olandeză.

Îmi amintesc că eu am fost chiar entuziasmat.

Ținând cont de norii grei care amenințau scena mondială se putea oare considera că rezultatul era doar rodul unei ambianțe de moment? Posibil. Presa internațională a primit foarte favorabil acest rezultat care, timp de câteva săptămâni, a generat o veritabilă euforie.

Realiştii considerau comunicatul ca pe „o pură declaraţie de intenţii“. Aşa era, bineînţeles, dar aceste intenţii exprimau clar o voinţă politică.

Dacă fiecare partener ar fi respectat întocmai voinţa exprimată în comunicat, probabil că lucrările „Comitetului Fouchet“ ar fi ajuns la un rezultat tangibil. Am fost adesea surprins că ulterior, comunicatul de la Bad Godesberg a fost atât de puţin invocat. Indubitabil, voinţa comună din acel moment i-a deranjat pe unii dintre „cei Şase“. În ziua următoare încheierii Reuniunii de la Bonn, Paul-Henri Spaak nota: „Sunt neliniştit deoarece cred că există o mare diferenţă între textele date publicităţii şi spiritul real al discuţiilor“.

Fapt este că declaraţia însărcina Comisia de Studiu să prezinte propuneri privitoare la mijloacele de natură să determine, cât mai curând, un caracter statutar pentru Uniunea popoarelor comunitare.

Un al doilea comunicat consfinţea cooperarea culturală stabilind, între altele, crearea unei Universităţi Europene cu sediul la Florenţa.

Prealabilul britanic

La nici zece zile de la încheierea Conferinţei de la Bonn, Ambasadorul Marii Britanii în Luxemburg, Freeze-Pennfather, mi-a solicitat o audienţă în cadrul căreia mi-a înmănat scrisoarea Primului-Ministru Harold MacMillan; documentul afirma voinţa Marii Britanii de a adera la Comunităţile Europene. La 31 iulie, Guvernul britanic a informat Camera Comunelor de la Londra despre hotărârea de a începe negocieri.

Guvernul irlandez a adoptat aceeaşi decizie, iar Danemarca avea să-i urmeze în luna august.

Hotărârea Guvernului britanic avea să influenţeze lucrările „Comitetului Fouchet“ şi să îl împingă într-o dialectică complicată.

Prin vocea Ministrului de Externe Eugène Schaus, Guvernul luxemburghez era chemat să participe la o dezbatere plină de rezerve, suspiciuni şi temeri. În cursul lunii noiembrie, la sfârşitul unei reuniuni a Comisiei de Afaceri Externe a Camerei Deputaţilor, Eugène Schaus a declarat presei că în privinţa statutului politic european, opinia Luxemburgului nu coincidea în întregime cu cea a partenerilor săi din Benelux. Între timp,

Paul-Henri Spaak se alăturase lui Joseph Luns pentru a face ca aderarea Marii Britanii să constituie un prealabil al cooperării politice europene.

Schaus s-a referit la atitudinea pozitivă adoptată de Guvernul luxemburghez încă de la începutul lucrărilor. Ca și Schaus și eu eram convins că aderarea Marii Britanii la Uniunea politică europeană ar face din aceasta o Comunitate mai puternică și totodată mai echilibrată. Era necesar de știut dacă Marea Britanie ar fi acceptat toate implicațiile aderării sale atât la uniunea politică, cât și la uniunea economică, inclusiv cele degajate din Tratatul deja în vigoare. Dacă de Gaulle spunea că Tratatul conțineau și așa prea multe elemente supranaționale, care să fi fost oare părearea Marii Britanii, care până atunci evitase Comunitățile? În ceea ce ne privește, ne afirmam continuu atașamentul la Tratatul ratificate – singura bază juridică indiscutabilă pentru progresul Uniunii. Nu era vorba de sentiment trecător, ci despre metodă și fidelitate față de voința politică europeană. Dacă nu ar fi fost decât sentiment, am fi fost dispuși să-i primim pe britanici cu brațele deschise. Eram profund recunoscători poporului britanic a cărui rezistență eroică, în cele mai întunecate clipe ale războiului, ne apăraseră de jugul nazist definitiv.

Lucrările „Comisiei Fouchet“

Nu voi descrie aici diversele episoade ale lucrărilor „Comitetului Fouchet“. Schaus mă ținea la curent cu derularea acestora, iar în momentele cele mai decisive reuneam întreaga delegație pentru a fixa împreună linia de conduită. Astfel a fost posibil ca de-a lungul numeroaselor peripeții și discuții legate de proiectele succesive „Fouchet I, II și III“, să ne menținem pe o poziție de mijloc, coerentă și constructivă.

Ne aflam într-o postură inconfortabilă în raport cu partenerii belgieni și olandezi, care ne reproșau că „spargem“ frontul Beneluxului. Personal, mi-am dat seama de aceasta la o reuniune a celor șase Miniștri de Externe, pe care Guvernele belgian și olandez au convocat-o la Paris, la 15 decembrie 1961 (și unde am participat eu deoarece Eugène Schaus se îmbolnăvisese). Având ca bază „Planul Fouchet“ II, trebuia hotărât în problema prealabilului: participarea sau nu a britanicilor la negocieri, corelarea dintre participarea la Tratatul economic și la uniunea politică a statelor

membre, raporturile cu NATO. Împreună cu Ministrul italian Segni, am insistat asupra urgenței elaborării proiectului de statut pentru colaborarea politică. În opinia noastră, un proiect concret permitea țărilor în curs de aderare să adopte o poziție precisă, clarificându-și intențiile. Luat pe neașteptate de acceptarea principiului de corelare, colegul nostru olandez a căutat să câștige timp. Majoritatea partenerilor au admis ca țările candidate să fie informate despre progresele lucrărilor privitoare la statutul politic, cu posibilitatea de a-și manifesta părerile și reacțiile. De menționat, totodată, că țările candidate nu participau la negocieri.

Am insistat asupra promptitudinii, am adăugat că Marele-Ducat nu ar fi de acord cu formule minimaliste urmărind cu bună știință facilitarea aderării unor terțe țări. Surprins, prietenul meu Joseph m-a apostrofat, considerând această idee impertinentă.

În cea de-a treia fază a negocierilor asupra „Planului Fouchet III“, Guvernul francez și-a înăsprit pozițiile și formulele propuse, nerecunoscându-le parțial pe cele deja acceptate prin Declarația de la Bad Godesberg. Intransigența colegilor belgian și olandez păreau să consolideze certitudinile profunde ale Generalului.

Subliniez că asupra tuturor celorlalte puncte litigioase – relația cu NATO, intangibilitatea Tratatelor – ne situam pe aceeași lungime de undă cu partenerii din Benelux; adesea întruneau un acord în cinci, la care participa inclusiv Germania lui Adenauer.

Cauzele eșecului „Planului Fouchet“ sunt diverse: de la deosebirile de fond până la cele ale stilului de negociere. Temperamentele participanților la acest proiect, cuprinse câteodată de reminiscențe istorice, au avut și ele un rol. În tradiția înaintașilor din secolul XVII, olandezii s-au apărut împotriva oricăror tendințe hegemoniste. Nu trebuie uitat, că atenția principalilor protagoniști a fost adesea deturnată spre alte evenimente de răsunet internațional, precum construirea Zidului Berlinului, mișcările din Africa de Nord și Congo, atitudinea lui Nichita Hrusciiov.

Părearea mea de acum este că, la vremea respectivă, Europa Comunitară nu era încă suficient rodată pentru a-și asuma sarcina ca simultan dar cu metode diferite, să impulsioneze progresul atât pentru Europa politică cât și pentru Europa economică.

Nu trebuie uitat că politicile aferente Europei economice se aflau încă în stadiul preparativ, ideea europeană nu putea progresa decât printr-un foarte dezvoltat simț al concesiilor reciproce.

În ceea ce mă privește, mai ales în calitate de Ministru de Finanțe, eram din ce în ce mai absorbit de funcționarea acestui angrenaj. Reuniunile periodice ale Miniștrilor de Finanțe – a căror prezență la Consiliul General al Miniștrilor era din ce în ce mai necesară – aveau pe agendă subiecte „grele“, îndeosebi de ordin bugetar și monetar.

În îndeplinirea acestor îndatoriri, m-am angajat cu ardoare și strădanie sporită, mai ales ținând cont că soluțiile concrete erau de natură să consolideze structurile, încă fragile, ale Pieței Comune.

Piața Comună. Etapele perioadei tranzitorii

Sarcina primordială era transpunerea în practică a uniunii vamale. Pentru țările membre, abolirea progresivă a drepturilor vamale și a altor taxe cu efect similar era precis stabilită în textul Tratatului, atât privind derularea cronologică, cât și ca anvergură a fiecărei faze.

Această precizie avea să se dovedească benefică pentru progresul Pieței Comune.

Încă de la primele reduceri de drepturi vamale, economiile statelor membre au resimțit efecte pozitive. Tranzacțiile s-au multiplicat, iar creșterea s-a amplificat astfel încât forțele de producție au fost cuprinse de un soi de optimism contagios. Primul pariu câștigat de Piața Comună îi conferea o autoritate sporită ce se propaga asupra celorlalte domenii complicate și obositoare de negociere.

Ar fi util poate să reamintesc numeroșii factori de disensiune și disconfort care tulburau atunci Europa în mișcare. Maniera abruptă cu care de Gaulle aborda problemele, concepțiile sale din ce în ce mai contestate cu privire la apărarea Europei și organizarea politică revelate de lucrările „Comitetului Fouchet“, erau de natură să creeze tensiuni între persoane și între națiuni. La aceasta s-a adăugat rezistența a unor sectoare economice și întreprinderi față de deschiderea spre Piața Comună. Toate aceste împrejurări au grevat asupra negocierilor. Însă, prin noutate și calitate,

prin faptul că era conștientă de responsabilitățile sale. Comisia se bucura de considerația unanimă. Din delegațiile celor șase țări, făceau parte personalități puternic motivate de experiența trăită. Grație acestor oameni, Piața Comună se întrupa. Fiecare scadență era critică și au existat cazuri în care interesele divergente au interferat ducând la adoptarea de „package deals”: unii parteneri nu puteau refuza să înghită „pilulele“ amare, după cum alții nu puteau refuza să li le îndulcească. În expresie pozitivă, cele de mai sus s-ar traduce astfel: interesul de a construi Piața Comună pe baza primelor rezultate punea fiecare partener în situația de a accepta soluții favorabile și progresiste, chiar când acestea păreau incomode, cu condiția ca în același timp, să-și promoveze și obiectivele lor prioritare. Progresul dezbaterilor s-a întemeiat adesea pe schimburi echivalente multilaterale.

Un asemenea soroc critic era data de 31 decembrie 1961.

Articolul 8 al Tratatului consfințea faptul că Piața Comună urma să fie creată progresiv, în decursul unei perioade de tranziție de 12 ani. Acest interval era divizat în trei etape de câte patru ani. Trecerea de la prima la cea de-a doua etapă era condiționată de constatarea – făcută în unanimitate – că esențialul obiectivelor specifice celei dintâi fuseseră efectiv atinse; în caz contrar, prima etapă se prelungea cu încă un an.

Comisia și Consiliul erau în măsură să prezinte un bilanț foarte pozitiv privitor la progresele înfăptuirii Uniunii vamale. La propunerea Ministrului belgian Wigny la 12 mai 1960 Consiliul decisese să reducă drepturile vamale în interiorul Comunității astfel încât la 31 decembrie 1960 acestea să fie diminuate cu o a treia tranșă de 10%. Iată deci, că obiectivul era îndeplinit cu un an mai devreme decât prevedea Tratatul. Totodată, avea loc o primă apropiere a drepturilor vamale naționale de un tarif exterior comun elaborat de Comunitate; aceasta era o dovadă a spiritului bilateral în care vor fi abordate și viitoarele negocieri pentru GATT (Acordul General pentru Tarife și Comerț).

Alte importante dosare fuseseră lansate, fără a se ajunge însă la o negociere finală. Cele mai dificile tratative vizau politica agricolă comună, regulile de concurență prevăzute de Articolele 87 și 88 și aderarea comunitară a Marii Britanii.

Primele proiecte de asociere au prilejuit negocieri cu Grecia și cu statele africane care-și câștigaseră independența. Fondul Social a început să funcționeze în 1961, și o primă directivă privind libera circulație a persoanelor cu drept de muncă a fost astfel aprobată.

Ne așteptam ca cei ce voiau să frâneze lucrurile, să întârzie intrarea în cea de-a doua etapă, să denunțe caracterul incomplet al progreselor realizate; faptul era valabil în special pentru dosarul agricol, în legătură cu care primele dezbateri scosese la iveală fracturi între pozițiile partenerilor. Accelerarea integrării avea să vină din partea delegației celei mai îndărătnice – delegația franceză.

O politică agricolă pentru Comunitate

La 6 iunie 1961, Guvernul francez a declarat că Franța nu va aproba trecerea la cea de-a doua etapă dacă, până la termenul scadent nu se va ajunge la un acord asupra politicii agricole comune.

La timpul respectiv, Franța era considerată ca principalul beneficiar al liberalizării interne a piețelor agricole. Ultimatumul dat de Guvernul Generalului a dovedit că, în ciuda unor presiuni antiintegraționiste, regimul gaullist știa să fie pragmatic și realist.

„Provocarea“ adresată astfel Guvernelor și Comisiei avea și o natură cronologică. Perfectarea dosarului agricol în termen de șase luni era un veritabil pariu. Regimurile naționale în materie nu se asemănau deloc. În cadrul Benelux eram doar trei parteneri și nu reușisem încă să punem la punct o politică comună. În Uniunea Economică Belgo-Luxemburgheză agricultura luxemburgheză se bucura de o protecție specială pentru anumite produse. Un protocol anexă la Tratatul de la Roma autoriza Marele-Ducat să mențină, în perioada tranzitorie, restricții cantitative la importul unor produse, aceasta „pentru a se ține seama de situația particulară a agriculturii luxemburgheze“. Marele-Ducat se obliga să adopte toate măsurile de ordin structural, tehnic și economic pentru a face posibilă integrarea progresivă a agriculturii luxemburgheze în Piața Comună.

La prima vedere, o asemenea sarcină nu părea de fel ușoară.

La 23 februarie 1961, printr-un raport amănunțit, bine documentat și prospectiv, Emile Schaus, (Ministrul Agriculturii) a expus în fața Camerei Deputaților îndoiele legate de politica agricolă comună în legătură cu un obiectiv dual: integrarea deplină în Piața agricolă Comună, pe fondul garantării și ameliorării statutului social al agricultorilor. Eram conștienți că suprimarea subsidiilor pentru consum va declanșa o apreciabilă creștere a prețurilor, și se va repercuta în costuri prin aplicarea cvasi generalizată a scării mobile de calcul. Cu speranța că integrarea piețelor agricole va furniza întreprinderilor noi șanse pentru export, eram dispuși să înfrunțăm toate aceste dificultăți

Care era modelul politicii agricole comune?

Eu sunt înclinat să apăr sistemul pentru care s-a optat, împotriva numeroaselor critici ce i-au fost aduse. Incontestabil, modelul se întemeia pe conceptul atribuit lui Sicco Mansholt, membru al Comisiei însărcinat cu agricultura, inspirat din structurile agricole olandeze. Transpuse însă la nivelul Comunității, confruntate cu realitățile sociale și economice din diferite țări, aceste structuri erau de natură să producă neîndoios și rezultate perverse pe termen lung. Marea temeritate a proiectului consta din conceptul garantării unui preț unic pentru producătorii din diferite țări, stabilit la nivelul pieței mondiale. În practică, prețurile anuale sunt fixate de puterea politică pe baza garanțiilor pentru venituri mai ales în țările unde întreprinderile familiale sunt prevalente. Astăzi se știe că fixarea prețurilor agricole a dat naștere celor mai complicate negocieri comunitare.

Acceptarea unui atare sistem introducea în Piața Comună un puternic factor de integrare, chemat să creeze și să mențină condiții relativ comparabile în privința formării venitului agricol. Aceste condiții erau afectate de mediul bugetar variabil. A fost regretabil că politica convenită a avut parte de un spațiu de evoluție insuficient integrat sub acest aspect.

Dacă politica agricolă comună era prioritară în gândirea franceză, nemții erau preocupați mai ales de punerea în aplicare a reglementării concurențiale prevăzută în Articol 85 (și următoarele) din Tratat. Multe țări, inclusiv noi, nu dispuneau încă de o legislație în domeniul uniunilor profesionale, cartelurilor, pozițiilor dominante, adică a tuturor combinațiilor ce puteau denatura concurența în interiorul Pieței Comune.

În practica schimbului echivalent pe care l-am evocat mai înainte pentru delegația germană, acceptarea politicii agricole era o pârghie de a determina acceptarea reglementării concurenței. Subestimarea mizei acestui troc ar fi fost o mare greșeală, mai ales ținând cont de numărul important de litigii pe care Curtea de Justiție Europeană a trebuit să le rezolve de-a lungul anilor în această privință. De la mijlocul lunii decembrie, miniștrii se aflau în sesiune și aveau să ajungă la anumite înțelegeri.

Trecerea la cea de-a doua etapă

Negocierea decisivă în cadrul Comitetului de Miniștri a început la 29 decembrie 1961, la Bruxelles; la aceasta am participat împreună cu Emile Schaus. Discuția era centrată asupra reglementărilor agricole și în special, asupra aspectelor financiare ale acestei politici și asupra clauzei de salvagardare, cerută de unii parteneri. Datorită aspectelor financiare complexe, eu participam în calitate de Ministru de Finanțe, însă acționam concomitent și ca Ministru de Externe, dată fiind absența titularului portofoliului, Eugène Schaus. În ședința de a doua zi, am intervenit cu emfază în favoarea trecerii la cea de-a doua etapă, „oricare ar fi fost concesiile la care unii sau alții ar fi fost constrânși“.

Consiliul Ministerial s-a încheiat fără a lua o hotărâre, dar cu intenția de a relua lucrările pe data de 4 ianuarie 1962.

Faptul că termenul fatidic (31 decembrie) nu a putut fi respectat a prilejuit o soluție juridico-practică pentru care numai instituțiile comunitare dețin „secretul“. Sesiunea din decembrie n-a fost încheiată, nici chiar întreruptă căci ceasul a fost oprit fictiv, cu câteva clipe doar înaintea miezului nopții de 31 decembrie.

În ianuarie, găsirea unui acord – care începuse să genereze o stare de disperare – a mai necesitat două zile și o noapte. Pe 12 ianuarie am discutat pe aceleași teme, iar o zi mai târziu am participat activ la elaborarea propunerilor de reglementări financiare.

Acordul asupra ansamblului de probleme a fost obținut după unul dintre cele mai memorabile „maratonuri nocturne“, încheiat la orele 5,00 dimineață.

14 ianuarie 1962 este o dată de referință în evoluția Comunității. Acordul de trecere la cea de-a doua etapă, cu efect retroactiv de la 1 ianuarie a fost perfect. Au fost adoptate reglementările privitoare la piața agricolă, dintre care reține atenția crearea Fondului European de Orientare și de Garanție Agricolă (FEOGA).

Consiliul de Miniștri a constatat în unanimitate că esențialul obiectivelor expres fixate prin Tratatul de la Roma fusese efectiv îndeplinit, iar angajamentele respectate. În această situație, veto-ul unui singur stat ar fi fost suficient pentru a pune în pericol întreaga dezvoltare ulterioară a Comunității.

Importanța istorică a hotărârilor adoptate a fost subliniată în toate capitalele comunitare.

Comunitatea se consolida într-un moment în care doctrinele europene erau încă în dezbatere și foarte confuze.

A fost acceptat principiul abandonării parțiale de suveranitate. Politica agricolă era astfel integrată Pieței Comune, fiind guvernată de reglementări comunitare. A fost consfințit principiul resurselor proprii Comunității; acestea îi erau atribuite prelevări agricole, percepute și plătite pe baza reglementărilor în materie.

Totodată a fost aprobată îndeplinirea Uniunii vamale, pentru care toată lumea, fără excepție, era interesată în nod real. Astfel, a fost pregătit terenul pentru viitoarele negocieri în cadrul GATT, cunoscute sub denumirea de „Runda Kennedy“.

În sfârșit, normele concurenței loiale erau de natură să înlăture multe piedici din calea schimbului de mărfuri și servicii. 14 ianuarie împreună cu Emile Schaus am revenit la Luxemburg, aureolați de succesul reuniunii. În spiritul Protocolului agricol pentru Marele-Ducat, am obținut două derogări temporare de la obligațiile decurgând din noile reglementări de import și export pentru unele produse agricole.

În aceeași zi, Președintele Hallstein mi-a adresat o telegramă prin care îmi exprima „mulțumirile sincere pentru contribuția mea atât de energică și eficace întru reușită“. Această contribuție a fost apreciată în mod deosebit în faza finală a negocierilor pentru finanțarea politicii agricole.

Omagiul l-am înțeles ca fiind adresat întregii delegații luxemburgheze, colaboratorii mei Buchler și Ries fiind consilieri redutabili.

Cu acel prilej am ieșit din carapacea-mi proverbială, situându-mă în centrul atenției și focalizând simpatia atât în cadrul Comisiei, cât și în Consiliu.

O Comunitate deschisă

Între timp luaseră ființă și alte structuri de organizare comunitară care fără o prea mare mediatizare, puneau la încercare și aprofundau întreaga gândire comunitară. Mă refer aici la Curtea de Justiție Europeană a cărei jurisprudență a înrâurit profund Dreptul Comunitar. Banca Europeană de Investiții își intensifică operațiunile. În cadrul acestei instituții, în 1960/'61 am îndeplinit funcția de Președinte al Consiliului Guvernatorilor.

La 19 decembrie 1961, ONU a adoptat rezoluția prin care următorii zece ani au fost desemnați „deceniul Națiunilor Unite pentru dezvoltarea economică, socială și culturală a țărilor din Africa, Asia, America Latină și a unor regiuni din Europa“.

„Cei șase“ anticipaseră de ani buni acest program transcontinental, prevăzând în Tratat posibilitatea asocierii țărilor și teritoriilor de peste mări. Conform intențiilor exprimate în preambul, se avea în vedere „confirmarea solidarității Europei cu țările de peste mări și dorința partenerilor de a le asigura dezvoltarea și prosperitatea“.

La 5 septembrie 1961, Domnul Le Maignen, membru al Comisiei pentru ajutor, împreună cu Lambert Schaus mi-au expus problemele ridicate de asocierea teritoriilor de peste mări. Inițiativele Comunității au dus la încheierea Acordurilor de la Yaundé și Lomé, o contribuție importantă revenind și Băncii Europene de Investiții.

Această deschidere asupra problemelor „lumii a treia“ a contribuit la creșterea prestigiului Comunității dincolo de fruntariile continentului. În 1963 vizitând Brazilia, am rămas impresionat de respectul suscitât de inițiativa „celor Șase“; sentimentul ce se răsfrângea și asupra țării mele.

Pe de altă parte, solidaritatea „celor Șase“ inspira o seamă de temeri. Unele voci reproșau Pieței Comune că ridică bariere vamale, iar altele

dimpotrivă, că-și reduce volumul schimburilor cu restul lumii. În 1961, la reuniunea anuală a Fondului Monetar Internațional și Băncii Mondiale s-au exprimat critici în acest sens. M-am simțit obligat și calificat (datorită participării la dezbaterile comunitare) să contrazic procesul de intenție la adresa comunității, ceea ce am și făcut în discursul pronunțat la reuniunea din 18 septembrie 1961. În aceeași luare de cuvânt, am exprimat înalta apreciere pentru acțiunea viguroasă a Președintelui Băncii Mondiale, Eugène Black, al cărui merit constă în dinamizarea –cu o cadență nebănuț de accelerată – a acțiunii Băncii în favoarea țărilor în curs de dezvoltare. Discursurile sale anuale erau aplaudate cu entuziasm de reprezentanții acestor țări, mai ales că an de an putea raporta cifre sporite față de perioadele anterioare. Cu toate acestea, concepțiile sale asupra pericolului demografic al dezvoltării (suprapopulare), și mijloacele de a-l contracara mi se păreau prea simpliste, prea tehnocratice. Președintele era un om amabil, având farmecul surâzător specific sudului; ne aflam în relații cordiale.

Faptul că celui mai mic partener al „celor Șase“ nu-i fusese consacrat un rol eminent pasiv surprindea opinia publică internațională. Episodul cooperării politice a demonstrat atât concepția comună a celor trei țări Benelux referitoare la principiile integrării europene, cât și posibilitatea ca un partener mic să se distingă prin spiritul și metodele de abordare a problemelor. O consecință a unei asemenea conștientizări la nivelul cancelariilor europene, a constituit-o intensificarea vizitelor diplomatice și invitațiilor oficiale în cursul anului, de după intrarea în vigoare a celei de a doua etape a Pieței Comune. Nu voi reveni acum asupra vizitelor de stat pe care Suveranii noștri le-au întreprins la Paris în 1962 sau Washington în 1963 – sunt descrise într-un alt subcapitol – însă, subliniez că începând din 1962 contactele Miniștrilor de Externe și chiar ale șefilor Guvernului s-au multiplicat notabil.

Stabilitatea personalului și calitatea reprezentării noastre permanente pe lângă Comisie, ca și discreția diplomaților luxemburgezi inspirau încrederea celor ce căutau interlocutori deschiși și înțelegători. Albert Borschette și adjunctul său Jean Dondelinger au dobândit astfel o anumită

autoritate, ceea ce avea să ne fie de folos în momentele cruciale ale apărării drepturilor noastre.

Marea Britanie bate la ușă

Considerând poziția luxemburgheză ca onestă, suficient de interesantă și emanând de la un observator experimentat, Marea Britanie a inițiat contacte mult mai sistematice între guvernul său și cel al Marelui-Ducat. În cursul lunii februarie 1962, Guvernul britanic a hotărât să demareze negocierile pentru aderarea la CECO.

În iunie Luxemburgul a fost desemnat ca loc de desfășurare al tratativelor. Acestea au debutat la 17 iulie, printr-o reuniune extraordinară a Consiliului de Miniștri al CECO, sub președinția lui Emilio Colombo.

În preziua întrunirii, conducătorul delegației britanice, Lord Edward Heath, a fost primit în mod oficial și a conferit cu autoritățile luxemburgheze. M-am întâlnit și eu cu oaspetele și din acel moment între noi a început o prietenie trainică.

În seara zilei de 16 iulie am oferit un dineu la Vianden și cu acest prilej am rostit un discurs impregnat de sentimente de admirație și grațitudine pentru comportamentul eroic al poporului britanic în momentele cruciale ale războiului. Heath a fost puternic impresionat și mai târziu, într-o scrisoare de mulțumire nu s-a putut opri să evoce „memorabilul speech de la Vianden“.

Negocierile corelative de la Bruxelles legate de aderarea Marii Britanii la Piața Comună, au fost suspendate la 18 ianuarie 1963. Suspendarea era o consecință a șocantei conferințe de presă a Generalului de Gaulle din 14 ianuarie. În dezacord cu SUA și Marea Britanie pe tema apărării nucleare multilaterale, și având în vedere obligațiile englezilor în cadrul Commonwealth, Generalul a conchis că Marea Britanie nu era pregătită să-și asume îndatoririle de membru comunitar cu drepturi depline; i se putea astfel oferi, cel mult, un Tratat de asociere.

Tentativa de relansare a negocierilor (în cursul unei dramatice ședințe, derulată la 29 ianuarie) a eșuat; Cu acest prilej, Eugène Schaus, care prezida dezbaterile, a suferit o criză.

După evenimentul ce părea un dezastru pe toate fronturile, presa națională și internațională ne-a adresat, lui Schaus și mie, o serie de întrebări. Poziția noastră era axată pe două considerente. Înainte de toate, ne-am reafirmat deschiderea pentru continuarea dialogului cu Marea Britanie. Eu am vorbit chiar despre încercarea de „legătură“ cu Marea Britanie, punând accentul pe un acord provizoriu care să conțină faze de integrare progresivă, concordante cu posibilitățile Regatului-Unit de a se elibera de alte constrângeri incompatibile cu Piața Comună. Al doilea considerent corespundea liniei noastre constante de conduită. Indiferent de regrete și chiar de exasperări întrucât Tratatul conferea statelor membre drept de veto în legătură cu acceptarea noilor membri. Trebuia păstrat calmul, sângele rece. Astfel, pentru „cei Șase“ era necesar ca dezvoltarea și proiectele în desfășurare să nu fie compromise sau încetinite. Eforturile trebuiau concentrate asupra acțiunilor în curs, mai precis asupra obiectivelor celei de-a doua etape a Pieței Comune.

La 15 februarie 1963, printr-o ședință solemnă desfășurată la Luxemburg, în prezența Marii-Ducese, a Înaltei Autorități și a reprezentanților altor instituții comunitare, a fost marcată cea de-a zecea aniversare a Pieței Comune a Cărbunelui și Oțelului. Așa după cum mă exprimam în mesajul adresat, „era timpul să ne regăsim spiritele derutate de ultimele evenimente pentru a putea învinge timiditatea și îndoielile“. Zece ani mai devreme, Europa „celor Șase“ trecuse Rubiconul.

Într-o întrevvedere din aceeași zi, Președintele Hallstein și-a exprimat aprecierea pentru atitudinea ponderată a Guvernului luxemburghez din timpul recente crize europene.

În luna august din același an, Ambasadorul Aldington mi-a transmis invitația Guvernului său, ca în luna noiembrie să efectuez, împreună cu soția, o vizită în Marea Britanie; îmi era propus un program de o săptămână.

Vizita s-a desfășurat în perioada 11-16 noiembrie, iar programul mi-a prilejuit o mare varietate de întâlniri. În Marea Britanie există o îndelungată și somptuoasă tradiție de primire a oaspeților, iar protocolul te face să te simți într-atât de ocrotit, încât nici un fir de praf nu trebuie să-ți incomodeze pașii. De asemenea, persoanele însărcinate cu protocolul și

securitatea, te însoțesc într-o discreție perfectă, conducându-te și sfătuindu-te ca niște adevărați prieteni.

Săptămâna care a început pe 11 noiembrie, a fost o perioadă fastă din numeroase privințe.

În acea zi, la Guildhall, a avut loc banchetul anual dat de Lordul Primar al capitalei, ocazie cu care a fost etalat întreaga splendoare heraldică și fastul istoric al localității. Relieful manifestării a fost amplificat de faptul că Primul Ministru Alexander Frederic (Alec Douglas Home), își făcea prima apariție publică în această calitate și urma să rostească un discurs foarte așteptat.

Într-adevăr, un nou Guvern fusese format doar cu puține zile înainte. Harold MacMillan, suferind, l-a impus într-un anume fel pe Ministrul de Externe pentru a-i succeda, trecând astfel peste numele altor candidați din partidul său: R.A. Butler, cvasi Vice-Prim-Ministru, Lord Hailsham, Ministru al Științei și Reginald Maudling, Cancelar. Alegerea neașteptată a Lordului Home, pricinuisse frământări în mediile politice, iar tensiunile nu se calmaseră pe deplin așa cum aveam să constat chiar eu însumi în timpul Banchetului (în conversația cu vecina mea de masă, nimeni alta decât soția Lordului Hailsham, alias Sir Quentin Hogg). Invitația la serată ne-a adresat-o lordul Primar Alderman C. James Harman; cu această ocazie, atât eu cât și soția mea am fost inițiați în lucruri necunoscute, precum ritualul din jurul marelui bol de Porto.

În dimineața zilei respective, sosisem în Gara Victoria, unde am fost salutați de Lord Carrington (pe atunci tânăr ministru fără portofoliu) și apoi conduși la hotelul „Savoy“.

După amiaza, am avut cea dintâi întâlnire cu Primul Ministru, care a trebuit însă scurtată deoarece Premierul era așteptat la Camera Comunelor; a urmat întrevederea substanțială cu R.A. Butler, noul Minsitru de Externe. O a doua întâlnire cu Primul Ministru s-a petrecut la 14 noiembrie. Demnitarul britanic, care fusese extrem de sever în timpul recențelor incidente legate de Berlin, a axat conversația asupra stadiului relațiilor est-vest și chestiunii germane.

Îndelungata convorbire cu Butler ne-a permis să abordăm detaliat problemele europene. Eram mulțumit să pot expune răspicat reprezentanților Foreign Office pozițiile Guvernului mare-ducal, în legătură cu recentele dezbateri privitoare la cooperarea politică și la aderarea comunitară a Marii Britanii. Am explicat, totodată, rațiunile pentru care Luxemburgul nu se alăturase întrutotul poziției belgienilor și olandezilor. Butler fusese reconfortat după recenta reuniune ministerială a Uniunii Europei Occidentale (a „celor șapte“), în cadrul căreia conferise și cu amabilul, dar rezervatul Maurice Couve de Murville; apreciasse de asemenea, atitudinea prevenitoare a lui Eugène Schaus.

În fapt, principala preocupare britanică se concentra pe succesul negocierilor tarifare din cadrul „Rundeii Kennedy“. Am expus viziunea luxemburgheză asupra politicii agricole comune și am evaluat șansele de reușită ale propunerilor lui Mansholt. În ceea ce mă privea, estimam o relansare politică doar în momentul în care politica agricolă era pe deplin operaționalizată, adică după 31 decembrie 1963.

Într-o oarecare măsură, mi-am surprins interlocutorii spunându-le că în cazul în speță, concepția Generalului ar putea lua altă turnură, de exemplu entuziastă, în contextul unei anume politici mondiale. Franța avea o reală voință de cooperare cu toate țările pentru dezvoltarea lumii a treia. În consecință, am pledat pentru răbdare.

În finalul discuției noastre, Domnul Butler a ridicat problema sediului CECO. I-am explicat pe larg că eram deschiși spre găsirea unor noi soluții, esențialul fiind ca instituțiile comunitare să rămână implantate în Luxemburg. În concepția noastră, cei zece ani de găzdiure a instituțiilor comunitare în Marele-Ducat consacraseră și confirmaseră vocația europeană a capitalei luxemburgheze.

Marti, 12 noiembrie, l-am vizitat pe Cancelarul Reginald Maudling.

Convorbirile purtate dovedesc curiozitatea interlocutorilor mei pentru părerile pe care reprezentantul unei țări mici, dar parteneră a celor mari, putea să le aibă asupra Europei și lumii. La rândul-mi, eram surprins de interesul suscitât de opiniile mele. Este adevărat că angrenajul internațional în care se afla Luxemburgul, mă obliga să urmăresc îndeaproape evoluția politică pe toate planurile, inclusiv în domeniul apărării, astfel

încât nu m-am eschivat de la nici o întrebare. Cred că Foreign Office descoperise în cele din urmă Marele-Ducat ca pe o „răscruce propice observațiilor“. Articolul de bun venit pe care „Times“ mi l-a consacrat în 12 noiembrie sub titlul „Guest from Luxembourg“, formula aprecieri măgulitoare referitoare la producția de oțel pe locuitor (declarată ca „prodigioasă“), conchizând că n-ar fi putut exista o mai bună alegere pentru sediul Comunității Economice a Cărbunelui și Oțelului decât orașul Luxemburg. După cum scria „Times“, particularitățile noastre culturale și lingvistice explicau internaționalismul luxemburghez, simbolizat inclusiv de numele și prenumele meu („just as the central character of a national novel was Adelheid François“).

Din 13 în 15 noiembrie, Protocolul ne-a propus un program bogat și diversificat, care avea să ne conducă în Anglia de Nord-Vest.

Am efectuat astfel o primă vizită în orașul-martir Coventry, pe care Hitler voise să-l șteargă de pe hartă și care devenise un exemplu admirabil de reconstrucție inteligentă, orientată către viitor. Dejunul de la Council House cu Lordul Primar al orașului, Doamna E.A.Allen, dineul la Stratfort-up-on-Avon în localitatea lui Shakespeare, spectacolul cu piesa „Comedia erorilor“ au fost tot atâtea puncte de interes ale zilei. În cursul alocuțiunii, nu m-am putut abține să nu mă refer la alegerea „în onoarea mea“ a respectivei comedii, pe care o consideram o aluzie ironică la „erorile“ politicii lui Pierre Werner. La comentariul meu, auditoriul a protestat vehement!

În ziua următoare, am fost primit de Domnul Hargreaves Beare, Președintele Camerei de Comerț din Birmingham, după care a urmat vizitarea a trei întreprinderi industriale moderne: Joseph Lucas Ltd. – accesorii auto electrice, Cadbury Ltd. – ciocolată și Rover Company – autoturisme. Se înserase, când la aceasta din urmă am fost invitat să încerc un prototip de automobil cu turbină, onoare ce înaintea mea îi revenise numai Prințului de Walles. Am făcut o figură bună, adică am reușit să rămân pe pistă, deși era deja întuneric, iar eu, pentru prima dată în viață, trebuia să conduc pe stânga, și încă pe un traseu sinuos.

Pe data de 15 m-am deplasat la Cambridge, unde am fost primit de Vice Cancelar, Referendul J.S. Boyd Smith, care reperase și invitase la dejun și un student luxemburghez – Jean Mischo.

În sfârșit, în ajunul plecării, am asistat la Royal Opera House la baletul „Giselle“, cinând mai apoi la Covent Garden în compania Domnului și doamnei Boyd Carpenter. După reprezentație i-am felicitat pe cei doi soliști, Noureev și Margot Fonteyn, căreia i-am oferit un minunat buchet de flori.

După cum chiar cititorul a putut constata, n-am exagerat cu nimic laudele la adresa Guvernului britanic pentru arta de a fi știut să-și primească, cu atâta sollicitudine și generozitate, oaspeții oficiali.

Câteva vizite oficiale demne de relevat

Abia revenit de la Londra, i-am întâmpinat la Luxemburg pe Primul Ministru olandez împreună cu Doamna Victor Marijnen. Convorbirile au fost cordiale. Nefiind însoțit de Ministrul de Externe, oaspetele s-a arătat mai degrabă discret față de problemele europene în actualitate.

La 22 noiembrie, Președintele J.F.Kennedy a fost asasinat la Dallas, ceea ce a provocat un șoc teribil întregii Europe. Această subită și tragică dispariție a impresionat extrem de mult Luxemburgul, cu atât mai mult cu cât, doar cu șase luni înainte, defunctul Președinte făcuse, la Washington, o primire somptuoasă și cordială Marii-Ducese Charlotte și delegației ce o însoțea. În cursul aceleiași luni noiembrie, dar pe data de 4, Vice-Președintele american Lyndon Johnson efectuase o vizită oficială în capitala noastră împreună cu soția sa, Lady Bird. Am constatat că atunci când Vice-Președintele călătorea în afara Statelor Unite, erau adoptate toate dispozițiile de rigoare pentru ca acesta să poată depune în orice moment, pe Biblie, jurământul de investitură; orice vacanță a puterii prezidențiale americane trebuia evitată. La vremea respectivă, extrema prudență constituțională ne-a părut surprinzătoare, însă după „momentul Dallas“ am apreciat ceremonialul ca plauzibil și pe deplin justificat.

Manifestări și declarații de simpatie și compasiune pentru familia greu încercată și pentru națiunea americană au început să curgă. În Luxemburg,

Parlamentul, Guvernul, precum și Înalta Autoritate a CECO au evocat profilul plin de entuziasm și întreprinzător al celui dispărut.

Lyndon Johnson i-a succedat deci, lui Kennedy. Vizita de o zi și jumătate în Luxemburg a avut un program destul de încărcat pentru durata respectivă. Conform unui ceremonial elaborat pe baza dorințelor oaspetelui, la aeroport am pronunțat un discurs de bun venit, urmat de răspunsul elaborat al Vice-Președintelui. De-a lungul traseului dintre Aeroportul Findel și centrul orașului, am constatat că Vice-Președintele american era descumpănit de absența grupurilor de cetățeni. I-am explicat că luxemburghezii nu sunt poporul „marilor mulțimi“. A fost ca o adevărată ușurare când, la intrarea pe viaductul bulevardului Roosevelt, am zărit numeroși trecători manifestându-și simpatia pentru delegația americană, ceea ce l-a determinat pe Domnul Johnson să coboare din mașină pentru o scurtă „baie de mulțime“. Aerul de texan bonom și dezinvolt era pe placul locuitorilor capitalei, din ce în ce mai numeroși și mai entuziaști pe măsură ce ne apropiam de sediul Guvernului.

Ministrul Eugène Schaus ni s-a alăturat pentru o întâlnire de interes incontestabil cu privire la relațiile SUA–Europa. Am convenit că această colaborare trebuia mai bine organizată, îndeosebi în privința raporturilor fiecăreia dintre țările noastre cu lumea a treia.

Vice-Președintele a fost primit în audiență de Marea-Ducesă participând apoi, împreună cu suita sa, la un dejun la Curte. Seara, a fost rândul meu să prezidez dineul oficial, unde am rostit un discurs în limba engleză, în care declarăm printre altele: „Maniera democratică de a gândi și acționa se extinde de la indivizi la națiuni, la state libere și suverane, după cum a afirmat însuși Președintele Kennedy. Respectul mării dumneavoastră națiuni pentru suveranitatea noastră, iată ceea ce ne permite să ne simțim utili în politica internațională, unde nu suntem nici factor de putere nici de forță, ci martor al existenței ordinii legale și adesea observator independent și discret, fără prejudecăți.“ Johnson a adus un omagiu vibrant Marii-Ducese care, în opinia sa, cucerise inima americanilor cu prilejul vizitei în SUA, elogiind apoi modul în care am știut să ne reclădim țara năruită de război.

Oaspetele a improvizat mult, întrucât textul pregătit inițial nu părea să-l mulțumească.

În ziua următoare, după vizita la cimitirul Hamm, unde ne-am înclinat la mormântul Generalului Patton, cuplul american avea să se îndrepte spre Haga, altă etapă a vizitei europene – iar în curând spre un destin prezidențial nebănuțit.

Printre alte vizite din 1963, în afara celor întreprinse de colegii din Benelux, aș vrea s-o evoc pe cea efectuată de Primul Ministru grec, Constantinos Caramanlis, împreună cu Ministrul de Externe, Evangelos Averoff.

Cu ocazia primirii înalților oaspeți, am putut exprima de ambele părți satisfacția pentru acordul de asociere între Comunitatea Europeană și Grecia; o țară care a dat atât de mult civilizației universale n-ar fi putut rămâne în afara „aventurii europene“. Din 10 în 12 iulie s-au aflat în Luxemburg Cancelarul austriac, Bruno Kreisky și Secretarul de Stat Steiner, împreună cu care am evocat participarea Austriei la integrarea europeană. Cancelarul ne-a mulțumit pentru bunăvoința de care dădusem dovadă, în legătură cu eforturile de apropiere a Austriei de Comunitate.

Fuziunea Executivelor comunitare și consecințele acesteia

De la 1 ianuarie 1958 funcționau trei Comunități: Comunitatea Economică a Cărbunelui și Oțelului, Piața Comună și EURATOM. Fiecare comporta câte un Executiv: Înalta Autoritate a CECO, Comisia Pieței Comune și Comisia EURATOM.

Cele trei Comunități aveau și două instanțe comune: Adunarea Parlamentară și Curtea de Justiție. Ideea de a unifica gestiunea comunitară exercitată de cele trei Executive fusese deja evocată la Messina, iar faptul că la nivelul celor trei organisme existau diferențe de filosofie politică și de organizare a competențelor era de natură să descurajeze orice improvizație.

Piața Comună odată lansată, ideea fuziunii Executivelor a fost realuată și susținută de diverse personalități. Ministrul belgian de Externe, Pierre

Wigny, a fost primul care în 1959 a formulat o asemenea propunere. Motivele unei asemenea grabe nu trebuie căutate prea departe. În 1960, președinții celor trei Executive și Adunarea Parlamentară s-au pronunțat în același sens. În cursul anului 1961, Guvernul olandez a reluat inițiativa de a supune atenției partenerilor un proiect de Tratat conceput în direcția întăririi instituțiilor comunitare.

Franța – din rațiuni de oportunitate politică – și Luxemburgul – presimțind dispariția Înaltei Autorități a CECO – au întâmpinat cu reținere acest demers.

S-au angajat negocieri, care aveau să dureze patru ani. În cea de-a doua fază a procesului, după ce delegația franceză reușise să înlăture din proiectul Tratatului tot ce depășea pura raționalizare administrativă, Guvernul luxemburghez s-a văzut singur apărător al dreptului și intereselor sale în fața celorlalți cinci parteneri.

Prin voința Guvernelor de a pune Piața Comună în centrul dezvoltării comunitare, fuziunea Executivelor echivala de fapt cu deplasarea la Bruxelles a Înaltei Autorități a CECO și a serviciilor sale integrate administrativ.

Timp de un deceniu orașul Luxemburg fusese un veritabil nucleu de integrare europeană, iar capitala și țara se adaptaseră bine vocației de sediu european; aceasta se înfăptuise prin dezvoltarea infrastructurii, prin ameliorarea condițiilor de activitate și funcționare și, nu în cele din urmă, prin consolidarea conștiinței că mediul politic și cultural oferit de mediul național luxemburghez era stimulat pentru climatul de muncă pus la adăpost de orice constrângeri și interferențe politice. Implantarea, fie ea și „vremelnică“, a instituțiilor europene au consolidat și transformat Luxemburgul. Nu numai că Marele-Ducat investise considerabil în infrastructură, dar țara devenise totodată „laboratorul“ unor experiențe comunitare inedite, între care crearea primei școli europene pentru copiii funcționarilor comunitari. Întreagă această frământare era o consecință a imposibilității Guvernelor de a se pune de acord în privința unui sediu unic.

Într-o bună parte din 1963 au continuat tatonările pe multiple planuri. Pentru mine au continuat luările de poziție cu caracter general atât de așteptate, chiar cerute de mijloacele de informare în masă. În privința

Luxemburgului nu exista nici un motiv pentru grăbirea evenimentelor. Pe de altă parte, partenerii comunitari se concentrau asupra altor probleme politice și economice, de interes mult mai presant decât fuziunea; între acestea reamintesc starea de criză care începuse să apară după suspendarea negocierilor cu Marea Britanie, eșecul tratativelor asupra „Planului Fouchet“, perspectivele dificultăților de punere în aplicare a politicii agricole. Între timp, Înalta Autoritate a CECO rămânea în așteptare, în ciuda existenței de fuziune.

La propunerea noastră, Consiliul de Miniștri a cerut Comitetului Re-prezentanților Permanenți ai statelor membre să prezinte un raport cuprinzător vizând consecințele fuziunii. Documentul a fost înaintat Guvernelor comunitare spre sfârșitul anului 1963.

Reprezentanții luxemburgezi au primit consemnul de a apăra cu fermitate poziția Marelui-Ducat.

Încă din luna octombrie a anului respectiv, Parlamentul European inițiasse și el o anchetă privitoare la chestiunea sediului comunitar.

Printr-o ceremonie desfășurată la 20 iunie 1963 în prezența Marii-Ducese, a fost instalat primul element metalic al noului pod ce urma să lege partea veche a orașului de platoul Kirschberg. Acest pod trebuia să ne permită „a ne îndeplini îndatoririle de capitală în cadrul european“. În discursul pe care l-am rostit cu acel prilej arătam: „Uniunea europenilor este prea importantă și prea necesară pentru a o privi într-o optică locală sau particularizantă. Cu atât mai mult se impune a nu amputa recenta istorie europeană a experienței luxemburgeze și a nucleului de dezvoltare, pe care aceasta îl reprezintă pentru țara noastră“.

În privința sediului, raportul reprezentanților permanenți a formulat o concluzie fundamentală pentru derularea ulterioară a tratativelor, apreciind că „problema implantării instituțiilor și organelor comunitare are un caracter esențial pentru Marele-Ducat de Luxemburg atât din punct de vedere politic cât și economic“.

Prin această formulare, ideea (dacă nu chiar termenul) de „compensație echivalentă“ era, iată, lansată. Reprezentanții luxemburgezi la Bruxelles mi-au sugerat să adoptăm încă de pe acum inițiativa unei propuneri.

La 23 decembrie 1963, a avut loc un nou „maraton“ agricol; după negocieri foarte strânse au fost adoptate o serie de decizii, inclusiv cea privitoare la prețurile comunitare ale cerealelor. Proiectul fuziunii nu a revenit în actualitate decât la începutul lui 1964. La 10 ianuarie, cotidianul „*Le Monde*” nota că „Luxemburgul este în centrul atenției în legătură cu sediul Comunităților“.

La 20 ianuarie 1964, Eugène Schaus a întocmit un raport pentru Consiliul Guvernului în care prezenta evoluția chestiunii sediului și solicita perfectarea poziției Marelui-Ducat pentru reuniunea Consiliului Comunitar de Ministrii, programat pentru 20 februarie.

Guvernul nostru a relevat că problema avea atât un aspect politic, cât și unul material. Oricare ar fi fost soluția, aceasta trebuia să-i garanteze orașului Luxemburg caracterul de sediu european, incluzând fie menținerea CECO, fie instalarea unor instituții politice echivalente. Între altele, trebuia obținută garanția că serviciile comunitare care ar părăsi Luxemburgul vor fi înlocuite de alte servicii, cu un număr echivalent de funcționari. De fapt, singura compensație politică echivalentă și ușor realizabilă era implantarea completă în Luxemburg a Parlamentului European. Era preferabil ca această propunere să nu fie formulată decât după obținerea unui acord de principiu referitor la compensație. Însă din luna ianuarie, de îndată ce diverse zvonuri începuseră să circule confidențial, membrii Parlamentului intraseră într-o stare de nervozitate încă din luna ianuarie.

Obținerea consimțământului Guvernelor comunitare era imperativă. În ceea ce mă privește, am hotărât să profit de toate ocaziile pentru a-mi sensibiliza colegii asupra acestei chestiuni. La 8 februarie m-am întâlnit la Roma cu Primul Ministru Aldo Moro și cu Ministrul de Externe Saragat. Moro se afla în preziua convorbirii cu Președintele de Gaulle și era încă preocupat de discursul pe care i-l va ține referitor la „Planul Fouchet“ și la negocierile cu britanicii. I-am expus tezele noastre, iar Aldo Moro a consimțit să susțină Marea Britanie. Iritat de atitudinea negativă a Partidului Laburist și jenat de aprecierile lui de Gaulle la adresa SUA, Moro m-a asigurat că Italia nu se putea „rupe“ de America.

Am adus în discuție și problema-încuietorie a fuziunii Executivelor. Moro era la curent și manifestând un interes evident pentru poziția luxemburgheză, a promis să ne susțină.

Acest profesor de drept criminal (care s-a stins din viață atât de tragic după ce a fost răpit de teroriști) avea un temperament total contrar celui cu care sunt creditați în general meridionali. Gândirea și dialogul îi erau lente ca și când ar fi disecat cu multă minuțiozitate răspunsurile la toate întrebările. Om remarcabil și cinstit, avea un cuvânt pe care te puteai baza oricând. A daug că sprijinul promis s-a concretizat mai târziu în maniera constructivă cu care italienii au abordat problema „luxemburgheză“ a sediului.

Am avut de asemenea, mai multe întâlniri cu Președintele Del Bo și cu o serie de membri ai Înaltei Autorități. Aceștia erau foarte legați sediului luxemburghez și încercând să limiteze plecările propuneau chiar o formă de descentralizare a lucrărilor comunitare. Ei aveau astfel în vedere crearea unei mari administrații energetice, care să se preocupe nu numai de politica în domeniul cărbunelui, dar și de toate celelalte surse de energie. Ce idee interesantă!

La 20 decembrie, în Consiliul comunitar de Miniștri, Eugène Schaus a intrat în ofensivă și după ce a reamintit colegilor că țara noastră a fost întotdeauna candidată ca gazdă a sediului unic, a lăsat să se întrevadă refuzul Camerei luxemburghize a Deputaților de a ratifica Tratatul care ar stabili deposedarea capitalei Marelui-Ducat – de rolul său de sediu european. A subliniat pentru Guvernul luxemburghez, implantarea Parlamentului European ar putea fi baza pentru o discuție valabilă.

La 23 martie, am dejunat la Palatul Matignon cu Primul Ministru francez Pompidou și cu Ministrul Couve de Murville, în compania ambasadorilor francez și luxemburghez. Tema discuției a fost atitudinea franceză privitoare la sediul Adunării Parlamentare de la Strasbourg. Ne-am ascultat părerile reciproc; nu s-au degajat răspunsuri tranșante nici în sens pozitiv, nici negativ. Interlocutorii noștri francezi erau vizibil în încurcătură.

Semnalez totodată că înaintea acestui moment, cu prilejul unui dejun, la Ambasadorul Franței mi-a împărtășit ideea reprezentantului lor

permanent, Boegner, de a organiza anual în Luxemburg două sesiuni ale Adunării Parlamentare.

La 24 martie, cu ocazia semnării Tratatului prin care Luxemburgul urma să fie reprezentat diplomatic de Olanda în țările în care Marele-Ducat nu avea o reprezentare proprie, eu și Eugène Schaus am discutat cu Primul Ministru Marijnen și cu Ministrul de Externe de Block subiectul mai sus evocat. Ambii demnitari olandezi au fost poate reticenți din respect pentru parlamentarii europeni. Un Consiliu comunitar de Miniștri, devansat împotriva voinței noastre pentru data de 25 martie, trebuia să ia o hotărâre în această problemă. Cu același prilej s-a desfășurat și o primă dezbatere asupra altor alternative de compensație în favoarea Luxemburgului, dar nu s-a ajuns la nici un rezultat.

După reuniunea respectivă, atât Schaus cât și eu am reluat turneul capitalelor europene, pe care îl începusem la Roma.

Vizita de la Bonn din 10 aprilie, ne-a adus o încurajare spontană din partea Cancelarului Erhard, al cărui Guvern avea o poziție favorabilă. În timpul dejunului, Cancelarul mi-a șoptit că ne puteam apăra foarte bine cauza, chiar cu riscul unui veto.

Trei zile mai târziu, alături de Schaus am prânzit cu Premierul belgian Théo Lefèvre și cu Ministrul Fayat. Aceștia s-au arătat înțelegători și deschiși, afirmând că Belgia nu viza în nici un fel sediul Parlamentului European.

Atitudinea prietenească a Cancelarului Erhard mi-a fost confirmată în timpul vizitei oficiale din 4 mai pe care acesta a efectuat-o în Luxemburg. Întrevederea ce a durat mai bine de 4 ore, ne-a permis să trecem în revistă ansamblul chestiunilor europene și atlantice.

Întrebat de presă despre inițiativa sa politică, Erhard a răspuns că ar fi utilă o reuniune la nivel de șefi de stat și de guvern, însă aceasta numai după o temeinică pregătire a dosarelor supuse dezbaterii.

Chiar la începutul vizitei respective, s-a produs un eveniment neprevăzut: un marș al tăcerii organizat chiar în fața gării (unde așteptam oaspetele) de luxemburghezii înrolați forțat în trupele germane în timpul războiului. Erhard a acceptat cu calm să discute cu reprezentanții acestora.

Rezumând, subliniez că din cei cinci parteneri comunitari, trei găseau acceptabilă soluția implantării Parlamentului European în Luxemburg, iar ceilalți doi aveau rezerve (mai mult sau mai puțin precise).

Perspectiva alegerilor legislative din Marele-Ducat – programate pentru începutul lunii iunie – îl preocupa pe Eugène Schaus în cel mai înalt grad. Problema sediului european tindea să devină o temă majoră a campaniei electorale, îndeosebi în eventualitatea în care dorințele noastre nu ar fi fost satisfăcute. În virtutea unui cod tacit, Guvernele partenere deprinseseră obiceiul de a fi prudente în asemenea circumstanțe. Astfel, tema în cauză nu avea să revină pe ordinea de zi a Consiliului înainte de alegeri.

Inconvenientul acestei situații era că cele trei luni de întrerupere îi exasperau pe promotorii declarați ai fuziunii Executivelor. Această remarcă poate fi mai bine înțeleasă dacă adăugăm că, dincolo de întreruperea evocată, tratativele pentru ieșirea din impas necesitau luni în șir. De fapt, numai la 8 aprilie 1965, adică în anul următor, s-a convenit asupra încheierii Tratatului de fuziune.

Alegerile din iunie 1964 au dus la schimbarea coaliției guvernamentale. Partidul Democratic s-a prăbușit, iar socialiștii au intrat în Guvernul pe care am fost însărcinat să-l formez. Eugène Schaus, Ministrul de Externe care apăruse cauza luxemburgheză în Consiliile comunitare de Miniștri, se afla acum în opoziție. Cărui nou venit puteam să-i încredințez oare portofoliul Externelor, dându-i imediat în responsabilitate dosarele spinoase și promovarea poziției luxemburgheze – a priori expusă pericolului de a fi neînțeleasă, în interior ca și în exterior? Pentru debutanții pe arena internațională, aceasta echivala cu o capcană sinucigașă. Pe de altă parte, eu eram angajat personal până peste cap în această problemă. Iată că nu exista practic altă soluție rezonabilă, decât să adaug la cele trei portofolii pe care le aveam deja (Președinția Guvernului, Finanțele Publice, Justiția), un al patrulea – Afacerile Externe. I-am transferat grele sarcini lui Marcel Fischbach, numit Ministru adjunct al Afacerilor Externe și Ministru al Armatei.

La 22 iulie, a fost prezentată în Camera Deputaților Declarația asupra programului noului Guvern, în cuprinsul căreia era reiterat un punct de vedere categoric: „Guvernul nu va putea accepta nici o transformare

comună a structurilor instituționale ale Comunității, fără ca o soluție echitabilă de implantare a organismelor europene să fi făcut obiectul unui acord prealabil“.

La 28 iulie 1964, cu o zi înainte de primul Consiliu comunitar de Miniștri la care trebuia să particip în noua mea calitate, am fost primit la Bruxelles în cadrul unui dineu de Paul-Henri Spaak (extrem de deschis și amical).

În ziua următoare, în Consiliu am făcut o declarație pe tema sediului; referirile la principiul compensației au fost în general, primite cu simpatie. În legătură cu eventualitatea unui transfer al Adunării Parlamentare, Spaak s-a aventurat propunând compensații pentru orașul Strasbourg, între care instalarea în această localitate a sediului Uniunii Europei Occidentale. Couve de Murville a eludat fondul problemei, declarând doar că, în opinia sa, chestiunea nu trebuia în nici un caz să capete aspectul unui litigiu franco-luxemburghez; se impunea, mai degrabă, găsirea unui aranjament cu Domnul Pflimlin, Primarul Strasbourgului.

Domnul Pflimlin, pe bună dreptate, apăra interesele orașului pe care îl conducea; de altfel, de-a lungul timpului reușise să mobilizeze o serie de parlamentari inclusiv germani, în favoarea cauzei sale. Cu toate acestea, la 13 septembrie, Comitetul Politic al Adunării Parlamentare a votat o rezoluție prin care cerea ca Adunarea Parlamentară să aibă același sediu cu Executivul fuzionat.

Nimeni nu contesta simplitatea soluției ce ar fi condus la transferarea în Luxemburg a Parlamentului European, însă observam că pe măsura trecerii timpului, miniștrii erau tot mai impresionați de demersurile parlamentarilor.

Iată constatarea mea la reluarea activității, în luna septembrie.

La 16 septembrie 1964, Comisia pentru Afaceri Externe în fața căreia am compărut, mi-a solicitat menținerea fermă a propunerilor lansate în Declarația mea din 29 iulie.

În preziua Consiliului din 18 septembrie, prevăzând într-un anume fel o luptă fără ieșire între cel mai mic partener comunitar și celelalte delegații (iar în umbră, Parlamentul European), presa internațională m-a

asaltat cu întrebări: Televiziunile belgiană, germană, luxemburgheză RTL îmi cereau insistent interviuri. Eram în lumina reflectoarelor.

Însă Consiliul avea să constate că problema nu era atât de „coaptă” încât să se poată lua o hotărâre. În mod cu totul nebanuit am găsit în Luns un apărător al tezei mele. Secretarul de Stat german, Lahr, a încercat un compromis prin împărțirea sesiunilor Parlamentului între Strasbourg și Luxemburg. În reacție, Ministrul german Schroeder s-a scuzat public pentru „diferențele de limbaj ale celor doi parlamentari în privința Luxemburgului”. În continuare cooperativ, Spaak era, cu toate acestea, mai puțin formal asupra soluției Parlamentului. În această situație, reuniunea a stabilit necesitatea efectuării unui nou studiu.

Interludiul unei relansări politice

În acest punct al expunerii voi intercala câteva referiri la evoluția altor aspirații comunitare din aceeași perioadă. Fuziunea Executivelor avea o anumită prioritate cronologică; însă problema avansa anevoios în contextul unor tentative simultane de stimulare a progresului instituțional.

Încercări de relansare pe bază nouă a cooperării politice au fost întreprinse de diverși politicieni, între care Cancelarul Erhard și Primul Ministru Moro. La 10 decembrie 1963, am asistat la Bruxelles la o reuniune puternic reprezentativă a responsabililor politici, organizată de „Nouvelles Equipes Internationales” („Noile Echipe Internaționale” – asociație federativă a partidelor democrat-creștine), la care au participat, între alții, Premierul belgian Lefèvre, Președinții executivelor comunitare Del Bo și Hallstein, miniștrii și parlamentari, în special Colombo, Pflimlin, Lecanuet. Obiectul reuniunii era reluarea negocierilor pe baza declarației de la Bad Godesberg, al cărei echilibru l-am evocat într-un capitol anterior. Inițiativa nu va fi însă efectiv lansată decât după rezultatul satisfăcător în negocierile agricole și în „Runda Kennedy”.

La 1 octombrie 1964, Joseph Luns și Secretarul de Stat de Block au venit în vizită oficială la Luxemburg.

Într-o convorbire de circa trei ore, am examinat împreună stadiul construcției comunitare.

În legătură cu viitoarele propuneri de organizare a cooperării politice și uniunii politice, Luns a cerut ca adoptarea unei poziții să aibă loc numai după o consultare prealabilă a celor trei țări membre Benelux. Am fost de acord, dar în opinia mea tendința generală a Benelux trebuia să vizeze concilierea activă a punctelor de vedere. Luns m-a anunțat că Guvernul său era dispus să considere extinderea puterilor Parlamentului European drept „un prealabil“ pentru acceptarea altor propuneri instituționale.

În sfârșit, a făgăduit susținerea tezelor noastre privitoare la sediile europene.

În alegerile legislative din Marea Britanie desfășurate la 15 octombrie, Partidul Laburist a cucerit o victorie la limită, fapt care avea să prelungească așteptarea legată de aderarea comunitară.

În aceeași perioadă, Nichita Hrusciiov a demisionat.

La 21 octombrie, Guvernul francez a lansat o nouă amenințare – ieșirea din Piața Comună – în cazul în care politica agricolă, și în special fixarea prețului grâului, nu progresau în mod real.

În septembrie, Paul-Henri Spaak a făcut o nouă tentativă de relansare a ideii Europei Unite. Era vorba de un soi de plan de încercare (după modelul „Planului Fouchet“), care avea în vedere o perioadă de realizare de numai trei ani; măsurile organizatorice cădeau în sarcina unei comisii politice alcătuită din trei membri.

Proiectul nu a fost agreeat nici în Benelux, nici la Bonn, nici la Paris. Olandezii i-au reproșat lui Spaak de a nu se fi concertat cu partenerii din Benelux, înainte de a-și face publice ideile.

Reluarea negocierilor pentru Tratatul de fuziune a Executivelor

În cursul toamnei, blocarea aplicării practice a Tratatului de fuziune a suscitat din ce în ce mai multe critici. Presimțeam pericolul unei crize.

Devenea din ce în ce mai clar că Guvernul francez nu va ceda sediul Parlamentului European de la Strasbourg. Jocul diplomatic al Franței devenea tot mai subtil. În fond, Guvernul francez nu era ostil revendicării

noastre de principiu. În același timp însă, în politica pe termen lung a sediilor comunitare avea grijă să orienteze viitoarele reglementări în direcția prezervării eventualelor interese franceze în materie. Quai d'Orsay a fost primul care a sugerat – parțial și confidențial – propuneri alternative la cea luxemburgheză.

În apropierea unui nou Consiliu de Miniștri, convocat pentru 11 noiembrie, eram bucuros să-l pot invita și întâmpina la Luxemburg pe Ministrul belgian de Externe, care, cu orice preț, trebuia să-mi clarifice poziția țării sale. Spaak a sosit la 22 octombrie, fiind însoțit de Directorul general pentru probleme politice Vaes și de Viconte Davignon, Șef de Cabinet. Am făcut un tur complet de orizont asupra problemelor în atenție, evocând relansarea politică și desăvârșirea Pieței Comune, punerea în practică a noilor protocoale relative la Uniunea Economică Belgo-Luxemburgheză, fuziunea Executivelor. Asupra acestui ultim punct, comunicatul dat publicității la sfârșitul vizitei dădea asigurări Guvernului luxemburghez în legătură cu voința Guvernului belgian de a-l sprijini și a-l ajuta în cursul viitoarelor discuții pentru găsirea unei soluții satisfăcătoare. În fața presei, Spaak a fost și mai explicit: „Nu trebuie ca opinia publică luxemburgheză să ezite în fața atitudinii Guvernului belgian privind implantarea instituțiilor europene. Suntem gata să susținem toate propunerile luxemburghize vizând garantarea compensațiilor materiale și politice în cazul în care Înalta Autoritate a CECO ar fi delocalizată la Bruxelles“.

Această promisiune fermă a fost respectată, simțeam însă că „mingea“ se afla din ce în ce mai mult în terenul nostru.

La Consiliul din 11 noiembrie, Couve de Murville a pronunțat un „nu“ clar contra desfășurării în Luxemburg a sesiunilor Parlamentului European. Concomitent, el a propus o schemă care la prima vedere părea surprinzătoare, chiar dacă unele elemente fuseseră deja evocate în discuțiile din martie 1964. Drept compensație politică el propunea desfășurarea anuală în Luxemburg a opt până la zece reuniuni ale Consiliului de Miniștri. Totodată, sugera și o schemă de compensare materială care avea în vedere menținerea în Luxemburg a Secretariatului Parlamentului, a Curții de Justiție, precum și transferul în Marele-Ducat a Băncii Europene de Investiții și a diverselor alte servicii (Oficiul de Statistică, Oficiul

Publicațiilor, etc.). În ceea ce mă privește am replicat că propusa compensație politică îmi părea insuficientă și mai ales precară sub raportul aplicării practice. În ciuda eforturilor altor patru miniștri de a se ajunge neîntârziat la un compromis, nu am acceptat definitiv schema Ministrului Francez de Externe și am propus să impulsionăm examinarea compensațiilor materiale în sensul unei viziuni de ansamblu, organică și funcțională.

De fapt, preocuparea mea primordială era să obțin garantarea perenității implantării serviciilor sub forma unui ansamblu coerent, astfel încât, în viitor, orice problemă de natura transferului Înaltei Autorități și serviciilor sale aferente să nu se poată reproduce în aceeași termeni.

Faptul că Ministrul Couve de Murville înscriesese în schema sa Banca Europeană de Investiții, a făcut să-mi încolțească în minte o idee nouă; întâlnindu-l în ziua următoare pe Președintele Hallstein, acesta m-a asigurat că agreează această manieră de abordare a problemelor.

În forul meu interior eram convins că trebuia schimbată tactica, consolidând în același timp fundamentele sediului european. Comunitatea era stăpânită de neliniște și enervare, cauzate de negocierile de sfârșit de an. Climatul revendicărilor noastre se deteriora. Un consilier din Ministerul Economiei de la Bonn a remarcat în mod cu totul jenant că „Guvernul luxemburghez pare a nu cunoaște care este ponderea reală a „Marelui Ducat“. Ministrul de resort, Domnul Schmücker, mi-a telefonat dezmințind aprecierile subordonatului său.

La 26 noiembrie, Adunarea Parlamentară a organizat o dezbatere, votând rezoluția prin care invita Guvernele țărilor membre să respecte hotărârile din 1958 ce vizau desfășurarea la Strasbourg a sesiunilor parlamentare.

Consiliul Guvernului luxemburghez s-a reunit la 1 decembrie și a decis rămânerea pe poziție în privința compensației politice, dar totodată, deschiderea spre alte propuneri formulate de Guvernele țărilor partenere.

La 8 decembrie, am prezentat un raport în fața Comisiei de Afaceri Externe. Opiniile deputaților au fost nuanțate, însă, mi-au lăsat suficientă marjă de manevră pentru a-mi continua noua linie de abordare a problemei.

Un nou interludiu

În negocierile asupra fuziunii a intervenit o nouă pauză. Luna decembrie era foarte încărcată și alte probleme ce necesitau rezolvarea imediată apăreau în prim-plan.

În 12 decembrie au debutat negocierile asupra prețului unic al cerealelor. Ședința respectivă s-a prelungit până la orele opt ale dimineții următoare. În cursul tratativelor, care s-au încheiat în data de 14, m-am aflat în strânsă legătură cu persoanele competente din Comisia Manshold. În logica din protocolul special ce ne fusese acordat prin Tratat, un protocol anexă ne asigura, o dată în plus, un regim tranzitoriu special.

La 15 decembrie, la Paris s-a deschis sesiunea anuală a NATO. Ordinea de zi era extrem de solicitantă, fiind centrată asupra discuțiilor privitoare la Forța Nucleară a NATO. Prin intermediul lui Couve de Murville, Franța a afirmat cu hotărâre că forța nucleară nu putea fi decât națională. În întrevvedere pe care am avut-o în ziua următoare cu domnii Couve de Murville și Lange, Ministrul de Externe al Norvegiei, a reieșit intransigența Guvernului francez în a-și apăra independența strategiei nucleare. Miniștrii Rusk, Schroeder și Couve de Murville au enunțat puncte de vedere prea puțin conciliabile; acesta a fost preludiul ieșirii Franței din Comandamentul integrat, fapt ce avea să intervină doi ani mai târziu.

Ultimul act al Acordului de fuziune

În luna ianuarie 1965, declarațiile făcute de doi membri ai Comisiei, au marcat tendința tot mai acută de a ne culpabiliza pentru întârzierea fuziunii Executivelor.

În cadrul reuniunii reprezentanților permanenți, delegația franceză a cerut adoptarea unei decizii imediate; propunerile de compromis formulate anterior erau integrate acum într-un protocol supus ratificării odată cu Tratatul de fuziune. Încă de la prima vedere această prezentare formală mi s-a părut avantajoasă, reprezentând un progres real comparativ cu deciziile anterioare – puțin hazardate privitoare la sesiunile europene.

Consiliul European a fost convocat pentru data de 2 februarie. În preajma momentului, după analizarea raportului meu, Consiliul Guvernului

luxemburghez a stabilit poziția Marelui-Ducat în următorii termeni: „În concordanță cu cele mai recente informații Guvernul constată că mâine, la Bruxelles, nu se prevede adoptarea vreunei decizii definitive. Însă, fără îndoială, pentru Luxemburg a sosit momentul unei mișcări decisive.

După schimburi de vederi, Consiliul se rialiază ideii Domnului Ministru de Stat că păstrându-ne candidatura pentru sediul unic și încercând să reținem în Luxemburg nucleul serviciilor CECO – garant, până la fuziunea Comunităților, al bunei aplicări a Tratatelor de la Paris – va trebui să facem astfel încât să obținem ca serviciile ce pleacă, să fie înlocuite de alte instituții europene, nu printr-o concentrare întâmplătoare și în scopul păstrării aceluiași număr de funcționari, ci printr-o grupare a acestora pe anumite specializări care să determine ca Luxemburgul să rămână unul din pivoții Europei viitoare.

În acest sens, ne putem baza pe ofertele ce ne-au fost făcute în privința Curtii de Justiție Europeană și Băncii Europene de Investiții. Am putea avea în vedere gruparea în Luxemburg a organelor Serviciului judiciar, precum și a serviciilor financiare și bancare ale instituțiilor europene.

Luxemburgul ar deveni astfel capitala financiară și judiciară a Comunității. Fără îndoială în cazul fuziunii comunităților, o atare soluție ar avea o bună șansă de viitor „.

Ideea menținerii în Luxemburg a serviciilor CECO până la fuziunea Tratatelor emana de la membrii Înaltei Autorități, influențați indubitabil de personalul din subordine, pentru care perspectiva de a părăsi Marele-Ducat provoca sentimente foarte contradictorii.

Virajul fusese făcut. În cadrul Consiliului de Miniștri din 2 februarie, ceilalți colegi comunitari mi-au adoptat punctul de vedere asupra amenajării organice a serviciilor ce urmau a fi implantate în Luxemburg. Cu toate acestea, pentru a putea stăpâni pe deplin inițiativa, am sugerat ca în termen de 15 zile să-mi prezint propunerile în forma convenită. Doream totodată, ca înaintea acordului final să prezint un raport în fața Comisiei pentru Afaceri Externe a Camerei luxemburgheze a Deputaților. Vechiul meu coleg Eugène Schaus, acum în opoziție, s-a arătat foarte critic la ideea abandonării sesiunilor Parlamentului European. Alții, îndeosebi Victor Bodson, au făcut elogiul modului în care am condus negocierile și

și-au exprimat mulțumirile pentru rezultatul obținut. În anumite situații – și am cunoscut destule în cariera mea guvernamentală – nu este confortabil să arăți semnalezii interlocutorilor că proiectele în care ești angajat personal au șanse de viitor. Cu toate acestea, în marea sa majoritate, comisia a aprobat viziunea mea și soluțiile pe care le aveam în vedere.

Scepticismul critic al lui Eugène Schaus m-a întristat puțin, deși niciuna din ideile la care țineam cu adevărat nu fusese abandonată, iar o nouă perspectivă de dezvoltare se deschidea cu generozitate. Colegul meu era suficient de instruit la „școala opoziției“, care-l influențase încă de la început.

După cum s-a convenit, la 16 februarie am înaintat reprezentanților diplomației ai celor cinci țări partenere un memorandum privitor la implantările organismelor europene.

La 2 martie 1965, la orele 23,30, Consiliul comunitar de Miniștri a aprobat integral și fără schimbări majore documentul meu. Paul Henri Spaak, cu care cinasem în preziua evenimentului, m-a sprijinit cu fermitate recomandând acceptarea structurii funcționale a ceea ce el numea „pivotei“ judiciar și financiar.

Valabilitatea politică a sediului era asigurată prin menținerea explicită în Luxemburg a Secretariatului general al Parlamentului European și a serviciilor acestuia, ca și prin desfășurarea periodică a sesiunilor Consiliului de Miniștri. Pentru evitarea oricărui arbitrar viitor m-am zbatut și am obținut ca aceste sesiuni să nu fie limitate numeric, ci legate de trei luni specifice ale anului – aprilie, iunie și octombrie, adică de perioadele în care condițiile meteorologice luxemburgheze aveau toate șansele de a fi favorabile.

Curtea de Justiție rămânea în Luxemburg, unde era fixat și sediul organismelor jurisdicționale și cvasijurisdicționale, inclusiv cele competente pentru aplicarea regulilor de concurență. Banca Europeană de Investiții urma să fie instalată în capitala Marelui-Ducat, unde rămâneau pe mai departe serviciile de intervenție financiară ale CECO. Guvernele statelor membre s-au declarat dispuse să stabilească ori să transfere la noi și alte organisme și servicii comunitare, îndeosebi din domeniul financiar, cu condiția garantării funcționării lor optime.

Diverse alte servicii – în special Oficiul de Publicații, Oficiul Statistic, Serviciul de Mecanografie – completau acest tablou.

Articolul 1 al Hotărârii reprezentanților Guvernelor specifica că „Luxemburg, Bruxelles și Strasbourg rămân locuri provizorii de activitate pentru instituțiile Comunităților“.

Respectiva hotărâre fusese adoptată în virtutea articolului 37 din Tratatul ce institua un consiliu unic și o comisie unică pentru Comunitățile Europene; articolul se referea expres la „anumite probleme specifice Marelui-Ducat de Luxemburg“. S-a stabilit astfel o legătură cu Tratatul ce avea să fie semnat ulterior la Bruxelles, (la 8 aprilie din anul respectiv).

Orice spirit lipsit de prejudecăți trebuia să accepte că Luxemburgul atinsese esențialul scopurilor pe care și le propusese și chiar mai mult decât atât.

Consolidarea juridică a sediului – care iată a rezistat probei timpului – s-a dovedit deosebit de valoroasă, iar cei doi „pivoți“ celebri au constituit factori de dezvoltare și coerență.

O ciudățenie în ansamblul destul de echilibrat al componentelor sediului european o constituia menținerea foarte explicită în Luxemburg a Secretariatului Adunării Parlamentare; nici un moment, nici Ministrul Couve de Murville, nici alți miniștri nu reclamaseră transferarea sa la Strasbourg. Și asta nu pentru că ideea nu le-ar fi venit; rațiunile sunt mult mai profunde: efectivul Secretariatului avea o mare pondere în ansamblul efectivelor comunitare instalate în Marele-Ducat, și pentru a nu dezorganiza serviciile, mișcările de personal trebuiau limitate la maximum.

Ziarul „La Libre Belgique“, care îi reproșa lui Spaak sprijinul fără rezerve acordat Luxemburgului în această chestiune, considera că este vorba de o „manevră“ a Franței pentru menajarea altor soluții de viitor. Jurnalistul belgian interpreta în același mod – un atentat la monopolul deținut de capitala sa – propunerea franceză de desfășurare în Luxemburg a reuniunilor Consiliului de Miniștri. La vremea respectivă, intențiile franceze erau impenetrabile. Circula zvonul că Parisul intenționa să lase poarta deschisă pentru o viitoare candidatură a regiunii pariziene ca gazdă a sediului unic.

În ceea ce mă privește, consideram de datoria mea să adresez o scrisoare de mulțumire lui Couve de Murville pentru contribuția sa activă, la obținerea unui rezultat satisfăcător, mai ales în faza finală a negocierilor. Mesajul meu a fost bine primit și mi s-a răspuns cu amabilitate și prietenie.

Vorbind în fața Adunării Parlamentare în calitate de Președinte al Consiliului, Couve de Murville a constatat că în privința menținerii orașului Luxemburg ca loc de implantare a instituțiilor comunitare s-a putut ajunge la un acord satisfăcător, „chiar dacă acesta, ca orice acord în materie, a implicat sacrificii și concesiuni pentru toate părțile“. El caracteriza Tratatul drept ca o etapă indispensabilă dintr-o operațiune de mare anvergură – fuziunea Comunităților Europene.

În cursul dezbaterii asupra ratificării Tratatului, opoziția liberală luxemburgheză își mai făcea încă auzite îndoielile. Însă aceste regrete păreau de-a dreptul nerealiste. Am fi prejudiciat propria noastră cauză dacă, în prezența unei soluții alternative a cărei consistență avea să se dovedească în timp din ce în ce mai concretă și mai productivă, am fi persistat în a opune veto-ul nostru concluziei exprimate de Parlamentul European.

Tot atât de adevărat este că, în timpul carierei mele guvernamentale, dublul sediu parlamentar avea să îmi dea mult de furcă.

Apropierea intrării în cea de-a treia etapă a perioadei tranzitorii

Negocierile comerciale multilaterale denumite „Runda Kennedy“ au debutat la Geneva, la 4 mai 1964 și aveau să dureze patru ani. Obiectivul lor era reducerea drepturilor vamale și eliminarea parțială a obstacolelor netarifare și paratarifare. În acei ani progresul Comunității fusese adesea realizat pe bază de „package deal“, adică pe scurt printr-un ansamblu de concesiuni reciproce. Aceste negocieri, în reușita cărora R. F.G. se angajase deplin deveniseră o monedă de schimb pentru concesiunile necesare punerii în aplicare a politicii agricole de care Franța era extrem de interesată. Interesele luxemburgheze vizau ambele categorii de negocieri, în sensul atitudinilor pozitive pentru progresul fiecăruia din cele două fronturi de gândire. Între Cancelarul Erhard și agricultorii germani a apărut o stare de tensiune legată de fixarea prețului la cereale (subvenționat).

An de an, stabilirea prețurilor agricole constituia un exercițiu anevoios și pentru toți, iar finanțarea politicii agricole devenea chiar o problemă. În ciuda diferendelor de ordin politic și îndeosebi a unei anumite „răcirii“ a antantei franco-germane – afectată de controversele privitoare la strategia militară a NATO, care n-au rămas fără consecințe asupra negocierilor economice – Piața Comună s-a dezvoltat foarte bine până la finele lui 1964. Aceasta s-a datorat accelerării desființării barierelor vamale și creșterii economice, sub impulsul enormelor necesități de investiții și de consum – fenomen de altfel caracteristic perioadei postbelice.

Înfăptuirea Pieței Agricole Comune s-a făcut în etape, sub spectrul alertei provocate de criză. Paradoxal, la nivelul conducerii Guvernelor comunitare, această amplă elaborare punea la încercare și amplifică voința de integrare efectivă.

Un nou prag ce se cerea depășit a apărut la începutul lui 1965.

Întrucât tentativele repetate de creare a unei organizații speciale de cooperare politică eșuaseră, Consiliul de Miniștri aștepta acum din partea Comisiei un program de finanțare a politicii agricole comune. Cum regulamentul tranzitoriu bazat pe contribuții bugetare ale statelor membre expira la 30 iunie 1965, Consiliul a cerut Comisiei să-i formuleze, înainte de 1 aprilie 1965, propuneri pentru finanțarea (chiar de la 1 iulie 1965) politicii agricole din anul respectiv. Comisia era, de asemenea, invitată să se exprime asupra datei de la care prelevările agricole urmau să alimenteze bugetul comunitar și să devină resurse comunitare proprii. Programul trebuia să definească dreptul bugetar al Comunității. În aceste circumstanțe se aștepta o controversă privitoare la competența bugetară a Adunării Parlamentare.

La 31 martie, Comisia a supus atenției Consiliului propunerile elaborate, care sugerau prelungirea până la 30 iunie 1967 a regulamentului tranzitoriu în acțiune. Din 1 iulie al anului respectiv, cheltuielile aferente politicii agricole comune intrau în întregime în sarcina bugetului comunitar. Din aceeași dată, încasările vamale în etape și prelevările agricole imediate reveneau și ele bugetului Comunității.

Concomitent, Comisia a propus modalități de întărire a competențelor bugetare ale Adunării Parlamentare.

Programul evocat – articulat și ambițios – a fost bine primit în diverse țări membre și la nivelul Adunării Parlamentare. Totuși, îndrăzneala prevederilor a surprins mare parte dintre Guvernele comunitare.

Documentul se află la originea uneia dintre cele mai agitate faze ale creșterii comunitare, cu întâmplări dramatice, la care noi – eu însumi, miniștrii luxemburghezi și echipa noastră de la Bruxelles – am participat îndeaproape.

Reacțiile diverșilor parteneri arătau că ne îndreptam spre o nouă criză, de data aceasta mult mai serioasă.

Eu împărtășeam raționamentul lui Paul-Henri Spaak privitor la împărțirea responsabilităților. Comisiei i s-a reproșat o eroare tactică, căci nu sondase în prealabil Guvernele asupra șanselor de acceptare globală a pachetului de măsuri. Mai mult decât atât, comisia dusese acest program la cunoștința Parlamentului European fără a fi înștiințat înainte Guvernele statelor membre. Iată un argument pentru puterea gaullistă, ostilă întăririi competențelor bugetare ale Parlamentului European. Însă, la nivelul conducerii altor trei guverne erau prezente reticențe de altă factură. Germania și Olanda nu apreciau deloc calendarul de constituire a resurselor proprii, datorită faptului că definitivarea Pieței Agricole trebuia realizată până cel târziu la 1 ianuarie 1970. Țările menționate dădeau impresia că vor să câștige timp pentru îndeplinirea unui angajament. Reprezentanții olandezi au apărat cu fermitate atribuirea de noi competențe Parlamentului European. Italia se simțea lezată financiar de importante prelevări agricole pe care trebuia să le verse în „sacul“ comunitar.

După cum Spaak însuși nota: „Doar delegațiile Belgiei și Luxemburgului au încercat o apropiere a punctelor de vedere.“

La 15 iunie, Couve de Murville a încercat să demoleze savanta construcție a Comisiei, afirmând că Franța renunța să intre în Fondul comunitar de prelevări agricole înainte de 1970. Dintr-o dată, propunerile Comisiei își pierduseră actualitatea. În această situație, am intervenit recomandând găsirea unui compromis.

Organizată câteva zile mai târziu, întâlnirea dintre Secretarul de Stat german Lahr și reprezentantul francez Wormser, a generat speranța că un compromis ar putea fi posibil.

Consiliul comunitar s-a reunit din nou la 28 iunie, sub președinția lui Couve de Murville. Delegația franceză era puternică, Couve fiind secondat era sprijinit de Edgar Pisani, Ministrul Agriculturii și de Valéry Giscard d'Estaing, Ministrul de Finanțe.

Gerhard Schroeder, Ministrul de Externe al Germaniei, care era și purtătorul de cuvânt al delegației sale nu reușea defel să intre în grațiile gaulliste. Dezbaterea asupra politicii agricole a fost laborioasă și plictisitoare. Couve a insistat ca hotărârile agricole să fie adoptate în conformitate cu angajamentele asumate.

Criza scaunului gol

La 30 iunie ne-am reîntâlnit pentru dezbaterea regulamentului financiar. În acel context, abordarea globală a înfăptuirii programului propus de Comisie s-a spulberat pe măsura intervențiilor și prejudecăților unora și altora. Spaak a intervenit vrând să anuleze prealabilul întăririi puterii bugetare a Parlamentului. În reacție, unii colegi au reclamat faptul că Spaak abandonase poziția de „democrat parlamentar. „Discuția pe această temă încinsese într-atât, încât Președintele Couve, cu o mimică sarcarstică, a lansat următoarele cuvinte dure: „Faptul că se vorbește despre Parlament nu trebuie să ne conducă la a ne comporta precum parlamentarii“. Ședința de noapte începea prost. Trebuia să găsim o înțelegere asupra finanțării politicii agricole din perioada tranzitorie, oricare ar fi fost durata acesteia (aflată de altfel încă în dezbateri), Miniștrii au început un șir de discuții contabile complicate și deprimante. Nu exista timpul necesar pentru evaluarea tuturor ipotezelor avansate, iar președintele francez ținea foarte mult la respectarea datei limită de 30 iunie. Semnele de rău augur n-au întârziat să apară, inclusiv faptul că miezul nopții a adus cu sine o pană de curent ce a cufundat Palatul Congreselor în beznă. Am fost obligați să ne reunim în ședință restrânsă, cum se procedează de obicei în situațiile fără ieșire. La orele 2,00 noaptea, Președintele Couve de Murville, care nu s-a despărțit

nici în aceste momente de impasibilitate-i recunoscută – a pus capăt ședinței vorbind despre „o criză gravă“ și despre „ruptura angajamentelor“.

Pentru noi, surpriza a fost totală. Președintele nu a acceptat fixarea unei alte date pentru continuarea dezbaterilor. Iată avertismentul Guvernului francez!

Înainte de ridicarea bruscă a ședinței, apucasem să-i spun lui Couve: „Un celebru om de stat francez a spus «Să negociem! Întotdeauna să negociem!»“. Citam din memorie, nesigur. Couve mi-a răspuns: „Nu am negat niciodată că Talleyrand a fost francez“. De fapt citatul la care mă refeream aparținea lui Richelieu, care în Testamentul său politic scria: „A negocia continuu este absolut necesar pentru binele statelor“. Iată că, dincolo de noțiunea de piață ne despărțea o neînțelegere literară! Aceasta nu a umbrît deloc sensul intervenției mele pe linia eforturilor de decelare a unor soluții general acceptabile.

Semnificația precisă a brutalității ministrului francez nu-mi era clară. Era vorba de o punere în cauză a Pieței Comune? Era oare, o manevră abilă a lui de Gaulle pentru a câștiga timp? André Malraux scria în ale sale „Antimemorii“: «Generalul de Gaulle a reușit întotdeauna să-și aducă timpul de partea sa, sau, mai degrabă, să fie el de partea timpului...»

La 7 iulie, Ambasadorul nostru la Bruxelles, Domnul Dumont, m-a informat că Spaak dorește să ne întâlnim. La două zile după anunț, a trimis un avion militar pentru a mă conduce la Bruxelles, ceea ce, în condițiile în care programul îmi era foarte încărcat, mi-a adus o adevărată economie de timp. Am prânzit împreună, prilej cu care s-a confirmat ceea ce transpăruse deja în timpul dezbaterilor – analogia de vederi asupra responsabilităților subsumate crizei. Cea mai mare greșeală și cel mai important risc al Franței ar fi fost să se situeze acum în ilegalitate. Compromisul asupra punctelor litigioase era posibil cu atât mai mult cu cât punerea cu anticipație la dispoziția Comunității a unor resurse suscita și reticența celorlalți parteneri. În această privință, Spaak tindea să atribuie o pondere însemnată argumentului francez că „unii refuzau să onoreze angajamentele asumate condiționând executarea lor de acceptarea generală a unui pachet global, cu substanțial conținut politic“. Am convenit să efectuez o vizită la Paris pentru a identifica intențiile Guvernului francez.

Comentariile asupra derulării faimoasei ședințe din 30 iunie au pus în lumină eforturile pe care nici Spaak, nici eu nu le-am precupețit pentru a evita o ruptură. Astfel, ziarul belgian „Le Soir“ nota: «Independent de interesele enorme care impun „celor Șase“ să continue traiul comun, un alt atu în jocul Europei îl reprezintă astăzi existența unor „mediatori onești“, „necompromiși“ în această controversă. Domnul Pierre Werner, Primul Ministru luxemburghez este unul din ei. Domnul Spaak este, de miercuri seara, cel de-al doilea».

După ședința fatidică pe care am evocat-o, Couve a vorbit despre „o criză gravă, care nu trebuie tratată cu ușurință“. Pe 6 iulie, reprezentantul permanent al Franței a fost rechemat la Paris. Ceilalți parteneri socoteau, mai ales în prima instanță, că era vorba despre o decepție de moment care, ca atâtea altele, va putea fi depășită printr-un eventual Consiliu „de recuperare“, programabil în luna iulie. La rândul său, Președintele Hallstein estima fisura reparabilă și anunța că la nivelul Comisiei se vor studia modificările aduse propunerilor inițiale, astfel încât următorului Consiliu de Miniștrii programat pentru 26 și 27 iulie să îi poată fi prezentată ca o concepție coerentă. Acesta, lăsase să se înțeleagă că modificările avute în vedere, puteau merge în sensul propunerii luxemburgheze de a amâna pentru 1968 decizia privitoare la controlul bugetar al Parlamentului. 1968, era anul preliminar pentru fuziunea celor trei Comunități. În concordanță cu calendarul schițat, fuziunea Executivelor putea fi urmată de o remaniere a Tratatelor în sensul fuziunii într-o singură entitate a celor trei Comunități existente. În ceea ce mă privește, am făcut o încercare de a simplifica dezbaterile, pentru ca pe 30 iunie să ne putem concentra asupra finanțării politicii agricole, evitând astfel o ruptură.

Pentru parteneri, viziunea privitoare la fuziune era foarte diferită. Deși des evocată ulterior, ea nu este concretizată nici în momentul în care scriu aceste rânduri. Criza respectivă a pus în lumină o dată în plus incompatibilitatea dintre principiile și metodele cu care Guvernele „celor Șase“, abordau construcția europeană. După 1966, construcția a continuat într-un sens mai degrabă pragmatic, evitându-se pe cât posibil discuțiile „teologice“ privitoare la buna teorie comunitară.

Am studiat și poziția germană în materie. După o convorbire telefonică cu Ministrul de Externe Gerhard Schroeder, l-am trimis la Bonn pe Pierre Pescatore pentru a se informa (de la Secretarul de Stat Lahr) asupra modului în care Guvernul federal va aborda Consiliul din 26 iulie.

Atitudinea franceză din 30 iunie avea cel puțin o trăsătură pozitivă: exprimarea fusese făcută în termeni suficient de vagi pentru a permite interpretări dintre cele mai diverse.

La 22 iulie, Comisia a prezentat un memorandum, în care propunea o soluție tranzitorie pentru finanțarea politicii agricole până la 1 ianuarie 1970. În acest fel, dezbaterile privitoare la întărirea drepturilor bugetare ale Parlamentului, era și ea amânată pentru 1969.

Pe data de 26 iulie, fotoliul rezervat președintelui delegației franceze a rămas gol, ceea ce lăsa să se înțeleagă că atitudinea negativă a Franței se baza și pe alte considerente decât cele evocate până atunci.

Consiliul s-a desfășurat în cinci, iar divergențele privitoare la evaluarea crizei și la modalitățile de a-i pune capăt au fost aprige. Propunerea mea de a substitui scadența din 30 iunie cu o altă dată, a eșuat, neîntrunind decât acordul delegației belgiene.

Pe de altă parte, subliniez că sentimentul de disconfort pe care îl trăiam în legătură cu legalitatea hotărârilor adoptate de acest Consiliu trunchiat. Reprezentantul german Gerhard Schroeder a apărut teza conform căreia dezvoltarea relațiilor dintre parteneri era posibilă doar prin concesii reciproce echilibrate. („gleichgewichtete Entwicklung“). S-a hotărât deci, ca Franța să fie rechemată să se alăture celorlalți la masa tratativelor.

Ceea ce transpărea puțin câte puțin din intențiile franceze, conducea la concluzia că termenul de 1 ianuarie 1966 era pentru Franța o veritabilă piatră de încercare. De altfel, în temeiul Tratatului de la data respectivă, principiul votului majoritar devenea aplicabil pentru hotărârile din varii domenii, inclusiv politica comercială și agricolă. Această glisare spre „supranaționalism“ era contrar filosofiei europene a Generalului de Gaulle. De atunci, preocuparea „celor cinci“ de a rezolva chestiunile economice și financiare, și-a schimbat centrul de greutate: obiectivul a devenit salvaguardarea integrității Tratatului.

Interludiu transoceanic

Cel de-al treilea trimestru al anului respectiv nu era propice pentru soluții precipitate. În primul rând, era vacanță. În Franța se apropiau alegerile prezidențiale. Pe 12 septembrie de Gaulle anunța că Franța urma să se retragă din NATO în 1969. În Belgia, Pierre Harmel forma un nou Guvern, după „criza de 74 de ore“. Vacanța de două luni era răgazul necesar și binevenit nu doar pentru reflecții, dar și pentru călătorii.

În intervalul 10-22 septembrie, am însoțit cuplul Mare-Ducal într-o vizită memorabilă în Brazilia. Cu acest prilej mi s-au dezvăluit Rio, Brasilia (aflată pe jumătate în șantier), Sao Paulo, Belo Horizonte, Sabarà (sediul al Belgo Mineira, filială a ARBED); am petrecut un minunat sfârșit de săptămână pe o enormă „fazenda“ în Mato Grosso și am putut admira grozavele cascade Foz d'Iguassu, Curitiba și Paranagua. Pretutindeni, am fost întâmpinați cu entuziasm și mult respect. La Rio de Janeiro, Marele-Duce a inaugurat o școală primară, numită Luxemburg. Convorbirile cu Președintele Castello Branco (dictator moderat) și cu guvernatorii diverselor provincii, recepția oferită la Brasilia de către Parlament au reprezentat tot atâtea ocazii de evocare a contribuției tehnice și financiare a siderurgiei noastre la dezvoltarea industriei grele braziliene. Simțeam că entuziasmul primirii, ca și atenția cu care erau înconjuțați șeful statului și delegația luxemburgheză, erau stimulate și de calitatea noastră de membru plin al Comunităților Europene. Eram de-a dreptul impresionat de prestigiul de care Comunitatea se bucura aici, la mai bine de zece mii de kilometri de sediul său, precum și de speranțele pe care le suscita pentru mai buna echilibrare a relațiilor externe ale Braziliei (focalizate în principal asupra Statelor Unite ale Americii). Bineînțeles, nu am evocat nici o clipă complicatele noastre „frecușuri“ comunitare. Mi-am dat seama că respectul cu care era creditată organizația europeană era direct proporțional cu distanța care îl despărțea pe observator de punctul său de interes.

În timpul vizitei, împreună cu Ministrul de Externe am semnat un tratat de eliminare a dublei impuneri din relațiile financiare bilaterale.

De la Rio, alături de Marele-Duce și Marea-Ducesă, m-am deplasat direct la New-York unde, răspunzând invitației la teatru lansată de Ambasadorul nostru Pierre Wurth, am petrecut extrem de agreabil prima seară.

A doua zi am fost primit la Departamentul de Stat, unde am conferit mai bine de cincizeci de minute cu Secretarul de Stat, Dean Rusk. Întrevederea ne-a permis să trecem în revistă numeroasele conflicte și probleme internaționale. Secretarul de Stat era foarte deschis și direct, lăsându-se tentat chiar de confidențe – asupra politicii din Vietnam, asupra tulburărilor din sânul NATO și ONU, asupra perspectivei de admitere a Chinei în rândul Națiunilor Unite. Evident, mi s-a cerut părerea despre criza prin care trecea Comunitatea Europeană; iar eu, am exprimat optimism moderat.

Motivul principal al vizitei în SUA era participarea, în calitate de Guvernator pentru Luxemburg, la Adunarea anuală a Fondului Monetar Internațional și Băncii Mondiale. Reforma sistemului de lichidități internaționale se afla în plină dezbatere și se pusese deja problema creării unei unități monetare internaționale de cont – premoniție a viitoarelor DTS (Drepturi de Tragere Speciale asupra FMI). Ministrul francez de Finanțe, Valéry Giscard d'Estaing și Secretarul Trezoreriei americane, Fowler, reușiseră să convină asupra unei formule de continuare a lucrărilor consacrate reformei sistemului.

La 30 septembrie, Camera belgiană de Comerț din New-York a oferit un dejun în onoarea mea, la care a invitat 250 de participanți. Președintele Coomans m-a rugat să fac o expunere asupra poziției și rolului Marelui-Ducat în Piața Comună. Cu siguranță se aștepta și la o declarație despre recenta criză europeană. Spiritului în care Luxemburgul aborda întregă această efervescentă, i-am dat următoarea descriere: „propriul nostru trecut ne învață că orice uniune economică trece prin perioade de relaxare, de dezinteres, de neînțelegeri... Însă știm, totodată, că în asemenea situații trebuie să ne ancorăm în progresul realizat, să consolidăm acumulările și să ne orientăm ferm asupra angajamentelor solemne adoptate, apărând substanța tratatelor încheiate. Trebuie să perseverăm“. S-ar fi putut spune că dezvoltam formula atât de laconică a lui William James: „întâi trebuie continuat, după aceea început“. Am adăugat că eșecul Pieței Comune ar fi dezastruos nu numai pentru țările membre ale CEE, ci și pentru economia mondială; o asemenea neîmplinire ar fi contravenit evoluției istorice spre colaborare universală în interesul ameliorării condiției umane.

Partenerii se studiază reciproc

În timpul vizitei mele în Brazilia, Paul Henri Spaak reluase contactele pentru găsirea unui aranjament susceptibil de a fi propus Franței. Spaak era de părere că mai întâi trebuia creat „un front Benelux“ și în acest scop contactase Ministerul Luxemburghez de Externe pentru un acord de principiu. Am telegrafiat la Luxemburg, că problema trebuia tratată prudent. Nu întrezăream încă perspectiva unei înțelegeri cu Joseph Luns, care în acel moment era apărătorul unei poziții extreme. Îmi era teamă de noi neînțelegeri între „cei Cinci“. Progresele privitoare la acordul de finanțare agricolă, pe care Spaak le considera prioritare, nu au împiedicat Guvernul francez să propună formule aproape incompatibile cu Tratatul, pentru salvagardarea căruia coeziunea „celor Cinci“ era absolut necesară.

La New-York am avut o întâlnire cu Primul Ministru italian Fanfani, care mi-a mărturisit că nu apreciază inițiativa lui Spaak, cu atât mai mult cu cât, într-o recentă discuție Couve de Murville reușise să îi ofere clarificări asupra dorințelor franceze.

Șederea mea la New-York s-a încheiat la 4 octombrie, zi în care Sanctitatea Sa Papa Paul al VI-lea a pronunțat, de la tribuna Națiunilor Unite, un discurs de înaltă ținută morală început cu sintagma: „Războiul, niciodată!“. După această reuniune memorabilă, ca și ceilalți șefi de guverne și eu am fost primit de Papă într-o audiență privată. Întâlnirea a fost scurtă, însă îmi amintesc cuvintele pe care mi le-a adresat Papa, cu mimica unui cunoscător al situației: „Vă urmărim lucrările“. Lucrările la care se referea erau nașterea și criza Europei unite.

Inițiativa lui Spaak a generat o seamă de frământări. După reîntoarcerea mea din SUA, René Mayer, fost Președinte al Înaltei Autorități a CECO, mi-a mărturisit punctul său de vedere despre „criza scaunului gol“: «Trebuie așteptată revenirea Franței, nicidecum grăbită o reuniune a „celor Șase“».

Noutățile de la Haga aveau să-mi confirme temerile. Guvernul olandez nu se ralia propunerii lui Spaak, punând în lumină argumente „grele“.

În lipsa unui acord la nivelul Benelux, ministrul belgian mi-a propus să confere planului său anvergura unui document belgo-luxemburghez.

Pentru a-i veni în întâmpinare, am examinat cu minuțiozitate sugestia; bănuind reacțiile celorlalți am propus unele amendamente, pe care însă ministrul belgian a refuzat să le accepte. În aceste condiții, din dorința de a nu mă despărți de ceilalți patru parteneri într-un moment în care se impunea o maximă unitate de vederi, m-am retras. Pe plan intern, la puține zile după acest eveniment, Comisia de Afaceri Externe a Camerei Deputaților a aprobat întrutotul atitudinea pe care o adoptasem.

Pentru animarea dezbaterilor despre viitorul Europei, o asociație din Luxemburg l-a invitat pe Michel Debré să susțină, la 14 octombrie, o conferință despre Europa politică. În momentul respectiv, Debré nu avea funcții guvernamentale. Tezele sale despre „Europa patriilor“, independența statelor și formulele gaulliste de cooperare interguvernamentală sunt de notorietate. Debré devenise principalul atacator al formulelor supranaționale preconizate de fondatorii și militanții federaliști. În climatul comunitar din Marele-Ducat, unele din ideile sale păreau de-a dreptul „eretice“. Cei mai acerbi militanți europeni, dar și numeroși reprezentanți ai mediilor diplomatice, guvernamentale și comunitare și-au manifestat intenția de a nu lua parte la conferință. Evenimentul a atras un numerar public, dar puține notabilități. Ca vechi coleg al lui Debré – din curtoazie, dar și din curiozitate – m-am hotărât să audiez expunerea. Bine structurată pe baza unor premise, cu siguranță contestabile, conferința nu a determinat vreun incident sau vreo schimbare de dispoziție nici pentru public, nici pentru orator. Acesta s-a arătat extrem de recunoscător pentru participarea mea. Relațiile mele cu Debré au rămas întotdeauna bune, deoarece, în ciuda unor resentimente, apreciam la el înalta deontologie a unui om politic puternic angajat.

La 21 octombrie, în cursul dezbaterii de politică externă Couve de Murville a avut o intervenție în Adunarea Națională franceză. Sensul luării sale de poziție „demola“ practic viziunea colegului nostru Spaak. Couve a răsturnat ordinea priorităților lui Spaak și a solicitat reglementarea problemelor politice înaintea discutării finanțării politicii agricole; două erau subiectele politice ce trebuiau tratate în prealabil de către guvernele comunitare. Pe de o parte, în cadrul revizuirii generale a funcționării Comunității, competențele Comisiei trebuiau reduse la conținutul lor

real: înaintarea de propuneri și intervenții pentru facilitarea compromisului în cazul dezacordului dintre membrii Consiliului de Miniștri. Pe de altă parte, trebuia evitat ca deciziile adoptate în unanimitate să poată fi răsturnate printr-un vot majoritar al reprezentanților guvernelor comunitare.

Semnificativ este faptul că Ministrul francez pretindea o revizuire formală a Tratatului.

Din acel moment, datele litigiului erau iată dezvăluite.

Guvernul francez formulase unele reproșuri la adresa Comisiei și mai ales a președintelui său Hallstein, ceea ce era o mare nedreptate. După cum scria Spaak „Hallstein era imparțial și independent – calitate supremă într-un asemenea post. Devotamentul lui pentru ideea europeană era absolut. Singura eroare care i-o puteau reproșa guvernele, era că-și prezentase raportul în plenul Adunării Parlamentare, fără a fi avut acordul de principiu al guvernelor comunitare“.

Hallstein avea o înaltă apreciere pentru funcția deținută, pe care o socotea echivalentă cu președinția guvernului pe plan național. Această viziune îl determinase la o asemenea abordare a protocolului și ceremonialului, încât îi agasa fără încetare pe responsabilii guvernamentali.

Modificarea modului de adoptare a deciziilor în consiliile ministeriale, a devenit principala miză a operațiunii comunitare.

La nivelul conducerii Guvernului francez, acest nou mod de decizie constituia de fapt manifestarea voinței de a găsi o ieșire din criză. Colombo, Președintele Consiliului, a încurajat cu mult tact această tendință.

La 25 octombrie, la Bruxelles s-a desfășurat un al doilea Consiliu în cinci. Înainte de ședință, Colombo a organizat o întrevedere la care am participat împreună cu Luns. Eram de acord că acest Consiliu trebuia să ne conducă la o înțelegere cât mai largă cu putință în privința reglementărilor financiare. În acest sens, am pledat în cadrul ședinței pentru un consens rapid între „cei Cinci“, de natură să le întărească coeziunea și hotărârea.

S-a reușit realizarea unui acord suficient de larg, pentru ca delegația franceză să poată fi înfruntată.

Printr-o declarație publicată a doua zi, „cei Cinci“ și-au reafirmat fidelitatea față de textele Tratatului invitând Franța să reia negocierile în cadrul unei reuniuni extraordinare a Consiliului (în absența Comisiei). Propunerea a generat discuții despre caracterul unei asemenea reuniuni. Domeniul agricol trebuia păstrat în spațiul Tratatului. Datorită chestiunilor legate de vot și de relațiile cu Comisia, Franța insista ca reuniunea să aibă caracter interguvernamental. Absența Comisiei nu era pe placul multora; o atare întrunire nu era deloc contrară textelor Tratatului, iar desfășurarea ei ar fi fost de fapt reluarea unei mai vechi propuneri a lui Spaak.

Răspunsul pe care Parisul l-a dat două zile mai târziu nu a fost de la început negativ, Guvernul francez rezervându-și dreptul de a adopta o poziție definitivă.

La 3 noiembrie noul Premier belgian, Pierre Harmel, însoțit de Paul Henri Spaak, în continuare Ministru de Externe, au efectuat o vizită oficială în Luxemburg. În afara chestiunilor bilaterale, comunicatul dat publicității la încheierea discuțiilor s-a referit la actualitatea internațională și îndeosebi la criza europeană, în următorii termeni: „Cele două Părți (belgiană și luxemburgheză) și-au exprimat satisfacția pentru unitatea de care au dat dovadă la recenta sesiune a Consiliului de Miniștri al Comunităților Europene, afirmându-și totodată speranța că hotărârile privitoare chestiunile politice și tehnice adoptate cu această ocazie vor permite găsirea unei soluții pentru criza declanșată la 30 iunie“.

Bănuiam că Guvernul francez nu va răspunde apelului nostru înainte de alegerile prezidențiale, programate pentru luna decembrie.

La 4 noiembrie de Gaulle și-a declarat disponibilitatea pentru un nou mandat la președinția Republicii Franceze.

La 29 noiembrie, a avut loc la Bruxelles cel de-al treilea Consiliu de Miniștri „în cinci“, consacrat a ceea ce s-a numit „războiul portocalelor“. După obișnuitul dejun de lucru, Președintele Colombo a conferit cu Spaak și cu mine. Din acel moment am fost asociat îndeaproape la pregătirea reuniunii extraordinare ce urma să se desfășoare, după toate previziunile, sub președinția semestrială luxemburgheză, care debuta la 1 ianuarie.

Întrucât m-am deplasat la Paris pentru sesiunea anuală a NATO, am solicitat, ca înainte de întrunirea respectivă să fiu primit de Domnul Couve de Mourville. Întrevederea s-a produs, caracterul acesteia fiind mai degrabă de curtoazie, căci gazda – Ministrul Afacerilor Externe – s-a arătat foarte ocupată și preocupată, nedorind să-mi spună despre poziția franceză mai mult decât era deja cunoscut. Rațiunea acestei rezerve era, fără îndoială, faptul că în primul tur al scrutinului prezidențial de Gaulle nu întrunise decât 44% din sufragii, iar balotajul era iminent.

Între timp, în negocierile secrete cu Guvernul francez, Colombo propusese convocarea la Bruxelles, în ianuarie, a unei noi runde de discuții. Parisul a refuzat Bruxelles-ul, ca loc de desfășurare, deoarece orașul era identificat cu sediul Comisiei Europene. Colombo a sugerat atunci desfășurarea întâlnirii la Luxemburg alt sediu european. La început, Ministrul Schroeder a respins exigențele franceze și totodată această nouă concesie făcută Parisului, dar a sfârșit prin a-și da acceptul. Astfel, Consiliul de Miniștri a anunțat Guvernul francez că din dorința ca Parisul să poată da un răspuns oficial pozitiv apelului nostru. Consiliul s-ar putea reuni la Luxemburg, în zilele de 13 și 14 ianuarie, sub președinția luxemburgheză.

La balotajul din 12 decembrie, de Gaulle a ieșit câștigător; nu este exclus ca cele 44% din primul tur de scrutin să fi avut caracterul unui avertisment din partea Franței agricole. Iată că Parisul insista pentru accelerarea procesului de negociere.

Reuniunea de la Luxemburg

În concluzie, toată lumea era de acord „să peticească sacul rupt“. Miza conferinței nu mai era deci „divorțul“ de Tratat sau secesiunea vreunui membru comunitar, ci concesiile pe care fiecare era dispus să le facă, pe fondul menajării la maximum a susceptibilităților doctrinare și juridice ale partenerilor. Sarcina ce-mi revenea ca Președinte al reuniunii nu era deloc ușoară. Relansarea în bune condițiuni a colaborării presupunea redactarea cu mare subtilitate a textelor rezoluțiilor și mai ales derularea armonioasă a lucrărilor, astfel încât rezultatul să nu creeze nici învingători, nici învinși. Întrucât numele capitalei noastre urma să fie inevitabil legat de rezultat, mă simțeam de două ori responsabil; concetățenii mei aveau

același sentiment. Doamna Liliane Thorn-Petit s-a făcut ecoul nostru scriind în ziarul „Républicain Lorrain“ dacă „nu cumva se va vorbi într-o zi despre relansarea de la Luxemburg tot așa cum s-a vorbit despre relansarea de la Messina“. Ziarista opina că luxemburhezii erau stăpâniți de o mare preocupare și simțeau cât de important este climatul psihologic pentru atenuarea asperităților reluării dialogului. „Acum, mai mult ca oricând, reprezentantul luxemburghез putea fi un mediator onest care, datorită bunelor sale relații cu reprezentantul francez, putea avea un important rol de sprijin“.

Se ridicase întrebarea, dacă nu cumva era necesar să ne pregătim „în cinci“ – printr-o eventuală reuniune la nivel de miniștri sau de înalți funcționari – pentru confruntarea din 17 ianuarie cu partenerul francez. După cum ne-a comunicat ambasadorul nostru la Bruxelles, Spaak era îngrijorat de maniera „improvizată“ în care va fi abordată discuția. În ceea ce mă privește, nu eram deloc convins de necesitatea concertării „în cinci“. Atât prin declarații publice cât și prin informații discrete, pozițiile partenerilor fuseseră suficient elucidate și reafirmate în cursul ultimelor șase luni. Același lucru era valabil și pentru poziția Guvernului francez. În ajunul deschiderii conferinței a avut loc o întrunire, nu lipsită de alura unui complot, care a umbrat atmosfera destinsă în care trebuiau să se desfășoare discuțiile „celor Șase“. Aceeași opinie a avut-o și Președintele Hallstein (așa cum avea să-mi împărtășească în 8 ianuarie). În ochii săi, francezii erau niște „solicitanți“; ei trebuiau să fie cei care să găsească formulele compatibile cu litera și spiritul Tratatului. Hallstein era de părere că în cazul unor șanse de înțelegeri, numai eu aș fi persoana în măsură să combine fermitatea principială cu agilitatea și diplomația inerente reușitei. Președintele lăsa să se înțeleagă că ar fi de acord cu relaxarea regulilor anterioare privitoare la adoptarea hotărârilor cu unanimitate. În orice caz, nu trebuia ca hotărârile anterioare adoptate în unanimitate să poată fi modificate cu majoritate calificată. În privința destinului său personal, Președintele mi-a confirmat că nu va fi niciodată de acord să demisioneze din proprie inițiativă și de bună voie.

Reacțiile celorlalte capitale comunitare la preocupările lui Spaak mergeau în același sens. Ambasadorul Italiei a venit să mă consulte deoarece

Guvernul său fusese alertat de ministrul belgian. Schroeder avea același limbaj ca și Hallstein: „francezii sunt niște «solicitanți»“. Bonn-ul estima că trebuia respectată Declarația comună din 26 octombrie a „celor cinci“. Ambasadorul Olandei m-a informat că Joseph Luns avea în vedere formule de acord privitoare la votul majoritar, generate fără îndoială de intervenția Președintelui Hallstein – care îi sugerase să nu se limiteze doar la un rol pasiv.

Ținând cont de resentimentele din vremea ocupației, în perspectiva venirii în Luxemburg a unui membru al Guvernului german, mă vedeam obligat ca, să fac unele demersuri precaute. Astfel, l-am convocat pe Președintele Federației Înrolaților Forțat – victime ale nazismului – care aștepta răspunsul la un memorandum înaintat Guvernului de la Bonn, conținând revendicările victimelor. Promițându-i că voi vorbi cu Ministrul Schroeder și voi insista pentru un răspuns cât mai prompt, am reușit să conving Federația ca pe durata Conferinței să se abțină de la orice manifestație publică de ostilitate față de ministrul german.

Reuniunea specială extraordinară a început la 17 ianuarie, în sala de întruniri a Primăriei orașului Luxemburg, caracterizată de ziariștii francezi drept „fermecător de provincială“. Pentru prima dată după 30 iunie 1965 „cei Șase“ se reîntâlneau în formație completă. Guvernele comunitare erau reprezentate de Miniștrii lor de Externe: Maurice Couve de Murville, Joseph Luns, Gerhard Schroeder, Paul-Henri Spaak și Pierre Werner; cu toate că Guvernul Fanfani demisionase în luna decembrie, iar în noul Cabinet condus de Aldo Moro, Emilio Colombo trecuse de la Afaceri Externe la Trezorerie, el a fost cel ce a condus delegația italiană (inclusiv datorită notabilei sale prestații din ultimele șase luni). Pentru a marca respectarea procedurilor Tratatelor, mai mulți șefi de delegații au venit însoțiți de alți Miniștri sau Secretari de Stat. Astfel, Schroeder era acompaniat de Ministrul Schmücker și de Secretarul de Stat Lahr, iar Spaak îl avea alături pe Ministrul Fayat.

Inaugurând dezbaterile, m-am străduit să definesc și să precizez cât mai direct și clar posibil cele două idei principale ale demersurilor comunitare: votul majoritar și relațiile dintre Consiliu și Comisia Europeană.

Couve a prezentat o expunere laconică și elaborată care mi-a părut oarecum rigidă și descurajantă, cu toate că purtătorul poziției franceze nu mai insista asupra revizuirii Tratatului. În problema votului majoritar se impunea să ne înțelegem și să găsim un aranjament politic care să interpreteze Tratatul astfel încât să nu se aducă nici o atingere intereselor vreunui stat membru. Prima zi a fost consacrată luărilor de poziție pe cele două teme, iar dezbaterile au fost aprige. În ziua următoare am hotărât să abordăm raporturile Consiliu-Comisie. Progresele importante ne-au condus la aprobarea propunerilor franceze celor mai pertinente, îndepărându-le pe cele care aduceau atingere directă autorității Comisiei. În cursul discuțiilor s-a produs o ciocnire severă cu delegația germană pe tema calendarului foarte precis și imperativ pe care Couve îl propusese până la sfârșitul lui aprilie 1966 pentru rezolvarea problemelor presante. Schroeder considera că propunerile în dezbateri nu țineau suficient cont de prioritățile altor parteneri, fapt ce constituia mijloc de presiune. În privința votului majoritar, Colombo și Spaak s-au străduit să elaboreze soluții de compromis. Era din ce în ce mai evident că pentru a fi aduse la cunoștința Guvernelor, propunerile necesitau timp de reflecție. S-a decis astfel, „suspendarea“ ședinței și reluarea ei pe 28 ianuarie. Reprezentanții permanenți au fost invitați a se reuni în cursul săptămânii următoare pentru pregătirea viitoarei sesiuni, unanim considerată ca „decisivă“.

Ziariștii nu mai pridideau cu întrebările despre șansele de reușită ale întâlnirii programate peste 15 zile; colegii mei au făcut declarații rezervate și prudente, chiar ușor pesimiste. În ceea ce mă privește mi-am exprimat convingerea că realizarea unei înțelegeri era nu numai dorită, dar și posibilă.

Poziția deputatului gaullist Lipkowski, exprimată la Colocviul organizat la 20 ianuarie la Strasbourg sub egida Consiliului comunitar de Miniștri și Adunării Parlamentare avea să confirme optimismul meu moderat. Această intervenție mi-a dat ocazia ca, în calitatea mea de purtător de cuvânt al Consiliului, să reacționez fiind ferm asupra principiilor și să expun obiectiv faptele și tezele în discuție.

Continuitatea ultimelor două sesiuni riscuiau a fi perturbate de un obstacol neașteptat; criza politică din Italia nu fusese pe deplin resorbită, ceea

ce a făcut ca la 24 ianuarie Guvernul italian să ceară reportarea reuniunii comunitare programată pentru 28/29 ale lunii. Cu sprijinul Guvernelor belgian și olandez am reușit să obținem retragerea solicitării.

În ajunul sesiunii, speranțele unei reușite definitive erau într-atât de modeste încât nici unul dintre participanți nu excludea eventualitatea unei a treia sesiuni.

Într-adevăr, discuțiile din cele două zile au fost pline de tensiuni și de numeroase răsturnări. Voința de a ajunge la un rezultat, provoca o efervescență extraordinară în luările de cuvânt. Cu deosebire, în subiectul „cuadraturii cercului“ – adică limitarea votului majoritar fără modificarea Tratatului – discuțiile au scos la iveală formule subtile și nuanțate, astfel că în anumite momente aveam mari dificultăți chiar în identificarea textelor în dezbateri.

În prima zi, discuțiile asupra acestui punct au avut la bază un document prezentat de Gerhard Schroeder. Sosit mai devreme, ministrul german s-a sfătuit îndelung cu mine asupra modului de amorsare a discuției. Propunerea a fost făcută în temeiul unui document așa-zis „luxemburghez“, în consonanță cu principiile și propriile idei ale lui Schroeder (de altfel destul de apropiate de propunerea lui Spaak din 18 ianuarie). Pe de altă parte, reprezentanții permanenți ai statelor comunitare avuseseră grijă să înlăture majoritatea obstacolelor din calea „celor zece porunci“, aplicabile relațiilor dintre Consiliu și Comisie. Prima reuniune s-a încheiat pe un ton optimist însă, paradoxal, climatul s-a deteriorat din nou în timpul dineului pe care l-am oferit Miniștrilor de Externe. Propunerile verbale pe care Couve de Murville le exprimase în sala de ședințe nu semănau deloc cu textul scris pe care ni l-a supus atenției la desert. În privința votului majoritar, Couve sugera două formule de declarații de intenții: una pentru șase guverne comunitare, alta doar pentru delegația franceză. Procesul declarațiilor unilaterale era astfel angajat, dar într-o formă considerată încă inacceptabilă.

Am căzut de acord să consacram prima parte a zilei următoare dezbaterei unui subiect aflat în asentimentul tuturor: codul relațiilor Consiliu-Comisie. Din cele zece propuneri franceze, șapte au fost până la urmă reținute. În legătură cu protocolul „de acreditare“ a misiunilor diplomatice

ale statelor terțe s-a hotărât ca scrisorile de acreditare să fie înmânate concomitent. Președintelui Consiliului și Președintelui Comisiei, amândoi prezenți la aceeași ceremonie. Conform articolului 162 din Tratat s-a evocat din nou că, de comun acord, Consiliul și Comisia își vor pune la punct modalitățile de colaborare.

Din punct de vedere protocolar, regulile vestimentare au fost simplificate și s-a renunțat la covorul roșu.

În a doua parte a zilei am abordat spinoasele probleme ale votului majoritar, având pe masă șapte-opt propuneri de text. Pe toată durata după amiezii, s-au organizat contacte bilaterale, iar comunicările în ambele sensuri au fost în flux aproape continuu. Dacă „cei Cinci“ erau de acord să recunoască că hotărârile nu pot fi adoptate cu ușurință, deoarece exista riscul atingerii intereselor vitale ale unuia sau altuia dintre statele membre, aceștia nu acceptau sub nici o formă ca dispozițiile Tratatului să fie puse în cauză. Formula expresă franceză, care invita ca în situațiile similare celei evocate, negocierile să fie continuate până la realizarea unanimității era, iată, inacceptabilă.

Spaak a fost extrem de activ, susținut de înțelepciunea echilibrată a lui Colombo. Până la urmă, constatând imposibilitatea de a ajunge la un acord absolut asupra acestui punct am acceptat ideea lui Spaak și Luns. Era vorba despre constatarea divergențelor de vederi între „cei Cinci“ și Franța, sub forma unei declarații redactată de o asemenea manieră încât să nu împiedice reluarea ulterioară a lucrărilor Comunității. Acordul final nu s-a realizat decât târziu în noapte, la orele unu și patruzeci și cinci de minute.

În legătură cu faimosul calendar, Couve a acceptat până la urmă atenuarea rigorii imperative, cu sublinierea priorității ce revenea politicii agricole și finanțării sale. Schroeder a avut satisfacția de a-și fi putut convinge colegii să continue consecvent pregătirea „Rundeii Kennedy“. Alături de aceste subiecte au fost evocate și alte urgențe: votarea bugetelor Comunităților, fuziunea Executivelor și punerea lor în aplicare. Nu îndrăzneam să purcedem la aprofundarea ultimei chestiuni, deoarece eram conștienți că vor apărea noi controverse, legate de această dată de rotația Președinției Comisiei.

În cele ce urmează voi reaminti textul cunoscut sub numele de „compromisul de la Luxemburg“, care de fapt nu este decât un acord asupra unui dezacord:

1. La propunerea Comisiei, în ipoteza unor hotărâri susceptibile de adoptat cu majoritate, dacă interese foarte importante ale unuia sau mai multor parteneri sunt în joc, membrii Consiliului vor căuta ca într-un interval rezonabil să ajungă la soluții acceptabile pentru toți partenerii, cu respectarea intereselor lor reciproce intereselor comunitare.
2. În privința paragrafului precedent, delegația franceză este de părere că, dacă va fi vorba de interese foarte importante, discuția trebuie continuată până la obținerea unui acord unanim.
3. Cele șase delegații constată persistența unei divergențe asupra a ceea ce va trebui făcut în cazul în care concilierea nu va reuși în întregime.
4. Cu toate acestea, cele șase delegații estimează că o asemenea divergență nu va împiedica reluarea lucrărilor Comunității conform procedurii normale.

În fața unei asistențe alcătuită din mai bine de 200 de jurnaliști am deschis conferința de presă afirmând: „corabia Comunității, zdruncinată de atâtea furtuni, a ajuns cu bine în port“.

Oboseala începuse să ne marcheze, însă aveam sentimentul ușurării. Un obstacol dificil fusese îndepărtat din calea construcției europene. A fost o adevărată re-naștere a Comunității. La ieșirea din Primăria luxemburgheză, Joseph Luns a declarat că „nu existau nici învingători, nici învinși“, apreciere reluată rapid și cu satisfacție de întreaga presă franceză. Ministrul olandez – considerat printre „duri“ negocierilor din faza critică – era cu atât mai credibil în afirmațiile făcute. Aceasta cu atât mai mult cu cât, în timpul unei vizite la Londra, lăsase să se înțeleagă că „și fără Franța Comunitatea și-ar putea continua parcursul“.

Pentru mine și colaboratorii mei, reușita „regăsirii“ luxemburgheze a reprezentat o mare satisfacție.

În ceea ce mă privește, gândeam că în exercitarea Președinției trebuia procedat, înainte de toate, la crearea climatului de negociere care să asigure menajarea sensibilităților celor mai adânci ale partenerilor. Înțelegerea dintre parteneri nu trebuia descurajată de subtilități de limbaj, care în ultimă instanță ar fi putut să camufleze chiar un dezacord fundamental persistent. Eu am formulat propuneri care să nu mă situeze nici în tabăra „durilor“, nici în tabăra celor prea flexibili. În calitatea mea de Președinte al Conferinței nu am prezentat expres contribuțiile la textele care circulau și emanau de la delegația luxemburgheză; dar mă bazam pe eforturile colegilor pentru susținerea sau abandonarea pozițiilor ce întruneau unanimitatea „celor cinci“. În mod real, toți au contribuit la rezultatul final prin duo-uri succesive: Schroeder-Luns, Colombo-Spaak, Spaak-Luns.

La sfârșitul reuniunii participanții m-au aplaudat la scenă deschisă, iar eu am transmis din tot sufletul aceste aprecieri colaboratorilor mei: neobositul și promptul Albert Borschette, Reprezentant permanent, Secretarul general Christian Calmes, care m-a asistat cu eficacitate având în permanență ochiul și urechea ațintite asupra mișcărilor cele mai diverse dinăuntrul și din afara sălii de reuniune.

Colegul meu luxemburghez, Ministrul Antoine Krier, venit după nou-tăți, m-a condus la ieșirea târzie din sala de reuniuni spunându-mi: „Iată-vă acum solid angajat pe urmele lui Joseph Bech“.

În acest fel Luxemburgul își găsea confirmarea și justificarea reputației de sediu european dar și a vocației de „tărâm al concilierii“.

Dacă esențialul obiectivelor acestei conferinței – reîntoarcerea Franței la masa negocierilor – fusese atins, dacă integritatea juridică a Tratatului de la Roma a rămasese intactă, este indubitabil că dezvoltarea armonioasă și aprofundarea integrării au fost totuși frânate pe termen lung. Nu însă și imediat. Vom constata că în decursul anului 1966, s-a realizat un anumit salt înainte poate și datorită traumatismelor pe care le provocase criza europeană. Mai târziu, invocarea expresă sau tacită a „compromisului de la Luxemburg“ avea să intre în limbajul politic curent și să se producă pentru nenumărate decizii al căror caracter foarte important – în sensul conferit de reuniunea de la Luxemburg – nu era evident. Semnalez, de asemenea, că toate propunerile privitoare la întărirea acțiunii

comunitare de după 1970 aveau tendința fie de a ocoli, fie de a exclude din practică veto-ul „compromisului de la Luxemburg“. Până la urmă, Actul European din decembrie 1985 – fără a menționa expres Declarația din 29 ianuarie 1966 – a modificat unele texte care actualmente permit adoptarea, cu majoritate calificată, a hotărârilor specifice privind realizarea pieței unice, (prin facilitarea apropierei legislațiilor); constituie excepție doar hotărârile din domeniul fiscal, supuse votului unanim.

Președintele Hallstein m-a felicitat pentru soluționarea pozitivă a crizei. De fapt chiar el avea să fie victimă a crizei. Prezentată abil ca rotație la președinție, îndepărtarea sa s-a produs în 1967 cu prilejul instalării Comisiei fuzionate. La 22 martie 1966, Guvernul german prezentase din nou candidatura Domnului Hallstein. Ministrul de Externe al Belgiei, Pierre Harmel, a lansat propunerea ca toți membrii Comisiei să rămână în funcție până la 30 iunie 1967. La început, sugestia a fost puțin apreciată, însă ulterior s-a dovedit rațională: trebuia evitat ca schimbarea titularilor să capate aerul unei consecințe directe a antecedentelor și crizei europene.

La 21 februarie 1966, Generalul de Gaulle ne-a rezervat o altă surpriză anunțând că Franța, se va retrage din organizația integrată – NATO, rămânând totuși membră a Pactului Atlantic,

După criză, accelerarea

La 28 februarie, am condus primul Consiliu de Miniștri post-criză. Toți eram conștienți că trebuia să restabilim climatul de încredere necesar abordării, cu disponibilitatea necesară, diferitelor dosare în suspensie.

Unul dintre efectele programului de urgență pe care Franța îl prezentase în reuniunea din Luxemburg a fost escaladarea propunerilor de accelerare a proiectelor considerate prioritare. Această mobilizare avea să se arate însă foarte fecundă.

În preziua Consiliului am conferit cu Joseph Bech și J.-P. Buchler. Bech ne-a sfătuit să stăruim pe lângă de Gaulle și Spaak în legătură cu politica agricolă, adăugând remarca făcută de Cancelarul Adenauer: „în ochii mei de Gaulle este un bun european“.

Acest prim Consiliu putea fi mai degrabă o întâlnire menită a lua „pulsul“ dorinței de cooperare. Pe ordinea de zi figura, bineînțeles finanțarea politicii agricole comune. Per total au fost puține progrese, însă s-a constatat voința evidentă de a nu abandona dezbaterea, ceea ce nu le-a împiedicat să fie destul de confuze. În umbră se aflau dezideratele altor delegații decât cea franceză. Hallstein mi-a explicat că germanii doreau realizarea reglementărilor financiare și negocierilor pentru GATT; primul dosar avea doar o prioritate nominală.

De atunci nu mi s-a mai părut surprinzător că eforturile mele pentru a ajunge la un acord privitor la reglementarea financiară se loveau de reticențe. Couve de Murville detectase, la rândul său, aceeași cauză. La 1 martie, cea de-a doua zi a întâlnirii, acesta a făcut o declarație încurajatoare cu privire la negocierile GATT. La dejunul pe care l-am luat la Spaak, Couve ne-a prezentat viziunea franceză (destul de atrăgătoare) legată de rotația la președinția și vice-președinția Comisiei, ceea ce echivala cu un soi de „prezidiu“.

Pe 21 martie, discutarea reglementărilor financiare a continuat anevoios și brutal, deoarece funcționarii europeni erau în grevă. La cererea lor, am primit o delegație care mi-a prezentat doleanțele greviștilor. Iată încă o inovație în obligațiile Președintelui Consiliului!

Consiliul din 4 aprilie a fost consacrat „Rundeii Kennedy“; se făcuseră o seamă de progrese cu privire la mandatul delegației Comunității. În ședința din ziua următoare lucrurile au început să se miște, fără îndoială ca urmare a alternanței priorităților. În ajunul întrunirii, a apărut o dificultate majoră datorată unei probleme financiare, mai precis de ordin tehnic – calendarul introducerii brutului și netului – distincție cu importante consecințe financiare. Până la urmă s-a ajuns la un acord în privința metodei aplicabile: li s-a dat satisfacție italienilor, prin adoptarea unui compromis relativ la aplicarea ulterioară a acestor reglementări asupra uleiului de măsline, fructelor și legumelor.

Eforturile mele de a pune lucrurile în mișcare au fost bine apreciate.

După un trimestru de activități istovitoare, puteam deci să-mi iau o mică vacanță de Paște.

Ultima mea întâlnire cu Konrad Adenauer

Mă aflu pentru o scurtă ședere la Cadenabbia, pe malul lacului Cômolo. Ducându-mă la masa ce avea loc în biserica satului (așezată fermecător pe panta unei coline), l-am văzut la doi pași de mine pe Cancelarul Konrad Adenauer împreună cu fiul său Paul; acestor oaspeți de seamă le fuseseră rezervate locuri în primul rând. Revenit la hotel, recepționarul mi-a spus că un operator de film mă recunoscuse la biserică – chiar dacă mă așezasem într-un loc extrem de retras – iar Cancelarul Adenauer s-a interesat de prezența mea. Acest fapt m-a determinat să îi trimit un mesaj de salut la Villa Collina. În după-amiaza celei de a doua zile m-a invitat cu soția, să bem ceaiul împreună, la reședința sa.

Foarte decontractat, Cancelarul ne-a primit prietenos, supunându-ne de îndată unei veritabile încercări. Portretul lui Adenauer, pe care celebrul pictor Kokoschka tocmai îl realizase pentru Bundestag-ul de la Bonn, era expus într-un salon.

Kokoschka nu era un portretist academic: pe fondul unor tonuri agitate de albastru, se profila chipul bătrânului Cancelar, luminat de priviri străpungătoare.

Ne-am așezat în fața tabloului și, dintr-o dată, gazda m-a întrebat: „Domnule Werner, ce părere aveți despre acest tablou?”

Luat pe neașteptate, tonul întrebării mă făcea să bănuiesc că realizarea picturală nu ar fi fost tocmai pe gustul interlocutorului meu.

Trebuia să răspund și totodată să fac dovada că știu să apreciez măiestria unui artist ilustru.

Cum nu mă puteam desprinde de expresia ochilor săi ce reflectau o stare de spirit amuzată și totodată scrutătoare – i-am răspuns: „Găsesc că pictorul a știut să redea în mod fericit ceea ce ochii dumneavoastră au atât de fascinant, surprinzând multiplele fațete ale privirii pe care o așterneți asupra lumii și oamenilor”.

Paul a invitat-o pe soția mea să viziteze vila și parcul. În fața cânilor de ceai aburinde, am avut privilegiul unei conversații de nouăzeci de minute, în tete-a-tete cu marele om de Stat. Adenauer era îngrijorat și

preocupat de starea lumii și a Europei. După ultimele evenimente și îndeosebi după ieșirea Franței din NATO, Europa nu îi mai părea atât de ușor de apărat. Pentru a-și clarifica viziunea globală, aștepta reîntoarcerea lui de Gaulle aflat în vizită la Moscova. Împreună, am evocat îndelung Comunitatea Europeană și în special primele reuniuni ale șefilor de stat și de guvern. Adenauer continua să aibă resentimente față de Joseph Luns în legătură cu opoziția acestuia față de „Planul Fouchet“ de cooperare politică și cu atitudinea sa la primul *sommet* de la Paris. Politica internă germană nu a fost deloc adusă în discuție.

Cu un an înainte de trecerea în neființă, Adenauer mi se părea în formă. După vizită, ne-a condus până la baza colinei; trecând prin fața unei piste de „boccia“ (echivalentul francezului pétanque) mi-a mărturisit că practica, împreună cu oamenii din sat, acest fascinant joc cu bile.

La începutul lui ianuarie 1966, Adenauer a sărbătorit de 90 de ani; ascuțimea spiritului său era încă extraordinară.

La câțeva vreme, mai precis la 25 aprilie 1967, am asistat la funeraliile sale – o grandioasă ceremonie găzduită de Catedrala din Köln – urmată de îmbarcarea rămășițelor pământeste ale defunctului pe o vedetă a marinei germane în direcția Rhöndolf, unde avea să-și găsească odihna veșnică.

La funeralii au luat parte numeroși șefi de stat și de guvern, delegații ministeriale, prieteni ai celui dispărut. Printre aceștia se număra și Joseph Bech ale cărui legături cu Adenauer fuseseră cu atât mai autentice cu cât împărtășiseră același realism și aceeași viziune umanistă asupra lumii.

Dejunul de la Palatul Schaumburg i-a reunit pe: Generalul de Gaulle, Președintele Lyndon Johnson, Președintele Lübcke, Cancelarul Kiesinger, Primii-Miniștri Moro și Van den Boeynants, alături de Miniștrii de Externe și reprezentanți ai Parlamentelor.

În cursul unei discuții, Premierul Moro mi-a confirmat că marcarea celei de-a 10-a aniversări a Tratatului de la Roma va avea loc în capitala italiană pe 29 mai, sub forma unei reuniuni a șefilor de stat și de guvern. Cu privire la perspectivele acestei întâlniri am avut un schimb de păreri cu Generalul de Gaulle; foarte degajat mi-a spus în final: „Ne revedem la Roma, orice dată îmi este perfect convenabilă“.

Iată un fapt divers: într-un dialog cu Cancelarul Kiesinger, am aflat că numele dinainte de căsătorie al soției sale era „Luxemburger“, nume pe cât de curios pe atât de rar.

Cu aceeași ocazie, m-am întâlnit cu Jean Monnet. Viziunea sa asupra progreselor Europei, viza la vremea respectivă prioritatea unui acord „fără rezerve“, pentru aderarea Marii Britanii la Comunitate.

Într-adevăr, printr-o seamă de întâlniri bilaterale, Guvernul Wilson căuta la acea vreme să-și facă o idee despre condițiile în care ar fi fost posibilă deblocarea cererii Marii Britanii de a adera la Comunitate. Observația lui Monnet însemna de fapt că Marea Britanie ar face bine să reconsidere cele cinci condiții de aderare pe care fostul Ministru Gaitskaell, le formulase în solicitarea inițială.

Să revenim acum la corvoada europeană pe care aveau să mi-o rezerve în ultimele luni ale președinției.

Reglementarea financiară a chestiunii agricole

Primul Consiliu de Miniștri după vacanța pascală a fost convocat pentru zilele de 4 și 5 mai. Punctul inaugural al ordinii de zi a fost evident reglementarea financiară a chestiunii agricole. Conștient de diversele sensibilități și încrezător în elanul constructiv declanșat de „regăsirea“ europeană, am propus stabilirea datei de 1 iulie 1968 ca moment al liberalizării nu numai a piețelor agricole, dar și a celor industriale. Se înregistraseră progrese în soluționarea unei probleme stringente care ar fi putut bloca relaxarea vamală urmărită de „Runda Kennedy“ – regimul cerealier comunitar. S-a vorbit, de asemenea, despre președinția viitoarei Comisii unice, francezii continuând să insiste asupra aplicării rotației, convenită în principiu.

Consiliul și-a reluat lucrările la 9 mai. Comisia, reprezentată de Vice-Președintele Marjolin (Hallstein era suferind) a înaintat o propunere de ansamblu, întemeiată în mare parte pe compromisul sugerat la ultima sesiune.

A început o negociere foarte strânsă, care s-a prelungit pe toată durata zilelor de 9 și 10 mai, (de fapt până în zorii zilei de 11). A fost unul dintre cele mai celebre „maratonuri“ nocturne din Bruxelles!

În ultima fază a discuțiilor, tonul s-a „încălzit“ mai ales între delegațiile italiană și germană. Italienii, prin vocea lui Fanfani, revendicau o alimentare mai susținută a FEOGA, secțiunea „Orientare“, pentru a putea justifica mai bine în fața opiniei lor publice eventualele creșteri de preț de după aplicarea reglementărilor comunitare. Avându-l ca purtător de cuvânt pe Ministrul Schmücker, germanii considerau că atinseseră deja limita absolută a concesiilor financiare care le puteau face. Negocierea s-a împotmolit în argumentații, întoarse pe toate fețele de parteneri.

La orele unu și patruzeci și cinci de minute noaptea, am decretat suspendarea ședinței, retregându-mă pentru reflecție și contacte individuale cu mai multe delegații, între care cea belgiană și olandeză. Eram hotărât să ajung la un compromis final pe care, pe cât posibil, Couve de Murville a consimțit și astfel nu mai vedeam vreo altă problemă insolubilă. Seriozitatea propunerii de compromis trebuia întărită printr-o concertare la nivelul Benelux. Datorită unei concesiuni făcute germanilor, în legătură cu suma globală a contribuțiilor lor și sporirea intervențiilor FEOGA, s-a putut obține temeiul pentru discuția finală echilibrată. Mie îmi revenea sarcina să-l determin pe Fanfani să accepte „compromisul Benelux“. Între timp, acesta telefonase pentru instrucțiuni la Roma. Îmi reamintesc și acum dilema fundamentală a prietenului meu Amintore Fanfani, prins între două fronturi: pe de-o parte, vehementele reproșuri interne și profunda nemulțumire a consumatorilor italieni, pe de altă parte responsabilitatea unei „căderi“ în cooperarea comunitară. Din devotament față de ideea europeană, Fanfani a sfârșit prin a accepta propunerea; l-am dat adesea ca exemplu în acest sens.

Cele mai marcante realizări ale acestei „tranzacții“ globale au fost următoarele:

1. Piața agricolă comună – ca și cea industrială – vor fi perfectate la data de 1 iulie 1968, adică cu un an și jumătate înainte față de termenul 1 ianuarie 1970 prevăzut prin Tratat. La această dată, toate drepturile vamale interne vor fi suprimate și se va trece la

aplicarea tarifului exterior comun. Era trasată, totodată, calea negocierilor pentru GATT.

2. Până la termenul respectiv vor fi organizate piețele diferitelor produse. Secțiunii „Orientare“ a FEOGA îi era atribuită suma de 285 milioane unități de cont.
3. FEOGA va fi finanțată prin contribuțiile statelor membre conform unei grile de repartizare, în legătură cu care discuțiile au relevat prealabile inconsistente.

Jean Monnet aprecia că acordul realizat era semnul unui irezistibil impuls de progres. În opinia sa „Acest acord este un acord comunitar. El nu a fost posibil decât grație metodelor și instituțiilor europene inițiate în 1950, odată cu «Planul Schumann». Realizările ar fi fost imposibil de obținut prin metodele diplomatice tradiționale. Nici una dintre țările participante n-ar fi putut avea o viziune de ansamblu asupra problemelor de rezolvat și intereselor fiecărui partener. Doar instituțiile comune «celor Șase» – Comisia Europeană, Consiliul de Miniștri – au fost în măsură să aibă această viziune de ansamblu, să dezbată și să ajungă la o decizie integratoare a intereselor tuturor în slujba binelui comun“ (declarație publicată în ziarul *“Le Monde”* din 13 mai 1966).

Metoda schumaniană se impusese. Președinția luxemburgheză nu conținea să primească elogii. Ministrul Harmel, Couve de Murville, Edgar Faure, Schmücker mi-au evidențiat perseverența, răbdarea și disponibilitatea activă pentru realizarea înțelegerii. În fața presei, Schmücker a subliniat ineditul prin care Președintele ajunsese la compromisul final. În tratativele la nivelul reprezentanților permanenți, competența și prestigiul lui Borschette au făcut, o dată în plus, minuni.

Adunarea Parlamentară de la Strasbourg, în fața căreia Vice-Președintele Marjolin și-a prezentat raportul la 11 mai, a apreciat rezultatul negocierilor, evidențind elogios eforturile Președinției luxemburgheze. Marjolin subliniasă cu deosebire colaborarea armonioasă dintre Adunarea Parlamentară și Comisie.

La finele semestrului, puteam face, iată, un bilanț foarte pozitiv al Președinției luxemburgheze. Progresele din domeniul piețelor agricole

se înscriau pe linia de conduită trasată de negocierile „Rundeii Kennedy“. Mandatul Comisiei pentru aceste negocieri a fost definitivat la 14 iunie. Politica agricolă comună se insera în politica comună de comerț exterior; delicatele probleme financiare își găsiseră, pentru mai mulți ani, rezolvarea.

Colaborarea dintre toți partenerii se restabilise într-un climat de negociere puternic însănătoșit. Comunitatea putea ținti spre noi orizonturi; nici chiar ambiguitatea așa-zisului „compromis de la Luxemburg“ nu i-a putut înfrâna elanul.

Pe planul integrării economice, programul până în iulie 1968 fusese trasat.

La 28 iunie prezentând Raportul Consiliului în plenul Parlamentului European am primit din nou felicitări din partea multora, între care domnii Pleven, Poher și Marjolin.

În cei trei ani ce au urmat acordurilor din mai 1966, punerea în aplicare a programelor de integrare economică nu a prilejuit mari frământări, cu toate că stabilirea prețurilor agricole și măsurile din regulamentele aferente au suscitât destule controverse.

Armonizare fiscală

La finele deceniului respectiv, armonizarea financiară se înscria, încetul cu încetul, în preocupările conducătorilor. Comisia s-a angajat hotărât pe calea armonizării impozitelor asupra cifrei de afaceri, recomandând ca toate statele membre să adopte sistemul taxei pe valoarea adăugată, cu ale sale efecte economice mai „transparente“. Operațiunea n-a fost deloc ușoară, cu atât mai mult cu cât transformarea legislativă coincidea cu un puseu inflaționist. Cunoscând virtuțile economice ale acestui sistem, am reușit ca să-l implementez în Luxemburg încă din 1970.

S-au formulat propuneri pentru armonizarea altor dispoziții fiscale; erau avute în special în vedere cele cu influență asupra circulației și acumulării de capitaluri – între care drepturile de participare, prelevările la sursă asupra dividendelor și dobânzilor, regimul de impozitare aplicabil societăților în participațiune. Am relatat altundeva despre modul în care

au decurs aceste discuții, declanșate în 1967/'68 de Michel Debré, (la vremea respectivă Ministru de Finanțe al Republicii Franceze). A trebuit să tratăm cu rezervă unele teze, întrucât aplicarea lor ar fi afectat interesele pieței financiare în plină expansiune din Luxemburg.

Spre sfârșitul lui 1967 au izbucnit primele „seisme“ în sistemul de plăți internaționale, aflat sub jurisdicția Fondului Monetar Internațional creat în 1945 la Bretton Woods. În 18/19 noiembrie 1967, lira sterlină a fost devalorizată cu 14,3%. A apărut din ce în ce mai acut preocuparea pentru coeziunea monetară a „celor Șase“ și în general pentru ordinea monetară internațională. (Acestui aspect îi este consacrat un subcapitol special).

Limite ale cooperării politice

Criza europeană din 1965/1966 făcuse ca tentativele de întărire a cooperării politicii pure să treacă pe un plan secundar. După eșecul lucrărilor „Comitetului Fouchet“, Cancelarul Erhard încercase să determine o revenire asupra acestei teme.

După criza „scaunului gol“ nu au existat circumstanțe care să stimuleze dezbateră în legătură cu politica externă comunitară.

Inițiativele Președintelui de Gaulle din acest domeniu (foarte preocupant pentru General) erau aproape incompatibile cu viziunile majorității partenerilor. Pentru a ieși din comandamentul integrat al NATO, Generalul trebuia să lupte de unul singur. Bazele din Franța, urmau a fi transferate în mare parte în Benelux, consolidând astfel legăturile țărilor respective cu partenerul american. Pentru propria apărare, Germania era prea dependentă de aliatul transatlantic, pentru a-l aproba pe de Gaulle în luările de poziție față de intervențiile din Vietnam și de relațiile privilegiate cu Moscova. Sub acest din urmă aspect, intervenția din 1968 a URSS (și a „sateliților“ săi) pentru zdrobirea „Primăverii de la Praga“ a produs o schimbare: Președintele și-a îndreptat din nou atenția asupra Europei. Totodată, apăruse o mai mare înțelegere și deschidere față de candidatura Marii Britanii, țară ce nu încetase nici o clipă să bată discret la ușa Comunității.

La 7 martie 1967, Primul Ministru Harold Wilson și Ministrul de Externe George Brown, au efectuat o vizită în Luxemburg – prima vizită în țara noastră a unui Premier britanic în funcție.

Datorită dificultăților recente, toată lumea se întreba dacă funcționarea generală a instituțiilor comunitare, nu va fi considerabil îngreunată de aderarea unor noi membri. Guvernul Majestății Sale nu era încă ferm decis să abordeze și să purceadă la negocieri riscante. Colegii britanici ne-au consultat și în cursul întrevederilor am remarcat un progres în atitudinea britanică față de aplicarea politicii agricole comune. Ei admiteau ca prevederile agricole să fie vărsate într-un „buzunar“ comun, dar se preocupau deja (!) de ceea ce vor obține în schimb. Când evocam subiectele celor mai delicate ale viitoarelor negocieri, primeam cu regularitate același răspuns: „What is good for you, will be good for us“ („Ceea ce este bun pentru dumneavoastră va fi bun și pentru noi“). Am îndrăznit chiar să evoc problema lirei sterline și a unei uniuni monetare. Același răspuns.

Vizita oaspeților – în cadrul căreia englezii doreau să aducă vântul în pânzele propriei bănci – s-a desfășurat astfel în deplină armonie. La dîneul oferit de Ambasadorul Marii Britanii, atât eu cât și Pierre Grégoire (la vremea respectivă Ministru de Externe) am avut prilejul să savurăm manifestările lui George Brown, a cărui bună dispoziție agresivă contrasta ciudat cu profilul rezervat și serios al Primului Minsitru.

Convorbirile anglo-luxemburgheze au suscitât interesul multor demnitari străini. În aceeași lună martie am primit vizita Ministrului danez al Comerțului, Domnul Dahlgard; acesta a sugerat temerea daneză că Marea Britanie ar putea face opinie separată angajându-se de partea „celor Șase“ și lăsând astfel un mare vid în zona de liber schimb.

Altă vizită interesantă a fost cea a Premierului Irlandei, Lynch, însoțit de domnia Haughey, Ministru de Finanțe și Wítaker. Pentru aderare Irlanda nu punea decât o singură problemă: un regim tranzitoriu aplicabil industriilor sale noi.

Reuniunea la vîrf de la Roma din zilele de 28-30 mai 1967, consacrată celei de-a 10-a aniversări a Tratatului de la Roma era un prilej pentru aflarea opiniilor șefilor de stat și de guvern despre eventualele progrese

din construcția europeană. Guvernul italian s-a străduit ca această ceremonie să fie extrem de solemnă. Am fost întâmpinat la aeroport de Primul Ministru Moro cu muzică militară și gardă de onoare. Ședința solemnă s-a desfășurat la Capitoliu, chiar în sala unde fusese semnat Tratatul. Președintele Saragat și Primarul Romei au rostit, cu emoție, discursurile oficiale.

Era de așteptat ca alături de marcarea jubileului să fie evocate și unele controverse ce tulburaseră Comunitatea în trecutul apropiat. Înaintea reuniunii de lucru prevăzută în program, delegațiile celor trei țări Benelux nu au pregetat să-și concerteze pozițiile. Delegația belgiană, avându-l în frunte pe Premierul Van den Boeynants, s-a arătat destul de deschisă în problema cooperării politice; olandezii, dimpotrivă, opinau că nimic nu trebuie întreprins pe acest plan fără Marea Britanie.

La reuniunea găzduită de Palazzo della Farnesina, cu admirabilele sale fresce în „trompe-l’oeil“, domnea o ambianță senină de destindere și înțelegere mutuală.

S-a confirmat definitiv că Tratatul fuziunii Executivelor va intra în vigoare la 1 iulie al anului respectiv.

Datorită evoluțiilor de ultimă oră din politica mondială, poziția Președintelui Republicii Franceze față de aderarea Marii Britanii se ameliorase. De Gaulle s-a declarat de acord cu aprofundarea chestiunii respective, fiind de la sine înțeles încadrarea ei în Articolul 237 din Tratat.

Marea Britanie venise cu intenția precisă de a prezenta o nouă cerere de aderare; iar Generalul de Gaulle nu s-a putut abține să comenteze condițiile puse în fața țării-candidat. La 12 mai Parlamentul European și-a dat și el acceptul pentru aderare.

După această deschidere – cel puțin procedurală – problema cooperării politice nu putea fi trecută cu vederea. Din perspectiva unei noi reuniuni la vârf preliminară pentru finele anului Miniștrii de Externe au fost însărcinați să exploreze posibilitatea întăririi legăturilor politice prin consultări regulate.

Spre sfârșitul anului, Franța continua să se opună începerii negocierilor. În luna noiembrie, cu prilejul vizitei în Luxemburg a Primului Ministru

De Jong și a Ministrului Luns, aceștia au propus adoptarea prin vot majoritar a deciziei de începere a negocierilor. Am fost sceptic față de o asemenea procedură.

De Gaulle nu înceta să afirme datorită legăturilor sale cu Commonwealth, participarea Marii Britanii ar aduce modificări caracterului Comunității, datorită legăturilor sale cu Commonwealth care, în ochii Generalului, puteau fi prioritare.

Se impunea astfel o perioadă de „resemnare“, până când condițiile ori frământările din politica internațională ar fi schimbat acest raționament. În 1968, în planul său de cooperare europeană, Pierre Harmel preconizase extinderea conlucrării politice, militare, tehnologice și monetare prin intermediul UEO (Uniunea Europei Occidentale, adică „cei șapte“), ceea ce ar fi așezat automat Marea Britanie în interiorul unui cadru european. Din rațiunile competenței militare specifice UEO, planul a eșuat. La rândul său, Willy Brandt propusese „aranjamente“ în domenii precise, pentru a evita ca atât candidații la aderare, cât și membrii Comunității să practice politici care să-i îndepărteze de scopul final – integrarea deplină. Fanfani și Guvernele Benelux împărtășeau în acest sens concepții asemănătoare.

Retragerea Generalului de Gaulle de pe scena politică – aprilie 1969 – avea să deschidă o nouă eră în dezvoltarea comunitară pe multiple planuri.

Consiliul Atlanticului de Nord în Luxemburg

Consiliul Atlanticului de Nord, care se reunea prin rotație de două ori pe an în țările Alianței, nu-și programase încă nici o întrunire în Luxemburg. Datorită importanței primirii, în special în planul securității, până în acel moment Luxemburgul nu s-a grăbit să facă invitația. Dar întrucât, între timp, toate capitalele apucaseră să găzduiască Consiliul, și noi ne-am simțit obligați să lansăm oferta. Astfel, în zilele de 13 și 14 iunie 1967, au sosit în capitala luxemburgheză Miniștrii Apărării și ai Afacerilor Externe din țările membre ale Alianței, precum și înaltele autorități militare NATO.

O coincidență întrucâtva nefericită făcea ca reuniunea să aibă loc în perioada în care în Marele-Ducat procedura legislativă de abolire a

serviciului militar obligatoriu și înlocuire a sa printr-o armată de voluntari intră în faza finală. În preajma deschiderii reuniunii, Agenția AP a difuzat un articol infamant pentru Luxemburg apreciind că Guvernul a fost „cel puțin arogant și lipsit de tact când a îndrăznit să lanseze Alianței invitația în asemenea circumstanțe“.

Reuniunea a fost pozitivă. Ministrul danez Krag – care a prezidat întrunirea – și Secretarul General Brosio au spus cuvinte amabile la adresa Luxemburgului. În discuțiile private cu miniștrii participanți – fie că era vorba despre Dean Rusk, Ministrul american de Externe, Willy Brandt, Couve de Murville, Lange al Norvegiei, sau mulți alții – Pierre Grégoire și eu le-am înfățișat convingător conținutul și rezultatele efortului militar luxemburghez.

Înainte de adunare, Willy Brandt mi-a cerut o întrevedere pentru a-mi expune opiniile sale despre dezvoltarea raporturilor Est-Vest. El spera în ameliorarea relațiilor, cu Republica Democrată Germană („Ostpolitik“) înainte de toate, dar și cu Cehoslovacia, Ungaria, România și chiar cu Polonia. „Chestiunea germană“ a făcut de altfel obiectul unei declarații comune în comunicatul ce evoca ostilitățile din Orientul Mijlociu (oprite provizoriu prin încetarea focului). De altfel, în timpul ședinței, Ambasadorul URSS mi-a transmis un mesaj din partea Premierului Kosîghin, care solicita convocarea a Adunării Generale a ONU în sesiune extraordinară pentru examinarea problemei Orientului Mijlociu.

În timpul anului 1968, în ciuda numeroaselor refuzuri ale lui de Gaulle, Guvernul britanic s-a străduit să rămână în contact cu „cei Cinci“, solicitându-le coeziunea pentru susținerea procesului de aderare.

Activitate diplomatică susținută

În intervalul 11-13 martie 1968 am făcut o nouă vizită la Londra, împreună cu Pierre Grégoire.

Recomandarea lui Harold Wilson fusese „to keep momentum on the side of the Five“ („rămânea momentană de partea celor cinci“ Am căpătat astfel impresia că de acum înainte era acesta gata să accepte orice formulă de aderare care ar fi condus la rezultate pozitive, fără să ceară prea multe

revendicări unilaterale. Am avut, de asemenea o discuție cu Cancelarul Roy Jenkins, care la vremea respectivă era preocupat mai mult de propriile probleme bugetare, decât de perspectivele monetare comunitare

În discuțiile cu Wilson și Brown a fost subliniat că înaintea negocierii globale asupra fazei finale, ar fi oportună inserarea unei faze preliminare aderării, cu obiective și priorități clare.

Mediile britanice au apreciat ca interesantă ideea „celor Șase“ de a însărcina Comisia Pieței Comune cu formularea unui „aviz“ asupra ansamblului problemelor viitoarei cooperări cu Marea Britanie. Toate propunerile conțineau ambiguități, astfel încât în condițiile date – ostilitatea Generalului de Gaulle – trebuiau să evite pe de-o parte ca Marea Britanie să fie creditată în vederea participării comunitare cu drepturi depline dar într-un viitor mai îndepărtat, iar pe de altă parte să „condamne“ această țară la poziția de membru de „rangul doi“ pe termen lung.

Dineul de gală oferit de Primul Ministru a prilejuit invitațiilor ample comentarii asupra acestor inovații. Îmi amintesc că printre oaspeți se aflau numeroși artiști și reprezentanți ai lumii spectacolului, iar atmosfera era – la propriu – foarte colorată.

O notă publicată în *“The Times”* amintea complimentele pe care premierul Harold Wilson mi le-a adresat în discursul de la dineu pentru cunoștințele mele de limbă engleză. Înaltul demnitar britanic a adăugat malițios că în ipoteza în care engleza ar deveni limbă comunitară atât el cât și George Brown ar trebui probabil „să urmeze cursuri de șlefuirea a limbii materne“ pentru a putea înfrunta miniștrii „de pe continent“.

Cei doi nu au pregetat să-și sublinieze ostentativ originea regională.

Împreună cu soțiile am fost primiți în audiență la Regină, al cărei farmec nu transpare întotdeauna din fotografiile oficiale. Conversația a fost destinsă, iar Regina cunoștea în amănunt subiectele abordate.

În cursul aceluia 1968 atât de impregnat de evenimente grave în Orientul Mijlociu și Vietnam, am primit vizita a două personalități de Stat care m-au impresionat profund.

Mai întâi, a fost Ministrul de Externe al statului Israel, Abba Eban, om de o ținută intelectuală remarcabilă. Acesta a expus obiectivele

negocierilor cu arabii care, în opinia sa, nu făceau decât să se eschiveze. Din cuvintele sale transpărea însuși geniul creator al Israelului, care explică în bună măsură avansul tehnologic al unei țări atât de încercate. Nutream sentimentul că interlocutorul meu putea conduce lucrurile către soluții rezonabile.

Cealaltă vizită a fost a Secretarului General al Organizației Națiunilor Unite, U Thant. Opiniile sale despre șansele păcii în Vietnam erau reconfortante. Persoana îmi părea deschisă și mai puțin locvace decât lăsa să întrevadă fizicul său. Om profund religios, își nuanța întotdeauna considerațiile politice cu parabole provenite din structura mitică a spiritului său.

Voi evoca aici prima mea întâlnire cu Helmut Kohl, care în 1969 era Ministru-Președinte al Landului Rhenania – Palatinat; împreună am militat ani de-a rândul pentru promovarea ideilor democrat-creștine și ale Europei Unite. La vremea respectivă avea doar 39 de ani și se făcuse deja remarcat prin gestionarea creativă și ordonată a Landului în fruntea căruia se afla.

La originea primei noastre întâlniri a fost inițiativa ambasadorului german Lueders. Pentru ca acest prim contact să nu capete un caracter oficial, (ceea ce ar fi implicat un protocol special) diplomatul german a propus formula relaxată a unei „întâlniri de bună vecinătate“. Pe 21 septembrie, la vremea când strugurii erau deja copti și podgoreni se pregăteau cu entuziasm să culeagă viile, un grup de personalități – între care prințul Charles de Luxemburg și reprezentanți ai Corpului Diplomatic rezident în Luxemburg – au făcut o croazieră pe Mosella. Călătoria a fost agrementată cu degustări de vinuri din noua recoltă, provenind din satele viticole ce înșirate dinaintea privirilor noastre. La Bernkastel-Kues – locul de baștină al celebrului umanist Cusanus – Primul Ministru oferit un dejun. O substanțială conversație pe care am avut-o aici cu Helmut Kohl ne-a permis să ne cunoaștem mai bine și să găsim afinitățile pentru o mare și solidă prietenie, nealterată de trecerea timpului. Tânărul demnitar german era discret și deschis, întreprinzător și amabil, fiind pentru politica germană „omul care venea din urmă“. Deoarece la vremea respectivă Guvernul luxemburghez era asaltat de revendicările celor ce fuseseră înrolați

forțat în armata germană, Kohl mi-a promis să se implice personal în această problemă și să caute o soluție.

Holding-urile, în centrul atenției

În 1968 a sosit și momentul să apar un important interes al Marelui-Ducat, contestat de alți parteneri.

Începuturile acestei situații datează din 16 ianuarie 1967, când Miniștrii de Finanțe ai CEE s-au reunit la Haga pentru a discuta despre armonizarea fiscalității cu incidențe asupra mișcării capitalurilor. Baza de reflecție o constituia „Raportul Segrée“, privitor la piața europeană a capitalurilor. Documentul foarte elaborat, conținea o multitudine de aspecte tipice pentru un asemenea tip de piață, ce presupunea în primul rând libertatea completă de circulație a capitalurilor, fără nici o discriminare. În stadiul de reglementare și de segmentare a piețelor financiare postbelice, obiectivul pieței unificate – deși dorit de toți parteneri – părea o sarcină de sisif, mai ales în armonizarea legislațiilor și intereselor.

Miniștrii de Finanțe au conchis că stabilirea de obiective prioritare era indispensabilă; au apărut însă și divergențe profunde. De unde să se înceapă? În timp ce, în opinia mea, prioritar era să armonizăm regimurile monetare, alții puneau accentul pe armonizarea fiscalității ce afecta fluxurile de capital.

Promotorul unei asemenea viziuni era Ministrul francez de Finanțe. La vremea respectivă el se afla în tratative cu o serie de mari bănci franceze care solicitau autorizații de implantare în Luxemburg. Piața noastră financiară intrase în prima sa fază de avânt, stimulată de măsurile din SUA pentru stoparea exportului de capital.

Michel Debré mi-a transmis că la viitorul Consiliu comunitar de Miniștri mă va interpela în legătură cu problema holding-urilor.

Reamintesc că la 1 iulie 1968 trebuia liberalizată circulația mărfurilor; deci tentativa unui anume paralelism între fluxurile libere de mărfuri și cele de capitaluri financiare nu era lipsit de logică.

La rândul ei, Comisia tindea să trateze cu prioritate armonizarea fiscală.

La 3 iulie, Debré a reamintit legătura care exista în opinia sa, între liberalizarea ambelor tipuri de fluxuri. M-am alăturat reprezentanților Italiei și Olandei, refuzând restricționarea datei, însă m-am declarat de acord cu realuarea discuției, eventual în luna octombrie a anului respectiv.

Comisia comunitară a instituit un grup de lucru, însărcinat să examineze problemele legate de armonizarea fiscală. Reprezentantul luxemburghez era avocatul Bernard Delvaux, specialist în holding-uri și autor a numeroase comentarii pe marginea legislației noastre. El m-a ținut la curent cu întreaga desfășurare a lucrărilor începute în confuzie datorită masivei divergențe de opinii. Comisia și-a încheiat lucrările în decembrie: iată că discuțiile între partenerii comunitari puteau demara.

La 4 martie 1968, Consiliul Ministerial prezidat de Michel Debré a început dezbaterile unui studiu elaborat de experții grupului de lucru pe tema armonizării impozitării directe, fuziunii și participațiilor societăților.

În majoritate, propunerile majoritare ale experților erau de natură să bulverseze din temelii legislația fiscală luxemburgheză, ale cărei elemente de bază se aflau la originea prosperității pieței financiare internaționale implantată în Marele-Ducat.

Reamintesc aici că, la noi, această legislație financiară data din perioada interbelică.

Legea din 31 iulie 1929 stabilea un regim fiscal special pentru societățile de participație financiară, denumite companii holding. Marele-Ducat urma astfel exemplul legislației din unele cantoane elvețiene, care permiteau și chiar stimulau concentrarea capitalurilor investite. Utilizarea fiscală, dar și economică, a regimului respectiv s-a concretizat prin evitarea dublei impunerii a veniturilor provenite din participații. Holding-ul luxemburghez este un „holding pur“, adică își limitează activitatea doar la gestionarea participațiilor, fără dreptul de a exercita vreă activitate comercială; totodată, era exonerată de impozitul pe venit, însă plătește „un drept de abonament moderat“ asupra valorii de portofoliu. Dreptul de aport era prelevat la constituire, fiind inferior ratei normale. În virtutea principiului evitării dublei impunerii, dividendele acțiunilor holding-urilor erau și nu sunt nici astăzi impozitate la sursă.

Marele-Ducat nu mai percepe taxe asupra cupoanelor și nici rețineri la sursă în legătură cu obligațiunile emise de societățile străine și naționale.

Incontestabil, atractivitatea fiscală a fost determinantă pentru succesul și expansiunea holding-urilor luxemburgheze, iar aceste măsuri s-au constituit într-un factor decisiv al creării pieței financiare.

Ar fi greșit să considerăm că respectivele măsuri reprezentau doar „un joc fiscal“. Suplețea legislației în materie a făcut posibilă, încă din anii '60, stimularea fluxurilor și concentrării capitalurilor europene în beneficiul tuturor formelor de investiții. Piețele financiare internaționale cu legislații bancare liberale precum Luxemburgul, se substituiau într-un anume fel pieței europene unificate, nefuncțională din pricina multitudinii de reglementări și protecționisme naționale. După introducerea la New-York a „interest equalization tax“ („taxa egalizării dobânzilor“), nevoia de capitaluri europene pentru filialele marilor companii americane a fost satisfăcută prin intermediul așa-numitelor „holding-uri de finanțare“ și a „holding-urilor bancare“; în 1963, am autorizat funcționarea acestor holdinguri în Luxemburg prin interpretarea administrativă a unor texte legale concrete. În paralel, s-a extins piața euro-dolarilor, apoi a euro-devizelor în general, pentru care relativa neutralitate a Luxemburgului oferea teren propice. Absența prelevării la sursă, dar mai ales reglementarea liberală a piețelor, au favorizat emisiunea de obligațiuni internaționale în euro-dolari, euro-DM și altele.

De fapt, în materie financiară Luxemburgul dispune și altă atractivitate decât de cea pur fiscală. Însă în stadiul pe care dezvoltarea pieței financiare îl atinsese în 1968, consolidarea acumulărilor era încă imperios necesară.

Era de datoria mea să mă ridic împotriva viziunilor prea radicale ori prea simpliste cu privire la nivelarea condițiilor de funcționare ale pieței europene. Însă fiscalitatea directă vizată de reținerea la sursă – adică cea întemeiată pe capacitatea financiară a indivizilor – se întrepătrunde cu structurile sociale și economice specifice fiecărei țări. Armonizarea fiscală trebuie însoțită de o anumită apropiere legislativă și sociologică față de aspecte și factori ce generează decalajul între condițiile de producție și de viață din diferite regimuri economice.

Suficient de informat asupra tendințelor degajate în Comitetul de experți, am cerut specialiștilor luxemburghezi ca în cursul anului 1967 să realizeze un studiu comparativ asupra sistemelor fiscale ale partenerilor noștri, raportat la „avantajele“ cu care era creditată legislația luxemburgheză. Raportul a relevat că principiul „ne bis in idem“ se regăsea în formule și practici diferite de ale noastre, dar ducând adesea la același rezultat – spre exemplu printr-o amplă aplicare a dispozițiilor de reglementare a regimurilor fiscale în relațiile dintre societățile mamă și filialele („Schachtelprivileg“). Pe de altă parte, formulele de impozitare a cupoanelor sau dobânzilor variau considerabil ca marjă, și condiții de percepere. Holdingurile luxemburgheze – supuse exigențelor de constituire și gestionare valabile pentru societățile anonime obișnuite – aveau chiar avantajul transparenței față de alte regimuri comparabile, aflate pe o bază mai mult sau mai puțin convențională. M-am îngrijit ca raportul luxemburghez să parvină cât mai rapid Domnului Debré.

Din document apărea concluzia că armonizarea fiscală urmărită de Domnul Debré era prea unilaterală și orientată într-o singură direcție.

Atitudinea pe care am adoptat-o în Consiliul ministerial din 4/5 martie 1968 a suscitat atenția întregii prese, prilejuind numeroase comentarii.

În intervenția publică am cerut mai întâi o discuție prealabilă cu participarea celor 6 țări comunitare asupra obiectivelor, câmpului de acțiune și limitelor armonizării impozitelor directe. Am precizat că problema trebuia tratată și sub aspectul mai vast al dezvoltării unei piețe europene reale, în care capitalurile să circule liber. Aveam credința că dificultățile chiar și tehnice, de armonizare a prelevărilor s-ar fi resorbit dacă ar fi existat o concepție comună privitoare la piața financiară europeană și la limitele cedării de suveranitate pe care integrarea financiară o incumbă. Să mai spun oare că vizam prin aceasta inclusiv prealabilul Uniunii Monetare? În legătură cu apropierea legislațiilor fiscale nu a existat nici o opoziție de principiu.

Comunitatea nu va putea acționa sub un „clopot de sticlă“, am evidențiat în continuare, iar alături de problema mișcării capitalurilor între țările membre apărea cea a deplasării capitalurilor spre terțe țări. Avea oare Comisia în vedere că pentru împrumuturile internaționale lansate în țările

membre să mențină condiții de emisiune concurente cu reglementările din marile centre financiare ale lumii? Era ea oare conștientă de efectul de scumpire a creditului pe care o rată înaltă de reținere la sursă îl producea asupra cupoanelor de obligațiuni?

Am cerut Comisiei să aprofundeze aceste aspecte generale ale politicii comunitare. În privința fiscalității holding-urilor m-am referit la un memorandum, pe care l-am semnalat guvernelor partenere și Comisiei. După părerea mea, acest document arăta că politica noastră în materie se baza pe principii economice valabile și că formulele care favorizau concentrarea de capitaluri în statele membre erau pe cât de numeroase pe atât de nuanțate.

În orice caz, propunerea „Comisiei Rey“ de a institui – cel mai târziu la 1 ianuarie 1970 – un regim unic pentru concentrări, fuziuni și acumulări de capitaluri și în special de a reține un quantum de 25% din cupoane, mi se părea inaplicabilă.

Partida nu a fost deloc ușoară. Michel Debré, care prezida sesiunea, găsisese un aliat în persoana lui Franz-Josef Strauss. Dezbaterea s-a încheiat indecis, dar cu recomandarea pentru Comisie de a aprofunda problema și de a elabora propuneri. Sugestia mea s-a bucurat de sprijinul reprezentantului Olandei. Deoarece Ministrul belgian de Finanțe, Henrion, ni se alăturase aprobând abordarea globală, cele trei țări Benelux au formulat o recomandare ce insista asupra simetriei progreselor dezirabile din diferite sectoare financiare.

Presă internațională era oarecum nedumerită de capacitatea noastră de rezistență; unii credeau că mai erau de comentat, alții că ceea ce se întâmpla în Luxemburg era demn de observat în amănunt. Cotidianul „*Le Monde*” din 12 martie 1968 consacra o întreagă pagină pieței internaționale de capital sub titlul „Luxemburg – porto franco”. Autorul explorase Marele-Ducat și descoperise aici alchimia euro-dolarilor, rolul holding-urilor, controlul luxemburghez asupra băncilor, euro-emisiunile și interesele franceze pe piața noastră financiară, conchizând: „Luxemburgul este util slujind creditul privat internațional și contribuind la finanțarea statelor și afacerilor; Luxemburgul este serios; Luxemburgul este creator de

experiență financiară... și de locuri de muncă într-o regiune defavorizată: pe scurt, dacă nu ar fi existat, cred că Luxemburgul ar fi trebuit inventat“.

În antiteză, publicația „*Industriekurier*” din Düsseldorf scria în ediția din 7 martie: „An Luxemburgs Steueroase darf die europäische Integration nicht scheitern.” („Integrarea europeană nu trebuie să eșueze din pricina oazei fiscale din Luxemburg“).

Alte comentarii făceau legătura cu propunerile pe care le dezvoltasem pe 25 ianuarie, la Saarbrücken în privința politicii financiare și monetare europene.

Într-un articol din „*Le Figaro*”, referindu-se la dezbaterile din 5 martie, jurnalistul Jean Lecerf sublinia trei zile mai târziu: „Luni seară, culoarele Palatului Mont-des-Arts din Bruxelles au fost animate, fiindcă în sala unde se desfășura Consiliul Miniștrilor de Finanțe din Piața Comună, diplomații se plictiseau de moarte.“ Acest lucru era numai parțial valabil; în seara respectivă, cineva care îi cunoștea bine pe Domnul Pierre Werner, Președintele Guvernului luxemburghez și Ministrul Trezoreriei spunea despre acesta: „Nu știam să aibă vreo pasiune. Acum am aflat că pasiunea lui este apărarea poziției pieței financiare din Luxemburg...“

Pasiune? Ar fi prea mult spus. Fără îndoială, era vorba de o anume ardoare căci miza avea o importanță deosebită. Nu eram insensibil la remarcile despre justiția fiscală, conștient fiind că instituțiile pe care le apăram puteau glisa, în anumite cazuri, către evaziunea fiscală sau chiar spre fraudă pur și simplu. Concepția mea cu privire la morală fiscală continuă să rămână strictă și riguroasă. Îi dezaprobam profund pe cei ce nu-și plăteau datoriile către stat în conformitate cu capacitatea lor financiară. Însă în această situație caz se impunea o opțiune atât societală, cât și etică. Maturitatea civică trebuia să însoțească libertatea propriei persoane și de a dispune de propriul patrimoniu. Această minunată ambiție putea părea ireală; dar dacă societatea liberală în care cred profund dorește să supraviețuiască – va trebui să propovăduiască și să impună autodisciplina și loialitatea socială, iar statele vor trebui să promoveze aceste virtuți prin alte mijloace decât cele „inchizitoriale“. Eventualele scrupule pălesc atât în fața realității economice și financiare, cât și în fața perspectivei unei societăți excesiv „inchizitoriale“.

Realitatea crudă era dacă investitorii n-ar fi găsit în Luxemburg avantajele unui regim favorizant și liber, l-ar fi căutat și găsit cu siguranță în altă parte. Pentru a potența fluxurile economice, între piețele financiare capitalurile trebuie să circule fără inhibiția excesului de birocrație. Orice piață financiară a lumii este un „tărâm al fâgăduinței“, devenind ceea ce este printr-un anumit atuu, o anumită specializare.

Controalele administrative din Luxemburg erau de o seriozitate exemplară, cu aplicarea fermă a rigorilor juridice, nu puține la număr. La un moment fixat pentru societățile holding o limită de capital și am reafirmat necesitatea ca cei ce făceau parte din respectivele structuri să respecte obligațiile tot mai stricte prevăzute în legislația privitoare la societăți. Am reiterat necesitatea ca bilanțurile și conturile de profituri și pierderi, precum și alte formalități prevăzute prin lege, să fie publicate cu regularitate. Cu alte cuvinte, respingeam ferm așa-zisele „societăți“ care apăreau fie sub forma căsuțelor poștale, fie a sediilor fictive.

La nivelul Administrației Înregistrărilor a fost înființat un serviciu de supraveghere, menit a veghea la respectarea de către holding-uri a regulilor stabilite prin lege. Era de la sine înțeles că autoritățile judiciare aveau un ochi vigilent ațintit asupra oricăror eventuale fenomene de criminalitate financiară.

Aceste circumstanțe nu contraveneau apropierii legislațiilor, obiectiv de natură să garanteze funcționarea optimă a Pieței Comune și să stimuleze obținerea celor mai bune rezultate de ansamblu. O precizare terminologică: „apropiere“ nu înseamnă „unificare“, ci echilibrarea condițiilor generale ale înfăptuirii integrării.

Anul 1968 avea să deturneze atenția Miniștrilor de Finanțe de la interesantul specific financiar luxemburghez. După „nenorocirile care se abătuseră asupra lirei sterline, în Comunitate s-a instalat o anumită securitate monetară. Către sfârșitul anului, relațiile monetare franco-germane s-au tensionat; în luna noiembrie francul francez a intrat în alertă, iar de Gaulle a refuzat devalorizarea monedei naționale ca urmare a refuzului german de a reevalua marca. Astfel, baza problemei rămânea nesoluționată. În 1969 controversa s-a acutizat. Eu am fost primul care a susținut cooperarea mai strânsă în domeniul monetar, idee ce a reținut atât atenția colegilor mei, cât și a presei.

Așa după cum i se ceruse în martie 1968, comisia a efectuat studiul suplimentar privitor la armonizarea fiscală și financiară. În prim-planul priorităților în țările comunitare se afla punerea în practică a sistemelor de TVA (Taxa pe Valoare Adăugată).

În iunie 1969, Valéry Giscard d'Estaing i-a succedat lui Michel Debré ca Ministru al Economiei și Finanțelor. Chiar dacă preocupările noului ministru erau foarte apropiate de cele ale lui Debré, conduita lui era diferită de cea a predecesorului relev că nu adopta nici o inițiativă pe plan comunitar, fără a mă consulta confidențial de cele mai multe ori.

Între timp Comisia însărcinată cu chestiunile fiscale își se schimbaseră și ei. Raportul, redactat de astă dată de Domnul Hafer Kamp, se distingea de prima lucrare printr-o mai amplă luare în considerare a intereselor globale ale Comunității (în sensul ideilor pe care le-am dezvoltat). Substanțiala creștere a ratei dobânzii nu era total străină de acest reveriment. Discuția s-a limitat doar la fixarea dreptului de aport, dreptului de timbru și altor taxe vizând capitalul investit; asupra acestor chestiuni s-au degajat soluții tranzacționale, valabile inclusiv pentru holding-uri.

Rezultatul final al „episodului 1968“ a fost că centrul financiar luxemburghez a devenit mai bine cunoscut pe arena internațională, iar ritmul implantării filialelor unor instituții de prestigiu s-a accelerat. Atractivitatea fiscală nu a fost nici ea pierdută din vedere. Dar regimul bancar luxemburghez avea și alte puncte de interes; măsurile pentru contracararea inflației și pericolelor monetare adoptate în țările lor de origine au favorizat, prin ricoșeu, creșterea economică în Luxemburg; țara noastră era baza neutră pentru promovarea strategiei lor internaționale. Balanța de plăți a Uniunii Economice Belgo-Luxemburgheze resimțea și ea efectele favorabile ale acestei situații.

1969 – începutul relansării Comunității

Interesul pentru dezvoltarea Comunității avea să renască după ce de Gaulle a abandonat puterea, în urma eșecului referendumului din 27 aprilie 1969 (privitor la regionalizare și reforma Senatului). Reformele constituționale propuse de Președintele Republicii Franceze fuseseră slab susținute de camarazii săi politici. Giscard d'Estaing spusese „nu“. După

evenimentele din mai 1968 aureola lui de Gaulle începuse să pălească, în timp ce prestigiul fostului său Prim Ministru, Georges Pompidou, era în creștere. Reforma a fost respinsă cu 52,41% din voturi, față de 47,58% care se pronunțaseră în favoarea ei. Couve de Murville și Debré rămăseseră în avangarda apărătorilor Generalului. Cu câțva timp înainte de „cădere“, auzindu-i cu câtă patimă se adresau tinerilor, am intuit că un accident politic plutea în aer.

În calitatea de Președinte al Senatului – în care a făcut dovada unei longevități excepționale – vechiul meu prieten Alain Poher și-a asumat președinția interimară. A-l vedea pe acest om afabil, politicoș și cumpătat îndeplinind în maniera lui de Gaulle, chiar și temporar, cea mai înaltă responsabilitate politică mi se părea de-a dreptul palpitant. Încurajat de prietenii politici Alain Poher și-a depus candidatura pentru magistratura supremă, însă în cel de-al doilea tur de scrutin a trebuit să se încline în fața lui Georges Pompidou. La 16 iunie 1969 acesta devenit Președinte al celei de-a cincea Republici. Jacques Chaban-Delmas a fost desemnat pentru funcția de Premier, iar Valéry Giscard d'Estaing a revenit la Economie și Finanțe.

Claban-Delmas, pe care îl cunoșteam bine din vremea în care fusese Ministru de Finanțe, dorea să inaugureze un nou stil de guvernare; de altfel, proiectul programului pe care l-a prezentat în septembrie în plenul Adunării Naționale, se intitula „noua societate“

Și pe plan european apăruse sentimentul că urmează o etapă de deblocare.

Președintele Pompidou avea convingerea că pe termen lung Franța nu se va putea opune intrării Marii-Britanii în Comunitate. Harold Wilson devenea din ce în ce mai insistent și găsea audiență la nivelul celorlalte guverne. Pompidou voia însă să evite ca aderarea britanicilor să se transforme într-un obstacol pentru progresul organizării Europei. Iată de ce acesta a luat inițiativa de a propune ca viitoarea conferință a șefilor de stat sau de guvern să se plaseze sub semnul a trei teme cruciale: definitivare, aprofundare și extindere a Pieței Comune.

La 13 septembrie 1969, în cursul unei vizite oficiale efectuate la Haga împreună cu Ministrul Gaston Tohrn la invitația premierului De Jong,

am constatat la gazde încă o anume reticență legată de faptul că luând la bord membri suplimentari, vaporul comunitar ar fi prea încărcat. Consecvenți doctrinei cu care îl înfruntaseră și de Gaulle, olandezii optau pentru începerea necondiționată a negocierilor. Eu aprobam mai degrabă abordarea lui Pompidou, iar în cursul discuțiilor atât Tohrn, cât și eu ne-am străduit să menținem în atenție paralelismul celor trei teme. În concepția noastră, la reuniunea la vârf trebuia adoptate hotărâri clare asupra procedurii și calendarului negocierilor pe temele-cheie evocate.

La 15 septembrie Consiliul de Miniștri a aprobat programul conferinței, programată la Haga în zilele de 1 și 2 decembrie 1969.

La 3 noiembrie Ministrul de Externe al Franței, Maurice Schumann, a venit în vizită în Luxemburg. În aceeași lună am primit și vizita Domnului Sudreau, fost Ministru al Generalului de Gaulle. Oaspetele era de părere că Pompidou dorea să marcheze reuniunea la vârf prin lansarea unei serii de inițiative concrete.

Între timp, ecourile din Franța relevau o mai mare deschidere față de progresul concertării europene. În ziarul „*Le Monde*”, André Fontaine evoca alternativa „Europa sau americanizarea”. „Raportul de Broglie” – provenind de la Comisia pentru Afaceri Externe a Adunării Naționale – favorabil pentru aderarea britanică preconiza angajamentul hotărât pentru Uniunea Europeană.

Din perspectiva viitorului *sommet* la 24 noiembrie am avut consultări cu partenerii belgieni: Premierul Eyskens, Ministrul de Externe Harmel și Ministrul de Finanțe, Baronul Snoy. Acesta din urmă redactase un plan riguros de integrare monetară, față de care Eyskens era încă destul de sceptic. Ideile lui Snoy coincideau în mare măsură cu propriile-mi idei. Prevedeam ca uniunea monetară va avea un loc central în convorbirile de la Haga. Abordarea acestui subiect, considerat până atunci tabu, stătea mărturie despre preocupările privitoare la incertitudinea monetară, ce agita de mai bine de un an mediile comunitare.

Într-adevăr, nu m-am înșelat. După deschiderea conferinței găzduită de Ridderzaal din Haga, primele patru din cele șase intervenții – inclusiv cea luxemburgheză – au susținut necesitatea aprofundării Comunității prin

apropiere monetară. Pe baza schemelor mele anterioare, am elaborat și dezvoltat chiar un plan în acest sens.

În Comunitate apăruse un nou avânt.

Acesta suflu avea să se facă simțit de îndată ce Președintele francez și-a expus ideile. Pompidou și-a reafirmat voința sinceră pentru începerea negocierilor cu Marea Britanie. Cancelarul Brandt – inspirat de profesorul Triffin și la recomandarea lui Jean Monnet – a propus studierea posibilității de constituire a unui fond comun de devize și a unui fond de rezervă monetară.

După o discuție prelungită, în care am intervenit de mai multe ori, ne-am pus de acord asupra unui text de comunicat în 16 puncte, ce anunța relansarea europeană.

Cele mai importante elemente vizau desăvârșirea Pieței Comune (confirmându-se încheierea perioadei tranzitorii la 31 decembrie 1969), finanțarea Comunităților prin resurse proprii, aprofundarea comunitară prin crearea Uniunii Economice și Monetare, amorsarea unei strânse cooperări în domeniul politicii externe și, în sfârșit, extinderea organizației prin cooptarea altor state care împărtășeau finalitatea politică a Tratatelor.

În seara de 2 decembrie, în rândul invitaților la dineul de la castelul Lakenhalt-Leyde (rămas în istorie prin mitul lui Wilhelm Taciturnul) desfășurat în prezența Reginei, în rândul invitaților domnea convingerea că această conferință se încheiase cu un succes incontestabil (confirmat și susținut de realizările ce aveau să urmeze).

Personal, eram puternic încurajat de modul în care se desfășuraseră dezbaterile în aceste două zile.

Desăvârșirea Pieței Comune

Înainte de încheierea perioadei tranzitorii a Pieței Comune – fixată pentru 31 decembrie 1969 – trebuiau soluționate rezolvate două mari probleme legate, de altfel între ele: precizarea resurselor proprii ale Comunității și definirea puterilor bugetare ale Parlamentului European.

La mijlocul lunii decembrie dezbaterile au devenit anevoioasă, căci întreaga chestiune agricolă, inclusiv excedentele de producție au revenit în

actualitate. În plan bilateral mi s-a ivit prilejul de a rezolva împreună cu Baronul Snoy o problemă aflată în suspensie de mai bine de un deceniu – contribuția individuală la finanțarea exporturilor belgo-luxemburgheze de unt. Pe 20 și 21 decembrie s-a desfășurat un nou maraton comunitar, cu îndelungate discuții și ședințe de noapte. În legătură cu finanțarea politicii agricole, germanii refuzaseră contribuția ce le fusese stabilită. Într-o întrevvedere în trei, la care am luat parte alături de Președintele de Koster, Ministrul Scheel (RFG), ne-a precizat constrângerile internaționale la care era supus Guvernul german, bineînțeles nu fără efecte în politica internă.

Tema puterilor Parlamentului European a relevat un decalaj substanțial și surprinzător între pozițiile delegaților și declarațiile din discursurile oamenilor politici; deoarece dezbaterile tindeau să degenereze, la un moment dat mi-am permis să atrag atenția asupra spiritului ce dominase recenta reunire la vârful de la Haga.

Toată lumea a fost de acord cu stabilirea contribuțiilor pe criteriul produsului național brut din perioada finală. Mai era în discuție doar organizarea financiară din perioada tranzitorie.

La 22 aprilie 1970 la Luxemburg s-a reușit, în sfârșit, adoptarea hotărârilor privind finanțarea progresivă a Comunităților Europene prin resurse proprii (drepturi vamale și prelevări agricole) și respectiv extinderea puterilor de control ale Parlamentului European asupra bugetului comunitar. Acest din urmă acord întâmpinase vreme îndelungată rezistența Guvernului francez și îndeosebi a Ministrului de Finanțe, Debré. Toți au sfârșit prin a recunoaște totuși că o anumită putere parlamentară în materie, exercitată cu precauție, se situa de fapt în logica constituirii resurselor proprii ale Comunității. În caz contrar – și contravenind doctrinei democratice – nici un corp parlamentar n-ar fi putut exercita vreun control asupra fondurilor, iar Parlamentele naționale ar fi fost și ele excluse dintr-un asemenea circuit.

Cea mai mare parte a anului 1970 a fost consacrată punerii în practică a celor trei mari preocupări subliniate în Comunicatul de la Haga.

Prin aplicarea hotărârilor din aprilie 1970 (descrise anterior) au fost înfăptuite practic punctele esențiale ale programului de desăvârșire a Pieței Comune.

Extinderea Pieței Comune

Poarta extinderii comunitare fusese deschisă; în apropierea alegerilor, britanicii au început să tatoneze terenul în diferite capitale europene, în primul semestru fără ca să determine angajarea de negocieri importante. La 12 martie 1970 Ministrul britanic pentru Afaceri Europene a sosit în Luxemburg. George Thompson, astăzi Lordul Thompson, era un om agreabil și european convins. În timpul dîneului oferit în onoarea sa, oaspetele nu a pregetat să vorbească cu interes și admirație despre mandatul cu care mă investise Consiliul comunitar în legătură cu Uniunea Economică și Monetară. Gaston Thorn, în vizită oficială la Londra în 27-28 aprilie, a avut convorbiri cu diverși miniștri britanici și a fost primit de Premierul Harold Wilson. Comunicatul privitor la subiectele abordate sublinia că discuțiile se concentraseră esențial asupra Europei și îndeosebi asupra perspectivei intrării Marii Britanii în Piața Comună. Alegerile din 18 iunie au dat câștig de cauză lui Edward Heath.

În luna mai, „cei Șase“ au aprobat ca la data de 30 iunie – deci după alegerile britanice – să se desfășoare în Luxemburg, ședința solemnă de inaugurare a negocierilor cu cele patru candidate la aderare: Danemarca, Irlanda, Norvegia și Regatul Unit. În octombrie, noul ministru britanic pentru Afaceri Europene, Rippon, a efectuat prima vizită în Marele-Ducat. Natura sa umană era pozitivă și-și îndeplinea funcțiile cu mult tact și suplețe. La 28 octombrie 1971, după un an de la începerea negocierilor propriu-zise, Parlamentul britanic aproba – cu 356 de voturi pentru, 244 contra și 22 de abțineri – principiul integrării Regatului Unit în Piața Comună.

Diplomația luxemburgheză participând activ la negocierile de aderare, s-a bucurat de aprecieri pozitive din partea tuturor celor patru țări candidate.

Adâncirea Pieței Comune

Cea de-a treia temă a reuniunii la vîrf din decembrie 1969 de la Haga – adâncirea Comunității – avea în vedere ambiții economice și politice de perspectivă, cărora șefii de stat sau de guvern doreau să le dea un nou imbold.

Pe plan economic, realitatea impunea o viziune de dezvoltare vizând transformarea Pieței Comune într-o Uniune Economică și Monetară. Instabilitatea monedelor și prețurilor cerea o reacție voluntaristă, de disciplină comunitară, pentru stăpânirea veleităților afirmare protecționismului național.

Aceste proiecte generau, în mod necesar, noi reflecții asupra consolidării instituționale și corelării puterilor în interiorul Comunității. Asemenea preocupări trebuiau să conducă la conceperea și operaționalizarea unor noi structuri politice subsumate Uniunii Europene.

Importanța respectivei evoluții m-a determinat să-i consacru un subcapitol special, unde am extins cadrul cronologic printr-o relatare ce a inclus și cele mai recente dezvoltări în domeniu.

Astfel, cititorul va putea să-și facă o imagine asupra curentelor de gândire, impulsurilor și reculurilor care au forjat maturizarea comunitară până la stadiul atins în 1985.

Așternând pe hârtie aceste rânduri, am convingerea că descriu o bună parte a istoriei fenomenelor monetare dintr-o perioadă extrem de tumultuoasă, pe care am trăit-o nemijlocit, cu ardoare.

O legislatură cu activitate internațională intensă

În afara evenimentelor mai amplu comentate în paginile anterioare și a celor pe care le voi expune în subcapitolul special, cei cinci ani scurși între 1969 și 1974 s-au caracterizat printr-o multitudine de episoade ce confirmă intensificarea contactelor internaționale în general. Să nu uităm că perioada a fost agitată (evenimentele din Orientul Mijlociu, sfârșitul războiului din Vietnam, deturnări de avioane, atentate teroriste, „cutremurul“ ideologic post-1968). A fost însă și o epocă de noi cuceriri tehnologice: la 16 iulie 1969, Omul făcea primul pas pe Lună.

Am avut șansa de a participa la acest eveniment istoric, și încă dintr-un punct de observație excepțional. La invitația Companiei Luxemburghize de Teledifuziune și a publicației „Paris Match“ m-am deplasat în Florida, la Cap Kennedy, pentru a asista la lansarea în spațiu a capsulei spațiale „Apollo XI“. La bordul avionului care ne-a transportat mai întâi la Paris,

s-au îmbarcat distinși pasageri: Marele-Duce Jean, Joseph Bech, Ministrul francez Wilfried Baumgardner, Sergent Shriver (soțul doamnei Eunice Kennedy), Louis Armand („omul cheie“ al Planului francez), Ambasadorul Lucet, celebrul explorator Paul-Emil Victor, campioana de aviație Jacqueline Auriol, publicistul Bleustein – Blanchet, Forgeot („Schneider“) Jacques Fauvet (*“Le Monde”*). Am petrecut noaptea la Melbourne (Florida), unde am avut prilejul să-l întâlnesc pe Wernher von Braun, „părintele“ rachetei spațiale.

A doua zi dimineată, sub razele unui soare torid, am asistat de la doar 4 km. distanță, la numărătoarea inversă a lansării în spațiu a rachetei. A fost un spectacol admirabil, de neuitat plin de entuziasm și forță, desfășurat într-o ambianță pe cât de simplă, pe atât de măreață.

Am petrecut seara la Huston (Texas), iar a doua zi am vizitat Centrul Spațial. Sala de control, aflată în contact permanent cu capsula, îți dădea senzația că trăiești în intimitate cu Luna. În vizita la instalațiile operative (laborator, simulator de zbor, etc.), l-am avut ghid pe Directorul Programului „Apollo“, Generalul Philipps, asistat de astronautul Anders. Re-întors în Luxemburg, l-am privit în direct la televizor pe Neil Armstrong făcând primul pas pe Lună împreună cu coechipierul său, Edwin Aldrin; ambii aveau un echipament ciudat, probabil tehnic și funcțional, însă total diferit de ceea ce scriitorii de romane fantastice și-au închipuit, cu naivitate și romantism, că ar purta oamenii pe alte planete.

Dacă de-a lungul anilor dezvoltarea impusese în general o continuă comprimare a distanțelor, favorizând călătoriile și contactele – și prin aceasta amplificarea fără precedent a relațiilor internaționale ale Luxemburgului, nu e mai puțin adevărat că ritmul derulării lor a fost și mai accelerat grație stilului colegului Gaston Thorn, Ministrul Afacerilor Externe. Gaston lucra neobosit pentru a stabili relații personale și oficiale îndreptate spre toate orizonturile: vizitele și contravizitele erau practic neconținute. În decursul legislaturii respective am văzut succedându-se în calitate de oaspeți, oameni de stat dintre cei mai diverși: Bourguiba Jr. (Tunisia), Bongo (Gabon), Hillary (Irlanda), Marshall (Noua Zeelandă), Graber (Elveția), Masmoudi (Tunisia), Lord Hailsham (Regatul Unit), Malagodi (Italia), Winzer (RDG), Gromiko (URSS), Rogers (SUA), John Davies

(Regatul Unit), Fitzgerald (Irlanda), Ruiz Manuel Patricio (Portugalia), Andersen și Baumgaard (Danemarca), Kirschlaeger (Austria), și mulți alții fără a mai pune la socoteală numeroasele întâlniri cu colegii belgieni (Eyskens și Harmel) și olandezi (Bies Heuvel, Den Uyl, Van der Stoel).

Vizite de Stat memorabile

În perioada 27-30 aprilie 1960, Marea-Ducesă și Prințul Felix au efectuat o vizită de Stat în Belgia, răspunzând astfel vizitei pe care Regele belgienilor a făcut-o în Luxembourg în iunie 1959. Cu această din urmă ocazie, dejunul pe care l-am oferit în numele guvernului la Mondorf, mi-a dat prilejul să apreciez siguranța liniștită și seninătatea Suveranului belgian.

Cele două vizite, foarte călduroase, constituiau într-un anume fel, consacrarea finală a regăsirii celor doi parteneri ai Uniunii Economice Belgo-Luxemburgheze, după vicisitudinile pe care ambele țări le-au suferit în timpul ocupației și în perioada grea de după război. Aceste întâlniri pregăteau climatul favorabil pentru negocierile ce aveau să aibă loc în curând în vederea prelungirii Tratatului de Uniune Economică, care expira în 1961, și a revizuirii dispozițiilor sale.

Alte invitații din partea șefilor de state venite în această perioadă, au dat măsura autorității câștigate de Marea-Ducesă prin alianța pe care o făcuse cu apărătorii libertății națiunilor și oamenilor.

O primă întâlnire cu Generalul de Gaulle a avut loc pe 4 februarie 1961. Deși oficială, vizita a fost marcată de o apropiere prietenească. Poate cea mai bună caracterizare a sa a venit din partea Generalului de Gaulle, care, în alocuțiunea rostită la finalul dejunului oficial, a spus: «Doamnă, eu însumi și camarazii mei din Franța combatantă, v-am văzut apărând și simbolizând în exil, cu atâta curaj și demnitate, valorile suveranității luxemburgheze. Altesa Sa Prințul Felix s-a consacrat din tot sufletul și cu întreaga sa capacitate luptei noastre comune, iar tânărul Prinț Jean a participat sub arme. În sfârșit, nu e întâmplător faptul că Franța vede astăzi Luxembourgul amplificând legăturile politice, economice, culturale dintre țările noastre și face parte, ca și Marele-Ducat, din Comunitatea europeană

în creștere, pe care reuniunile noastre de săptămâna viitoare, nădăjduim să o afirme și să o consolideze».

Reuniunea pe care președintele francez o avea în vedere era cea a șefilor de stat și de guvern din cele șase țări membre ale Comunității, ce avea ca scop definirea metodelor pentru edificarea Europei politice. La acest eveniment mă voi referi într-un alt subcapitol.

Pe 2 mai 1962, ambasadorul SUA Wine mi-a solicitat o audiență pentru a-mi comunica intenția președintelui Kennedy de a o invita pe Marea-Ducesă pentru o vizită oficială în Statele-Unite.

Niciodată până atunci, pe timp de pace, un suveran luxemburghez nu fusese invitat în vizită oficială în SUA. Propunerea avea deci o semnificație politică remarcabilă, pentru monarh și pentru țară. Ea putea fi interpretată ca o încununare a reprezentării țării în exterior de către șeful statului. Putea fi astfel întrezărită posibilitatea pe care o avea Prințul Jean de a anticipa, printr-o întâlnire excepțională, iminenta sa domnie, cu atât mai mult cu cât îndeplinea deja, cu titlu supleant, anumite funcții aparținând șefului statului. Marea-Ducesă înclina către această interpretare.

Într-o audiență la Marea-Ducesă în prezența Prințului Jean, am sugerat ideea de a-l sonda, neoficial și cu titlu personal, pe ambasadorul american cu privire la destinatarul efectiv al invitației lansate de guvernul american.

Ambasadorul mi-a confirmat că invitația era pentru șeful de stat în funcție. Marea-Ducesă a acceptat invitația cu titlu personal, însă cuplul princiar moștenitor avea să o însoțească. Ambasadorul Wine a exprimat dorința de a mă vedea luând parte la această vizită. În opinia sa, mă afirmasem într-atât în domeniul discuțiilor de integrare europeană din ultima vreme, încât considera util și necesar să întâlnesc înaltele autorități americane. Wine a evidențiat precedentele pentru o asemenea soluție.

Această eventualitate punea însă o problemă: în mod tradițional, șeful statului era însoțit, în general, de titularul portofoliului Afacerilor externe. Am vorbit deschis cu Eugène Schaus și am căzut de acord că nu o voi însoți pe Marea-Ducesă decât în vizita la Philadelphia și Washington, adică pe durata fazei de cea mai mare intensitate politică, timp în care el, Schaus se va exprima totuși în numele guvernului cu prilejul schimbului

de discursuri la dejunul oficial oferit de departamentul de Stat (Aface-rile externe). În restul călătoriei în SUA, el urma să însoțească singur Suverana.

Totul a fost pregătit cum se cuvine pentru ca vizita să fie realizată în luna octombrie. Domnul Wine ne-a făcut un excelent briefing asupra aspectelor practice ale vizitei. Între altele, ne-a proiectat un film despre Casa Albă, turnat și comentat de Doamna Jacqueline Kennedy.

A suvernit însă criza cubaneză, cu ultimatumul energetic pe care Preșe-dintele Kennedy l-a dat Președintelui Hruscirov. Situația internațională era tensionată. Alertat de aceste evenimente, Prințul Felix mi-a telefonat la 23 octombrie și m-a întrebat dacă nu ar trebui ca vizita să fie amânată. Am cerut Ambasadorului Heisbourg să ia legatura cu Departamentul de Stat, iar autoritățile americane au solicitat, într-adevăr, ca vizita să fie amânată pentru o dată ulterioară. Nu ar avea nici o obiecție dacă Marea-Ducesă ar exprima o preferință pentru primăvara anului 1963. Gravele preocupări ale autorităților americane legate de tensiunile internaționale și de posibilele răsturnări de situație ar fi împiedicat ca vizita să se desfășoare într-un climat destins, prietenesc, așa cum avea să se întâmple ulterior.

În cele din urmă, s-a stabilit ca vizita să aibă loc între ultima săptămână din aprilie și începutul lunii mai 1963.

Între timp, un articol al lui Drew Pearson în Washington Post a provo-cat o anumită tulburare. Acest copil teribil al presei americane, difuzor de zvonuri și bârfe, scrisese în data de 20 noiembrie 1962 în reputatul ziar că «Marea-Ducesă, a cărei vizită de Stat la Casa Albă fusese anulată în timpul crizei cubaneze, era furioasă din cauza acestui afront și l-a înștiințat pe Președinte că nu are intenția de a veni la Washington la o dată ulterioară».

Nici astăzi nu știu cum s-a rătăcit ziaristul pe această cale greșită. Dezmințirea a fost ușoară. Poate sursele sale de informație n-au fost dintre cele mai fiabile, incidentul având loc în perioada de tranziție între plecarea Ambasadorului Wine și sosirea, la începutul anului 1963, a unui nou re-prezentant, Ambasadorul Rivkin.

Am menționat mai sus că vizita de Stat, pe care Marea-Ducesă o realiza între 29 aprilie și 4 mai 1963, era așezată sub semnul unei prietenii trainice. Pentru Marea-Ducesă, a fost ca o apoteoză a întregii sale domnii, iar pentru micul nostru popor, un omagiu din partea celei mai puternice națiuni a lumii, care îi recunoștea și omagia astfel existența și rolul său specific. Vizita avea loc într-un moment în care Președintele Kennedy și familia sa se aflau la apogeul puterii și strălucirii lor, cu doar opt luni înainte de odiosul asasinat.

Poate că originile lor irlandeză și franceză s-au făcut simțite: Președintele și soția sa au imprimat un nou stil de viață Casei Albe. Ambițiile lor politice se împleteau cu preocupări sincere și reale de promovare culturală, umaniste. Siguranța juvenilă a Președintelui, lipsită de aroganță, stilul său direct și ușor, făceau din domnia-sa o gazdă fermecătoare. Astfel, vizita de Stat a Marii-Ducese, pe care nu o umbrea nici un dezacord politic, părea că oferă Președintelui prilejul de a desfășura un anume fast. Acest fapt îi surprindea pe americani și îi făcea totodată curioși asupra motivelor profunde ale unei primiri atât de călduroase rezervată unei țări foarte mici, pe care muritorul de rând o găsea cu greu pe hartă. Un jurnal din Philadelphia situa Marele-Ducat în masivul alpin.

Având în vedere importanța vizitei, în preziua plecării am adresat concetățenilor mei o declarație în care citam un pasaj din discursul pe care Kennedy îl rostise la 25 septembrie 1961 în fața Adunării Națiunilor Unite, în care afirma: «My country favors a world of free and equal states». Țara mea este în favoarea unei lumi alcătuite din state libere și egale. Această idee, a egalității în drepturi și obligații pentru toate statele, indiferent de dimensiunea de dimensiunea și forța lor numerică, și care avea să revină în declarațiile din timpul vizitei, înlătura complexe posibile și ne făcea să ne simțim în largul nostru. Alocuțiunea mea se încheia cu o urare de «călătorie plăcută» adresată «dragei noastre Mari-Ducese». La Washington, domnia-sa avea să îmi mărturisească că termenul «dragă», și afecțiunea populară astfel exprimată, a impresionat-o nespus.

Vizita a început la Philadelphia, în data de 29 aprilie. Marea-Ducesă și Prințul Jean s-au deplasat în avioane separate, iar eu l-am însoțit pe prințul moștenitor.

După-amiaza, ne-am reunit la Independence Hall, unde în 1776, treisprezece state și-au declarat independența. Marea-Ducesă a fost invitată să facă să răsunе Liberty Bell. În pofida micilor probleme clopotului istoric, momentul a fost emoționant. În ziua următoare, primarul Philadelphiei i-a înmănat Suveranei medalia de Cetățean de Onoare al capitalei statului quaker.

În dimineața aceleiași zile, Marea-Ducesă și suita s-au deplasat la Washington, la bordul a două elicoptere, care au aterizat pe «Elipsa» – o vastă peluză amplasată în spatele părții de sud a Casei Albe. Unități ale diferitelor armate s-au aliniat în fața Președintelui pentru onor. Steagurile celor cincizeci de state fluturau, trompetele intonau marșul tradițional «Onor pentru comandant» și salvele de tun răsunau în depărtare. Momentul a fost de mare solemnitate. După trecerea trupelor în revistă, cei doi șefi de stat s-au aliniat, alături de delegațiile lor, în zona special indicată, spre a asculta alocuțiunea de bun-venit a Președintelui.

Vorbind liber, fără note, Președintele a exprimat în cuvinte simple și călduroase semnificația pe care guvernul american o acorda vizitei mari-ducale. După ce a omagiat atitudinea familiei mari-ducale și performanțele economice ale domniei Marii-Ducese, el a subliniat «rolul semnificativ al țării dumneavoastră, membră a Comunității Economice Europene în edificarea unei Europe mai puternice și, sperăm, a unei Comunități Atlantice mai puternice». Dubla aspirație europeană și atlantică a rezultat și din cele două întâlniri politice pe care le-am avut cu Președintele și colaboratorii săi și care se regăsește în comunicatul comun publicat la sfârșitul vizitei în următorii termeni: «Președintele a relevat faptul că apreciază rolul constructiv jucat de Luxembourg în interesul integrării europene și voința sa de a promova obiectivele unui parteneriat atlantic».

Drept răspuns, Marea-Ducesă a evocat prima sa vizită în SUA în timpul războiului, când a fost întâmpinată de Președintele Roosevelt și soția sa. Domnia-sa a subliniat sentimentele de încurajare și susținere rezultând din acea primire și din reacția poporului american în general. «Idealurile pe care le împărtășim, bazate pe aceleași tradiții de libertate și de democrație, pe dorința comună de dreptate și de pace, au creat legături apropiate de prietenie între țările noastre. Suntem convinși că de

ambele părți ale Atlanticului, popoarele reunite în jurul mării dumneavoastră țări vor rămâne, cu ajutorul lui Dumnezeu, unite și puternice în determinarea lor de a apăra lumea de orice agresiune».

De la o fereastră a Casei Albe, Doamna Kennedy a privit ceremonia împreună cu cei doi copii ai săi. Așteptând un al treilea, trebuia să se menajeze. Din această cauză, Președintele era asistat pe teren de sora sa, Mrs. Eunice Shriver-Kennedy, care a oferit Marii-Ducese un minunat buchet de flori.

Marea-Ducesă și prințul moștenitor, însoțiți de Președintele Kennedy și de cele două suite, s-au deplasat apoi la «Blair House», reședința oficială rezervată invitaților SUA. Pe tot parcursul, Marea-Ducesă și Președintele Kennedy, așezați alături, au primit aplauzele mulțimii. Arterele principale ale capitalei federale erau pavoazate în culorile luxemburgheze, în alternanță cu steagurile înstelate ale americanilor. În fața «Blair House», Domnul Tobiner, Președintele Biroului Comisarilor Districtului Columbia, a înmânat Suveranei cheia simbolică a orașului Washington.

Mi s-a oferit un frumos apartament în aceeași reședință.

La dejunul de gală oferit de Departamentul de Stat (Afacerile externe), gazdele au fost Sub-Secretarul de Stat George Ball și soția sa, în absența Secretarului de Stat Dean Rusk, aflat în Asia. Răspunzând în numele Marii-Ducese la căldurosul toast al Secretarului de Stat, Eugène Schaus a abordat aspecte ale cooperării transatlantice și a evocat tratatele recent semnate între țările noastre și anume: Tratatul de Prietenie, Comercial și de Navigație și Tratatul de evitare a dublei impuneri. Este adevărat că libertățile de trafic aerian prevăzute de primul tratat aveau să necesite ani și ani înainte de a se concretiza progresiv într-un acord aerian – în 1986.

George W. Ball a fost Sub-Secretar de Stat sub Președinții Kennedy și Johnson. Încă de la prima noastră întâlnire în timpul vizitei de Stat, am rămas impresionat de modul direct și cinstit în care aborda problemele politicii internaționale ale țării sale. Cunoscând temeinic problematica europeană, el încuraja europenii să se unească și propunea țării sale noi structuri de politică externă. Gânditor original el avea să îmi trimită în 1968 un exemplar cu dedicație din cartea sa «The Discipline of Power» (Disciplina Puterii), în care, făcând dovada unei filosofii politice coerente,

încerca să tempereze excesul de pragmatism care prevala în comportamentul Statelor-Unite în materie de politică mondială. Ulterior, l-am reîntâlnit pe Bell de mai multe ori și am putut realiza cât de apropiate erau ideile noastre.

Din punct de vedere al căldurii umane, dineul de gală oferit în aceeași seară la Casa Albă de Președintele Kennedy în onoarea Marii-Ducese – la care Doamna Kennedy a ținut să asiste – a fost, fără îndoială, punctul culminant al vizitei.

A fost un «State dinner», la care au luat parte 170 de persoane, inclusiv Vice-Președintele și Doamna Lyndon Johnson, pe care aveam să îi întâmpin la Luxembourg în luna noiembrie a aceluiași an. În opinia Doamnei Kennedy, un asemenea dineu era în egală măsură un eveniment cultural. Alături de membri ai guvernului, de senatori, parlamentari, guvernatori, de primarii din New York și Chicago, de șefi de administrații și cei mai reputați reprezentanți ai sectoarelor economice, printre participanți puteau fi recunoscuți reprezentanți de marcă ai artei și vieții culturale americane. Recenta decorare a Casei Albe, pe care Jacqueline Kennedy o inițiasse și coordonase recent, era subiectul a numeroase comentarii, pe cât de variate, pe atât de elogioase. Ghidul demersurilor sale, Henry F. du Pont, președintele comitetului de artă, se număra printre convivi. Nu lipseau nici actori celebri – Rex Harrison (binecunoscut pentru remarcabila sa performanță din muzicalul «My fair Lady»), Basil Ruthborne, Helen Hayes –, scriitorul John Steinbeck, reputatul fotograf de origine luxemburgheză Edward Steichen, producători de cinema și, bineînțeles, personalitățile de pe Wall Street.

Invitații erau așezați în număr mic în jurul unor mese rotunde dispuse în două saloane, Blue Room și State Dinner Room. Doamna Kennedy era gazda primului salon și Președintele, în cel de-al doilea.

Cu prilejul acestui dineu am putut să observ îndeaproape diverși membri ai familiei și să constat formidabila coeziune a clanului Kennedy.

Împreună cu colegul meu Schaus, purtând amândoi ținuta de gala (frac și decorații), am trăit o situație amuzantă la sosirea la Casa Albă. Pentru a aștepta sosirea Marii-Ducese, am fost invitați într-un salon de la primul etaj unde se aflau deja cuplul prezidențial și cei doi copii. Ne-am înclinat

în fața Doamnei Kennedy care, privind la multitudinea de plachete, medalii și eșarfe pe care le purtam, a exclamat «Oh, how beautiful you are»¹. După care, s-a adresat soțului său cu un aer de încântare și reproș spunând «Jack, why don't you wear such things?»². Într-adevăr, conform protocolului american, mult mai sobru, președintele nu poartă deloc decorații străine.

Președintele a izbucnit în râs și cei doi puști au privit cu ochi mari însemnele noastre pline de strălucire, la propriu. Această scenă a dat tonul conversațiilor într-o atmosferă destinsă, plină de simpatie.

La dîneu, am luat loc la masa Președintelui și Marii-Ducese, în dreapta surorii sale Eunice, al cărui soț, Shriver, era șeful «Pearce Corps». În dreapta mea se afla primarul orașului New York, Wagner.

În toastul pronunțat în onoarea Marii-Ducese, Președintele i-a evocat pe cei patru împărați pe care Luxembourgul i-a dat Sfântului Imperiu, în secolul al XIV-lea. El a spus: „They are now providing a chairman for the European Economic Conference... and Agricultural Commission preparing recommendations for the ministers... So I dare say they play a more strategic role today than they did in the days of the Holy Roman Empire“³.

În toastul său, Marea-Ducesă a avut cuvinte frumoase la adresa Doamnei Kennedy, iar Marele-Duce Moștenitor i-a dedicat un toast special.

Conversația pe care am avut-o cu Eunice Kennedy a fost foarte animată, întrucât aceasta dorea să afle o sumedenie de lucruri despre Luxembourg și luxembourgezi.

Am înțeles rapid că, în problematica politică, era un interlocutor foarte ascultat de fratele său. Am constatat de asemenea, că o mare admirație reciprocă îi unea pe membrii clanului Kennedy. La un moment dat, arătând

---

¹ în original în engleză. Traducere: «Ce minunați sunteți».

² în original în engleză. Traducere: «Jack, de ce nu porți și tu așa ceva?»

³ în original în engleză. Traducere: «Luxemburghezii dau astăzi un președinte pentru Conferința Economică Europeană... și Comisia pentru Agricultură, care pregătesc recomandări pentru miniștri... Deci, îndrăznesc să afirm că ei joacă astăzi un rol strategic mult mai important decât în timpul Sfântului Imperiu Roman.»

spre fratele său, mi-a spus: «John e o ființă foarte inteligentă. Fratele meu Robert, mai puțin cunoscut, este de același calibru. Păcat! Ar fi trebuit să îl întâlniți și pe el». Robert Kennedy era absent de la evenimentul respectiv.

La un moment dat, orchestra a început să interpreteze motive muzicale de la noi. O surpriză simpatică a organizatorilor! Mulțumind, Marea-Ducesă încerca să dea câteva explicații Președintelui. Începe „Pierle vum Da“ și Președintele, aplecându-se peste masă, mă întrebă «Ce e cu această melodie? De ce gen e?». Îi răspund: «E un cântec de dragoste». «Și în ce limbă?». Îi răspund că e vorba de luxemburgheză, iar Președintele insistă să îi traduc versurile. Spre marele amuzament al asistenței, improvizez traducerea celor două strofe, romantice, ale cântecului. Dineul a continuat în același ton destins.

La sfârșitul recepției, ne-am deplasat într-un alt salon unde Jacqueline Kennedy a organizat o serată de muzică și poezie elisabetană. Basil Ruthborne a recitat texte din Shakespeare și i-a dedicat lui John Kennedy vestitul discurs de St. Crispin, din drama «King Henri V». Acest discurs de vitejie și eroism pronunțat înaintea bătăliei de la Azincourt, avea să fie adesea citat de Churchill în timpul războiului: «And gentlemen in England now abed shall feel themselves accursed they were not here and hold their manhoods cheap whiles any speaks that fought with us upon St.Crispin's day»⁴.

Acest eveniment plin de strălucire a generat un anumit sentiment de amărăciune din partea a patru persoane care nu au fost invitate, și anume ambasadorii și miniștrii plenipotențari care au reprezentat Statele-Unite în Luxembourg. Ziarul «New York Journal-American» era de părere că acest fapt se datora ostilității lui Kennedy față de Mrs. Perle Mesta care, deși Democrată, susținuse în 1960 Partidul Republican și echipa Nixon-Cabot Lodge. Din această cauză, ceilalți trei diplomați, Burks Summers, Wiley Buchanan și Vinton Chapin au trebuit să se «mulțumească» și ei doar cu invitația la dejunul oficial oferit de Departamentul de Stat. Burks

---

⁴ în original în engleză. Traducere: «Blestemați fie seniorii Angliei care au stat ascunși în culcușurile lor laudându-și vitejia, dar nu s-au luptat alături de noi pe câmpul de bătălie, în ziua de St. Crispi!»

Summers a fost singurul care i-a dat curs. Un alt jurnal din Washington explica absențele respective prin distanța importantă dintre locul manifestării și reședințele invitaților, aflate în afara capitalei. Nu am putut verifica nici una din aceste ipoteze: Washington Stories!⁵

În ziua următoare, miercuri 1 mai, Marea-Ducesă a depus o coroană de flori la Mormântul Soldatului Necunoscut de la cimitirul Arlington. Trecând peste celelalte momente ale zilei, semnalez doar întâlnirea pe care Eugène Schaus a avut-o cu Secretarul de Stat al Apărării, în timp ce eu, în calitate de Ministru de Finanțe, m-am întâlnit cu Secretarul de Stat al Trezoreriei, C. Douglas Dillon. Îl cunoșteam mai demult, întrucât îl întâlnisem deja – uneori însoțit de soția și fiica sa – fie ca ministru, fie ca bancher, la adunările generale ale Fondului Monetar Internațional sau Băncii Mondiale. Ne aflam deci printre bune cunoștințe. În acel moment, nu știam că avea să devină socrul prințului nostru Charles.

În aceeași zi, am primit vestea că Marea-Ducesă Moștenitoare a adus pe lume un băiat, care a primit numele de Guillaume. Bucuria a fost mare!

Marea-Ducesă și Marele-Duce Moștenitor, însoțiți de Eugène Schaus, au continuat vizita în afară de Washington. La Chicago, numeroșii cetățeni de origine luxemburgheză, care au venit de peste tot, i-au făcut Marii-Ducese o primire triumfală.

Eu am plecat către Luxembourg în data de 2 mai, trecând prin New York.

Nu doresc să închei această relatare înainte de a omagia doi ambasadori, Domnul Rivkin, reprezentantul SUA în Luxembourg și George Heisbourg, omologul sau luxemburghez la Washington, care au dus greul protocolar al acestei vizite memorabile.

La revenire, Joseph Bech m-a felicitat călduros.

În ceea ce mă privește, trăgeam mai multe concluzii din rezultatele acestei vizite: loialitatea și demnitatea cu care ne îndeplineam obligațiile internaționale și fidelitatea respectării tratatelor, sunt esențiale în plan intern, pentru un stat de proporțiile Luxemburgului. Anumite medii americane s-au arătat mirate de faptul că un stat puțin cunoscut își trimite

---

⁵ în original în engleză. Traducere: «Zvonuri new-yorkeze».

conducătorii la Washington, pentru altceva decât solicitarea vreunui ajutor financiar. Acest fapt mi-a întărit convingerea că dependența financiară de străinătate trebuie evitată. În plan internațional, primirea și atenția de care ne-am bucurat, mi-au arătat cu claritate că proiectele noastre de integrare europeană sunt indispensabile pentru realizarea unui parteneriat echilibrat cu SUA. Percepeam acum mai pregnant dimensiunea rolului mondial pe care Comunitatea Europeană putea să îl joace.

În septembrie, l-am revăzut pe Președintele Kennedy la Washington, în plină formă, adresându-se de la tribuna adunării generale anuale a FMI. În discursul său a afirmat cu putere că \$ nu va fi devalorizat în raport cu aurul și că acest fapt va fi promovat de toți, în interesul tuturor. Ceea ce s-a întâmplat ulterior, e o altă poveste!

În același an, la 22 noiembrie, Președintele Kennedy a fost asasinat la Dallas de un obscur fost ofițer de marină, Lee Harvey Oswald, aparținând lumii interlope. Stupoarea a fost generală, în întreaga lume. La Luxembourg și consternarea a fost generală. Cei care participasem la vizita de Stat din aprilie și care văzusem la fața locului faima și strălucirea familiei Kennedy, eram bulversați. În alocuțiunea radiodifuzată pe care am făcut-o în acele momente tragice am spus: «Hie fällt als Afer vu sengem politesche Courage».⁶

Am adresat Președintelui Johnson, care ne vizitase în Luxembourg, în calitate de Vice-Președinte al SUA, cu 18 zile înainte de asasinat, o telegramă de condoleanțe și încurajare pentru marea națiune americană.

Pe 22 ianuarie 1964, în fața sălii arhipline a Cercului Municipal, am luat din nou cuvântul la o ceremonie omagială în memoria Președintelui Kennedy. După proiecția filmului de la vizita de Stat a Marii-Ducese și după alocuțiunea Ambasadorului Rivkin, am evocat pasajele admirabile despre curajul politic conținute în cartea «Profiles în Courage» pe care Kennedy o scrisese cu câțiva ani înainte. În încheiere, am citat un gând al lui John Morley, a cărui justețe am verificat-o adesea, în propria mea carieră: «Politica este un domeniu în care acțiunea este un perpetuu ultim recurs și în care trebuie să alegi constant între două greșeli».

---

⁶ în original în luxemburheză. Traducere: «A căzut victimă curajului său politic».

Kennedy nu a fost un conducător static. Îi plăcea să combine idei, să răstoarne teorii desuete și să propună lucruri noi, cu vigoarea sa tinerească. Până și greșelile îi erau iertate. Prezența lui a fost ca o cometă luminoasă pe cerul întunecat al politicii.

Am reflectat de multe ori la ideea sa: «Întreabă-te nu ce poate face țara ta pentru tine, ci ceea ce poți face tu pentru ea».

Marea-Ducesă s-a reîntâlnit cu Generalul De Gaulle pe 26 mai 1964, când a prezidat, împreună cu Președintele Republicii Franceze și cu Dr. Heinrich Lübke, Președintele Republicii Federale Germania, inaugurarea Mosellei canalizate.

Este știut faptul că această lucrare titanică nu a devenit posibilă decât în urma reconcilierii franco-germane și climatului de încredere reciprocă, favorizat de cooperarea comunitară și de apartenența celor două țări la același sistem de apărare. La noi, proiectul a fost privit la început cu o oarecare rezervă, în special din partea siderurgiștilor. Canalizarea favoriza industria grea lorenă, așezată de-a lungul căii navigabile a Mosellei. Din punct de vedere tehnic, era imposibilă conectarea, printr-un canal, a bazinei siderurgice luxemburghez cu valea moselană. Dar la fel de imposibilă părea și ignorarea intereselor luxemburgheze, în contextul în care crearea acestui curs de apă echivala cu o «victorie europeană», așa cum îl calificau unii din promotorii lui. Victor Bodson, Ministrul Transporturilor, a fost mandatat să negocieze cu reprezentanții francezi un acord de compensare, cel puțin parțială, al handicapului reprezentat de costul transportului pe calea ferată. S-a găsit un compromis sub forma modernizării echipamentului de tracțiune pe calea ferată, pe care guvernul francez accepta să îl acorde Luxembourgului. Pe de altă parte, toată lumea e de acord că temerile de la vremea respectivă legate de alterarea peisajului moselan și vinurilor sale, s-au dovedit, până la urmă, nefondate. Dimpotrivă, amploarea masei de apă adăuga un plus de luminozitate mediului ambiant și împiedica înghețarea timpurie a viilor din podgoriile aflate pe maluri.

Cei trei șefi de stat s-au îmbarcat la Apach la bordul unui vapor – «Strasbourg» – care naviga spre Trier trecând pe nesimțite frontiere, atât de ferecate în trecut.

În timp ce vaporul naviga printre cochetele sate moselane, înșirate pe malurile apei, am primit un telefon urgent, avându-i ca interlocutori pe Ministrul german al Apărării, Kai Uwe von Hassel, și pe Secretarul de Stat Westrock. Erau preocupați de securitatea celor trei șefi de stat, pe baza unor informații alarmante și dificil de controlat, pe care tocmai le primiseră. Ei îmi solicitau să autorizez ca elicopterele poliției germane să intre pe teritoriul luxemburghez și să survoleze traseul vaporului până la destinație. Totul a decurs cu bine și cei trei șefi de stat au ajuns cu bine la Trier unde au sărbătorit, fiecare în felul său, marea realizare politică și tehnică pe care o inauguraseră. În discursul său, Marea-Ducesă a avut grijă să explice atitudinea luxemburgheză spunând: «Proiectul de a lega între ele centre industriale majore, de a le asigura un acces direct la mare, nu putea fi fructuos decât prin salvagardarea intereselor tuturor părților implicate. Negocierile noastre au putut găsi, în această privință, formule de conciliere rezonabile».

Cu prilejul scurtei vizite din 4 februarie 1961, Președintele de Gaulle a evocat perspectiva că va avea «într-o zi bucuria și onoarea să o întâmpine pe Marea-Ducesă la Paris, cu toată amploarea oficială și populară care reflectă sentimentele Franței față de Luxembourg și de Suverana sa».

Această călătorie oficială în Franța a avut loc între 2 și 5 octombrie 1963, cu tot fastul și desfășurarea protocolară pe care le presupun vizitele de stat. Programul cuprindea și o vizită la Primăria Parisului, unde Suverana a fost întâmpinată de Președintele Consiliului Municipal Paris, Domnul Jean Auburtin.

Nu am însoțit-o pe Marea-Ducesă cu acel prijel, dar am făcut o declarație la radio, în preziua plecării sale. Eugène Schaus m-a întrebat dacă doresc să particip la vizită și să procedăm la fel cum făcusem pentru vizita în SUA. În pofida interesului notabil de a lua parte, am refuzat. Trebuia să revenim la respectarea regulilor noastre protocolare interne, care prevedeau ca doar Ministrul de Externe să facă parte din suită. În plus, intensa activitate europeană și internațională din acei ani, a instituit o formă de contacte din ce în ce mai des uzitată: vizitele oficiale între șefii de guverne.

Vizita în Franța a fost un moment de mare intensitate prietenească. Schimburile de vederi și discursurile rostite de ambele părți au fost presărate cu declarații politice cu referire la actualitatea europeană.

În discursul de la seara de gală, Președintele declara că «Franța descoperă în fiecare zi noi motive de a aprecia Luxembourgul și de a coopera fructuos... În primul rând, în noua ordine economică pe care noi, europenii, suntem pe punctul de a o edifica. Dacă vom reuși – astfel cum totul lasă să se întrevadă – vom vedea născându-se și afirmându-se, puțin câte puțin, în domeniul politic, adică al securității, o Europă unită, puternică și strălucitoare... Permiteți-mi să adaug, Doamnă, că noi, francezii, suntem cu atât mai mulțumiți de a avea Luxembourgul ca partener, cu cât în această construcție comună o deviză care vă aparține – vrem să rămânem ceea ce suntem – poate fi socotită și deviza Franței».

Era, de fapt, sinteza doctrinei gaulliene privind Europa.

Trebuie să reamintesc că la vremea respectiva, tezele guvernului francez asupra Europei erau foarte discutate. În consiliile europene de miniștri, Eugène Schaus și eu însumi încercam în mod constant să apropiem spiritele și ideile. Bunele noastre oficii au fost, se pare, recunoscute cu grațitudine de către guvernul francez, ținând cont de ecourile acestei vizite.

Din 14 în 16 septembrie 1964, Marea-Ducesă a primit prima vizită de stat a unui monarh scandinav, Regele Olaf al Norvegiei. Cei doi Suverani se cunoșteau bine din timpul perioadei de exil petrecută la Londra. Pe de altă parte, Marea-Ducesă Moștenitoare era rudă cu familia regelui. Primirea a fost foarte călduroasă. Vizita avea, fără îndoială, o mare încărcătură politică. Regele era însoțit de Ministrul de Externe Harvard Lange, care se bucura de un mare prestigiu, îndeosebi în mediile atlantice. Opiniile acestei persoane rezervate și independente erau foarte ascultate în reuniunile internaționale. Viziunile țărilor noastre cu privire la structura Europei unite erau diferite. Norvegia aderase la Zona de Liber Schimb. În timpul unui dejun pe care l-am oferit în onoarea lui Lange am putut măsura distanța dintre pozițiile noastre, dar și convergența principiilor noastre fundamentale în acțiunile internaționale.

Populația luxemburgheză aprecia caracterul simpatic al regelui. În cursul turneului pe care l-a efectuat prin țară și vizitelor la Esch-sur-Alzette, Diekirch și Echternach a răspuns cu bucurie aclamațiilor mulțimii.

Vizita în Islanda

Voi evoca unele dintre amintirile cele mai frapante din perioada respectivă.

Din 28 în 31 august 1969 împreună cu soția am fost, în vizită oficială în Islanda, la invitația Primului Ministru Bjarni Benediktsson. Ni s-a alăturat și cuplul Thorn-Petit (Ministrul de Externe).

Vizita într-o țară cu mult mai întinsă decât a noastră, însă cu o populație inferioară numeric celei luxemburgheze reprezenta de fapt întâlnirea dintre două țări aflate pe poziție de egalitate, dar foarte diferite ca poziție geopolitică, ca posibilități și concepție de acțiune internațională. Sub ploile torențiale ale lui august care învolburau râurile și cascadele, deplasarea prin insulă cu mașina era o adevărată „aventură”; nu din pricina stării drumurilor, cel mai adesea neasfaltate, ci datorită peisajelor impresionante și contrastante, dezgolite și totodată, bogate în culori. Sub stropii ploii, apropiindu-mă de buza prăpastiei în adâncurile căreia se zdrobesc torenții faimoasei cascade Gullfoss am creat mari emoții celor din jur, ce presimțeau o nenorocire; am fost brutal tras înapoi, pe pământ sigur și sub pretextul precauției (pentru a mă „încălzi”). Mai târziu am vizitat Thingvellir, locul care servise în secolele trecute drept sediu pentru cel mai democratic parlament al lumii; în tot acest răstimp, vântul violent ridica valuri imense, aproape ireale pe lacul din apropiere.

Convorbirile politice cu șeful statului, Președintele Kristian Eldjarn (fostul director al Muzeului de Artă din Reykjavik), cu Premierul Benediktsson și cu Ministrul de Externe Jonsson mi-au adus în atenție problematica națională impresionantă a Islandei. Doritori să-și diversifice economia bazată tradițional doar pe pescuitul heringilor și vânatoarea de balene, islandezii năzuiau să devină „prizonierii” investitorilor străini, însă vegheau cu înverșunare împotriva oricărei acaparări a suveranității lor. În această privință, singura investiție elvețiană – în producția de aluminiu – declanșase serioase neliniști. Pentru a scăpa de „tentaculele” unui

singur tip de capital, i-am sfătuit să caute diversificarea originii capitalurilor destinate investițiilor. Principalul interes economic pe care-l aveam în comun era legat de aviația civilă – Societatea Loftleidir, care organiza zboruri transatlantice cu plecarea de pe Aeroportul luxemburghez Findel. Am convenit să îmbunătățim funcționarea acestei societăți în interesul ambelor țări. De notat că în contrapartidă pentru punerea Aeroportului Keflavik la dispoziția aviației militare americane în cadrul NATO, Islandei i s-a înlesnit un acord aerian cu SUA.

Populația islandeză m-a impresionat în mod special prin gradul general de cultură. Islandezii au o universitate legendară la Reykjavik, iar literatura lor este remarcabilă cu vederea. În cursul șederii i-am întâlnit pe romancierii Lacness – deținător al premiului Nobel – și Gunnar Gunnarsson.

La un an după această vizită, Primul-Ministru, soția și nepotul lor aveau să piară într-un incendiu care le-a mistuit casa de vacanță de pe malul Lacului Thingvellir.

Noul Ministru islandez a onorat invitația de a vizita Luxemburgul, pe care o adresasem la Reykjavik Premierului dispărut atât de tragic. Johann Hafstein și Ministrul Jonsson, ambii împreună cu soțiile, au sosit în Marele-Ducat la 17 februarie 1971. Acest contact venea să consolideze legăturile de cooperare constructivă și cordială. Aderarea la Comunitățile Europene, la care năzuiau și alte țări scandinave, devenea pentru Islanda un factor suplimentar de cultivare a prieteniei cu Luxemburgul; pentru promovarea acestei cauze activa cu multă strădanie excelentul Ambasador islandez Henrik Björnsson.

În octombrie 1969, după vizita pe care o făcuse la Paris omologului său André Claude, Directorul Serviciului de Informații și Presă al Guvernului Luxemburghez mi-a semnalat că Partea franceză se temea că țara lor își pierdea influența în viața cotidiană a Marelui-Ducat, în timp ce germanii recâștigau teren, iar noi ne orientam din ce în ce mai mult spre lumea atlantică. Această remarcă mi-a reamintit o butadă a lui Joseph Bech: „Dacă dorești să fii legat de Franța, ea trebuie să fie singura pe care să o iubești“.

La 3 noiembrie, Ministrul francez de Externe Maurice Schumann, l-a vizitat de Gaston Tohrn; cu acest prilej, m-am văzut și eu cu oaspetele, care ne-a transmis invitația de a efectua o vizită oficială în Franța.

La 15 mai 1970, am urcat la bordul unui avion „Mystère 20“ care a decolat de la Metz în direcția Paris.

După ce ne-am instalat la Hotelul „Crillon“ – reședința rezervată pentru vizita oficială – Thorn și cu mine am fost conduși la Palatul Matignon pentru o primă convorbire cu Premierul Chaban-Delmas, privitoare la stadiul relațiilor bilaterale și problemele europene.

Președintele Pompidu ne-a invitat la dejun, la Palatul Elysée. La desert Președintele Republicii Franceze rostit o alocuțiune în care a elogiat prietenia „exemplară“ dintre Franța și Luxemburg, „loialitatea perfectă a țării noastre și contribuția sa la opera de edificare a Europei“. Referindu-se la Raportul asupra Uniunii Economice și Monetare cu care tocmai fusese în sarcină, Pompidou a elogiat activitatea pe care o îndeplineam „într-un domeniu atât de important și de delicat pentru viitorul Comunității – politica financiară și monetară comună“.

Așa cum aveam să constat în schimbul de vederi de dejun, Suveranitatea statelor era de natură să îngrădească această politică. Referindu-se la cei ce „se grăbeau“ și vizând actualitatea franceză, Președintele a spus: „Pe podgoreni din sudul Franței care opresc și răstoarnă cisternele cu vin importate din Italia cine să-i pedepsească oare, dacă nu forța publică națională?“.

Am răspuns Președintelui tot printr-o alocuțiune, improvizată într-o manieră personală – evident sub impresia excelenței primiri pe care ne-o făcuseră gazdele. Mi-am evocat venirea pe lume pe țărâm francez, sentimentele francofone insuflate de părinți, atașamentul profund față de cultura franceză. Gazdele erau surprinse să mă vadă ieșind din „carapacea“ care mă înconjură de obicei.

După amiază, convorbirile cu Președintele, cu Primul-Ministru și cu Miniștrii Schumann și Giscard d'Estaing, au avut ca subiect uniunea politică și monetară a Europei.

Seara, Chaban Delmas a oferit la Quai d'Orsay un dineu în onoarea noastră. În cuvântul său, Primul Minsitru a evocat discret un trecut nu chiar atât de îndepărtat spunând: „Rezultatul dialogului de astăzi nu a dezmințit certitudinea amplei concordanțe de idei dintre noi și nici faptul că tezele noastre se bucură de înțelegere prietenească, inclusiv în domenii în care metodele și mijloacele noastre diferă de cele preconizate de dumneavoastră. Mă gândesc aici cu deosebire la chestiunile organizării cooperării politice...“.

În alocuțiunea de răspuns am rememorat amintiri istorice, relansarea Comunității și rolul umanist al Franței. Am încheiat citându-l pe din Jean Guenno: „Modul în care sentimentul creștin al valorii infinite și egale a sufletelor s-a transformat în sentimentul creștin al valorii infinite și egale a tuturor oamenilor reprezintă chiar întreaga istorie a Franței“.

În cursul zilei, m-am întâlnit cu reprezentanții unei rețele ce luptase în Rezistență (Familia Martin) cu care colaborasem în vremea ocupației germane; cu prilejul întrevederii mi-a fost înmănată faptele în amintirea faptelor mele, mi-a fost înmănată o medalie ce mi-a omagiat faptele de curaj.

A doua zi, în onorurile Gărzii Republicane, am depus o coroană de flori la Arcul de Triumf. La prânz, am invitat la Hotelul „Crillon“ pentru dejun, o serie de personalități între care Președintele Poher, Ministrul Schumann, Jean Monnet, W. Baumgartner, Guvernatorul Militar al Parisului. După amiaza, împreună cu soțiile am vizitat castelul Celle-St.-Cloud, care a aparținut lui Jean-Pierre Pescatore și pe care Tony Dutreux l-a lăsat moștenire statului francez de către.

Bunele sentimente franco-luxemburgheze au fost reconfirmate cu ocazia vizitei oficiale, pe care Președintele și Doamna Pompidou au făcut-o în Luxemburg la 3-4 mai 1972, la invitația Marelui-Duce și Marii-Ducese.

În convorbirile politice purtate cu acest prilej, la care au luat parte și cei doi Miniștri de Externe – Gaston Thorn și Maurice Schumann – am evocat încă o dată stadiul și perspectivele relansării europene inițiată în 1969 de Președintele Pompidou. În alocuțiunea rostită, Președintele francez n-a pregetat să semnaleze auditoriului un anumit „maximalism

comunitar“, propovăduind răbdarea, dar și perseverența luptei împotriva unei Europe depersonalizate.

În afara discursurilor șefilor de stat la dineul de gală oferit de Marele-Duce, ceremonia de primire de la Primăria Capitalei a fost un nou prilej pentru exprimarea sentimentelor de prietenie franco-luxemburgheză. Căldura manifestării a fost amplificată de prezența edililor comunali, sosiți aici din toate colțurile țării. Datorită calendarului prezidențial extrem de încărcat, vizita lui Pompidou a avut loc exact în săptămâna Înălțării, perioadă în care în Luxemburg se desfășoară legendarul pelerinaj la Catedrala Nôtre Dame. În aceste zile de sărbătoare, în Piața Guillaume (ce se deschide în fața Primăriei) este amenajat un mic târg unde pelerinilor și turiștilor le sunt oferite băuturi și mâncăruri tradiționale. Din pricina lucrărilor din interiorul Primăriei și având în vedere că vremea favoriza participarea populară, ceremonia s-a desfășurat în aer liber. În momentele solemne, simțurile noastre olfactive erau mângâiate de aburi de plăcinte și cartofi prăjiți, ceea ce a accentuat buna dispoziție și caracterul convivial al primirii.

În alocuțiunea inaugurală, Doamna Colette Flesch, Primarul Luxemburgului, l-a citat de Victor Hugo, care în prefața ghidului pentru Expoziția universală de la Paris din 1867 scrisese: „În secolul XX va exista o națiune extraordinară. Această națiune va fi mare, ceea ce nu o va împiedica să fie liberă. Va fi ilustră, bogată, puternică încapă cu tot restul umanității. Ea va avea gravitatea senină a unui frate mai mare... Numele ei: Europa“.

În discursul meu am evocat noua viziune asupra Europei Unite, garanțiile coeziunii sale, rolul său posibil în lumea contemporană. Am subliniat că „asupra acestui aspect, Guvernul luxemburghez nu se împiedică de doctrină dacă sunt garantate obiectivele funcționării eficiente a organizației și în interesul comun, garantează obiectivele funcționării organizației eficace și în interesul comun, independența organelor comune și respectarea personalităților naționale“. Evocând tragediile ultimului război mondial și rezistența împotriva ocupantului am salutat îndeosebi prezența lui Maurice Schumann, a cărui voce la BBC-Londra semnificase pentru noi însăși Speranța.

Președintele a răspuns celor două alocuțiuni luxemburgheze celebrând prietenia noastră istorică și evocând Europa politică și monetară, în legătură cu edificarea căreia a relevat contribuția mea „hotărâtoare“.

Dejunul oferit de Guvernul luxemburghез în onoarea celor doi șefi de stat și a Primelor Doamne, la Villa Vauban – gazda colecțiilor de tablouri Pescatore și Lippmann – a fost un prilej de convorbiri destinate într-un cadru artistic plăcut Președintelui Pompidou (chiar dacă gustul său pentru arta picturală contemporană nu era în întregime satisfăcut).

Luna octombrie 1970 a reprezentat pentru Marele-Ducat momentul a două vizite de stat extrem de diferite.

Pe 9 octombrie au sosit în Luxemburg Mareșalul Tito și soția sa, Yovanka. Cea dintâi vizită a unui șef de stat comunist care se „rupsesese“ de Moscova a fost un eveniment deosebit. Măsurile de securitate au fost extraordinare. Cu Președintele Tito am avut o convorbire politică, la care am fost asistat de Miniștrii Tohrn și Mart. Dialogul s-a axat asupra crizei din Orientul Mijlociu și asupra unei eventuale Conferințe pentru securitate europeană. Tito era de părere că israelienii greșiseră neexploatănd mai devreme oportunitățile de pace. Bănuia că Nasser, Președintele Egiptului, care năzuia să neutralizeze bazinul mediteranean, s-ar fi aflat în opoziție netă față de Guvernele Siriei, Irakului și Algeriei. Tito era însoțit de Vice.Președintele Consiliului Executiv Federal Miljanic, care mă cunoștea de la reuniunile anuale ale Fondului Monetar Internațional.

În perioada 26-28 octombrie, Marele-Duce și Marea-Ducesă au primit vizita Președintelui Senegalului, Léopold Sédar Senghor și a soției sale (frânțuzoaică, originară din Normandia). La dineul de gală, acest mare poet a ținut un discurs de mare ținută intelectuală și finețe spirituală, în care a omagiat asocierea euro-africană și a prevestit că „civilizația secolului XX va fi una universală“. În ziua următoare, avându-i oaspeți pe cei doi șefi de stat la dejunul oferit de Guvernul luxemburghез la abația Echternach, toastul meu s-a axat pe aceeași idee, puntea euro-africană. Intrând în jocul intelectual al lui Senghor, am evocat echidistanța poziției geografice a statelor noastre față de Mediterana și potențialul cultural cu care cele două țări contribuiau la concertul mondial de valori.

La 26 aprilie 1971, Guvernatorul General al Canadei și Doamna Michener, au sosit în vizită oficială, împreună cu Ministrul de Externe Sharp. Cu acesta din urmă am avut o lungă întrevedere privitoare la proiectele Uniunii Economice și Monetare, după care a trebuit să plec rapid la Hamburg, pentru o importantă reuniune a Miniștrilor europeni de Finanțe.

Regina Juliana a Olandei a venit în vizită de stat în Luxemburg în intervalul 7-9 iulie 1971. Din suită l-am remarcat în special pe noul Ministru de Externe, Domnul Schmeltzer. A fost o vizită clasică, care a cuprins inclusiv zonele Esch, Vianden și Grevenmacher. Regina avea un interes special pentru tot ceea ce îi era prezentat, iar reacțiile sale erau pline de amabilitate.

Având o puternică reputație datorită reacțiilor sale non-conformiste față de URSS, șeful statului român împreună cu Doamna Ceaușescu au venit în vizită oficială în zilele de 27-28 octombrie 1972. Suita sa, foarte numeroasă, cuprindea printre alții pe domnii Ilie Verdeț, Prim Vice-Președinte al Consiliului de Miniștri, George Macovescu, Ministrul Afacerilor Externe și pe Ministrul Industriei. Am însoțit delegația la Esch-Belval, unde componenții săi au discutat îndelung despre instalațiile siderurgice prezentate. Vizita a fost foarte bine pregătită de către Partea română, astfel încât să devină un punct de referință în afirmarea voinței de destindere politică și de independență națională. Împreună cu Președintele am semnat o cuprinzătoare declarație solemnă privitoare la principiile de bază ale relațiilor dintre Republica Socialistă România și Marele-Ducat de Luxemburg. Comunicatul conținea 15 puncte.

Miniștrii Afacerilor Externe luxemburghez și român au semnat acordurile de cooperare bilaterală în domeniul turismului și transporturilor aeriene. Am constatat că la vremea aceea soția președintelui, Elena, era îndeaproape asociată Puterii. În alocuțiunea rostită în fața oaspeților, Marele-Duce a subliniat: „Țara dumneavoastră a fost prima din zona sa geografică care s-a convins că destinderea și cooperarea trebuie să țină cont de Europa în devenire“.

Pentru 1973 subliniez vizita Președintelui Republicii Italiene (care tocmai îi succedase lui Saragat) și a doamnei Leone. Pe noul Președinte

îl cunoșteam de ani buni, datorită funcțiilor ministeriale deținute anterior. Această vizită de stat, agreabilă prin amabilitatea decontractată a Președintelui, a fost cea dintâi a unui șef de stat italian în Luxemburg. În cuvântul la dineul de gală, Marele-Duce a adus „un omagiu pentru contribuția emigranților italieni la viața economică, și a celor care s-au stabilit în Luxemburg viața sa națională“. Giovanni Leone și-a manifestat dorința să-l întâlnească pe Joseph Bech pe care-l admira în mod deosebit. Împreună cu Ministrul Aldo Moro și cu Gaston Thorn, l-am însoțit pe oaspete la „Tschidesmillen“ – o veche moară în apropiere de Diekirch, care servea drept reședință secundară și unde Bech ne-a primit în calitate de „senior“ al locurilor.

Am evocat altundeva vizita pe care Gustav W. Heinemann a făcut-o în Luxemburg, în perioada 27-29 noiembrie 1973. Sosirea în Marele-Ducat a conducătorului RFG a trezit amintiri dureroase pentru luxemburhezi. Asupra vizitei plana amenințarea iminentă a manifestațiilor, îndeosebi a celor inițiate de victimele nazismului. Intervenind la Radio și la Televiziune am reușit să calmez într-o oarecare măsură spiritele, explicând că nu putem fi la nesfârșit ostili față de unul din cei trei mari vecini și primul partener comercial. Demintatea lui Heinemann și dialogul improvizat cu manifestanții au dezamorsat lucrurile. Vizita a decurs foarte bine, inclusiv sub aspectul convorbirilor politice pe care le-am avut cu Președintele și cu Walter Scheel, la vremea respectivă, Ministru de Externe.

În 1974, la 30 de ani după Eliberare, micul Luxemburg dobândise un loc onorabil pe scena europeană, grație nu numai propriului său avânt postbelic, dar și orientării hotărâte a occidentului european, spre relații de cooperare, de schimb și înțelegere reciprocă.

SUBCAPITOLUL A

Uniunea Economică și Monetară Uniunea Politică

Încep prin a rememora avaturile integrării monetare.

Notorietatea de care m-am bucurat dincolo de fruntariile strâmte ale țării mele se datorează în bună măsură ideilor pe care le-am dezvoltat încă de la începutul anilor '60 în legătură cu transformarea Pieței Comune într-o autentică Uniune Economică și Monetară.

Fiind conștient de atașamentul țărilor partenere la suveranitatea lor monetară și întrușiparea acesteia în moneda națională, am realizat că integrarea monetară se înscrie în logica economică și politică a Pieței Comune.

Este adevărat că în centrele de autoritate, aspectul monetar al construcției comunitare a constituit adesea un motiv de refulare. Actualitatea politică a chestiunii monetare a fost frecvent contestată, mai ales în perioadele de relativă stabilitate internațională.

Legat de problematica monetară în contextul pieței liberalizate dintr-o piață liberalizată s-a observat că dacă „este gonită pe ușa principală“ există întotdeauna riscul ca la prima ocazie, „să revină pe ușa din dos“.

În clipa în care scriu aceste rânduri, subiectul se află din nou prim-planul internațional, mai ales din perspectiva realizării Pieței Interne europene (prevăzută a intra în vigoare la 1 ianuarie 1993).

În domeniul integrării economice și financiare, în ciuda marilor progrese efectiv îndeplinite în ultimele două decenii constat că fondul controverselor

a rămas în esență, același ca în momentul publicării, în 1970, a Raportului grupului de lucru ad-hoc pe care l-am prezidat din însărcinarea Consiliului comunitar de Miniștri.

Relatând istoria parcursului tumultuos al Comunității Europene spre vocația sa monetară, așa cum am trăit-o chiar eu însumi, socotesc că aduc o contribuție proprie la cunoașterea complexității interselor economice și financiare angajate în această „bătălie“. Aș fi bucuros dacă experiențele prezentate vor contribui la evitarea, în viitor, a unor discuții inutile și îndelungate, privitoare la principii.

Urmările Comunicatului de la Haga

Conferința la nivel înalt a afirmat – așa cum s-a subliniat și în comunicatul final – intenția guvernelor de a elabora în 1970, în cadrul Consiliului de Miniștri și în colaborare cu Comisia, un plan în etape pentru crearea unei Uniuni Economice și Monetare.

Pentru punerea în practică a acestei rezoluții, la 6 martie 1970 Consiliul de Miniștri a hotărât să-i invite pe președinții Comitetului Monetar, Comitetului Guvernatorilor Băncilor Centrale, Comitetului de Politică Economică pe Termen Mediu, Comitetului de Politică Conjuncturală și Comitetului Politic Bugetar să se reunească sub președinția lui Pierre Werner pentru elaborarea unui raport care să permită decelarea obținerii fundamentale ale înfăptuirii – în etape – a Uniunii Economice și Monetare.

Compoziția grupului denotă o abordare foarte prudentă din partea guvernelor comunitare. Discuțiile anterioare, ca și planurile elaborate de Comisie și de Guvernele statelor membre, relevaseră deja diversitatea teoriilor monetare, opticilor de abordare, intereselor în joc și sensibilităților. Prin investirea președinților diferitelor comitete cu competență economică și financiară, guvernele înțelegeau să garanteze examinarea multilaterală a Uniunii spre care se năzuia și să oblige pe membrii Grupului la analizarea chestiunii sub toate aspectele

Datorită acestei structuri, dezbateră a fost amplă și contradictorie, Președintelui revenindu-i rolul de arbitru. Comisia Europeană era reprezentată

de U. Mosca, Director general pentru Afaceri Economice; Georges Morelli, și el funcționar al Comisiei, avea calitatea de Secretar.

Alcătuirea Grupului includea reprezentanții a cinci țări comunitare, dar lipsea Luxemburgul!

Iată momentul în care a fost adus în discuție numele meu. Baronul Snoy, Ministrul belgian de Finanțe, mi-a telefonat la 25 februarie 1970 întrebându-mă dacă aş accepta – la propunerea sa și a lui Valéry Giscard d'Estaing, Ministrul francez al Economiei și Finanțelor – să-mi asum președinția respectivului grup. Cei doi considerau că soluția propusă are o seamă de avantaje deoarece în acest mod puterea politică ar fi și ea inclusă în Comisie; mai mult, astfel structura respectivă devenea similară „Comitetului Spaak“ care redactase Tratatul de la Roma. După un răgaz de câteva zile și după ce am primit asigurări că cele șase guverne comunitare priveau pozitiv perspectiva președinției mele, mi-am dat acceptul. Pierre Harmel, Ministrul de Externe al Belgiei, m-a încurajat, iar Emilio Colombo s-a raliat neîntârziat propunerii Snoy-Giscard. Gaston Thorn a apreciat sugestia, sprijinind-o. Și Ministrul german Schiller era favorabil. Numai Ministrul de Finanțe al Olandei, Witteveen, a fost la început reticent. La 6 martie Consiliul a validat propunerea.

Motivale pentru care mi s-a încredințat mandatul de Președinte al Grupului

Cred că sorții s-au oprit asupra mea, și ca o consecință a faptului că în ample adunări publice și în diverse cercuri academice mă afirmasem de mai bine de un deceniu ca militant al integrării monetare progresive în Comunitatea Europeană. Mă motiva în demersurile mele experiențele luxemburghize în domeniu. Eram profund convins că o piață comună cu ambiția de uniune n-ar fi oferit șanse egale pentru toți dacă schimburile economice și financiare s-ar desfășura într-un spațiu monetar incoerent și stabil.

Mi-am reamintit că la început Uniunea Benelux s-a bazat pe un acord monetar. Am fost un observator minuțios și atent al frământărilor și rigurilor pe care schimbările de regim monetar – așa cum le cunoscuse Luxemburgul în 1921, 1940, 1944/'45 – le-au adus economia țării. Am sesizat, totodată, că întreprinderile economice sănătoase posedau nebănuite resurse

de adaptare. Unii mă numesc adesea „părintele Europei monetare“; este cu siguranță prea mult. Ații sunt de părere că am denunțat neajunsurile Tratatului de la Roma. Gânditori – precum profesorul Triffin – au dezvoltat idei prietoare la solidaritatea monetară cu mult înainte mea. În iulie 1961, Comitetul de Acțiune pentru Statele Unite ale Europei prezidat de Jean Monnet, preconizase deja crearea unei Uniuni Europene a Rezervelor Monetare la nivelul celor șase țări membre – preludiu al politicii monetare comune și al monedei europene.

Primul meu demers a fost să apăr imediat a suflului politic al ideii, iar continuitatea pe care mi-a conferit-o propria-mi longevitate politică, mi-a permis să păstrez vie pe arena internațională flacăra adesea plâpândă a Uniunii.

Startul acțiunii mele personale a avut loc la Strasbourg, la 21 noiembrie 1960, cu prilejul conferinței pe care am susținut-o la Camera de Comerț și Industrie a Rinului de Jos, intitulată pretențios „Finanțele și monedele europene în slujba integrării economice și solidarității continentale“. Conferința s-a bucurat de un anumit răsunet, și aceasta nu doar în Luxemburg. Încurajările au venit de peste tot, inclusiv de la colegul Eugène Schaus, Ministru de Externe, care mi-a spus: „Sunteți pe filonul cel bun; continuați să-l exploatați“.

Ceea ce a rămas în conștiința publicului după această conferință a fost sugestia utilizării progresive, în tranzacțiile publice și private, a unei monede europene de cont pe care am denumit-o „EUROR“. M-am inspirat întrucâtva din ideile Profesorului Fernand Collin, Președintele „Kredietbank“ – Belgia, care în 1958 publicase studiul intitulat „Utilizarea unei monede de cont în împrumuturile internaționale“. Eu mersesem mai departe, punând moneda de cont în slujba ideii europene.

În Memorandumul asupra programului de acțiune pentru cea de-a doua etapă a Piețe Comune, datat 24 octombrie 1962, Comisia inserase un capitol referitor la relațiile monetare. În cuprinsul acestuia se arăta că după perioada de tranziție, ratele de schimb trebuie să fie fixe; variațiile permise sunt fiind foarte mici, deoarece orice modificare importantă „putea pune în pericol buna funcționare a Pieței Comune“ însăși. În întrunirile Miniștrilor de Finanțe eu am fost unul dintre promotorii acestei teze.

Chiar dacă multe propuneri ale Comisiei își găsiseră materializarea concretă, cum a fost spre exemplu crearea Comitetului Guvernatorilor Băncilor Centrale, cinci guverne – partenere erau mai degrabă reticente față de obiectivul urmărit pe termen scurt și mediu. A trebuit să vină anul 1968 și perturbările de pe piețele monetare, pentru ca subiectul integrării monetare să redevină actual în ochii guvernanților.

Între timp, eu continuam să-mi decantez ideile punându-le în relație cu evoluția politică europeană. Unele mecanisme erau strict necesare pentru favorizarea, încă din acel moment, a stabilității schimbului în interiorul Comunității. Într-o conferință prezentată la 27 noiembrie pe care am prezentat-o la Cercle Royal Gaulois din Bruxelles, am preconizat, în premieră absolută, crearea unui Institut Monetar Comunitar care să pună în practică și să conducă politica monetară comună.

Dacă publicul manifesta entuziasm și curiozitate pentru unitatea monetară europeană, mediile financiare și economice rămâneau sceptice. În primul rând, autoritățile monetare! Îmi reamintesc discuția cu Guvernatorul Băncii Naționale a Belgiei, care după conferința mea de la Cercle Gaulois mi-a spus: „Vă felicit pentru strălucita dumneavoastră expunere, dar nu cred în ea“. Opt ani mai târziu, același Baron Ansiaux avea să facă parte din grupul meu de lucru ad-hoc, în calitate de Președinte al Comitetului Guvernatorilor; a contribuit notabil și cu entuziasm la redactarea „Raportului Werner“.

La vremea respectivă, mult solicitat să-mi expun ideile în presă sau în conferințe publice am trăit, ca și alți militanți pentru cauza Europei Monetare, un dublu sentiment: satisfacția interesului pe care ideile mele îl suscitau pretutindeni și frustrarea cauzată de lipsa de încredere din partea „cunoscătorilor“. Cu toate acestea, n-am încetat să „predic în deșert“. Convingerea îmi era susținută de experiența negocierilor cruciale la care participasem de-a lungul anilor în legătură cu uniunea vamală, politica agricolă comună, regulile de concurență. Intuiam dificultățile pe care avea să le producă în următorii ani politica agricolă comună, fondată pe unicitatea pieței și a prețurilor de producție. Sub acest aspect, ca și în alte domenii, împărtășeam viziunea lui Robert Marjolin, Vice-Președintele Comisiei. Un studiu din 1968 a relevat că în perioada 1948-1967, 20 de țări europene își

devalorizaseră monedele naționale cu 23,5% (în medie ponderată) – inclusiv țări din actuala Comunitate Economică Europeană, ale căror ponderi variau între 40% și 75% și chiar mai mult. O asemenea tendință trebuia contracarată în viitor, iar Comunitatea pusă la adăpost de asemenea variații de anvergură. Începând din 1962, factori de decizie monetară au avertizat împotriva unei uniuni monetare premature. Astfel, Președintele Bundesbank, Blessing, era de părere că uniunea monetară nu putea fi aplicată decât în cadrul unui stat federal european constituit în prealabil. El opina, totodată, că în stadiul de atunci al Comunității nu este recomandabilă punerea în comun a unei părți din rezervele monetare. Autoritățile monetare olandeze au fost singurele care au împărtășit parțial această viziune.

1968 – an crucial în dezbaterea monetară

În 1968 se ajunsese la o cotitură. Unele slăbiciuni ale sistemului monetar internațional deveniseră evidente. Cele șase țări ale Comunității intraseră în controverse privitoare la lichiditățile internaționale. În reuniunile obișnuite și în întâlnirile neoficiale, Miniștrii de Finanțe se străduiau, nu fără dificultate, să degajeze o poziție comunitară în legătură cu aurul (inclusiv cu teoriile lui Jacques Rueff) și cu crearea unei noi unități monetare de rezervă internațională (Drepturile Speciale de Tragere asupra Fondului Monetar Internațional). Prima poziție oficială comunitară în raport cu terți a fost adoptată de cele șase țări partenere în chestiunea modificării statutului Fondului Monetar Internațional. Prin cumularea cotelor-părți în operațiunile F.M.I. partenerii europeni urmau să obțină o „minoritate de blocaj“ pentru oprirea anumitor hotărâri importante. Unii (puțini la număr) consideră că începutul integrării monetare a „celor Șase“ s-a realizat la reuniunea Miniștrilor de Finanțe de la Paris (15 decembrie 1967), prezidată de Michel Debré.

Cererea de aderare a Marii Britanii a declanșat o nouă reflecție asupra viitorului monedelor. Avizul specializat al Comisiei preciza că „nici o monedă națională nu va putea să-și asume rolul de monedă de rezervă a unui sistem monetar comunitar, la care trebuie să conducă coordonarea progresivă a politicilor statelor membre în domeniile economic, monetar și financiar“.

În perioada crizei lirei sterline (devalorizată la 18 noiembrie 1967) mecanismele monetare operaționalizate în aprilie-mai 1964, au funcționat satisfăcător. Liberalizarea circulației mărfurilor între statele comunitare, survenită la 1 iulie 1968, a adus în prim-planul actualității, chiar dacă nu în mod evident, problemele financiare și monetare.

La 16 decembrie 1967, Franz Etzel mi-a telefonat din partea Președintelui Hallstein, invitându-mă ca la Congresul „Euroforum“ de la Saarbrücken să-mi expun ideile asupra cooperării financiare și monetare în Europa. Congresul avea ca temă „Europa în lumea de mâine“. Manifestarea era organizată de Consiliul Economic al CDU (Uniunea Creștin-Democrată din Germania) și se bucura de participarea unor oameni politici și experți prestigioși, de diverse orientări. Faptul că mi s-a cerut să tratez subiectul finanțelor și monedei era, bineînțeles, flatant pentru mine, mai ales ținând cont de notorietatea și calitățile celorlalți oratori. Însă această invitație era fără îndoială și consecința pledoariei mele perseverente pentru integrare financiară. Jean Monnet a urmărit îndeaproape lucrările Congresului și a rostit un discurs din care citez doar o frază: „Comunitatea Europeană așa cum este ea astăzi, dacă se află pe cale reușitei, ne va face să atingem limita resurselor și influenței de care dispunem“. Monnet n-a scăpat prilejul să susțină viguros aderarea Marii Britanii.

La 24 ianuarie 1968, în fața unui prestigios auditoriu alcătuit din membri ai Comisiei Europene, miniștri, parlamentari și economiști am expus, între altele, un program de acțiune monetară menit să completeze și să dezvolte cele câteva măsuri adoptate în 1962; nu era vorba încă de un plan pe deplin elaborat. Programul se referea, mai ales, la nevoile scoase la iveală de recentele frământări; cuprindea, totodată, definiția unității de cont, organizarea participării mutuale și evoca deja crearea unui fond de cooperare monetară. Pe de altă parte, mi-am explicat ideile privind liberalizarea fluxurilor de capital, atrăgând atenția asupra învățămintelor desprinse din dezvoltarea spontană a pieței eurodevizelor. Schița de plan, pe care am expus-o și în cadrul reuniunii de la Rotterdam a Miniștrilor de Finanțe, s-a bucurat de o publicitate neașteptată nu numai în Europa, dar și în afara continentului; aceasta probabil pentru că provenea de la un membru al Consiliului de Miniștri și răspundea dilemelor și preocupărilor

unanime ale momentului. Nu mai eram însă singurul care susținea trecerea la acțiune. În acele luni circulau și alte propuneri elaborate de experți – ca cea a profesorului Triffin – care legau integrarea monetară de reforma sistemului monetar internațional.

În zilele de 14-21 noiembrie 1968 s-a declanșat o intensă speculație pricinuită de reevaluarea mărcii germane și devalorizarea francului francez. În acest caz, mecanismele de consultare comunitară nu funcționaseră satisfăcător. Datele economice de bază impuneau între marca germană și francul francez un ecart largit de paritate. Într-o reuniune consultativă specială subsumată Tratatului de la Bonn – la care am asistat în 20 noiembrie, la invitația Comisiei și Președintelui Consiliului de Miniștri – germanii au refuzat să-și reevalueze moneda națională.

Refuzul era motivat prin aceea că veniturile agricultorilor germani s-ar reduce substanțial prin aplicarea strictă a principiilor politicii agricole comune bazată pe unitatea prețurilor exprimată în unități de cont. Reuniunea mi-a dat sentimentul neputinței țărilor comunitare în situația în care doi parteneri de marcă au interese diametral opuse. Nu cred că eram pregătiți să înfruntăm o asemenea eventualitate. Trei zile mai târziu, contrar așteptării generale, de Gaulle a hotărât să nu devalorizeze francul francez. Problema de fond a rămas nerezolvată și a revenit în actualitate în 1969.

Alertată de fisura survenită în solidaritatea comunitară, Comisia a prezentat la 12 februarie 1969, un „Memorandum asupra coordonării politicilor economice și monetare comunitare“, cunoscut sub numele de „Planul Barre“. Acest document conferea o nouă direcție conceptului de „acțiune coordonată“, propunând crearea unui mecanism bazat pe susținere monetară pe termen scurt și participare financiară pe termen lung. Pe de altă parte și în compensație, armonizarea politicilor economice trebuia înfăptuită după norme indicative, definite în comun și vizând un orizont mediu. Participarea mutuală era prevăzută în Articolul 108 al Tratatului. Aceste dispoziții nu permiteau însă recurgerea la măsuri de salvagardare, estriecții aduse liberalizării schimbului financiar.

Cu toate că eram de acord cu măsurile propuse în Memorandumul Comisiei, am încercat să-i relev și unele lipsuri, pe care le-am consemnat de altfel într-un articol apărut în buletinul lunar al „Mișcării Europene“

din Olanda. În opinia mea, liniile de credit cu participare mutuală trebuiau acordate doar în condiții bine precizate. Un automatism absolut aplicat din comoditate putea împiedica redresarea efectivă a politicii monetare din țara în cauză. Pe de altă parte, la vremea în care teoria monedelor flotante era împărțită de mulți economiști, în sânul Comunității trebuia pus la punct un mecanism care să asigure limitarea ecartului cursurilor zilnice de schimb față de paritățile stabilite.

Noile mecanisme nu fuseseră încă operaționalizate când, la 8 august 1969, noul Guvern francez a procedat la devalorizarea cu 11,1% a francului. După o scurtă perioadă flotantă, la 24 octombrie 1969 marca germană a fost reevaluată cu 9,3%. Pentru a veni în sprijinul celor doi parteneri aflați în căutarea înțelegerii, au fost inventate faimoasele „sume compensatorii negative și pozitive“, care au reprezentat o abatere de la filosofia politicii agricole comune și aveau să „otrăvească“ relațiile intercomunitare cu ocazia fixării anuale a prețurilor agricole. Prevăzând aceste dezvoltări contrare logicii comunitare, nu agreeam deloc metodele pe care le introducea acest corectiv. În ciuda hotărârii Consiliului din 1964 nici decizia de devalorizare a francului, nici flotarea mărcii nu au constituit obiectul unor consultări prealabile.

O asemenea stare de lucruri nu putea să dureze.

Diversele planuri monetare necesitau o sinteză

În intervalul dintre Conferința de la Haga și operaționalizarea Grupului ad-hoc s-au semnalat diverse elaborări vizând punerea în aplicare a uniunii ecomice și monetare. Cele mai cunoscute sunt planul belgian datat 27 ianuarie, un plan german din 12 februarie și planul luxemburghez din 23 februarie. Cele trei planuri guvernamentale au fost supuse dezbaterii la întrunirea Miniștrilor de Finanțe desfășurată pe 24 februarie la Paris. Ministrul Schiller și Baronul Snoy și-au expus planurile lor, eu pe al meu. Giscard d'Estaing, care conducea reuniunea a făcut un rezumat sintetic și am constatat că ideile mele erau destul de apropiate de cele enunțate de Giscard și Barre.

Planul meu reprezenta o nouă versiune, mai elaborată și mai completă a celui pe care-l prezentasem în ianuarie 1969 la Sarrbrücken. Aveam

în vedere șapte etape eșalonate pe o perioadă de 7-10 ani. După părerea mea, nu era de dorit un număr prea redus de „praguri“ politice, care ar fi fost în mod necesar prea comprimate și greu de depășit. Ordinea etapelor trebuia să poată fi schimbată în funcție de datele economice și financiare ale evoluției reale.

La 4 martie 1970 și Comisia Pieței Comune a prezentat un plan.

Abordările preconizate de autorii diverselor proiecte erau, bineînțeles, diferite. Din primul moment au apărut două fronturi. Unul dădea prioritate absolută armonizării politicilor economice ce articulau sistemul monetar, dar nu prevedea crearea unor dispozitive monetare centrale decât în momentul concordanței efective a politicilor de bază. Celălalt – apărător al politicii monetare voluntariste – propovăduia armonizarea progresivă a conceptelor și echilibrelor economice interne. Este vorba despre așa-zisă „polemică“ dintre tezele economiste și cele monetariste. Un reprezentant vehement al tezei monetariste era Consilierul Președintelui de Gaulle pe probleme monetare, Jacques Rueff, care într-o scrisoare de încurajare pe care mi-a adresat-o mi-a reamintit ceea ce publicase în 1949: „Europa se va face prin monedă sau nu se va face deloc“.

Inutil de spus că proporția dintre cele două tendințe era diferită de la un plan la altul.

Astfel, putem înțelege mai bine de ce șefii de stat și de guvern au considerat util să mandateze un Grup de lucru ad-hoc pentru elaborarea unui raport sintetic privitor la exigențele creării – după o serie de etape intermediare – a unei uniuni economice și monetare totale. Acest deziderat explică și compoziția multifuncțională a colectivului, de natură să asigure viziunea globală asupra chestiunii.

Lucrările „Grupului Werner“

Lucrările Grupului ad-hoc au început la Luxemburg, la 20 martie 1970.

Primele luări de cuvânt au prefigurat efervescența ce avea să urmeze: de la început până la sfârșit s-a desfășurat o aprigă luptă intelectuală între monetariști și economiști. Președintele era prins între cele două fronturi.

Reprezentantul german J.B.Schöllhorn, Președintele Comitetului de Politică economică pe termen mediu, asistat de H.Tietmeyer, a apărut din start teza „prealabilului cronologic“ lansată de Ministrul Schiller în legătură cu convergența politicilor economice.

Președintele Comitetului Guvernatorilor Băncilor Centrale, Baronul Ansiaux, promova cu o ardoare absolut surprinzătoare teza monetaristă. B.Clappier, Președintele Comitetului Monetar, asistat de J. M. Bloch-Lainé, s-au alăturat lui Ansiaux, ceea ce a făcut și G. Stammati, Președintele Comitetului de Politică Bugetară. Browsers, Președintele Comitetului de Politică Conjuncturală era mai apropiat de poziția lui Schöllhorn.

Membrii Grupului fuseseră desemnați pe considerentul funcțiilor lor comunitare, însă argumentele invocate în bătălie trădau din ce în ce mai mult preocupările guvernelor din țările lor de proveniență.

Constatând divergențele de abordare, Miniștrii de Finanțe și Guvernatorii Băncilor Centrale din Belgia, Olanda și Luxemburg s-au reunit la Bruxelles la 2 aprilie încercând să definească o poziție a Benelux. Nu s-a reușit decât în mică măsură. Ministrul Witteveen era preocupat de votul majoritar care, dacă ar fi fost adoptat de un organism monetar, ar fi afectat – în opinia sa – politica de credit a statelor membre. Belgianii au avansat propunerea creării unui fond de egalizare a schimbului monetar, pentru a contracara astfel practicarea pe scară din ce în ce mai largă a rateelor flotante. Guvernatorul Zijlstra recunoștea acestor fonduri meritul de a conferi monedelor noastre o mai mare independență în raport cu dolarul.

La 7 aprilie, cu prilejul celei de a doua ședințe, membrii Grupului, au făcut comentarii pe marginea propriilor teze. Tendința economistă luase un anumit avans prin formularea exigențelor de armonizare economică și bugetară. Viziunea germană, bine fundamentată în principiu, mi se părea prea severă și puțin prea nuanțată. În acest „foc încrucișat“, am reușit să orientez dezbaterile asupra idelilor baronului Ansiaux vizând fondul de stabilizare a schimbului. Din acest moment fondul, ca și oportunitatea politicii active de reducere a fluctuațiilor dintre monedele „celor Șase“, au devenit miza care a incins spiritele.

Personal, opinam că Guvernele și agenții economici erau greu de conșin să-și schimbe politica economică. După recentul entuziasm generat

de ratele flotante, schimburile monetare dintre țările membre erau constant perturbate de amplitudinea importantă a variației acestor rate.

Raportul interimar al Grupului

La capătul a cinci reuniuni de lucru presărate cu controverse și chiar cu mici incidente am ajuns la o viziune sintetică asupra problemelor în atenție, care a căpătat forma unui raport interimar adresat Guvernelor comunitare. La 22 mai, documentul a fost expediat Miniștrilor de Finanțe, Președinților Consiliului și al Comisiei.

În aceeași zi mi-a telefonat Jean Monnet spunându-mi că Directorul Fondului Monetar Internațional, Pierre-Paul Schweitzer, l-a asigurat că FMI nu ar ridica nici o obiecție față de o eventuală individualizare monetară a Comunității Europene.

Peste cinci zile Monnet mi-a telefonat din nou recomandându-mi să nu forțez hotărârea privitoare la fondul de stabilizare a schimbului, întrucât nu ar exista unanimitate în materie. Căpătase această preocupare probabil de la Willy Brandt, pe care mi-a și recomandat să-l contactez la momentul oportun. Dialogul cu Monnet mi-a confirmat că lucrările noastre erau urmărite îndeaproape de toate Guvernele comunitare.

La 29 mai, la reuniunea de la Veneția, Miniștrii de Finanțe s-au concentrat asupra raportului interimar.

Înainte de a înfățișa reacțiile la acest document voi evoca esențialul conținutului său.

Mai întâi, reamintesc mandatul precis ce ne fusese conferit de reuniunea la nivel înalt de la Haga, fie și numai pentru a răspunde celor care, mai târziu, ne-au reproșat de a fi mers prea departe cu soluțiile, în special în materie instituțională. Iată citatul: „Șefii de stat sau de guvern și-au reafirmat voința de a determina progresul mai rapid al dezvoltării viitoare, necesară întăririi Comunității și transformării ei într-o uniune economică. Ei sunt de părere că procesul de integrare trebuie să ajungă la o comunitate de stabilitate și de progres. În acest scop, au fost de acord ca pe baza Memorandumului prezentat de Comisie la 12 februarie 1969,

și în strânsă colaborare cu aceasta, Consiliul să elaboreze – în cursul anului 1970 – un plan în etape vizând crearea unei uniuni economice și monetare.

Dezvoltarea cooperării monetare va trebui să se sprijine pe armonizarea politicilor economice.

Ei au convenit să examineze instituirea unui Fond European de Rezervă, la care să se ajungă printr-o politică economică și monetară comună“.

Noțiunea de „plan în etape“ implică drumul de la un punct de plecare spre un stadiu final (tangibil într-un deceniu), în funcție de care să fie ordonate fazele intermediare.

Evaluând punctul de plecare am constatat că nu porneam de la zero. Integrarea economică era în curs, fiind incompletă și inegală de la un sector la altul. Pe de altă parte, liberalizările deja înfăptuite determinau o asemenea interdependență încât dezechilibrele naționale se repercutau inevitabil asupra economiei celorlalți parteneri.

Punctul final îl reprezenta uniunea economică și monetară, adică o zonă în interiorul căreia bunurile și serviciile, persoanele și capitalurile să circule liber și fără distorsiuni de concurență. O asemenea uniune implica, bineînțeles, convertibilitatea totală și ireversibilă a monedelor naționale și eliminarea fluctuațiilor cursurilor de schimb. Paritățile dintre monede urmau să fie fixe. Paritatea trebuia oare să fie irevocabilă? În propunerile mele anterioare nu ajunseseam atât de departe.

Raționamentul meu se întemeia pe parități fixe dar ajustabile în caz de dezechilibru grav și persistent. Logica uniunii și marjele de speculație pe care le lăsașu ajustările, chiar decalate în timp, m-au determinat să consider până la urmă paritățile ca fiind irevocabile; o asemenea stare de lucruri nu mai diferă, în fond, de regimul unei monede comunitare unice.

Grupul era de părere că în interesul securității europenilor și afirmării pe plan internațional a rolului Europei Unite, în problema identității monetare a Comunității trebuia mers până la capăt. În consecință, apăreau inevitabil transferuri de responsabilitate de la nivel național la nivel comunitar.

După reuniunea de la Veneția, Consiliul de Miniștri a hotărât la 9 iunie 1970 că în relațiile de schimb dintre țările membre Comunitatea nu trebuie să uzeze de eventualele dispoziții ce ar permite relaxarea regulilor

sistemului internațional de schimb. În acest mod, Comunitatea se individualiza ca „zonă monetară specială“, caracterizată de o mai mare stabilitate a cursurilor de schimb.

În privința scopului de atins, raportul interimar prefigura liniile generale ale raportului final. Întărirea coordonării politicilor economică, bugetară și fiscală ocupase un loc de frunte în dezbateri și ajunsesem deja la un amplu acord pe această temă.

În legătură cu politica monetară extra Comunitate, ne-am simțit obligați să supunem atenției Miniștrilor o controversă fundamentală care diviza spiritele. Raportul evocă unele opțiuni descrise după cum urmează:

- a) Unii membri ai Grupului estimează că, în orice ipoteză, este oportun de a se atribui Comunității – încă din prima etapă – un regim autonom de schimb de natură să-i ateste personalitatea în raport cu exteriorul. Acest regim se va baza pe o primă reducere a marjelor de fluctuație a cursurilor de schimb ale monedelor țărilor membre. Partenerii respectivi preconizau instituirea unui fond de stabilizare a schimbului. Fondul era conceput ca un puternic adjuvant la cooperarea indispensabilă dintre băncile centrale și urma să contribuie la armonizarea politicilor de intervenție a acestora asupra piețelor de schimb, precum și în politica de gestionare a rezervelor. Printr-un mecanism comparabil cu cel al fostei Uniuni Economice de Plăți (rezultată din Planul Marshall) urma să fie identificat interesul comun de natură să favorizeze armonizarea economică.
- b) Ceilalți membri ai Grupului opinau că în cursul primei faze nu este de dorit nici restrângerea instituțională a marjelor, nici crearea unui fond de stabilizare. După părerea lor, măsuri importante de politică comunitară nu ar putea fi avute în vedere decât în cazul în care, prin progresul efectiv al armonizării politicii economice, vor fi create anumite condiții pentru asigurarea echilibrului de ansamblu în întreaga economie a Comunității.

Raportul interimar sublinia că uniunea economică și monetară presupunea și faptul că principalele hotărâri de politică economică trebuiau

adoptate la nivel comunitar și că puterile necesare în acest sens trebuiau transferate de la nivel național la nivelul Comunității. Rezultatul uniunii economice și monetare putea fi adoptarea unei monede unice.

Până la urmă, raportul nu a ocolit nici una din constrângerile și exigențele unei uniuni economice și monetare.

Reuniunea de la Veneția nu a adoptat hotărâri definitive asupra soluțiilor controversate. Ministrul Schiller se pronunța împotriva introducerii fondului în prima etapă și împotriva reducerii marjelor de fluctuație. Giscard d'Estaing și Baronul Snoy aveau o viziune total opusă. Emilio Colombo, care conducea întrunirea, rămăsese în dubiu încercând să concilieze cele două puncte de vedere și preconizând un demers paralel pe plan economic și monetar. Pe ansamblu, raportul interimar a fost apreciat pozitiv.

La 9 iunie, Consiliul de Miniștri trebuia să-și dea acordul pentru continuarea lucrărilor pe baza raportului interimar. Discuția ca atare nu a adus nimic nou cu excepția intervenției Ministrului olandez Witteveen, care însușindu-și poziția Ministrului Schiller a accentuat exigențele de ordin instituțional.

Definitivarea Raportului

Cu recomandarea de aprofundare a problemelor în dispută, conținutul general al Raportului interimar a fost aprobat. Am interpretat recomandarea de aprofundare ca pe invitația de a găsi un compromis.

Mi s-a cerut să perfectez raportul final înainte de luna octombrie. Trebuia lucrat deci în ritm alert, mai ales ținând cont de apropierea vacanței. Au fost necesare circa 10 reuniuni ale Grupului pentru ca, în noaptea de 7 spre 8 octombrie, să ajungem la rezultatul dorit. Aprofundarea problemelor echivala cu reluarea lor de la zero și rediscutarea aspectelor controversate asupra cărora Consiliul de Miniștri nu tranșase în mod clar. Aprofundarea însemna, totodată, să ne aplecăm mai mult și mai atent asupra dimensiunii pur politice.

Consiliul a hotărât ca durata primei etape să fie de trei ani, începând de la 1 ianuarie 1971. Obiectivul final trebuia atins în curs de un deceniu, cu condiția unui sprijin politic permanent din partea Guvernelor comunitare.

În privința chestiunilor monetare specifice, Consiliul recomandase obținerea unui aviz din partea Comitetului Guvernatorilor Băncilor Centrale. Președintele acestui for, Guvernatorul Ansiaux, supusese deja Grupului nostru, în luna aprilie, o notă relativă la funcționarea unui fond de regularizare a schimburilor.

Încă din 12 iunie, adresasem Președintelui Comitetului Guvernatorilor o scrisoare prin care solicitam opinia acestei instanțe asupra anumitor aspecte tehnice și economice necesare unui regim de schimb specific Comunității. Jean Monnet, care continua să mă încurajeze și pe care îl întâlnisem la 7 iulie la Paris alături de profesorul Triffin, mi-a trimis un referat al acestuia privind funcționarea unui fond de stabilizare a schimbului.

În așteptarea Raportului Comitetului Guvernatorilor am declansat discutarea amănunțită a modalităților de armonizare a politicilor conjuncturale, bugetare și pe termen mediu. Aceste elemente au fost serios fundamentate în cursul unor dezbateri aprinse. Concomitent, aspectul instituțional și transferul de suveranitate prevăzut pentru cea de-a doua etapă au fost mai larg dezvoltate și aprofundate.

Cunoscând din experiență sensibilitățile Guvernelor și prevăzând anumite reacții „nervoase“, mă temeam din ce în ce mai mult de deteriorarea echilibrului dintre contribuțiile economiste și cele monetariste în concluziile finale. S-au propus câteva formule politice de șoc, pe care nu le-am respins deoarece corespundeau realității, dar care necesitau compensări destul de riscante în privința uniunii monetare propriu-zise. Comitetul Guvernatorilor ne-a pus la dispoziție un raport tehnic, care ulterior s-a dovedit foarte prețios, însă pe termen imediat susținea inițiative politice prudente. Grupul a activat două zile la Copenhaga unde, din 19 până în 26 septembrie, a avut loc adunarea Fondului Monetar Internațional și Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare. În acele zile, înconjurat de multă lume mi-am putut da seama că Miniștrii de Finanțe erau destul de bine informați asupra dezbaterilor și controverselor noastre interne. Giscard d'Estaing mi-a spus că este la curent cu lucrările, că agreează viziunea noastră și că așteaptă să duc lucrurile la bun sfârșit.

Domnul Burns, Președintele Federal Reserve Board al SUA, a avut cuvinte de simpatie și încurajare pentru demersurile mele.

Cu toate că ideea de singularizare a Comunității prin îngustarea marjeilor de fluctuație fusese formal aprobată de Consiliul de Miniștri, în luările de poziție ale unor membri ai Grupului am identificat preferința pentru schimburile fluctuate (la modă în vremea respectivă); argumentul înșelător pus la bătaie era că un asemenea sistem ar accelera ajustările și reechilibrările dintre parteneri.

Walter Hallstein, care în lucrarea sa despre Comunitatea Europeană a elogiat obiectivitatea și consecvența viziunii politice a Raportului, a interpretat cele de mai sus ca pe un compromis unanim acceptat de membrii Grupului, „înclinat într-o anumită măsură spre teza economistă“ (*“ein den Ökonomen zuneigender Kompromiss”*). Întrucât îndelungatele deliberări îmi creaseră și mie același sentiment, m-am străduit ca în cursul ultimelor întruniri să redresez situația. Schöllhorn insista să nu propunem fondul de stabilizare decât în cea de-a doua etapă, iar crearea sa trebuia precedată de o analiză amănunțită și aprofundată. M-am văzut astfel obligat să-mi înăspresc atitudinea cu riscul de a compromite unanimitatea. Eram convins că un plan care în primii trei ani nu prevedea nici o inovație monetară, fiind consacrat doar promovării unor proceduri de armonizare a politicilor economice și bugetare dar fără stimulente monetare risca să fie „vorbă goală“. Opinia publică ar fi dezamăgită de un asemenea rezultat; de altfel, propunerile lui Raymond Barre cereau un nou dispozitiv financiar. Planul, căruia membrii Grupului au cerut să i se dea numele meu – „Planul Werner“ – nu putea face complet abstracție de inițiativele mele anterioare. Am cerut deci, cu fermitate ca instituirea Fondului să fie avută în vedere încă din Prima etapă. Punctul meu de vedere a fost sprijinit de Ansiaux și Clappier, însă opoziția rămânea puternică.

Până la urmă, după dezbateri aprige în care, pentru evitarea unui eșec, fiecare a trebuit să cedeze în favoarea unei poziții comune, am obținut un compromis acceptat în unanimitate.

Pentru unii, termenii „stabilizarea“ sau „reglarea schimburilor“ păreau să presupună un orizont de timp prea îndepărtat; din acest motiv, dar și pentru că aveam în vedere o fază neoficială de acțiune (experimentală)

asupra cursurilor de schimb, am propus să dăm noului organism un nume neutru. Am reluat terminologia ultimului meu plan personal de integrare monetară și astfel, cu anumite condiții, a fost acceptată posibilitatea constituirii încă din prima etapă a unui „Fond European de Cooperare Monetară“ (FECOM). Fondul urma să absoarbă mecanismele de susținere pe termen scurt și să susțină participarea mutuală pe termen mediu.

În afară de punerea în practică – mai întâi officioasă, apoi oficială – a restrângerii marjelor de fluctuație a schimburilor, în prima etapă a programului putea prinde contur și un al doilea dispozitiv esențial pentru acțiunea viitoare. FECOM a fost creat efectiv în ianuarie 1973, iar în luna martie a aceluiași an sediul său provizoriu a fost fixat în Luxemburg.

Pentru membrii Grupului, și în special pentru Președinte, discutarea și redactarea Raportului final au constituit momente de mare interes politic, prilejuind totodată o „aventură“ intelectuală benefică.

Lucrările Grupului s-au încheiat în armonie. Colaboratorii mi-au împărtășit și ei satisfacția lor și mi-au dăruit o gravură contemporană Revoluției Franceze, care înfățișa monedele de hârtie și echivalența acestora cu monedele metalice din acea vreme. Pe fondul acestor însemne monetare figura un om în zdrențe ce simboliza în opinia mea degringolada dramatică a hârtiei-monedă. Să fi fost un avertisment? Poate doreau să-mi reamintească că târâmul monetar este nesigur, instabil și adesea trădător.

În orice caz, misiunea odată îndeplinită, simțeam o satisfacție cu atât mai mare cu cât, pe toată durata activității Grupului, a trebuit să fac față și numeroaselor solicitări ale vieții politice interne din Marele-Ducat. Trebuie să spun totodată că luxemburhezii, impresionați de această președinție onorantă dar plină de obstacole, au manifestat multă preocupare și interes pentru prestația mea. Îmi amintesc că întâlnindu-l pe Antoine Weis, unul din liderii de sindicat cu care am avut frecvente „frecușuri“ politice, am fost surprins să-l aud spunându-mi: „V-ați asumat o sarcină grea. Fără îndoială, va trebui să vă menajăm o vreme“.

Am reușit să evit fracționarea Raportului prin avize separate asupra punctelor sale importante. Unanimitatea s-a realizat cu prețul rigorii de gândire care, deși solicitantă, nu aducea deservicii punerii în aplicare a planului. Dimpotrivă. Bineînțeles, nu consideram documentul „literă de

evanghelie“. În curând, Comunitatea avea să fie supusă unor răsturnări monetare, care au alterat succesiunea priorităților stabilite.

Prin caracterul structurat și desăvârșit, planul avea să facă senzație chiar dincolo de fruntariile Europei, și totodată să dea naștere și unor dispute politice în interiorul Comunității.

Reacții la Raport

La 15 octombrie am transmis prioritar Raportul în atenția Miniștrilor de Finanțe, precizând că în 24 de ore va fi dat publicității. În aceeași zi am primit vizita Președintelui Comisiei, Malfatti, care mi-a împărtășit entuziasmul său pentru Uniunea Economică și Monetară. În ziua respectivă, Miniștrii Witteween și Raymond Barre au făcut declarații pe aceeași temă.

În orele în care „Raportul Werner“ a fost publicat la Bruxelles am fost oaspete de onoare la un dejun-dezbatere organizat la Paris de „Cercul de Opinie“ condus de Gabriel de Chastain. Era pentru prima dată când, în fața unor oameni politici și ziariști, explicam și interpretam planul. Printre invitați se numărau Robert Marjolin și Raymond Barre, membri ai Comisiei, care au făcut, fiecare, remarci generale și prudente sub pretextul că nu Comisiei, ci Consiliului de Miniștri îi era rezervată întietatea opiniilor. Înainte chiar ca guvernele să se fi putut pronunța oficial, comentariile de presă prevesteau că polemica din grupul ad-hoc se va reproduce atât la nivelul publicului, cât și al statelor.

Presa germană întrebându-se, ca mulți alții, dacă unele puncte de vedere din Raport nu erau utopice se arăta în general interesată de conținutul documentului. Aveam date că Guvernul de la Bonn susținea pe deplin Raportul și-și exprima dorința fermă de a vedea planul ratificat ca atare până la finele anului.

În Franța, publicarea planului a provocat o nouă controversă privitoare la supranaționalitate. În *“Le Monde”*, Paul Fabra evoca conceptul de „super-stat“ de natură să inhibe organizarea liberă a politicii economice naționale.

Este cunoscut faptul că Președintele Pompidou, după citirea câtorva pasaje-cheie din Raport s-a supărat și, după cât se pare, a cerut imediat explicații membrilor francezi ai Grupului. Părerea prevalentă în Franța a fost cel mai bine exprimată într-o apreciere a lui Maurice Schumann, apărută în publicația lunară „*Vision*”: „Uniunea Economică și Monetară a «celor Șase» nu trebuie compromisă printr-o harababură instituțională prematură“. La acestea, Schumann a adăugat că trebuia depășită mai întâi prima etapă de trei ani pentru a ne preocupa de celelalte etape.

Pasajele din Raport care, după toate probabilitățile, l-au exasperat pe Președintele francez și întreaga administrație gaullistă vizau crearea, după reușita primei etape, a două centre de decizie: unul cu responsabilitate asupra politicii economice comune, celălalt asupra politicii monetare comune, ambele supuse controlului Parlamentului European (subliniez că olandezul Brouwers a insistat în mod special asupra acestei ultime nuanțe).

Grupul de lucru pe care l-am condus și-a declinat competența de a propune structuri politice. Nu s-a abținut însă să sublinieze necesitatea elaborării centralizate a acestor politici, chiar cu riscul ca puterea de decizie să rămână la nivelul structurilor existente – Consiliul și Comisia.

În privința necesității de a transfera în plan comunitar anume competențe – de altfel precis delimitate – faptul fusese deja evocat în raportul interimar acceptat în unanimitate de Consiliul de Miniștri. Exprimarea acestei idei se regăsește mai nuanțat în concluziile raportului final care precizează: „Transferurile de competență... reprezintă un proces cu semnificație politică fundamentală, ce determină dezvoltarea progresivă a cooperării politice. Uniunea economică și monetară apare astfel ca ferment al uniunii politice, care, pe termen lung, nu va putea lipsi“.

Pentru mine, acest pasaj de concluzii avea o contrapondere care îi atenua anvergura, conținută într-un alt capitol al Raportului final, în care se preciza că „în acest domeniu (al politicii bugetare și fiscale) trebuie evitat orice centralism excesiv. Transferurile de puteri către organele comunitare trebuie îndeplinite la parametrii necesari bunei funcționări a uniunii și cu respectarea unei structuri diferențiate pe mai multe niveluri – comunitar, național, etc. ...“.

Cu alte cuvinte, principiul subsidiarității era clar exprimat. Acest principiu îmi părea implicit oricărei acțiuni comunitare.

Cred că am greșit de a nu fi reluat cu forță, în concluziile finale, aceste constatări cuprinse în substanța intervenției mele.

La 26 octombrie Consiliul Miniștrilor Afacerilor Externe s-a reunit la Luxemburg pentru a decide în mod oficial asupra Raportului. Am deschis dezbaterile printr-o declarație laconică, deoarece întreaga asistență cunoștea amănunțit documentul.

Voi relua aici pasajul ce conține obiectivul urmărit: „Sunt fericit să constat că în toate aceste privințe am ajuns la o părere colectivă unanimă. Evident, răspunsurile comune nu exprimă chiar toate preferințele individuale ale membrilor Grupului. Cred însă că după ce am analizat detaliat chestiunea în cursul unor îndelungi confruntări de idei, am reușit să dăm expresie dorinței de a desfășura în paralel acțiunile din plan economic și financiar. Ambiția noastră a fost să străpungem definitiv cercul vicios al prealabilelor economice și politice.

Am încercat să găsim linia de mijloc între opiniile ce considerau Uniunea Monetară ca pe o încununare a integrării europene și cele ce priveau Uniunea ca pe un motor atotputernic al integrării. Cred că propunerile se înscriu pe linia Tratatelor existente și încearcă să asigure îndeplinirea ansamblului obiectivelor. În prima etapă, vom putea parcurge o bună parte din drum fără modificarea Tratatelor. Subliniem totodată că pe întreaga durată a realizării sale, acest proces trebuie dublat de o puternică voință politică“.

Președintele Consiliului, Ministrul Scheel m-a felicitat și mi-a mulțumit cu căldură, ca de altfel și Miniștrii de Finanțe Snoy și Moeller (RFG), precum și Secretarul de Stat Colombo, împreună cu Pedini. Ministrul francez Maurice Schumann s-a exprimat cu mai multă rezervă. Reprezentantul olandez s-a raliat viziunii pozitive; era însă nemulțumit de faptul că, pe baza acordului colegilor mei, convocasem o reuniune informală a Miniștrilor de Finanțe pentru data de 9 noiembrie.

După întrunirea relativă scurtă, Maurice Schumann m-a luat deoparte pentru a mă pune la curent cu unele reacții din interiorul Guvernului francez.

Reuniunea neoficială a Miniștrilor de Finanțe din 9 noiembrie – cerută în mod special de Snoy, Schiller și Moeller – a trebuit mai întâi amânată și apoi chiar anulată în momentul în care Giscard d’Estaing, care îmi fusese de mare ajutor în lucrările Grupului, m-a informat că nu poate participa personal.

Între timp, Comisia a fost înștiințată și din acel moment urmările și reacțiile la Raport au făcut obiectul dialogului instituțional oficial dintre Comisie și Consiliul de Miniștri.

O inițiativă a Comisiei

Din proprie inițiativă, Comisia a înaintat Consiliului, încă din 29 octombrie, o comunicare privitoare la înfăptuirea în etape a Uniunii Economice și Monetare. Comunicarea cuprindea un proiect de rezoluție în care era reluată chintesența „Raportului Werner“ – în special pentru prima etapă – și avansa două propuneri de hotărâri pentru consolidarea politicii economice pe termen scurt și pentru colaborarea dintre băncile centrale. Fără a contesta fondul Raportului, textul atenua formulele prea federaliste sau supranaționale și adăuga *expressis verbis* ceea ce în concepția mea era subînțeles, anume că transferul unor competențe către Comunitate trebuia limitat la strictul necesar pentru coeziunea uniunii și eficacitatea acțiunii concertate.

Pentru pregătirea trecerii la etapa următoare, Comisia s-a angajat ca înainte de 1 mai 1973 să informeze Consiliul despre progresele înfăptuite și noile acțiuni preconizate, inclusiv amendamente aduse Tratatelor. Comisia nu intenționa să mai prezinte vreun program pentru etapele ulterioare.

De data aceasta, a fost rândul Guvernului german să formuleze critici dure la adresa Comisiei. Susținuți de presa germană, factorii de răspundere reproșau Comisiei că a diluat unele concepții din „Raportul Werner“, că a dat o turnură prea monetaristă propunerilor aferente primei etape, că a contestat necesitatea atingerii obiectivului final prin absența propunerilor dincolo de prima etapă. Iată germenii unei confruntări franco-germane! În conformitate cu calendarul fixat de șefii de stat și de guvern, data limită pentru adoptarea hotărârilor era 31 decembrie a anului respectiv.

Între timp, în declarațiile mele publice mă străduiam să dau interpretării ambelor teze justa lor valoare. M-am simțit încurajat de scrisoarea elogioasă pe care mi-a trimis-o Jacques Rueff și de ralierea la Uniunea Monetară a lui Hermann J. Abs, reputatul Președinte al “*Deutsche Bank*”. Consiliul de Miniștri din 23 noiembrie a fost pentru mine un bun prilej de a prezenta, cât mai grăitor, divergențele dintre cele două teze și de a le estompa. Am obținut un rezultat paradoxal prin aceea că atât Schumann cât și Witteveen m-au aprobat, însă din motive total opuse.

La 11 noiembrie am asistat la întrunirea șefilor de fracțiuni și membrilor democrat-creștini din Parlamentul European. Am deschis dezbaterea asupra Uniunii Economice și Monetare sfătuind asistența să nu dramatizeze confruntările de idei pe teme instituționale.

A doua zi l-am însoțit la Paris pe Marele-Duce și am asistat împreună la Mesa solemnă în memoria Președintelui de Gaulle. Recepția de la Elysée și gravitatea trecerii în neființă a unui mare om de stat, nu erau deloc un bun prilej pentru sensibilizarea personalităților prezente la problemele comunitare.

La 13 noiembrie, Consiliul de Miniștri al Republicii Franceze a confirmat că-și menține aspirațiile pentru Uniunea Economică și Monetară așa cum erau reflectate în comunicatul de la Haga, dar că refuză să fixeze termene precise pentru chestiunile instituționale.

La timpul respectiv, primisem deja o comunicare din partea Guvernului olandez care preciza că din punctul său de vedere propunerile Comisiei CEE nu erau acceptabile.

Punerea în aplicare a primei etape de trei ani

A sosit și 14 decembrie, dată la care Consiliul de Miniștri era chemat să-și asume responsabilitatea și să hotărască punerea în aplicare a primei etape. Dezbateră, care s-a prelungit târziu în noapte, m-a dezamăgit prin radicalizarea pozițiilor.

Discuțiile s-au focalizat progresiv asupra caracterului și competențelor care reveneau organelor de decizie într-o fază ulterioară avansată sau chiar în faza finală. Olandezii au încercat să stabilească o legătură cu

negocierile de aderare comunitară a Marii Britanii. Walter Scheel a refuzat propunerea de a opri în mod simbolic acele ceasornicului la miezul nopții de 31 decembrie, deoarece participanții nu scontau să se mai poată întruni până la finele anului. Cu bună știință, mi-am limitat la maximum intervențiile în cadrul reuniunii. Maurice Schumann mi-a împărtășit că toată lumea dorea amânarea dezbaterilor pentru luna ianuarie.

A fost un eșec, însă nu unul definitiv.

Sfătuit de Gaston Thorn, la sfârșitul anului am adresat scrisori de felicitare celorlalți cinci șefi de guverne exprimându-mi preocuparea pentru întârzierea ce ar putea surveni în punerea urgentă în mișcare a Uniunii Economice și Monetare. Eram convins că existau formule acceptabile pentru toți, care așteptau doar să fie găsite.

În luna ianuarie s-a schițat o apropiere de poziții, mai ales după reuniunea Miniștrilor de Finanțe de la Arnheim (când am conferit îndelung cu Giscard d'Estaing) și după întâlnirea franco-germană de la Paris. Președintele Pompidou și Cancelarul Brandt s-au pus de acord asupra metodei de înfăptuire a Uniunii Economice și Monetare.

Prețul acestei noi înțelegeri era o „clauză de salvagardare“ propusă de germani, care prevedea ca în lipsa unui acord privind conținutul celei de-a doua etape dispozițiile monetare să expire după o perioadă de patru ani. O asemenea clauză care convertea practic prima etapă într-o „perioadă-test“ ridica felurite obiecții. Jean Monnet mi-a telefonat pentru a mă pune în gardă față de o asemenea clauză. Beneluxul critica sever înțelegerea franco-germană în materie.

La 9 februarie 1971 ne-am putut, în sfârșit, pune de acord convertind „clauza de salvagardare negativă“ într-una pozitivă, care stabilea o durată de valabilitate de cinci ani pentru dispozițiile monetare și garanta prelungirea în cazul în care nu va surveni o înțelegere asupra celorlalte chestiuni.

Per total eram mulțumit. Uniunea bazată în esență pe propunerile din Raport era lansată, însă punerea ei în aplicare necesita mari eforturi. În acest moment consideram esențiale și urgente măsurile pentru crearea specificității monetare a Comunității, cu atât mai mult cu cât universul monetar devenea din ce în ce mai tumultuos.

Sarcina Grupului de lucru se încheiase. Grupul ca atare nu a mai fost nici convocat, nici reconstituit ulterior. Pentru mine personal, ferm angajat în explicarea și propagarea ideilor Uniunii Monetare, începuse o nouă eră, bogată și extrem de solicitantă.

Aceasta debutase în noiembrie 1969. La 30 noiembrie am susținut o conferință la Institutul Regal de Relații Internaționale din Bruxelles pe tema „Perspectivele monetare europene“, prezentarea fiindu-mi făcută de Baronul Snoy.

La 4 februarie 1971 m-am întâlnit (tot la Bruxelles) cu membrii Federației Bancare a CEE, cărora le-am conferențiat pe aceeași temă.

Autoritățile elvețiene urmăreau îndeaproape evoluția cooperării monetare a „celor Șase“. În noiembrie 1970, a venit în vizită în Luxemburg Domnul Jolles, Directorul Departamentului Federal al Comerțului, care a dorit să mă întâlnească pentru a discuta pe marginea Uniunii Economice și Monetare.

Profesorul Rieben, care coordona Centrul de Studii Europene la Universitatea din Lausanne, a îmbrățișat cu mult entuziasm cauza Europei monetare; astfel, la 22 februarie 1971, în fața unui auditoriu de peste o mie de persoane reunit la *Palatul Beaulieu* din Lausanne m-a invitat pentru o expunere. Cu acest prilej am fost primit la Berna de Președintele Confederației Elvețiene în cadrul unui dejun de lucru; șeful statului a asistat și la conferința mea. La doar câteva zile distanță, am vorbit în fața cercetătorilor de la *“Istituto per gli studi di politica internazionale”* din Milano, iar apoi la München, la *“Gesellschaft für Auslandkunde”*. Primul Ministru al Bavariei, Goppel, m-a întâmpinat cu amabilitate și a oferit un dîneu în onoarea mea.

Am scris numeroase articole și am acordat nenumărate interviuri. Acest gen de activități nu avea să mai înceteze.

Pot spune că într-un anume sens această președinție din 1970 a Grupului m-a marcat profund, căci mi-a adus laude și ironii, și a continuat să-mi absoarbă preocupările și timpul de lucru pe termen lung și să-mi minimizeze uneori în ochii publicului alte domenii de interes major.

Pentru a reveni la urmările acordului privitor la planul în etape subliniez că, sub presiunile dezordinii monetare internaționale, viziunii monetariste i se dădea întrucâtva câștig de cauză.

La 22 martie 1971, adoptând programul realizării în etape a Uniunii Economice și Monetare, Consiliul a luat trei hotărâri:

1. hotărârea privitoare la întărirea coordonării politicilor pe termen scurt (au fost prevăzute anual trei examinări ale situației din fiecare țară membră);
2. hotărârea privitoare la întărirea colaborării dintre Băncile Centrale (coordonarea politicilor în materie de monedă și de credit);
3. hotărârea vizând punerea în aplicare a participării financiare pe termen mediu (2 mld. de unități de cont).

Cu orice preț paralelismul măsurilor preconizate trebuia salvat.

Pe de altă parte, Băncile Centrale fuseseră invitate ca pe o bază experimentală și neoficială să recurgă la îngustarea marjelor de fluctuație a schimburilor, începând din luna iulie.

Criza monetară mondială

Agravarea crizei dolarului avea să ne bulverseze proiectele. Acest fapt a declanșat un aflax masiv de capitaluri din Europa, ceea ce a destabilizat economiile țărilor cu monedă așa-zis puternică. Afluxul a luat asemenea proporții încât la 5 mai 1971, la recomandarea institutelor economice, RFG a suspendat cotația dolarului SUA.; decizia echivala de fapt cu introducerea cursului flotant al mărcii.

Hotărârea era contrară principiului recent afirmat al incompatibilității obiectivelor noastre cu cele ale unui sistem flotant de schimburi în interiorul Pieței Comune. Pe de altă parte, situația respectivă complica enorm funcționarea sistemului prețurilor agricole.

Luați prin surprindere și din cauza întârzierilor în punerea la punct a unui sistem monetar comunitar, nu dispuneam nici de echiparea tehnică, nici de pregătirea intelectuală de moment pentru a reacționa efectiv.

În dimineața lui 9 mai, la orele șapte, după negocieri care duraseră zile și nopți, a trebuit să ne resemnăm și să autorizăm Germania și Olanda să își lase monedele să floteze, cel puțin temporar. Antecedentele crizei arătau că partenerul german era prea încrâncenat pentru a putea apăra paritatea mărcii în raport cu exteriorul; Germania refuzase mijloace de acțiune uzuale precum demararea controlului schimburilor. În materie agricolă punerea la punct a unui sistem de taxe compensatorii era imperioasă.

În ziua următoare, Ministrul belgian de Finanțe m-a consultat asupra oportunității flotației francului. Am fost de părere să nu precipităm decizia și să așteptăm cel puțin sfârșitul săptămânii. Mă temeam că flotația dintre monedele Benelux va dezagrega această uniune fondată pe o bază monetară sănătoasă. În pofida flotației florinului olandez trebuia să încercăm menținerea stabilității în interiorul Benelux. La 20 iulie, Snoy m-a informat că olandezii, având aceeași preocupare, erau de acord să menținem între noi sistemul de îngustare preconizat pentru ansamblul „celor Șase“, adică o marjă de 1,5%.

Faptul că Președintele Nixon a renunțat, la 15 august 1971, la convertibilitatea dolarului a pus dileme suplimentare în fața Guvernelor „celor Șase“.

Consiliul de Miniștri al CEE, reunit la 19 august, nu a ajuns la nici o înțelegere asupra atitudinii țărilor membre pentru contracararea acestei provocări. Baronul Snoy a prezentat un „Plan Benelux“, pe care cele trei țări îl elaboraseră în legătură cu flotația comună a monedelor lor față de dolar, concomitent cu menținerea sistemului marjelor limitate în relațiile monetare interne dintre ele. După cum sugerase la 9 mai, Ministrul Schiller a propus flotația comună a monedelor comunitare în raport cu exteriorul. Giscard d'Estaing nu putea accepta această propunere întrucât la vremea aceea Franța mai apăra încă pe plan internațional teza sistemului parităților fixe.

În ziua respectivă, Comunitatea a ratat marea ocazie de a unifica politicile monetare ale partenerilor și de a da o replică dezordinii monetare internaționale.

Pentru menținerea coeziunii Benelux, cei trei parteneri au decis să liberalizeze flotația monedelor lor în raport cu dolarul, menținând între fiecare cuplu de monede un raport de fluctuație cu marjă de $\pm 1,5\%$. În

ceea ce mă privește am pledat cu tărie pentru menținerea acestei marje specifice între monedele noastre.

Inconvenientele fluctuației dolarului – principala monedă de rezervă – nu s-au lăsat așteptate. Sistemul monetar internațional pierduse un punct de referință și de ancorare. În luna iulie, dolarul nu se îndepărtase încă semnificativ de paritatea-aur. Inconvertibilitatea avea să-l afecteze serios și să accelereze afluxul de capitaluri din Europa și Japonia. În acea perioadă, Fondul Monetar Internațional publicase calcule teoretice referitoare la relațiile dintre puterile de cumpărare ale diferitelor monede. Studiile conchideau că reevaluarea monedelor europene și a yenului japonez în raport cu dolarul era pe deplin justificată.

Dezbaterea asupra oportunității creșterii prețului oficial al aurului (fixat încă dinainte de război la 35 dolari/uncia), reclamată de un mare număr de experți și constant refuzată de autoritățile americane, ajunsese la paroxism. Jacques Rueff propusese o „operațiune de recuperare“ prin majorări progresive ale prețului oficial al aurului, repartizate pe un anumit număr de ani. Luate de valul demonetării metalului prețios, autoritățile federale americane se opuneau încă devalorizării oficiale a dolarului. „Cei Șase“, cărora li se alăturaseră britanicii, exercitau o puternică presiune asupra Guvernului american pentru a aborda devalorizarea dolarului concomitent cu fixarea unui nou preț oficial al aurului. În luna septembrie, pe baza unei comunicări a Comisiei, am ajuns la o poziție comună în vederea viitoarelor negocieri.

Această poziție, respectată și promovată cu fermitate avea să facă, până la urmă, ca lucrurile să se miște. Participant la cea mai mare parte a dezbaterilor, fiind deci în miezul evenimentelor, am fost impresionat să constat forța financiară degajată de potențialul unei Comunități unite și hotărâte. Pentru multă lume a fost de-a dreptul o revelație!

La adunarea anuală a Fondului Monetar Internațional, discuțiile – mai animate decât de obicei – au relevat necesitatea consolidării sistemului internațional. La încheierea reuniunii, Secretarul Trezoreriei Connally nu adoptase încă o poziție finală, dar nici nu mai susținea imposibilitatea de sporire a prețului aurului.

Între 30 noiembrie și 1 decembrie 1971 am asistat la Roma, la întâlnirea Miniștrilor de Finanțe ai „celor Șase“ plus SUA (reprezentată de dl. Connally). În prima zi, Secretarul de Stat Volcker a făcut dovada unei intransigențe ieșită din comun, ceea ce a adus degringoladă în rândul delegațiilor.

În ziua următoare, Connally și-a schimbat poziția invocând eventualitatea unei devalorizări a dolarului cu circa 10%. Degringolada declanșată de aceste întoarceri cu 180 de grade a fost semnificativă.

În decembrie, Conferința din Insulele Asore și, bineînțeles întrevederea Nixon – Pompidou, au marcat începutul unui acord – „*Smithsonian Agreement*” – elaborat și semnat la Washington. Acest document aducea o anumită stabilitate a cursului de schimb al multor monede. În așteptarea parităților fixe oficiale, Fondul Monetar Internațional a autorizat țările membre să instituie o rată centrală numită *rată-pivot*. În relație cu dolarul, marjele de fluctuație erau extinse provizoriu până la 2,25% în jurul ratei centrale. În raporturile dintre ele țările Benelux aplicau o rată inferioară Până la urmă, dolarul a fost devalorizat cu 7,89%.

Terenul era astfel pregătit pentru ca dezvoltările comunitare să intre din nou sub control. La 1 ianuarie 1972, a intrat în vigoare participarea financiară pe termen mediu.

Șarpele monetar și FECOM

La 24 aprilie 1972, Comitetul Guvernatorilor Băncilor Centrale – în temeiul hotărârilor adoptate la 21 martie de către Consiliu și reprezentanții Guvernelor – a dat un impuls identificării Comunității monetare, prin operaționalizarea, pe fondul marjelor de fluctuație, a sistemului de intervenție a băncilor. Aceste marje trebuiau reduse de o asemenea manieră încât ecartul imediat între două monede ale CEE să nu poată depăși 2,25%; marja reală față de monedele necomunitare – altele decât dolarul – putea fi de 4,5% (adică dublul lui 2,25%). Regimul special al Benelux („*viermele șarpelui*”) continua să persiste.

Acordul monetar european din 21 martie, denumit „*Acordul șarpelui monetar*”, a cunoscut în anii următori numeroase dificultăți sub impactul

tulburărilor monetare și convulsiilor din economiile naționale. În economia aflată în puternică expansiune, valul inflaționist invadează Europa sporind tensiunile sociale.

Într-o reuniune desfășurată în 31 octombrie 1971 la Luxemburg, Consiliul a adoptat un program viguros de acțiune concertată împotriva inflației, conținând directive privitoare la ritmul de creștere a prețurilor de consum, stricta disciplină bugetară și amplexarea creșterii lichidităților monetare. Demersuri extrem de dificile!

De fapt, de-a lungul anilor, foarfeca ratei inflației dintre „cei Nouă“ avea să se extindă considerabil. Pe fondul unui șomaj progresiv, problematica relației inflație – șomaj venea să complice și mai mult concertarea politicilor partenerilor. Politica veniturilor – chestiune nouă pentru mulți dintre factorii de decizie – profund impregnată de aspirații naționale, se dovedea recalcitrantă la armonizarea comunitară în această fază dominată de inflamația prețurilor.

Însă din punct de vedere oficial, obiectivul Uniunii Economice și Monetare era confirmat. De altfel, reuniunea la vârf de la Paris din octombrie 1972 avea să încuviințeze expres respectivul obiectiv. Situația s-a repetat la Copenhaga în 1973, când scumpirea petrolului inflamase și mai mult costurile și prețurile. Reușisem totuși să ne păstrăm cumpătul.

Am relatat despre vicisitudinile „șarpelui monetar“. Este adevărat, Acordul Monetar a avut o viață extrem de agitată în cursul acestor ani, iar participarea la operațiuni era variabilă. Marea Britanie avea să înceteze în curând să mai ia parte la acestea. Franța și-a suspendat temporar aderența. Nucleul invariabil era alcătuit din cinci țări: Germania, Danemarca și cei trei parteneri Benelux. Fără a fi membre ale Comunității, două state – Suedia și Norvegia – s-au asociat acestui sistem. Într-o manieră unilaterală Austria participa *de facto*, iar Elveția studia posibilitatea unei forme de asociere.

Denumit uneori „coaliția mărcii germane“, „Acordul șarpelui“ a avut meritul de a fi introdus o zonă de stabilitate într-un peisaj monetar dezordonat și de a fi inițiat băncile centrale în practicarea politicii de susținere reciprocă. În 1979, sistemul, îmbunătățit a fost reluat în cadrul Sistemului Monetar European. Insistența cu care susținusem în redactarea Raportului

ca Fondul European de Cooperare Monetară să fie creat încă din prima etapă era încununată de succes, chiar dacă cu o anume întârziere; în bilanțul care urma să precizeze experiențele reușite și condițiile pentru intrarea în cea de-a doua etapă a Uniunii Economice și Monetare aceasta era coloana de rezistență.

Încă din luna ianuarie 1973 Guvernul luxemburghez a fost confruntat, o dată în plus, cu problema sediului european.

În vederea realizării practice a Fondului European de Cooperare Monetară hotărâtă la *sommet*-ul de la Paris, Miniștrii noștri de Externe și de Finanțe au elaborat o notă comună adresată Comisiei și țărilor comunitare partenere prin care informau că Luxemburgul era dispus să găzduiască sediul FECOM. Clădirile aferente ar fi fost amenajate până la 1 aprilie. Eram convinși că distribuția funcțională a localităților-gazdă pentru activitatea comunitară (hotărâtă în 1965) – care dădea sediului din Luxemburg prioritatea instalării instituțiilor financiare – conferea un temei solid pentru această propunere-revendicare.

Reprezentanța luxemburgheză pe lângă CEE ridica o altă problemă. Fondul trebuia gestionat de un Consiliu de Administrație compus, în principal, din Guverneri și Președinți de Bănci Centrale. Întrucât politica Consiliului de Administrație și intervențiile sale erau legate de prerogativa fixării parităților monetare, care pentru Marele-Ducat erau de competență națională, am hotărât ca reprezentantul luxemburghez să fie membru cu drepturi depline (în adoptarea hotărârilor de competența Băncilor Centrale avea doar statut de observator). În acea vreme, pentru a sublinia mai pregnant rolul monetar al Casei de Economii, am hotărât ca aceasta să-și completeze denumirea cu sintagma „Bancă de Stat“.

Când în zilele de 15 și 16 ianuarie, Miniștrii de Finanțe ai „celor Nouă“ au luat cunoștință de viziunea noastră privitoare la reprezentanța Fondului care nu a mai întâmpinat nici un fel de opoziție. Chestiunea sediului FECOM nu a fost contestată în ședință. De la bun început ne-am bucurat de sprijinul declarat al miniștrilor Olandei și Irlandei. Ceilalți colegi s-au confundat în muțenie. La 3 ianuarie 1973, ediția europeană a lui *“New York Herald Tribune”* comenta pe larg depunerea

candidaturii luxemburgheze pe care o califica drept o contracarare a candidaturii Parisului.

Domnul Haferkamp, membru marcant al Comisiei, cu care am conferit, mi s-a părut favorabil poziției luxemburgheze.

La 16 ianuarie am primit vizita Domnului Emminger, Președintele Bundesbank, care pentru prima fază a Uniunii Economice Monetare a propus un aranjament practic de gestionare a FECOM. Argumentul era că Guvernatorii Băncilor Centrale, care se întâlnesc cu regularitate la Basel la Banca Reglementelor Internaționale (B.R.I.) au astfel prilejul unor discuții pe multiple planuri, într-un cadru organizat. Pentru început, activitatea Fondului a fost minimă. B.R.I. dispunea de o bună dotare tehnică pentru elaborarea decontărilor lunare. Din rațiuni practice și de economie de timp, nu am insistat în acel moment asupra instalării unui echipament tehnic complet în Luxemburg. Însă aranjamentul respectiv nu era valabil decât într-o primă fază de dezvoltare! O soluție alternativă o reprezenta amânarea cu un an a hotărârii privitoare la sediu.

Într-un interviu pe care l-am acordat Televiziunii în calitate de Președinte al reuniunii Miniștrilor de Finanțe l-am avut alături pe Giscard d'Estaing care, pentru prima dată, a făcut publice reticențele sale în legătură cu fixarea sediului în Luxemburg.

Manifestarea unei opoziții latente avea să se consolideze și să se extindă, dezvăluindu-se pe deplin la începutul lunii martie.

Presa internațională, inclusiv "*Frankfurter Allgemeine Zeitung*", semnalase încă din ianuarie candidatura Luxemburgului și deși făcuse diverse comentarii acide, nu respinsese propunerea.

Perioada ianuarie-februarie 1973 a fost caracterizată de furtuni monetare violente care s-au abătut asupra piețelor de schimb, iar Miniștrii de Finanțe se confruntau cu noi priorități. Comunitatea era pusă în fața tendinței generale de liberalizare a flotației monedelor; la începutul lunii martie, eram în dilemă: flotație comună a monedelor comunitare sau flotație individuală?

Pe fondul acestor tensiuni, ziua punerii în practică a Fondului European de Cooperare Monetară se apropia. La 6 martie, Miniștrii Afacerilor

Externe s-au reunit în ședință restrânsă pentru a decide asupra sediului FECOM. Propunerile partenerilor deveneau mai clare. S-a constituit atunci un soi de front comun al țărilor mici în fața celor mari. Olanda, Irlanda, Danemarca și Belgia s-au declarat favorabile Luxemburgului. Marea Britanie, Franța și Germania erau rezervate, iar Italia s-a arătat dispusă să se ralieze majorității.

La 15 martie Ambasadorul Marii Britanii mi-a remis o comunicare din partea guvernului său reprezentând răspunsul provizoriu la scrisoarea prin care anunșasem candidatura Marelui-Ducat. Domnul Heath îmi scria că toate argumentele pledează pentru instalarea Fondului la Bruxelles. Dacă nu se ajungea la un acord în cursul lunii, amânarea era inevitabilă. Comunicarea făcea referire și la o eventuală repartitie ulterioară a sediilor. Am înțeles aluzia ca pe un discret mesaj că City-ul londonez ar fi fost interesat în acest sens?!

La 20 martie am adresat o scrisoare Președintelui Consiliului de Miniștri prin care anunșam că mă vedeam obligat să refuz punerea în aplicare a Fondului în cazul în care problema sediului n-ar fi fost tratată în sensul Acordului din 1965.

Guvernul german nu avea ambiții de acest gen. La 21 martie am discutat telefonic cu Willy Brandt, pe care l-am atenționat asupra aspectelor politice („îndeplinirea loială a angajamentelor“) ale litigiului. El era preocupat de fapt de instalarea și funcționarea în Luxemburg a filialelor băncilor germane. I-am făgăduit să examinez această „problemă“ – dacă era într-adevăr o problemă.

Totodată m-am consultat cu directorii celor trei bănci germane din Luxemburg asupra modului în care am putea da satisfacție autorităților germane – și în special „*Bundesbank*“ – în legătură cu transmiterea de statistici globale privitoare la clientela de peste Rhin; interlocutorii s-au arătat cooperativi.

Opoziția guvernului francez se întemeia pe așa-zisul „mediu discutabil“ pe care organismul monetar l-ar găsi pe o piață financiară calificată drept „refugiu al capitalurilor evadate“. Giscard d'Estaing a readus pe tapet propunerile predecesorului său, Michel Debré. Helmut Schmidt se angaja și el încetul cu încetul pe aceeași linie.

Fără a prejudicia termenul de 1 aprilie, războiul de uzură s-a prelungit săptămâni de-a rândul. În acest răstimp, Gaston Thorn a menținut contactele cu toți partenerii.

La 27 martie, Ambasadorul Roper mi-a transmis o notă a lui Heath cuprinzând patru puncte care, evident, nu-mi dădeau satisfacție, dar schițau o apropiere asupra câtorva aspecte. Astfel, sediul oficial al Fondului putea fi stabilit la Luxemburg, cu condiția ca unele din activitățile sale să se exercite la Bruxelles. Notez că, deși solicitat, partenerul belgian refuzase să-și depună candidatura pentru a găzdui sediul FECOM.

Iată-mă încă o dată în situația de a le scrie lui Giscard d'Estaing și Helmut Schmidt. Existența unui sistem fiscal special aplicabil societăților luxemburgheze în participațiune era deja cunoscut în momentul în care, în 1965, guvernele negociaseră compensarea plecării din Luxemburg a Înaltei Autorități a CECO și a celei mai mari părți a serviciilor acesteia, prin perspectiva stabilirii aici a pivotului financiar al Comunității. Pe de altă parte, eram de părere că fiecare chestiune trebuia rezolvată în termenii juridici și practici adecvați situațiilor respective și mai puțin prin manevre de culise; aceasta nu însemna însă că eludam discutarea și altor probleme privind integrarea economiilor și piețelor financiare.

Presa germană, ca și mass-media din alte țări, scoteau la iveală ceea ce răzbătea din ezitățile dialogului franco-german și făceau uneori comentarii dezagreabile.

Celor patru puncte ale propunerii lui Edward Heath le-am răspuns la rândul meu printr-o contra-propunere. La Londra, Gaston Thorn sondase semnificația și anvergura reală a comunicării lui Heath conchizând că, de fapt, răspunsul la instalarea în Luxemburg a unui veritabil sediu al FECOM este negativ. Guvernul britanic avusese grijă să difuzeze nota lui Heath și celorlalți parteneri comunitari.

Cu impresia că Premierul britanic se afla în fruntea grupului de opoziție, am hotărât să dialoghez cu acesta pe marginea schemei în patru puncte.

Data de 1 aprilie se apropia.

Consiliul de Miniștri a fost convocat pentru 22 martie. Cu acest prilej am confirmat viziunea Guvernului luxemburghez, cum de altfel o făcusem

și în scrisoarea adresată lui Willy de Clerq, Ministrul belgian de Finanțe, care exercita președinția.

În cursul ședinței s-a ajuns la un acord general asupra statutului și funcționării Fondului.

Ministrul britanic Davies a încercat să justifice eventualitatea în care sediul nu ar fi fost stabilit în mod formal. Am reacționat viguros invocând valoarea cuvântului dat și angajamentele de respectare stricta a poziției juridice. Din acest moment, dezbaterile lua o altă turnură. Frontul comun al celor patru state „mici“ rezistase cu bine pe întreaga durată a primei faze. Reprezentanții noilor țări membre – Danemarca și Irlanda – au fost aceia ce au reamintit Ministrului britanic că prin Tratatul de aderare noii parteneri comunitari ratificaseră în mod expres deciziile anterioare adoptate atât de instanțele comunitare, cât și de Guvernele naționale.

Cu toate că și-au menținut reticențele, reprezentanții Franței și Germaniei Federale s-au distanțat de argumentația britanică. Până la urmă, Franța era și ea interesată de a nu fi adusă atingere substanței Tratatului de fuziune a Executivelor și deciziei asupra sediilor provizorii de activitate comunitară.

Consiliul Miniștrilor de Externe s-a reunit la Luxemburg la 2 aprilie. Gaston Thorn mă ținea la curent cu evoluția discuțiilor și acceptării compromisului.

Toți partenerii au fost de acord că decizia privitoare la sediu trebuia adoptată pe baza și în cadrul Acordului de la 8 aprilie 1963 și fără a ține seama de alte considerente.

În conformitate cu procedura în materie, reprezentanții permanenți ai statelor membre trebuiau să prezinte rapoartele privitoare la funcționarea optimă a Fondului în Luxemburg; hotărârea referitoare la locul de implantare urma să intervină până cel mai târziu la 30 iunie.

Fără a cunoaște dinainte decizia, Miniștrii de Externe au relevat că instalarea în Luxemburg a unui dispozitiv administrativ adecvat ar fi „mai mult decât convenabilă“.

La 3 aprilie, în calitate de Președinte al Consiliului, Ministrul belgian Van Elslande a semnat documentul instituind FECOM, ce urma să intre în vigoare la 6 aprilie.

Întârzierea dintre data fixată de Conferința de la Paris și intrarea efectivă în vigoare a Fondului era minimă. Pentru noi acest compromis era satisfăcător. Pe de-o parte, legați de necesitatea progresului rapid al integrării monetare nu puteam amâna peste măsură acceptarea statutului. Pe de altă parte, se câștigase principiul aplicabilității regimului din 1965, cu garanția că hotărârea va fi adoptată cel târziu până la 30 iunie.

La câteva zile după compromis m-a vizitat Sir Brandon Rhys Williams, deputat în Parlamentul European, Președinte al Comisiei încercată cu problemele de uniune monetară, care mi-a prezentat „scuze pentru poziția Guvernului britanic în legătură cu sediul Fondului“. Sir Brandon, persoană fermecătoare și simpatică, era entuziasmat de Planul Uniunii Economice și Monetare; mă consulta periodic în evaluarea progreselor realizate și a celor dezirabile.

La 11 aprilie, dând curs recomandării Consiliului Guvernului luxemburghez, am condamnat și respins printr-o declarație publică clarificatoare comentariile rău-voitoare pe care presa și unii oameni politici le lansaseră la adresa calității pieței noastre financiare.

În aceste circumstanțe nu consideram acceptabilă amestecarea aspectelor de integrare europeană guvernate de regimuri juridice net diferite. Situația juridică a sediului era reglementată printr-o convenție clară și precisă. În privința reglementării fiscale, prin aderarea fără rezerve la Planul Uniunii Economice și Monetare, partenerii recunoscuseră obligația de a lua parte la apropierea legislativă. Rezultă de aici că integrarea financiară și egalitatea de șanse pentru agenții economici și financiari pe care uniunea trebuia să le garanteze, reprezenta o chestiune de interes general și determina instanțele fiscale să se concentreze asupra regimurilor financiare și fiscale ale tuturor statelor membre.

Acordul pe care delegațiile franceză și germană l-au formulat la 2 aprilie asupra sediului provizoriu al Fondului a fost însoțit de declarații unilaterale prin care ambele țări solicitau un aranjament legislativ în materie de holding-uri.

Înainte de data fatidică de 30 iunie, asupra acestei din urmă chestiuni s-a declanșat un schimb de scrisori. La 14 iunie, printr-un mesaj foarte direct, Giscard d'Estaing mi-a confirmat dorința stabilirii pe această temă a unor contacte între administrațiile țărilor noastre.

Printr-o scrisoare datată 3 mai, Helmut Schmidt mi-a împărtășit dorințele sale. Frământările cele mai acute erau pricinuite de distorsiunile induse de mișcările aberante de capitaluri, ca urmare a incertitudinilor monetare. Tuturor partenerilor le-am prezentat dorința noastră de a continua examinarea apropierii legislațiilor la nivel comunitar.

Această poziție a fost consolidată de noul raport asupra holding-urilor întocmit de Comisie. Documentul relua unele argumente cu care combătusem „prudența de acțiune“ cuprinse în primul raport. O migrare masivă a capitalurilor în afara Comunității n-ar fi fost nici în interesul și nici în folosul țărilor membre. Prin recomandarea multilateralizării dezbaterii privitoare la completa libertate a circulației capitalurilor, Comisia venea în întâmpinarea dorinței noastre de a globaliza dezbaterile.

La 25 iunie, Consiliul Miniștrilor de Externe a confirmat fixarea în Luxemburg a sediului provizoriu al Fondului.

Rămâneau de pus la punct modalitățile efective de funcționare a FECOM. Îmi amintesc demersul pe care Vice-Președintele Emminger îl făcuse în ianuarie. Experti reputați – precum Domnul Ossola de la Banca Italiei – mă asiguraseră că Fondul instalat fiind în Luxemburg, putea opera în condiții foarte bune. Într-o întrevedere pe care am avut-o la 3 mai cu Ministrul belgian de Finanțe și cu Guvernatorul Băncii Naționale a Belgiei, Van de Putte, acesta a pledat pentru suplețe, cunoscând mentalitățile colegilor săi și atașamentul față de reuniunile periodice ale B.R.I.

După câteva zile Karl Klasen, Președintele Bundesbank, totodată și Președinte al Comitetului Guvernatorilor Băncilor Centrale din CEE, m-a vizitat pentru a discuta pe aceeași temă. Fără ocolișuri i-am expus temerile noastre legate de un regim provizoriu, neconcordant cu situația juridică. Situația era similară cu cea în care conducătorii Băncilor Centrale ar fi vrut să eludeze hotărârile formale ale Guvernelor.

Președintele Klasen s-a declarat în favoarea Luxemburgului, dar numai în momentul în care Fondul ar fi necesitat o celulă administrativă importantă ceea ce, ținând cont de stadiul atins, n-ar fi fost de actualitate. De fapt, prin intermediul acestui Fond, noul regim al conturilor n-ar fi fost fundamental diferit comparativ cu cel anterior. Era doar o chestiune pur contabilă. Reuniunile lunare de la Basel aveau avantajul că plasau convorbirile dintre șefii Băncilor Centrale comunitare într-un cadru extins dincolo de frontierele Comunității.

În concepția lui Klasen, Luxemburgul trebuia să fie țara-gazdă a Băncii Centrale a Comunității în momentul în care aceasta va fi fondată; o asemenea remarcă ne-a apropiat viziunile, fără însă a le face să coincidă.

Aflat în vizită în Luxemburg, Președintele Ortoli mi-a confirmat avizul favorabil al Comisiei Europene în legătură cu localizarea FECOM în capitala noastră.

La 13 iunie Domnul Larre, Director general al Băncii Reglementelor Internaționale, a sosit în vizită pentru „a lua pulsul“ Marelui-Ducat. Ne cunoșteam demult, iar dialogul s-a plasat de la început în termeni constructivi. Făcând dovada unei remarcabile imaginații bancare, oaspetele a schițat o serie de formule de cooperare între Basel și Luxemburg. Se gândea, între altele, la crearea în Luxemburg a unei sucursale a B.R.I. după exemplul a ceea ce fusese creat la Paris în vremea Uniunii Europene de Plăți. Mergea până într-acolo încât vedea instalarea în Luxemburg, bineînțeles mai târziu, a unui holding la care să participe Băncile Centrale ale statelor comunitare.

Între timp am aranjat cu Casa de Economii a Statului să pună la dispoziția FECOM unele spații din noua sa clădire. De altfel, o placă de bronz ce mai dăinuie și astăzi semnală sediul oficial al Fondului.

La 28 iunie 1973, am adresat Consiliului de Administrație al FECOM salutul de bun-venit în Luxemburg. Prima reuniune în toată regula a Consiliului s-a desfășurat la 12 ianuarie 1974, prilej cu care a fost vizitată și clădirea pusă la dispoziție de autoritățile luxemburgheze. În acea zi, am invitat membrii Consiliului FECOM la dejun, la Hotelul „*Aerogolf*”; după amiaza au fost primiți de Marele-Duce la Castelul Berg.

S-a stabilit ca un reprezentant al Guvernului luxemburghez să fie convocat la reuniunile lunare de la Basel; în aceste condiții am considerat inoportun să fim prea insistenți în legătură cu desfășurarea reuniunilor la sediul oficial. Eram de părere că, în perspectiva unei viitoare instituții monetare pe deplin conturată, câștigarea simpatiei Guvernatorilor Băncilor Centrale ne va aduce numai avantaje. Întrunindu-se în Luxemburg în cadrul Consiliului de Administrație al FECOM, guvernatorii ratificaseră și impuseseră implicit existența sediului său oficial în capitala Mare-lui-Ducat. El exista, deci, instalat confortabil și putea fi dinamizat și mai mult dacă necesitățile efective o cereau. Esențial era că instalarea în Luxemburg a pivotului financiar al Comunității fusese recunoscut și confirmat de toți partenerii.

Eram convins că într-o bună zi, implantarea unui organism monetar central în interiorul Comunității se va impune de la sine.

Am fost oarecum mâhnit să constat că, mai ales în faza finală a negocierilor, Edward Heath, pe care îl stimam foarte mult, a fost principalul opozant față de viziunea noastră. Cred că mi-a intuit tristețea, cu atât mai mult cu cât de ani buni eram în relații prietenești. În decembrie 1973, m-a invitat la dejun într-un faimos restaurant din Bruxelles și fără multe vorbe ne-am reconciliat, reînnodând dialogul cordial.

Dezacordul asupra intrării în cea de a 2-a etapă

Înainte de sfârșitul anului 1973, Consiliul de Miniștri trebuia să se pronunțe asupra intrării în cea de a 2-a etapă a Uniunii Economice și Monetare.

La 19 aprilie 1973 Comisia a prezentat un program de acțiune destul de coerent, împreună cu bilanțul primei etape. Însă acest an fusese marcat de frământări monetare în jurul dolarului și lirei sterline. Bilanțul Comisiei semnală progrese, dar și eșecuri, mai ales pe linia coordonării politicilor economice și bugetare. Țările Benelux se plâneau întrucât „mai marii” lor parteneri din Comunitate nu respectaseră procedurile comune de ajustare a politicilor monetare. Pe planul liberalizării piețelor de capital unele țări chiar regresaseră. Fondul regional solicitat de britanici nu fusese încă dotat financiar.

La 17 decembrie, Consiliul a examinat propunerile Comisiei vizând promovarea unui înalt grad de convergență a politicilor economice; era avută în vedere o directivă de natură să asigure stabilitatea, creșterea economică și ocuparea deplină a forței de muncă în Comunitate. Comisia propunea chiar instituirea unui Comitet de Politică Economică.

Coordonare bugetară a statelor membre trebuia amplificată, iar execuția bugetelor publice examinată cu regularitate.

Rolul FECOM urma a fi serios consolidat. Prin intermediul său trebuia implementată și extinsă folosirea unității europene de cont.

Consiliul trebuia să statueze cât mai curând susținerea monetară pe termen scurt și punerea progresivă în comun a rezervelor monetare. Susținut de belgieni, am pledat pentru acceptarea ambelor propuneri. Totodată am sugerat ca politica comunitară în materie de monedă și credit să revină Consiliului de Administrație al Fondului European de Cooperare Monetară. Din păcate, nu s-a întâmplat nimic pozitiv. Susținerea pe termen scurt a prilejuit negocieri infructuase. Britanicii pretindeau ca intervențiile să nu fie limitate, în timp ce alți parteneri propuneau plafonări la niveluri socotite insuficiente. Consiliul a adoptat o rezoluție cuprinzătoare, dar din cauza profundelor divergențe de vederi nu a declarat intrarea formală în cea de-a doua etapă.

Spre satisfacția recalcitranților, ne așteptau noi turbulențe. După anul nou, dolarul și prețul aurului au urcat atât de vertiginos încât la 19 ianuarie Guvernul francez și-a întrerupt temporar intervențiile de menținere a francului în interiorul *șarpelui*.

Exista riscul descompunerii întregului dispozitiv în funcțiune. În aceeași zi de 19 ianuarie am primit telefonul Ministrului olandez de Finanțe care mi-a propus de urgență o reuniune a Miniștrilor din Benelux, ce putea avea loc la Anvers.

A doua zi, Miniștrii de Finanțe ai celor trei țări am căzut de acord să menținem „*șarpele*“, fie și într-un cadru restrâns. Olandezii, la care nu sesizasem vreo grabă sau preocupare specială – datorită poate sentimentelor lor rezervate față de integrarea europeană – au adus un nou argument:

utilitatea unei zone monetare stabilizate pentru atragerea capitalurilor abundente (îndeosebi de proveniență arabă) ale producătorilor de petrol.

O zi mai târziu, miniștrii germani și danezi ni s-au alăturat la Bruxelles. Helmut Schmidt, foarte destins, a optat rapid pentru menținerea aplicării Acordului Monetar European între cele cinci țări. „Șarpele“ supraviețuia tensiunilor. La rândul lor, Suedia și Norvegia continuau să i se asocieze; Fondul și participarea financiară rămâneau valabile. Iată că aveam de-a face cu un „*mini-șarpe*“!

În timp ce noi ne concentrăm asupra problemelor monetare europene, discuțiile despre reforma sistemului internațional de plăți deveneau tot mai acerbe, mai ales în cadrul Fondului Monetar Internațional. Nu-mi propun să intru în detalii, însă cititorul trebuie să știe că cele două linii de gândire sunt inseparabile pe termen lung. Bunăvoința dezinteresată („*benign neglect*”) a autorităților americane față de consecințelor flotației libere a dolarului nu avea deloc darul să simplifice problematica comunitară. Eu eram din ce în ce mai solicitat să mă pronunț în problemele generale ale vieții financiare internaționale.

Astfel, la colocviul Institutului Atlantic desfășurat la Paris în zilele de 11-12 noiembrie 1973 pe tema reformei monetare internaționale am fost însărcinat să expun concepția europeană în materie; Secretarul Trezoreriei SUA (Ministrul Trezoreriei) Fowler era și el invitat pentru a prezenta viziunea americană în materie. Discursul mi-a dat prilejul să dezvolt o concepție sintetică asupra lucrărilor „*Comitetului celor douăzeci*“, însărcinat cu elaborarea propunerilor de reformă internațională și de continuare a Uniunii Monetare Europene astfel încât cele două mecanisme să devină compatibile.

O lună mai târziu, cu prilejul unui alt colocviu găzduit tot de Paris și organizat sub egida Asociației pentru Studiul Problemelor Europei (prezidată de William François) am „încrucișat săbiile“ cu Paul Volcker, la vremea aceea Subsecretar de Stat al Trezoreriei SUA; disputa noastră a beneficiat de o asistență distinsă: Antoine Pinay, Karl Schiller, fost Ministru de Finanțe al Germaniei, Giovanni Magnifico, Expert al Băncii Italiei.

Însă reforma internațională propusă de „cei Douăzeci“ și prezentată la Adunarea anuală a Fondului Monetar Internațional de la Nairobi (Kenya),

rămânea – mai mult decât aspirațiile europene – împotmolită în opoziția și jocul de interese ale marilor puteri economice.

Între timp, „*mini-șarpele*“ se consolida. Suspendarea de către Franța a cooperării în sistem (în legătură cu care, după spusele lui Helmut Schmidt, lui Giscard d’Estaing – adept convins al integrării monetare – i se forțase mâna) nu a determinat însă prăbușirea Acordurilor.

Reunindu-se la Haga la 7 martie 1974, cei cinci miniștri ai „*mini-șarpelei*“ au constatat că acesta funcționează satisfăcător și și-au reafirmat hotărârea de a se susține reciproc. Într-o conferință pe care am prezentat-o la Hamburg la 17 aprilie 1975 sub egida „*Dresdner Bank*“, subliniam că pentru semnatori. Acordurile deveniseră și mai importante comparativ cu martie 1973, când flotația extinsă a dolarului (peste amplitudinile tolerate de Fondul Monetar Internațional) sporise instabilitatea generală. Succesul acestei mici zone de stabilitate era confirmat și prin dorința Băncii Federale a Elveției de a se asocia sistemului.

Reamintesc că în iulie 1974 am ieșit din Guvern. Acest fapt nu a împiedicat însă, ca în intervalul în care am traversat „deșertul“ opoziției parlamentare, să fiu periodic solicitat să mă pronunț asupra evoluției chestiunilor monetare. Astfel, în 1977 și 1978 am susținut conferințe la Roma, Milano, Torino, Paris, Lyon și în multe alte locuri.

Stagflația

Economiile statelor comunitare evoluau în general în sensuri diferite, în pofida întrepătrunderii foarte avansate dintre piețele lor. Cu toate inconvenientele pricinuite de instabilitate, Guvernele au ezitat ani buni să se aplece asupra relansării monetare europene; problema beneficia de abordări noi, precum crearea unei monede europene „paralele“.

Nu teoriile și construcțiile intelectuale – care între 1974 și 1978 au proliferat – au reclamat noi inițiative, ci paradoxurile evoluției economiilor naționale, din ce în ce mai mult conștientizate.

În fața unor asemenea fenomene care nu concordau deloc cu viziunile lor recente, economiștii și oamenii politici erau nehotărâți și deconcertați.

Procesul de ajustare monetară și de echilibrare a balanțelor de plăți care trebuia facilitat de sistemul cursurilor flotante sau de formule gen “*crawling peg*”^{*)} nu răspundea speranțelor, cu atât mai mult cu cât flotația dirijată era omniprezentă. Aspectul inflaționist al acestor practici devenea din ce în ce mai evident. Totodată, coexistența inflației cu subutilizarea forței de muncă și cu stagnarea economică deconcertau pe cei ce-și însușiseră drept dogme diverse teorii keynesiene.

Până la urmă, trebuie să recunoaștem că abandonarea aspirațiilor de integrare monetară nu restabilește echilibrul național și inducea, exacerba chiar, alte dezechilibre în schimburile intracomunitare.

Parametrii evoluției economiilor naționale ale partenerilor deveneau tot mai discordanți și astfel împingeau statele la atitudini vădit protecționiste.

În miezul unei crize de stagnare și de mutație structurală, tentativele de relansare eșuau din cauza insecurității monetare și concentrării egoiste a fiecărui partener asupra propriilor preocupări interne.

Renașterea interesului pentru integrarea monetară

Precauțiile din procesul de construcție monetară a Europei n-au adus soluționarea vreunei probleme. Fără îndoială, sentimentul de frustrare și constatarea eșecului unor teorii economice au provocat, în 1977, o revigorare a interesului pentru chestiunea în cauză; faptul s-a manifestat prin declarații oficiale (discursul Președintelui Giscard d’Estaing la inaugurarea Palatului Consiliului Europei din Strasbourg), conferințe, colocvii și publicații, prin intrarea subiectului în atenția federaliștilor europeni și în sfârșit, prin accentuarea dezbaterii urmată de propuneri în sânul Comisiei Pieței Comune.

În acest sens, voi cita schema de acțiune pe care Comisia a prezentat-o la Consiliul European din zilele de 5-6 decembrie 1977, precum și Conferința susținută de Președintele Roy Jenkins la Florența, la 27 octombrie 1977 (cu titlu personal, acesta s-a exprimat tranșant, propunând instituirea de la bun început a unui centru de decizie monetară).

---

^{*)} Adaptarea regulată și progresivă a ratelor centrale de schimb.

Asistam la un curent din ce în ce mai puternic. Înainte de ultimele inițiative simțisem nevoia să reflectez din nou asupra planului în etape și asupra evenimentelor petrecute de la publicarea sa. Aveam în vedere, mai ales, rațiunile profunde ale criticilor și rezervelor pe care le suscitase planul și mă gândeam serios la excesul sau deficitul de exigență pe care unii sau alții i le reproșaseră. Astfel în 1977, sub egida Centrului de Cercetări Europene din Lausanne, am publicat lucrarea intitulată „*Europa Monetară reconsiderată*“.

În esență, propuneam intrarea într-o fază de „preuniune monetară“ pe durata căreia să fie posibile schimbări de paritate în interiorul Comunității. Hotărârile erau de competența Comunității. Pe de altă parte, dispozițiile monetare deja create urmau a fi dezvoltate, iar FECOM prefigura un sistem comunitar de Bănci Centrale.

Regimul de preuniune nu presupunea modificarea Tratatelor, iar Articolul 235 al Tratatului de la Roma își găsea, astfel, aplicarea.

Subliniez că la acea vreme nu exercitam vreo funcție guvernamentală; probabil de aceea reacțiile responsabililor politici și monetari față de noua mea reflecție au fost rarissime.

Doi ani mai târziu, când Sistemul Monetar European a fost creat, aveam să constat că linia mea de gândire corespundea destul de bine cu viziunea promotorilor săi.

Concepția mea s-a bucurat de un ecou mult mai puternic în mediile universitare și federaliste. Institutul Universitar de Studii Europene din Torino m-a invitat în 1978 să fac o expunere asupra ultimelor mele elaborări, iar Profesorul Andrea Comba a publicat textul respectiv. „*Zürcher Zeitung*” a comentat evenimentul prin corespondentul său de la Bruxelles, Zeller.

Sistemul Monetar European

La 7 iulie 1978, când Consiliul European întrunit la Bremen s-a pus de acord asupra caracteristicilor Sistemului Monetar European promovat sub impulsul lui Giscard d'Estaing și Helmut Schmidt, m-am bucurat sincer. Statutul sistemului, intrat în vigoare la 1 martie 1979, putea fi asimilat

cu un regim de preuniune monetară sau cu o primă etapă – consolidată și decantată – a planului de odinioară.

Consolidarea provenea, înainte de toate, dintr-o dispoziție ce prevedea ca orice modificare de parități sau de rate-pivot să se facă numai pe baza acordului unanim al participanților. Acest sistem de rate fixe – dar ajustabile prin confruntări de interese – a devenit un factor de coeziune și obiectivitate în abordarea politicii monetare comune.

Un al doilea factor de forță îl constituiau mijloacele de credit, cu mult mai substanțiale și mai generoase decât cele prefigurate în decembrie 1973. Facilitățile de credit pe termen scurt, atribuirea pentru FECOM a 20% din rezervele de aur și dolari ale Băncilor Centrale, mecanismele de credit pe termen scurt și mediu în valoare de 25 de miliarde ECU reprezentau tot atâtea mijloace de intervenție și sprijin reciproc de natură să confere o mare credibilitate noii politici.

Subtilitatea și finețea noii concepții a venit și din plasarea ECU în centrul sistemului. Subliniez că din punct de vedere tehnic, moneda europeană de cont fusese deja aplicată în cadrul „*sarpelui*“; însă recenta afirmare a rolului său și denumirea precisă atribuită numerarului îi aduceau o mai mare autoritate.

Din sistemul anterior au fost preluate FECOM și politica de limitare a marjelor de fluctuație; regulile de intervenție asupra piețelor monetare europene au fost elaborate prin prisma unui mai bun echilibru între obligațiile debitorilor și creditorilor; toate aceste acțiuni erau declanșate de un coeficient de intervenție. În sfârșit, statelor cu economie insuficient consolidată li s-au acordat facilități tranzitorii – marje de fluctuație de până la 6%. Italia avea să se preveleze mult timp de acest regim.

Pe de altă parte, perspectiva creării într-un interval de doi ani Fondului Monetar European, prevestea continuarea drumului către Uniunea Monetară.

În ansamblu, inițiativa Sistemului Monetar European provine dintr-o abordare monetaristă mai nuanțată, sub influența experiențelor recente și a teoriilor monetare decurgând din acestea. A fost reafirmat paralelismul

armonizării politicii economice și financiare cu progresul monetar, însă într-un spirit mult mai pragmatic. Poate prea pragmatic.

După cinci ani de funcționare, chiar și scepticii cei mai înverșunați trebuiau să recunoască importanța contribuției Sistemului Monetar European la stabilitatea și coeziunea monetară din Comunitate, confruntată în toți acești ani cu mari ale cursului dolarului și aceasta, în pofida altor deficiențe precum refuzul Marii Britanii de a se alătura dispozitivului oficial de stabilizare a cursurilor de schimb.

Din momentul publicării Planului în etape – 1970 – solicitările de a conferența sau de a scrie despre acesta n-au conținut. Revenit în Guvern în 1979 și participând din nou la reuniunile Consiliului European am evocat adesea, uneori chiar cu riscul de a-mi plictisi interlocutorii, necesitatea de a merge înainte pe linia cooperării monetare.

La 26 octombrie 1982 am fost invitat pentru o conferință la “*Royal Institute for International Affairs*” din Londra. Din prudență am dat expunerii mele un titlu interogativ: “*European Monetary Union – why not?*” Chiar așa, de ce nu? Mi-am dat silința să demontez construcțiile ideatice negativiste, mai ales denunțând iluzia suveranității monetare absolute într-o lume și într-o Comunitate dominate de idealul liberului schimb.

În seara respectivă am fost invitat la dîneu în “*Downing Street 10*”, într-un cadru aproape intim – Primul Ministru, Margaret Thather, soțul său și câțiva consilieri. Pentru a mă tachina, „*Doamna de fier*” pe care o știam destul de ostilă ideilor mele, l-a întrebat pe unul din principalii săi colaboratori: “*Well, Sir can you explain me, what Monetary Union means?*” („Îmi puteți explica ce înseamnă Uniunea Monetară?”). Interlocutorul a bâiguit jenat câteva cuvinte și nu a considerat oportun să se aventureze într-o explicație coerentă. Întorcându-se spre mine – ținta vizată încă de la bun început – Margaret mi-a pus aceeași întrebare pe un ton vesel. Artificiul și tonul întrebării sale nu mă puteau înșela, iar Doamna știa foarte bine ce reprezenta această chestiune pentru suveranitatea britanică. I-am răspuns că nu consider necesară o explicație, fiind ferm convins că gazda, ca de altfel toată lumea, cunoștea perfect semnificația termenului.

Și totuși, a vorbi despre integrarea monetară europeană nu era deloc lipsit de sens și nici prea devreme, după cum sugeram ironic în conferința de la “*Royal Institute*”.

În 1982 și 1983 turbulențele monetare au continuat să facă ravagii.

Dezbaterile din epocă ale Consiliului European și Consiliilor de Miniștri au fost dominate de litigiul furtunos legat de contribuția Regatului Unit la bugetul Comunității; un subiect atât de grav era imposibil de analizat într-o ambianță tensionată.

Subliniez că tonul actualității monetare comunitare nu a fost dat de Guverne, ci de inițiativele private, de aspirațiile piețelor de capital și de credit. ECU, pe care șefii Guvernelor intenționau să-l așeze în centrul Sistemului Monetar European avea să zboare cu propriile sale aripi, fiind utilizat gradual în tranzacțiile private. Grație unor auspicii monetare favorabile ratelor dobânzii, grație faptului că ECU garanta o stabilitate relativă dorită atât de creditori cât și de debitori, numerarul european își extindea rolul în emisiunile de euro-obligațiuni, precum și în calitate de monedă bancară. Piața financiară din Luxemburg, reputată pentru tradiția emisiunilor în unități de cont, participa activ la tot acest proces.

O nouă cale spre Uniunea Monetară părea a se deschide compensând, cel puțin parțial, lipsa unei monede unice și stabile.

Un asemenea fenomen nu putea fi ignorat, iar interesul pentru dezvoltarea Sistemului Monetar European trebuia să renască.

Valéry Giscard d’Estaing și Helmut Schmidt, promotorii Sistemului Monetar European, au propus crearea unui Comitet neoficial pentru Uniunea Monetară a Europei.

Alte inițiative în plan practic imediat prindeau contur. Băncile au început să se specializeze în promovarea ECU în tranzacții din ce în ce mai diversificate și în contabilitatea privată. În noiembrie 1982, la Lyon a luat ființă CEPREM – Centrul de Promovare și Studii pentru Moneda Europeană –, al cărui Președinte de Onoare am fost invitat să devin. Centrul a început să editeze periodicul intitulat „*ECU azi*”; o serie de alte publicații pe aceeași temă vedeau lumina tiparului.

Cei mai mulți experți erau de părere că pe termen lung ECU privat nu putea evolua de unul singur, fiind necesară stabilirea unei legături între ECU privat și ECU oficial al Sistemului Monetar European.

Noul avânt al Comunității din decembrie 1985, după acordul asupra Actului Unic European, nu putea fi pe de-a-ntregul credibil decât în măsura în care determina noi progrese în integrarea monetară.

Hotărârile Consiliului European sub o președinție luxemburgheză abilă și eficace cuprindea proiectul punerii în aplicare, în orizontul anului 1992, a unei mari piețe interne, prin desființarea frontierelor economice și suprimarea discriminărilor administrative. Această năzuință nu putea reuși decât dacă se întemeia pe un spațiu monetar omogen. Actul Unic European a confirmat această teză, conferindu-i Comunității în mod expres capacitate monetară.

Un comitet cu 17 membri, prezidat de Jacques Delors, a fost însărcinat să elaboreze un raport privitor la înfăptuirea progresivă a Uniunii Economice și Monetare. Faptul că un comunicat din zilele noastre este redactat în termeni aproape identici cu cel de la Haga poate părea puțin deconcertant; dar aceasta ilustrează cât de încet și de anevoios a evoluat viziunea Guvernelor într-o chestiune cu incidență directă asupra dreptului lor suveran.

La 10 octombrie 1988, invitat la dejunul oferit în cinstea membrilor „Comitetului Delors“ am constatat că Raportul din 1970 continua să fie foarte apreciat și socotit ca document de referință.

Am fost preocupat ca disputele legate de școala de gândire (care adesea camuflează ideea intereselor naționale) să nu întârzie prea mult punerea în aplicare a unor măsuri autentice, puse în slujba progresului pieței unice și afirmării Europei pe frontul monetar mondial.

Rivalitățile dintre monetariști și economiști au fost mai puțin violente decât pe vremuri, însă dezbaterea trebuia mai ferm centrată pe structura forței monetare a Comunității. În acest sens, avântul dat de ratificarea unanimă a Actului Unic European a declanșat, la nivelul responsabililor politici, abordări mai îndrăznețe. Minsitrul francez al Finanțelor și Economiei Balladur, Ministrul german de Externe Genscher, s-au declarat partizani

ai creării unei Bănci Centrale a Comunității, iar eu am fost consultat asupra anvergurii și oportunității unui asemenea salt calitativ voluntarist.

Pe această temă, doresc să fac o remarcă:

Am fost întotdeauna partizanul oportunității și rolului central al unui Sistem Comunitar de Bănci Centrale. Realismul politic impune ocolirea formulei Bancă Centrală unică. Băncile Centrale naționale, de mare tradiție, nu vor accepta cu ușurință să fie eclipsate de o instituție unică, oricare ar fi aceasta.

Ceea ce prevala până la urmă era punerea în practică a unei instanțe comunitare, a unui consiliu central, care să definească politica monetară a Comunității și a țărilor membre, să gestioneze rezervele monetare din perspectiva creării unei monede unice. Din acest moment, instituțiile naționale de emisiune ar fi doar agenți de execuție ai politicii monetare comunitare. Dacă, statele membre ar accepta norme generale de finanțare a bugetelor publice, ne-am apropia cu repeziciune de o reală solidaritate monetară, temei al oricărei dezvoltări viitoare.

Între timp, în pofida tuturor controverselor și reminiscentelor existente în anii 1988-1989, Guvernele s-au dovedit mai ferme în adoptarea unor hotărâri bazate pe „Raportul Delors“ și a altor propuneri pentru instituirea Uniunii Monetare în sânul Comunității. Așa cum sper, acest obiectiv prioritar și complementar pieței unice ar trebui să se apropie într-un viitor nu prea îndepărtat de realizarea efectivă.

CONCEPȚIILE ESENȚIALE ALE RAPORTULUI DIN 1970
SE REGĂSESC ÎN TEXTELE TRATATULUI DE LA MAASTRICH,
DIN 1992.

UNIUNEA EUROPEANĂ

Prin hotărârea asupra programului pe termen scurt de integrare monetară, Consiliul amânase de fapt pentru sfârșitul primei etape aspectele instituționale ale Uniunii Economice și Monetare. În acest sens declarația din 9 februarie 1971 constata că „în domeniul economic și monetar Comunitatea va trebui să aibă competențele și responsabilitățile care să permită instituțiilor sale să gestioneze Uniunea“. În Raport aveam în vedere două centre de decizie: unul pentru politica economică, celălalt pentru politica monetară.

Exigențele odată precizate, a venit rândul aspectelor politice să se situeze în centrul preocupărilor.

În măsura în care oamenii politici își exprimau punctul de vedere, opiniile lor erau încă rezervate și ezitante. Reamintesc că pentru aprofundarea cooperării politice, Consiliul a aprobat la 2 iulie 1971 „Raportul Davignon“, elaborat de directorii însărcinați cu afacerile politice în scopul unei mai bune armonizări în domeniul politicii externe.

În conferința de presă din 21 ianuarie 1971, Președintele Pompidou definea Europa politică sub forma unei Confederații de state deoarece, în opinia lui, era vorba de „a construi pornind de la ceea ce există“. Pe termen lung el întrevedea un Guvern ale cărui decizii s-ar fi aplicat tuturor statelor membre. În faza inițială a evoluției, Guvernele trebuiau să-și desemneze miniștri însărcinați special cu chestiunile europene. Maurice Schumann opina că o concretizare a respectivei idei putea fi transformarea reprezentanților permanenți ai statelor în „miniștri europeni“. Se preconiza ca într-o fază finală, acești miniștri să nu aibă decât atribuții strict europene, nemaifăcând parte din Guvernele naționale de origine. În sfârșit, în concepția Domnului Pompidou, întrucât exista un Guvern european, nu mai era necesar un veritabil Parlament European și nici de puterile sale de control. Pentru cazurile de forță majoră, Guvernul respectiv ar fi trebuit să adopte hotărârile în unanimitate.

Schema, chiar dacă rudimentară, a produs agitație în mediile politice interesate. Edward Heath și Willy Brandt s-au declarat deschiși reflecției. Lăsând în suspensie numeroase chestiuni, schița avea totuși meritul de a aduce din nou în dezbatere ideea de uniune politică și de a defini „centrul de decizie“ printr-o formulă de drept constituțional – confederația.

Alertat de aceste dezvoltări, „Comitetul Monnet“ a inițiat studiarea unui proiect de edificare a Europei politice. În ceea ce mă privește, m-am aplecat asupra „Dezvoltării instituționale și politice a Comunităților Europene“ în cadrul unei expuneri prezentată la „Zilele de Studiu“ ale grupului democrat-creștin din Parlamentul European, derulate în Luxemburg în intervalul 5-7 mai 1971. Conferința s-a bucurat de răsunet în mediile parlamentare europene, datorită încercării mele de a descrie diferitele formule de realizare a unui Guvern confederal ori federal și de a imagina punerea în practică a principiului separației puterilor. Plecând de la ideile lui Pompidou, m-am străduit să le confer o viziune juridică și practică în același timp.

Reflecția despre viitorul instituțional era cu atât mai oportună cu cât negocierile cu țările candidate avansau satisfăcător. În 1972 au fost ratificate tratatele de aderare ale Regatului Unit, Danemarcei și Irlandei. După rezultatul negativ la referendumul guvernamental, proiectul de aderare a Norvegiei a eșuat. În campania premergătoare referendumul norvegian, am fost interviewat la Radio. Întrebarea care mi s-a pus cu acest prilej, ca și în atâtea alte ocazii, a fost de a ști „dacă interesele naționale ale unui mic partener sunt luate cu seriozitate în considerare de marile țări comunitare“. Am răspuns invariabil „da“, citând mai ales rezultatul pozitiv al negocierilor dificile asupra sediului european. M-a surprins faptul că norvegienii s-au arătat atât de sensibili, mai ales în privința abandonului de suveranitate monetară și aceasta în condițiile în care la începutul secolului trăiseră experiența uniunii monetare scandinave. În octombrie 1972, la puțin timp după referendum, am luat parte la Adunarea anuală a Fondului Monetar Internațional și Băncii Mondiale; cu acest prilej un bancher norvegian pe care-l cunoșteam demult mi-a exclamat „dragă prietene, probabil din vina dumneavoastră Norvegia a ratat aderarea la Comunitate“. Cu o expresie mirată și dubitativă i-am răspuns „De ce? Nu am cunoștință

de așa ceva!“. „Ba da – a reluat interlocutorul – căci mediile anti-europene ne-au încrâncenat concetățenii cu planul dumneavoastră de Uniune Monetară“. Mi-am reamintit că în plină campanie, rectorul unei universități norvegiene mi-a telefonat invitându-mă să conferențiez studenților pe această temă. Agenda mea extrem de încărcată m-a obligat să declin invitația. Dacă aș fi putut prevedea că apelul rectorului nu era dictat numai de un interes academic, ci de rațiuni mult mai profunde aș fi făcut efortul necesar.

Conferința la vârf de la Paris – 1972

Cancelarul german Willy Brandt i-a sugerat Președintelui Pompidou ca după încheierea formalităților de aderare comunitară a celor trei țări candidate să organizeze la Paris primul *sommet* european al „celor Nouă“.

Conferința șefilor de stat și de guvern derulată la Paris în 19-21 octombrie 1972 a fost o întâlnire echilibrată și binevenită pentru recapitularea progreselor realizate față de ceea ce se prefigurase la Haga, precum și pentru prospectarea planurilor de viitor. Atmosfera generală era optimistă.

Inaugurând conferința la vârf a Comunității extinse, Președintele Pompidou a dat tonul general respingând o Europă pur mercantilă și declarând că vremea deciziilor solitare a apus. Pe de altă parte, șeful statului francez s-a exprimat suficient de prudent pe marginea unor chestiuni controversate, între care revendicările Adunării Parlamentare. Pentru europenii fervenți, Pompidou a creionat perspective de reflecție asupra semnificației și conținutului ideilor, însă a furnizat și destule elemente concrete pentru o concepție vizionară. Președintele și-a exprimat voința și convingerea că în deceniul 1970-1980 poate fi creată „o Uniune Europeană hotărâtă să-și asume propriul destin“. Nu preciza însă dacă Uniunea va căpăta și un contur instituțional. După cum chiar Domnul Pompidou declara, prin sintagma respectivă înțelegea o construcție politică comportând trei puteri – legislativul, executivul și juridiciarul – fapt ce nu era însă de natură să îi lămurească pe curioși; propunerea a fost primită cu bunăvoință, iar simplitatea sa neutră a pătruns în terminologia europeană. Comunicatul final era formulat în următorii termeni: „Șefii de stat și de guvern, propunându-și ca obiectiv major transformarea ansamblului relațiilor dintre

statele membre într-o Uniune Europeană – înainte de sfârșitul actualului deceniu și prin respectarea absolută a Tratatelor deja încheiate – roagă instituțiile Comunității să elaboreze, înainte de finele lui 1975, un raport pe această temă care să fie supus dezbaterii unei viitoare conferințe la nivel înalt“. Ambiția demersului era cel puțin tot atât de mare ca și realizarea în orizontul anului 1980 a Uniunii Monetare. De altfel, traiectoriile celor două inițiative au fost paralele atât pe linia reușitelor, cât și a eșecurilor provizorii.

După Președintele Franței au luat cuvântul ceilalți opt șefi de delegații. Toți s-au declarat de acord cu consolidarea Comunității. O serie de oratori, mai ales proaspeții membri, au accentuat necesitatea unor noi elemente de acțiune comunitară. Willy Brandt a prezentat un program social și societal pe baza unui document intitulat *“Deutsche Initiative für Massnahmen zur Verwirklichung einer europäischen Sozial- und Gesellschaftspolitik”* („Inițiativa germană pentru măsuri în vederea concretizării unei politici sociale și societale europene“); politica regională își făcea intrarea în cercul preocupărilor imediate ale instanțelor comunitare. Pentru britanici și irlandezi era un subiect favorit și în mare măsură coincidea cu punerea în aplicare a politicii industriale comune. Premierul olandez Barend Biesheuvel pleda imperturbabil pentru întărirea rolului Parlamentului European. Giulio Andreotti preconiza instituirea cetățeniei europene, care să se adauge cetățeniei naționale. Pentru Anker Joergensen, Primul Ministru danez, creșterea economică trebuia să servească, în primul rând, calității vieții. Gaston Eyskens evoca libera circulație a tinerilor în interiorul Comunității și problemele echivalenței diplomelor de studii, chemând la acțiune comună în aceste domenii.

Intervenția mea se afla sub semnul preocupării de a vedea asigurată, la finele anului 1973, intrarea în cea de-a doua etapă a Uniunii Economice și Monetare. Aveam destule motive de neliniște întrucât Guvernele conferiseră primei etape un caracter experimental și pragmatic provizoriu. În concepția mea, demersurile monetare puteau fi afectate numai de incertitudine. „Speculația care are și ea, fără îndoială, rolul său se pierde în această breșă. Uniunea Economică și Monetară va fi credibilă și va inspira încredere în măsura dacă ne vom exprima clar voința trecerii la a doua

etapă. Aștept de la Conferința europeană un impuls decisiv“. Comunicatul final exprima limpede această voință și consacră continuării inițiativei următorul pasaj:

„Hotărârile necesare vor trebui adoptate în cursul anului 1973 pentru a permite intrarea la 1 ianuarie 1974 în cea de-a doua etapă a Uniunii Economice și Monetare și pentru a face posibilă desăvârșirea sa până cel mai târziu la 31 decembrie 1980“.

Cei doi ani de frământări monetare și de inflație nu păreau a fi știrbit cu ceva credința Guvernelor în capacitatea de a-și atinge obiectivul la data stabilită. Acum știu cât de sever au dezmințit faptele această siguranță aparentă.

Mult mai pozitivă – atât în rezultatele imediate cât și de perspectivă – s-a dovedit a fi confirmarea solemnă a înființării – înainte de 1 aprilie 1973 – a Fondului European de Cooperare Monetară, pe care eu îl precizasem încă din 1970.

De altfel, comunicatul final dădea expresie și viziunii europene privitoare la reforma sistemului monetar internațional.

Referitor la funcționarea generală a Comunității, în discursul meu am reluat ideea enunțată mai înainte de Președintele Pompidou, anume ca fiecare guvern să-și desemneze un ministru special însărcinat pentru Afacerile Europene.

Am adăugat însă o condiție ce mi se părea singura în măsură să garanteze eficacitatea instituției respective: acești demnitari trebuiau să se bucure de o mai largă competență internă și de o autoritate sporită în sânul Guvernelor lor naționale, astfel încât să poată adopta poziții indiscutabile pe plan comunitar. De fapt, aveam în vedere ca aceștia să fie Vice-Președinți ai Guvernelor (mandați cu coordonarea acțiunii comunitare la nivel intern), devenind astfel interlocutori credibili în Consiliile ministeriale europene.

Am recomandat să i se încredințeze Comisiei sarcini extinse de execuție și m-am pronunțat pentru alegerea membrilor Adunării Parlamentare prin sufragiu universal și direct, așa cum prevedea Tratatul.

Pe ansamblu, comunicatul final era bogat în substanță, echivalând cu un program coerent de acțiune al Comunității lărgite.

Ca și când șefii de stat și de Guvern ar fi presimțit că sectorul energetic avea să fie la originea unor apropiate frământări ale Comunității, aceștia s-au adresat instituțiilor comunitare invitându-le să elaboreze o politică capabilă „să garanteze aprovizionarea cu energie sigură și durabilă în condiții economice satisfăcătoare”; liniștea așternută în jurul EURATOM era de-a dreptul suspectă.

În comunicat se strecurase o recomandare ce trăda voința de auto-disciplină. Conferința aprecia că în general ar fi utilă uniformizare a datelor de desfășurare a Consiliilor naționale de miniștri, permițând astfel Consiliului Comunității să-și organizeze mai rațional activitatea. Pornind de la aceasta, unul dintre participanți și-a exprimat chiar regretul că nu pot fi coordonate datele alegerilor pentru parlamentele naționale, fapt care „ar fi venit în sprijinul eficacității politice pe plan comunitar“.

Legat de Conferința de la Paris, voi semnala o curiozitate nu foarte importantă, dar care reflectă locul pe care mica noastră țară îl câștigase în opinia publică internațională. În ediția sa din 19 octombrie, „*Figaro-Magazine*” scria despre o Academie reunind persoanele care „au marcat distinctiv identitatea bătrânului continent“. Între cei 40 de academicieni provenind din cele nouă țări comunitare – eminenți artiști, politicieni, șefi de stat – se aflau și trei luxemburghezi: Marele-Duce Jean, Joseph Bech și surpriză: „autorul acestei cărți!“

Jean Monnet lua foarte în serios concluziile Conferinței de la Paris. La 21 decembrie 1972 mi-a semnalat un document de lucru pe care îl pusese la dispoziția membrilor comitetului de acțiune pentru Statele-Unite ale Europei – „Comitetul Monnet“ – conținând propuneri de înfăptuire a programului convenit de *sommet*. Documentul conchidea că programul odată realizat, Piața Comună se putea înscrie – la finele anului 1973 – pe făgașul unei uniuni europene economice, monetare și sociale.

Acest program îndrăzneț s-a văzut confruntat, de la începutul lui 1973, cu serioase perturbări pe care diferențierile tot mai mari dintre ratele inflației le-au indus în relațiile economice dintre țările-membre; situația s-a complicat și mai mult după izbucnirea celui de-al patrulea război

arabo-israelian („*războiul de Yom Kippur*“), având drept consecință blocada petrolieră instituită de țările arabe. În ciuda intențiilor de luptă comună împotriva inflației, exprimate în Conferința de la Paris, incapacitatea majorității țărilor de a combate acest flagel a devenit absolut evidentă.

Președintele Pompidou a continuat să fie liderul inițiativei de uniune politică în plan general-comunitar. Astfel, la începutul lunii noiembrie 1973, printr-o scrisoare adresată Premierilor, Pompidou a propus ca reuniunile șefilor de stat și de Guvern să aibă loc cu periodicitate regulată. Am răspuns pozitiv unei asemenea sugestii subliniind că „reflecțiile comune ale șefilor de stat și de guvern asupra orientărilor politice fundamentale mi se păreau deosebit de utile, mai ales prin prisma apropierii de solidaritatea intimă de gândire reclamată de Uniunea Europeană“, și care fusese preconizată de precedenta reuniune la nivel înalt.

Premierul danez Anker Joergensen a convocat pentru 14 și 15 decembrie *sommet*-ul de la Copenhaga.

Conferința la vârf de la Copenhaga – 1973. Pesimism

Pe cât de încurajatoare a fost Conferința de la Paris, pe atât de deprimantă s-a dovedit cea de la Copenhaga. În Orientul Mijlociu, cel de-al patrulea război arabo-israelian declanșat în octombrie, determinase blocada exportatorilor arabi ce avea să se agraveze în cursul lunii noiembrie. Aflat sub controlul organizației țărilor exportatoare de petrol (OPEC), „aurul negru“ putea bulversa întreaga economie mondială, transformându-se într-un redutabil mijloc de presiune. La Copenhaga am aflat că cinci Miniștri de Externe din țări arabe se aflau în oraș, într-un soi de „antimeră“ a conferinței noastre.

La dineul oferit de Regină la castelul Christiansborg am stat alături de Președintele Pompidou, pe al cărui chip era întipărită amprenta bolii care-l mistuia. Am folosit această proximitate pentru a exprima preocuparea în legătură cu relațiile noastre bilaterale. Era vorba despre cesionarea unor acțiuni ale Companiei Luxemburghize de Teledifuziune. Dar către cine? Președintele mi-a împărtășit că, oricare ar fi destinatarul, nu recomandă o asemenea operațiune.

Ziua următoare a fost consacrată anevoioasei definitivări a unei poziții comune asupra Orientului Mijlociu și crizei energetice. În modul în care această criză a fost gestionată, am resimțit revenirea principiului „fiecare pentru sine“. Prețul petrolului avea să se dubleze.

Au fost adoptate și alte hotărâri, între care Declarația asupra identității europene.

Crearea Fondului European de Dezvoltare Regională (FEDER) s-a convenit pentru 1 ianuarie 1974. Era vorba, cu siguranță, despre o inovație importantă și așteptată cu nerăbdare de mai multe state-membre, între care ultimele trei nou venite în Comunitate. În absența Miniștrilor de Finanțe, s-au avansat o serie de cifre privind dotarea financiară a noii structuri. Această discuție a scos la iveală ezitățile țărilor mari din Comunitate. Președintele Pompidou era într-adevăr foarte bolnav. Poziția Cancelarului Brandt se degradase în țara sa de origine, iar Helmut Schmidt i-a succedat în mai 1974.

În plan european, acest an – care marca intrarea în era atentatelor teroriste – se încheia pe un ton mai degrabă pesimist.

Raportul Tindemans

Ca urmare a hotărârilor adoptate la reuniunea la nivel înalt la Paris din 1972, Léo Tindemans, Ministrul belgian al Afacerilor Externe, a fost însărcinat cu elaborarea unui raport privind înfăptuirea Uniunii Europene; concluziile Raportului (pentru elaborarea cărora Tindemans procedase la o largă consultare) au fost date publicității în decembrie 1975.

Tindemans m-a consultat în chestiunile monetare. Constatând imposibilitatea de a prezenta în circumstanțele respective un program credibil de acțiune, autorul Raportului a propus punerea în aplicare a unei Comunități Economice și Monetare „cu două viteze“ deci o integrare diferențiată (dar care nu era nici pe departe o Europă *à la carte*).

Raportul respectiv, care nu pregeta să sprijine *acquis*-ul comunitar în toate componentele sale, propunea – în funcție de câmpul de acțiune – metode de cooperare variate și integrare în grade diverse.

Acest amalgam ce includea și domeniile apărării și securității constituia de fapt Uniunea Europeană. Într-o anumită măsură, Actul Unic din 1985 s-a inspirat din acest precedent, însușindu-și termenul respectiv pentru caracterizarea aspirației politice a „celor Doisprezece“.

Conștiință europeană și comunitate de destin

Parcurgându-mi în memorie întregul traseu european mă întreb dacă am acționat în conformitate cu propria mea concepție despre ideea comunitară. Fiecare dintre actorii de pe scena Europei ar trebui să-și pună întrebarea: cum am putut rezolva, în atâtea împrejurări, dilema dintre fidelitatea națională și angajamentul în favoarea aspirației și interesului comunitar? În anevoioasa plămădire a unității europene, idealul și realitatea n-au fost întotdeauna compatibile.

Trecându-și în revistă interlocutorii europeni din perioada în care făcuse parte din Guvern, Michel Debré scria în cel de-al II-lea volum al „*Memoriilor*“ sale: „Europa națiunilor se află față în față cu ireala și primejdioasa supranaționalitate“. În legătură cu mine nota: „Werner – luxemburghezul care îndărătul marilor declarații de principiu sau viziunilor nobile asigură apărarea strictă a intereselor specifice Marelui-Ducat“.

Prietenul care mi-a atras atenția asupra acestui pasaj considera caracterizarea elogioasă, mai ales că în continuare se consemna „un om de Stat își îndeplinește rolul atunci când apără interesele particulare ale țării sale“. Eu am adăugat „în măsura în care acestea (interesele) nu compromit aspirația comună și atâta vreme cât există consens asupra acesteia“.

Între apărarea oarbă și naționalistă a intereselor țării tale și apărarea intereselor „particulare“ există o diferență care ține de structura istorică și de rolurile specifice ale țărilor în viața internațională.

Niciodată n-am urmărit vreun post în ierarhia europeană și nici n-am exercitat efectiv vreun mandat de parlamentar european. Aducându-mi contribuția la progresul comunitar prin funcțiile oficiale naționale deținute răspundeam unei convingeri intime; prima mea vocație era aceea de a conduce fragila „barcă“ luxemburgheză prin frământările și contrastele

generate de ciocnirea intereselor naționale, în contextul în care conviețuirea dintre țările mari și mici era pusă la încercare.

Europenismul meu era mai degrabă unul de acțiune decât de doctrină; în acest sens, combăteam componenta relativă a atitudinii confederaliste.

De-a lungul carierei am putut constata că interesul comunitar, atunci când se bazează pe un interes național important, poate determina prefacerea surprinzătoare a tezei confederaliste în federalism; reciproca nu este nici ea rară.

Iată de ce nu m-a șocat amalgamul abordărilor atât de diferite – federaliste și confederaliste – conținute în Raportul Tindemans și în Actul Unic European.

Desigur, minimalizez eforturile depuse de experți străluciți și diferite instanțe pentru punerea la punct a unor construcții juridice sintetice vizând progresul european dezirabil; chiar am participat la asemenea exerciții.

Nu am contestat utilitatea efortului de reflecție și de redactare din 1984 al Parlamentului European („Raportul Grupului Spinelli“), concretizat prin votarea proiectului Tratatului instituind Uniunea Europeană. Examinând critic aceste demersuri, găsesc că respectivul exercițiu are meritul de a fi conferit conceptului de „Uniune Europeană“ o viziune globală și ordonatoare.

Întotdeauna am fost de părere că noile eforturi trebuie să se înscrie pe linia chestiunilor deja stabilite între statele membre și considerate ca *acquis*; în acest fel, indispensabila construcție a unei Comunități Politice vine să răspundă ineditului originilor și mentalităților europene.

În legătură cu cele de mai sus ar fi util să reamintesc câteva principii menite a da orientarea întregului proiect de uniune politică:

1. Transferul către Comunitate a drepturilor suverane suplimentare trebuie să fie strict limitativ, dar cu putere de decizie reală și eficace.
2. În aplicarea strictă a principiului subsidiarității trebuie evitată puterea politică atribuită organelor Comunității să se concentreze excesiv la nivelul vreunui organ al acesteia.

Se întâmplă prea des ca propunerile de structuri politice să izvo-rască de la structurile statelor naționale foarte centralizate.

3. Există o formulă originală de echilibru între diferitele organe de decizie ale Comunității. Acest echilibru poate părea banal sau perfectibil, în special în legătură cu legitimitatea democratică.
4. Pentru ca țările mici membre ale Comunității să nu fie „strivite“, reprezentarea statelor trebuie să fie adecvată și eficientă în orice organ creat sau confirmat în acest scop, cum sunt, spre exemplu, Consiliul de Miniștri sau un Senat constituit după tipicul Senatului SUA.

La fel cum se întâmplă adesea în viață, când omul este pus în fața propriului destin și propriei conștiințe, tot așa statele membre sunt puse în fața unor „încercări“: reconsiderarea propriilor obiective prin confruntarea cu destinul comun, împărtășit cu ceilalți parteneri. Preambulul Tratatului instituind Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului a definit inspirat sensul eforturilor comunitare într-un text ce exprima „Hotărârea de a substitui rivalitățile seculare printr-o fuziune a intereselor lor esențiale, de a pune – prin instaurarea unei Comunități economice – bazele unei comuniuni mai largi și mai profunde a unor popoare pe care vrajba sângeroasă le-a opus vreme îndelungată și de a întemeia instituții capabile să orienteze destinul, de acum înainte, comun“.

Iată încă o modalitate de a defini Uniunea Europeană! Aceasta asociază destinele naționale într-o operă ce se prefacă în comunitate de destine – chiar într-un destin la singular!

Preambulul citat menționează fuziunea „de interese esențiale“. Cu siguranță, aceasta înseamnă că interesul național reclamă, bineînțeles, fuziunea și exercitarea în comun a unor drepturi suverane (în legătură cu care exercitarea singulară a suveranității pare inadecvată, chiar dăunătoare). Iată rețeta de supraviețuire într-o lume bulversată și transformată sub impactul tehnologic. Inutil să reamintesc că problematica „Supraviețuirii“ se pune, înainte de toate, pentru economie și apărare.

Pe termen imediat, provocarea la care sunt supuși „cei Doisprezece“ este una economică: întrunirea condițiilor pentru o piață internă.

Există teama față de schimbările pe care orice ajustare la un mediu economic mai competitiv și mai fluid le induce în mod necesar; atunci apare riscul ignorării noilor șanse pe care piața unică le deschide economiilor țărilor membre. Cu siguranță, câștigătorii și perdanții din interiorul fiecărei țări comunitare nu sunt aceeași. Aici e problema! Sarcina evaluării beneficiilor globale și înfăptuirii ajustărilor interne revine responsabililor politici.

Adesea agenții economici se complac într-o atitudine de așteptare, depresivă. Este o chestiune obișnuită în orice politică concepută într-un orizont mai îndepărtat. Arta supremă a omului politic – dar totodată și *Golgotha* sa – este să determine în prezent acceptarea unei schimbări care garantează binefacerile de mai târziu. Jean Monnet spunea: „Oamenii nu acceptă schimbarea decât în caz de necesitate și nu percep necesitatea decât în starea de criză“. În existența Comunităților am ajuns uneori până la criză. O asemenea stare nu este însă obligatorie, mai ales dacă partenerii și noi înșine abordăm problemele cu luciditate și cu o bună doză bună de pragmatism, imperativă pentru apropierea sistemelor opuse sau contradictorii.

Pentru Comunitate apare necesitatea – și scriu aceasta în legătură cu o serie de dosare dificile – de a judeca problemele prin prisma unei strategii globale, din care rezultă totodată ordinea de priorități. Unele dintre acestea sunt clar enunțate în Actul Unic; altele nu sunt menționate decât în termeni generali.

În domeniile în care cele mai evaluate sisteme federative sunt suplă, trebuie procedat cu prudență; deseori dispozițiile centraliste sau unificatoare n-au fost adoptate decât după decenii întregi de experiență.

Dimensiunea socială nu trebuie neglijată chiar dacă, prin natura fenomenelor, progresele în direcția ocupării forței de muncă și îmbunătățirii condițiilor de activitate se vor înfăptui inevitabil ca rezultat indirect al avântului general din domeniul schimburilor. Multă vreme dialogul social la nivel național, și calitatea acestuia, vor fi determinante în a-i motiva pe salariați să se pregătească psihologic în a-și asuma progresul Uniunii. În privința Marelui-Ducat, Consiliul Economic și Social menționează în avizul asupra Pieței Europene oportunitatea unui contract care

să fie încheiat între partenerii sociali. Prin concordia socială pe care o determină, acest contract însoțește consolidarea sau restructurarea sectoarelor economice amenințate.

Înfăptuirea practică a Pieței Interne bazată pe liberul schimb reprezintă de fapt apelul la creativitate, spontaneitate și responsabilitate în jocul forțelor economice. *Perestroika* lui Mihail Gorbaciov nu a avut, oare, în vedere introducerea acestor factori în sistemul economic al URSS? Nu s-a dovedit că un sistem economic care nu acordă suficientă încredere inițiativelor agenților din producție și schimb, care îi strânge într-un corset de reglementări și planificare excesiv de rigide, sfârșește prin a se bloca?

În această lumină este de înțeles spaima Doamnei Thatcher, care denunța pericolul unui „super-stat comunitar“. Comunitatea nu trebuie să devină o fortăreață protecționistă. Ea va contraveni propriului interes dacă Piața Unică – așa cum constat – va fi chemată să contribuie la intensificarea, regularizarea și orientarea unui comerț internațional bazat aproape exclusiv pe principiul *Trade for trade* („Comerț de dragul comerțului“).

Un super-stat mastodont va fi evitat dacă pe baza solidității administrațiilor naționale, acestora le va reveni competența aplicării reglementărilor de descentralizare.

Câteodată, „sfântul pragmatism“ poate tempera obstacolele ridicate de un protecționism prea rigid. Ministrul britanic Sir Geoffrey Howe s-a exprimat pe această temă în 1989 într-o conferință susținută la Luxemburg în cadrul „*Winston Churchill Memorial Lectures*“, subliniind că „We must be careful that future ambition does not become a substitute for present action“. („Trebuie să veghem ca aspirațiile ambițioase de viitor să nu se substituie acțiunii prezente“). Eu aș adăuga „cu condiția ca ambiția politică de viitor să nu fie umbrită de acțiunea prezentă“.

Până la urmă – și aceasta este chiar concepția fondatorilor ei – Comunitatea este un demers, în primul rând politic și umanist. Destinul comun implică și un nou sentiment de solidaritate comunitară, care trebuie susținut prin schimburi culturale intense. Înțelegerea din ce în ce mai profundă a particularității și diversității culturale specifice națiunilor europene ar trebui să favorizeze înflorirea sentimentului de mândrie europeană pentru acest destin comun.

Atașat organic ideii europene – și care Luxemburghez nu se află în această situație? – am credința că de-a lungul întregului meu parcurs m-am situat la distanță egală de scepticii și de exaltații Europei. Este posibil ca optimismul cumpănit și totodată constructiv să fi fost contribuția mea cea mai valoroasă la progresul construcției europene.

Mai presus de problemele și preocupările cu care m-am confruntat în alchimia făuririi unei voințe politice comune în sânul Comunității, s-a aflat întotdeauna miza istorică extraordinară a construcției europene.

Izgonind pentru totdeauna din această parte a lumii războaiele fratricide, proiectul european asigură stabilitatea și creșterea pe care alternativa divizării și principiul „fiecare pentru sine“ n-ar fi putut să le atingă nicicând.

Privind la focarele de conflict și de lupte fratricide, de intoleranță sân-geroasă și de ură implacabilă din lumea întreagă, Uniunea Europeană Umanistă poate fi un exemplu și un model.

CAPITOLUL IV

NOI PROVOCĂRI ȘI FINALUL 1979-1984

Ultima perioadă de angajament politic activ – din iulie 1979 până în iulie 1984 – a fost cea în care împrejurările, câteodată dramatice, mi-au pus la încercare tot ce acumulasem mai bun din experiența politică anterioară. Eram conștient că victoria electorală dobândită reflecta sentimentul unor părți largi ale populației, care așteptau cu îngrijorare asigurări legate de viitorul economiei noastre, zguduită de o criză siderurgică persistentă.

Mai mult ca niciodată, inițiativa și coordonarea de care putea da dovadă Premierul trebuiau puse în slujba eficienței guvernamentale. Asumându-mi și alte două portofolii importante aveam toată libertatea necesară pentru a-i conferi Președinției Guvernului ponderea necesară.

Primul semn exterior al acestei relative îndepărtări de trecutul meu de finanțist (păstrasem portofoliul Trezoreriei, adică Moneda și Creditul) a fost părăsirea clădirii Ministerului de Finanțe (*Casa Servais*) unde-mi desfășurasem activitatea timp de 20 de ani. În conformitate cu destinația pe care dorisem să i-o dau odinioară (la care Gaston Thorn a consimțit), am amenajat clădirea din față, *Hôtel de Bourgogne*, unde m-am instalat. Jacques Santer, pentru care venise vremea să-și asume gestionarea unui portofoliu major, s-a mutat în sediul Finanțelor, *Casa Servais*.

Revenind după cinci ani în guvern nu mă simțeam deloc stingher. La Ministerul de Stat și la Ministerul Trezoreriei am regăsit mulți colaboratori dinainte de 1974 și în special pe Albert Hansen, Secretarul general al Consiliului Guvernului, pe care Thorn îl menținuse în funcție.

Declarația guvernamentală pe care am prezentat-o la 24 iulie în plenul Camerei Deputaților consemna bulversarea datelor economice pe plan mondial, ca și recentele slăbiciuni ale propriei noastre economii naționale. Aceasta se afla sub semnul restructurărilor, reajustărilor de metodă și de mentalitate. Deoarece, așa cum spuneam, „totul poate fi câștigat sau recâștigat prin disponibilitatea de înnoire, elan creator, efort colectiv în spiritul unirii și solidarității în sacrificiu“.

Perspectivile de reformă deschise de programul coaliției, promisiunile de modernizare a instituțiilor și de ameliorare a activităților se mențineau în limitele unui realism sănătos. Pentru acțiunea politică, realitățile anilor 1979-1984 aveau să prelungească dificultățile cu mult peste ceea ce am putut prevedea.

Importanța evenimentelor din această legislatură m-a făcut ca în relația câtorva mari provocări cu care am fost confrunțați să renunț la metoda cronologică tradițională; astfel, pentru întreaga perioadă avută în vedere, voi trata fiecare subiect în bloc.

Cu toate acestea, expunerea va fi precedată de evocarea efectivă a activității guvernamentale și a evoluției instituțiilor.

Echipa guvernamentală

Guvernul alcătuit din 9 Miniștri și 2 Secretari de Stat (Miniștri: 5 – Partidul Creștin-Social și 4 – Partidul Democratic; un Secretar de Stat – Partidul Creștin-Social și un Secretar de Stat – Partidul Democratic) a dat dovadă de o coeziune remarcabilă. Aceasta nu înseamnă că armonia colaborării nu a fost câteodată ușor tulburată, cum se întâmplă de altfel în toate Guvernele de coaliție; faptul că am avut de rezolvat dosare dificile și ne-am confruntat cu evoluții dramatice a fost de natură să consolideze spiritul de echipă.

Gaston Thorn, Vice-Președinte al Guvernului, Ministrul Afacerilor Externe, al Economiei și al Justiției, fusese în mod salutar investit cu aceste competențe. Datorită predilecției sale pentru arena internațională, combinația Afaceri Externe-Economie-Justiție era fără îndoială solicitantă. Portofoliilor sale i-a fost atașat un Secretar de Stat. Amintindu-mi

declarațiile sale repetate din perioada precedentă puteam lesne bănuî că nu va rămâne pentru totdeauna la nivelul funcțiilor naționale. După decepția electorală, Thorn a fost o vreme traumatizat, dar a conlucrat cu multă loialitate.

Emile Krieps, Ministrul Sănătății, al Forței Publice și al Educației Fizice, continua să fie tot atât de dinamic cum îl cunoscusem.

Camille Ney ajunsese, în sfârșit, la dorita calitate de Ministru al Agriculturii și în mediile agricole se bucura de mare încredere.

Josy Barthel, Ministru al Mediului, Transporturilor, Comunicațiilor și Energiei se confrunta cu concilierea multitudinii de probleme subsumate amenajării teritoriului.

Lui Jacques Santer îi fuseseră atribuite Finanțele și Bugetul; deținea și portofoliile Muncii și Securității Sociale.

Pe linia trecutului său politic, René (*Boy*) Konen gestiona Funcțiunea Publică, precum și cel mai greu portofoliu din toate punctele de vedere – Lucrările Publice.

A intrat în guvern și Jean Wolter, redactorul politic de la “*Luxemburger Wort*”, polemist talentat și percutant. Contam mult pe rigoarea sa intelectuală, asociată cu înțelegerea fenomenelor sociale. A fost mandatat cu portofoliile Internelor, Familiei și Solidarității Sociale.

În sfârșit, Fernand Boden, profesor de matematică la Echternach și primul ales în circumscripția Est, a fost investit pentru Educație Națională și Turism.

Ernest Muhlen a fost numit Secretar de Stat la Finanțe, iar Paul Helminger, Secretar de Stat pentru Afaceri Externe, Comerț Exterior și Economie. Muhlen era secundantul Ministrului Trezoreriei și Ministrului de Finanțe.

În cursul legislaturii am fost obligat să procedez la trei remanieri ministeriale limitate.

La 22 februarie 1980, la circa șase luni după instalarea la Ministerul de Interne, Jean Wolter a decedat ca urmare a unei boli necruțătoare. A fost o imensă pierdere pentru partid. Jean Wolter, care s-a distins în mod

deosebit prin intervențiile parlamentare din perioada opoziției, fusese ales în 1979 primul pe lista Partidului Creștin-Social din circumscripția Sud.

Jean Spautz, fost muncitor metalurgist și vechi militant sindical, Președinte în exercițiu al Partidului Creștin-Social, a fost mandatat cu portofoliile celui dispărut.

La 5 ianuarie 1981, împlinindu-și aspirațiile, Gaston Thorn a fost desemnat ca Președinte al Comisiei Europene. Astfel, prin Decretul din 21 noiembrie 1980, Marele-Duce i-a acceptat demisia onorabilă din Guvern.

Gaston nu și-a ascuns niciodată dorința de a ocupa un post de prestigiu pe plan internațional. Intensa sa activitate diplomatică multilaterală, între care președinția din 1975 a Adunării Generale a Națiunilor Unite, i-au permis să-și extindă notorietatea internațională și au conferit credibilitate candidaturii sale la conducerea Comisiei Europene. Pe de altă parte, era vizibil că nu se simțea în largul său în Guvernul pe care-l conduceam, după ce în legislatura 1974-1979 fusese Premier.

Eram ferm hotărât să-i sprijin candidatura europeană, pornind de la premisa că nu se găsește în fiecare zi o personalitate luxemburgheză care să aibă dorința și anvergura politică necesare unei asemenea funcții. Un alt factor favorabil candidaturii lui Thorn a fost că Luxemburgul urma devină, în semestrul doi al lui 1980, președinte în exercițiu al Consiliului de Miniștri al CEE.

Un schimb de vederi privitor la candidatură a avut loc cu prilejul Consiliului European de la Veneția din 12 și 13 iunie 1980.

Întrucât împrejurările de moment înclinau în favoarea unui Președinte provenind din Benelux, am cerut ca înaintea Consiliului European să-i întâlnesc pe Primii Miniștri ai Belgiei și Olandei. Wilfried Martens a organizat un dejun la Bruxelles, la care a participat și Premierul olandez, Van Agt; omologii mei aveau la rândul-le candidaturi de rezervă. Martens se gândea în special la Viconte Etienne Davignon. Interlocutorii mei știau că postul de Președinte al Comisiei revenise în trecut unor conaționali, ceea ce nu era și cazul Luxemburgului.

Până la urmă, am reușit să-i conving ca la Veneția să susțină candidatura luxemburgheză.

Ceea ce au și făcut cu o corectitudine exemplară, mai ales comparativ cu ezitățile și rezervele de care au dat dovadă alte delegații. La un moment dat a trebuit chiar să fac uz de argumentul egalității în drepturi între statele membre adăugând că pentru Luxemburg o asemenea oportunitate nu va mai apărea decât după mult timp.

Până la urmă am obținut câștig de cauză. La momentul potrivit survenise și misiunea de contact în Orientul Mijlociu cu care a fost însărcinat Ministrul de Externe luxemburghez pentru semestrul al doilea al lui 1980 (adică pe durata Președinției luxemburgheze).

Colette Flesch, vreme îndelungată Primar al orașului Luxemburg, i-a succedat lui Thorn la 22 noiembrie 1980.

În fruntea Primăriei capitalei a venit Lydie Wurth-Polfer.

O a treia remaniere s-a impus după demisia prietenului nostru Camille Ney, intervenită la 3 decembrie 1982 din motive de sănătate.

Ernest Muhlen a devenit Ministru preluând portofoliul Agriculturii, dar având și mandatul de Însărcinat cu misiuni speciale la Ministerul Trezoreriei – Sectorul de Asigurări.

Postul de Secretar de Stat eliberat prin promovarea lui Ernest Muhlen era mult râvnit. Cu riscul de a-i nemulțumi pe vârstnici, am propus Mare-lui-Duce numele lui Jean-Claude Juncker, bineînțeles după ce m-am consultat cu domniile Spautz și Santer și după votul pozitiv în Consiliul Național al partidului. La vremea aceea Juncker avea 28 de ani. Numirea sa se situa pe linia concepției mele de întinerire a cadrelor politice.

Alegerile comunale intervenite la 11 octombrie 1981 nu au adus modificări esențiale în peisajul politic.

Voi aborda în cele ce urmează dosarul economic și social, atât de spinos în acei ani tensionați.

Criza siderurgică și Legea din 8 iunie 1979

În 1979, industria siderurgică beneficiase de o anumită redresare grație ansamblului de reglementări concepute de Etienne Davignon, membru al Comisiei Europene. Acest sistem de cote de producție – sprijinit de

unii și dezavuat de alții – se întemeia pe dispozițiile Tratatului de la Paris referitor la Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului. Sistemul nu a fost definitivat decât după nesfârșite ezitări ale Guvernelor comunitare (sub impactul obiecțiilor formulate de întreprinderile liberale, în special din R.F.G).

De multă vreme, amplele competențe înscrise în Statutul CECO nu fuseseră atât de tranșant aplicate de către organismul comunitar. La momentul respectiv, întrucât ne aflam în miezul unei crize profunde, am subliniat necesitatea de a readuce în atenție Tratatul CECO – cu putere supranațională – umbrit o vreme de Tratatul de la Roma. În 1978, contingentarea producției pe baza „Planului Davignon“ antrenase deja pentru concernul ARBED o ameliorare a rezultatelor de sfârșit de an. Pierderea de 1.919 milioane franci de la finele exercițiului financiar era cu 2.586 milioane franci mai mică decât cea din 1977 (cifrată la 4.505 milioane franci). În cursul primelor opt luni din 1979 evoluția pozitivă din siderurgie s-a propagat și asupra altor industrii exportatoare. Presimțeam apariția unui anume optimism concretizat de altfel și prin construirea în plină criză a furnalului înalt „C“ la Arbed-Belval, la inaugurarea căruia am asistat la 16 noiembrie 1979. Acest furnal de mari dimensiuni permitea o producție zilnică de 4.000 tone de fontă. Instalația, deosebit de perfecționată, părea să aducă o rază de speranță în orizontul sumbru al crizei. Pentru faza lichidă a producției de oțel, ARBED se afla în fruntea siderurgiei Europei occidentale.

Anul 1979 avea să se încheie însă dezamăgitor. Climatul de incertitudine era alimentat de situația mondială puternic tensionată ca urmare a evenimentelor din Iran și Afghanistan. Cel de-al doilea șoc petrolier, agravarea presiunilor inflaționiste și turbulențele monetare au dus la bulversarea situației economice.

La 27 martie 1980, expunând în fața Parlamentului „Raportul privitor la starea națiunii“, nu puteam să nu constat că ochii concetățenilor mei se îndreptau cu teamă spre orizontul anilor ‘80. Am deplâns faptul că depresiunea economică declanșase în conștiința popoarelor continentului o seamă de îndoieli asupra principiilor aflate la baza construcției Comunității Europene. Se auzeau voci care doreau reducerea Comunității la

o simplă zonă de liber schimb. Din partea „celor Doisprezece“ era de așteptat ca grație coeziunii interne să participe activ la evenimente, în interesul păcii și solidarității internaționale.

Arsenalul măsurilor de promovare a investițiilor economice și contracarare a deteriorării situației locurilor de muncă a fost sporit prin Legea din 8 iunie 1979, supusă aprobării Camerei Deputaților în plină perioadă preelectorală. Aceste reglementări completau Legea de bază din 24 decembrie 1977, care instituisese Comitetul de Coordonare Tripartit, organizase sistemul de prepensionare și reciclarea profesională. Noua lege avea în vedere inclusiv dispoziții contractuale pentru reducerea costurilor de producție și alte măsuri de solidaritate națională în caz de criză acută pe piața forței de muncă.

Între timp, situația întreprinderilor siderurgice s-a agravat. Forța lor financiară s-a restrâns într-atât încât până și investițiile indispensabile supraviețuirii se aflau în pericol. Încă înainte de alegeri, Casa de Economii a Statului garantase un împrumut de 4 miliarde de franci pe care serviciile financiare ale CECO îl acordaseră ARBED. Odată cu Legea din 8 iunie 1979 s-a depășit un veritabil prag privind intervenția statului în sprijinul industriei grele. Textul legal autoriza Guvernul să acorde garanții de stat – sub formă de capital și dobânzi – pentru rambursarea împrumuturilor contractate în numele CECO de la Comunitățile Europene. Suma totală a respectivelor garanții nu putea depăși 10 miliarde franci.

Pe de altă parte, Legea din 1979 reglementa – prin divizia anticriză (DAC) creată apecial pentru siderurgie – intervenția fondului de șomaj în ansamblul costului salarial.

A fost astfel instituită o divizie comună anticriză la nivelul tuturor societăților siderurgice; personalul DAC era alocat, între altele, efectuării de lucrări extraordinare de interes general, în special amenajarea zonelor industriale și realizarea infrastructurii.

Asemenea obiective, consfințite prin dispozițiile legislative, făceau parte dintr-un acord mai general la care ajunsese *Conferința Tripartită a Siderurgiei*. Acordul prevedea reducerea efectivelor siderurgiei cu a 5.000 de locuri de muncă și angajamentul întreprinderilor de a crea până la 7.500 de noi locuri de muncă în afara sferei de producție specifică.

În industria siderurgică specifică urmau a fi realizate investiții de 23 miliarde de franci. Acordul stipula, totodată, includerea în Consiliul de Administrație al ARBED a unui administrator agreat de Guvern care trebuia să informeze cu regularitate Executivul asupra deciziilor adoptate, însă nu-i angaja în nici un fel răspunderea politică. La vremea respectivă nu am dezaprobat fondul noilor măsuri legislative, deși criticam sever refuzul Guvernului (15 mai 1979) de a supune aprobării Parlamentului ansamblul negocierilor tripartite (care căpătaseră forma unor angajamente plurianuale și reciproce ale partenerilor). Inconvenientul ca faptele să nu fie clar expuse în plenul Parlamentului a fost agravat de informația că ARBED încheiase de curând un acord cu „*Triangle*” din Charleroi; știrea era de natură să neliniștească populația. De fapt, aceste acorduri, de care n-am luat cunoștință decât după reintegrarea mea în Guvern, aveau în vedere crearea unui grup de cooperare între întreprinderile siderurgice belgiene și luxemburghize în jurul grupului ARBED, în care era inclusă și societatea “*Sidmar*” și al grupului “*Triangle*”, inclusiv Societatea “*Marchienne*”. Această cooperare era interesantă întrucât determina scăderi ale costurilor datorită complementarității tehnice și comerciale ale grupurilor participante.

Acordul fusese oficial recunoscut prin adoptarea, la 21 decembrie 1978, a unei declarații semnate de reprezentanții ambelor Guverne și de reprezentantul Comisiei CEE.

La scurt timp, adică în aprilie 1979, statul belgian a achiziționat un pachet de acțiuni „privilegiate” ale “*Sidmar*” (situată la Gand), reprezentând 21,97% din capitalul său. Astfel, această prosperă filială a ARBED căpăta caracterul unei societăți mixte de interes public și privat.

Primele contacte la masa rotundă tripartită

La 13 septembrie 1979 am convocat masa rotundă tripartită. Acest prim contact cu partenerii sociali s-a încheiat cu bine neprilejuind nici contestări, nici formulări de condiții prealabile pentru cooperare. Sindicatul OGB-L (Uniunea Sindicatelor Independente din Luxemburg), prin vocea Președintelui său J. Castegnar și-a confirmat colaborarea „fără abaterea de la orientarea proprie”.

Iată-mă angajat în procesul economico-social pe care precedentul Guvern îl calificase drept *modelul luxemburghez*. Conceptul nu era străin de ideea „pactului social“ pe care o avansasem odinioară; astfel m-am consacrat cu convingere și hotărâre acestui demers evidențiind câștigul maxim pe care-l aducea păcii sociale și solidarității naționale.

N-aș putea să spun câte ore în șir am petrecut în această legislatură în cadrul „Tripartitei“. Hotărât să fiu la cârma negocierilor – aprige și frământate – am prezidat reuniunile tripartite la diferite niveluri, fie că a fost vorba de Conferința plenară, de Comitetul de coordonare, de Conferința tripartită siderurgică sau de Grupul restrâns.

Pentru a satisface așteptările alegătorilor am dorit să rămân fidel liniei mele de conduită. Legislația pentru promovarea economică și garantarea locurilor de muncă trebuia îmbunătățită. De altfel, ocaziile pentru legiferări în materie s-au ivit neconținut; legea din 24 decembrie 1977 expira la 1 ianuarie 1980, iar prelungirea dispozitivului respectiv era eminentă.

În conformitate cu acordurile la care ajunseseam în cursul negocierilor pentru formarea Guvernului, am elaborat un proiect de lege. Partenerii de coaliție au acceptat reconsiderarea caracterului obligatoriu al prepensionării (pe care noi îl criticasem), extinderea prepensionării și pentru alte sectoare în condiții echivalente, modificarea dispozițiilor articolelor 20 și 21 – pentru a le reforma în direcția unei mai bune concordanțe cu instituțiile democratice și respectării drepturilor.

În privința articolului 20 (referitor la reducerea costurilor de producție) măsurile contractuale urmau a fi precizate în negocieri și trebuiau să nu depindă în nici un fel de hotărâri autoritare; acordurile ar fi fost supuse acesteia doar pentru omologare.

Articolul 21 menținea intervenția Comitetului de coordonare tripartită în caz de criză evidentă, dar abolea dreptul de veto al partenerilor împotriva măsurilor legislative de adoptat.

Pe ansamblu aceste dispoziții, ca și prorogarea Legii din decembrie 1977 – care devenea astfel Legea din 5 martie 1980 – nu au prilejuit dezbateri dramatice în Camera Deputaților.

Pe planul diversificării industriale se întrezărea o nouă perspectivă. Un luxemburghez, Domnul Kohn, convinsese un grup american să construiască în Marele-Ducat, la Bascharage, o uzină de sticlă plată obținută prin procedeele tehnice cele mai avansate. În august 1973 Președintele concernului St. Gobain, Domnul Martin, mi-a cerut o întrevvedere pentru a-mi împărtăși îngrijorarea față de o posibilă dereglementare a pieței europene a acestui produs. Afacerea fiind încheiată nu eram în măsură să-i risipesc temerile. Nu exista nici o stavilă în calea noii tehnologii, care avea să se răspândească cu repeziciune pe plan mondial și european.

Pentru 1980 instanțele comunitare estimau o nouă încetinire a activității economice. Programul restructurării siderurgiei, așa cum figura în Acordul tripartit din 19 martie 1979, începuse a fi aplicat atât la ARBED, cât și la MMR-A din Rodange. La acest din urmă obiectiv fusese oprită faza lichidă, fiind demarate cu succes investiții pentru restructurarea uzinei și instalarea unui dispozitiv de relaminare. La sfârșitul anului 1979 locurile de muncă din siderurgie se cifrau la 19.952.

O nouă agravare a crizei. Înțelegerea din 22 ianuarie 1981

Starea de criză s-a prelungit în anii 1980 și 1981.

„Tripartita siderurgiei“ se întrunea cvasi-permanent. Săptămâni la rând Consiliul Guvernului s-a preocupat cu atenție de avatarurile situației economice și sociale.

Un complement la acordul tripartit al siderurgiei din 19 martie 1979 (evocat anterior) venea să consolideze intervenția financiară a statului și să ajusteze programele de investiții pe măsura noilor date. Semnată la 22 ianuarie 1981, înțelegerea complementară prevedea obligația statului de a institui prin lege o serie de relaxări fiscale, spre exemplu reportarea nelimitată a pierderilor și consolidarea specifică a ajutorului fiscal pentru investiții.

Din ce în ce mai mult ajutoarele financiare atribuite de stat în favoarea siderurgiei, ca și alte măsuri legislative, luau forma unor legi excepționale. Imixtiunea necesară a statului în economia țării, în special în planificare și în degrevarea costurilor dintr-un sector industrial precis, ieșeau din

ce în ce mai mult din cadrul tradițional al intervențiilor autorității publice luxemburgheze.

Plusul de solidaritate națională pe care îl reclama supraviețuirea siderurgiei a determinat abordarea acestei chestiuni în *Tripartita generală*, printr-o confruntare multilaterală însuflețită de interesul național comun.

Faptul se impunea cu atât mai mult cu cât evenimentele mondiale și deteriorarea alarmantă a balanței comerciale a țării ridicau problema competitivității generale a economiei Marelui-Ducat pusă în fața încrâncenării concurenților săi, afectați la rândul-le de criză.

Declarațiile mele publice, în special mesajele de Anul Nou de la finele lui 1980 și 1981 s-au aflat sub semnul unei anumite îngrijorări. Fie-mi permis să citez câteva pasaje din versiunea prescurtată a acestor mesaje:

„Anul 1980 nu ne-a răsfățat deloc. Am asistat la o destabilizare crescândă pe plan politic, precum și pe plan economic.

S-au aprins noi focare de război, violența a făcut ravagii, catastrofele naturale au semănat moartea. Atingeri aduse suveranității statelor independente, invazii, atentate la libertăți și drepturile omului: totul s-a petrecut!

Cel de-al doilea val al crizei petroliere zdruncină economiile națiunilor ce nu produc această materie primă. Balanțele de plăți sunt răsturnate și restructurarea unor întregi sectoare economice se face în condiții potrivnice.

Evenimentele din Polonia ne-au reamintit valoarea și superioritatea umană a sistemului nostru de libertăți democratice. Să-l ocrotim degrevându-l de slăbiciuni sau capcane: vorbăria, atomizarea opiniilor și pozițiilor, lipsa de sinceritate și de disciplină civică, contestarea fără fond. Prin natura sa, democrația parlamentară nu poate fi un sistem al ineficienței și al lipsei de fermitate“.

La sfârșitul lui 1981 declarăm, între altele:

„Statisticile performanțelor noastre politice ascund sub aparențe deseori înșelătoare dezechilibre profunde și pericole grave. Pentru anul 1982 în fața poporului luxemburghez se ridică sarcina imperioasă de a-și adapta comportamentele la schimbările intervenite în economie din 1975

încoace, care n-au putut fi soluționate printr-o ecuație satisfăcătoare și durabilă. În consecință, era previzibil că în 1982 se va realiza mai mult ca niciodată, o intensă negociere socio-economică“.

Odată cu agravarea crizei intensitatea negocierilor tripartite s-a amplificat și mai mult antrenând intervențiile legiuitorului. La 1 iulie 1981 în „*Memorial*“ au apărut o serie de legi aprig dezbătute în Camera Deputaților în luna iunie. Parlamentul a dat girul legal acordurilor parafate la 22 ianuarie între partenerii „Tripartitei siderurgiei“ sub forma unei înțelegeri complementare acordurile din martie 1979.

Siderurgia și criza sa evidentă. Legea din 1 iulie 1981

Se conștientiza faptul că prin degradarea fondurilor (ca o consecință a rezultatelor deficitare înregistrate ani la rând) siderurgia va fi obligată să apeleze la solidaritatea națională într-o măsură sporită și din ce mai insolită. În consecință, invocând Articolul 20 al Legii din 1977, această ramură a decis să ia inițiativa reducerii propriilor costuri de producție prin renegocierea convențiilor colective încheiate cu salariații

La puțin timp după 22 ianuarie 1981, adică după parafarea acordurilor la care ajunsese „Tripartita siderurgiei“, această ramură a înaintat cererea de aplicare a Articolului 20. Solicitarea a fost confirmată în luna februarie în ședința Comitetului de Coordonare Tripartită, care a și înființat un grup de lucru ad-hoc însărcinat cu examinarea chestiunii și elaborarea unui raport în acest sens.

În realitate, ajutoarele acordate prin înțelegerea complementară – mobilizabile pentru o perioadă de cinci ani (în special pentru realizarea programului de investiții convenit, în valoare de 20 miliarde franci) – nu puteau rezolva pe termen scurt problema diminuării catastrofale a lichidităților întreprinderilor. Ajutorul financiar al statului căpăta evident caracterul unei subvenții directe, destinate reducerii costului de producție al întreprinderilor – și aceasta chiar în momentul în care Comisia Europeană era mai severă decât în trecut în legătură cu interzicerea acestui gen de ajutor. Pe de altă parte, reducerea costului de producție nu putea fi făcută prin compensarea integrală prin ajutor public. O atare măsură incompatibilă cu economia de piață, ar fi fost un precedent nefast și periculos.

La 23 aprilie 1981 Comitetul de Coordonare Tripartită s-a reunit pentru a dezbate raportul grupului ad-hoc, care constatase că primul prag al crizei fusese atins.

Sindicatul criticau inițiativa ARBED și considerau cererea inacceptabilă. Pe de altă parte, compania siderurgică lăsase să se înțeleagă că în cazul în care nu va obține aplicarea Articolului 20, va acționa autoritar, în afara procedurilor consacrate, pe baza dreptului comun.

Credeam cu tărie că modelul tripartit trebuia salvat. Un al doilea grup ad-hoc trebuia să examineze în profunzime cifrele avansate de ARBED. Cercetând bilanțul consolidat al ARBED, grupul ad-hoc a conchis că situația financiară puternic negativă punea în pericol programul de modernizare în valoare de 20 miliarde franci; pentru 1981 se aștepta o ameliorare sensibilă.

Programul rezultat din înțelegerea complementară trebuia deci completat prin degravări financiare.

Prin luarea în considerare în mod cumulativ a mai multor căi s-a conturat următorul model de abordare:

- a) Putea fi avută în vedere modularea ajutorului pentru investiții înainte ca acestea să fie efectiv realizate, ceea ce echivala practic cu plata unui acout din creanțele viitoare.
- b) Companiei i se cerea o economie de 300 milioane de franci din cheltuielile sale generale.
- c) Se putea apela suplimentar la solidaritatea națională.
- d) Personalului companiei i se cerea un sacrificiu special.

Măsurile de la punctele c și d au declanșat, bineînțeles, contestații.

Din rațiuni de justiție distributivă, Guvernul insista pentru considerarea unitară a celor patru grupe de măsuri. Un impas al Comitetului de Coordonare plutea în aer.

În acel moment am recurs la un procedeu pe care-l utilizasem în anii '60: prezentarea unui pachet de măsuri, echilibrate în raport cu diverse interese și poziții aflate în confruntare.

Propuneam trei grupuri de măsuri:

- o acțiune punctuală asupra mecanismului scării mobile;
- un buget de venituri și cheltuieli răspunzând imperativului austerității;
- un triplu unghi de acțiune în sectorul siderurgiei, anume:
  - a) o intervenție temporar majorată în costul Diviziei anticriză (DAC) (40% în loc de 18%). Aceasta reprezenta de fapt contribuția la garantarea veniturilor salariale ale muncitorilor vărsate la divizia anticriză;
  - b) negocierea între partenerii sociali din întreprinderile siderurgice a unei reduceri programate a costurilor de producție, deci un sacrificiu în domeniul salariilor;
  - c) stimularea mobilității forței de muncă.

Iată cum am calificat compromisul acceptat de parteneri (bineînțeles cu unele rezerve) în momentul prezentării proiectului de lege pentru punerea în aplicare a diverselor măsuri aprobate de la începutul anului:

„Guvernul a formulat un compromis punând în cauză, pe de o parte, intervenția unei mai mari solidarități naționale în favoarea salariaților din sectorul siderurgic direct afectați de criză, iar pe de altă parte responsabilitățile și sacrificiile proprii ale întreprinderii, precum și cele ale colaboratorilor săi de la toate nivelurile.

Intervenția masivă a Guvernului în DAC pe durata unui an întreg constituia apelul parafiscal (cotizații sociale) la solidaritatea națională. Propunerea referitoare la modularea scadențelor tranșelor indiciare, alături de blocajul marjelor comerciale constituia, de asemenea, un act de solidaritate națională în domeniul economic, de natură să consolideze puterea de cumpărare. În același timp, intervenția Guvernului a permis neîntârziat o moderație a sacrificiului cerut ARBED și colaboratorilor unității.

Ansamblul acestui compromis – considerat onest de ceilalți doi parteneri – a făcut până la urmă ca lucrările Tripartitei să ajungă la un rezultat favorabil. Guvernul a întâmpinat cu satisfacție cele patru orientări indicate de Comitetul de Coordonare.

Bineînțeles, sindicatele nu și-au dat acordul pentru modularea ușoară a indicelui (această măsură temporară adoptată în afara aplicării Articolului 21 al legii privitoare la starea de criză evidentă n-a produs nici o opoziție formală, nici o ruptură). Blocarea marjelor beneficiare constituie o contrapartidă la moderarea veniturilor salariale.

Adaug că în negocierile finalizate prin acordurile din 22 ianuarie și 22 mai au fost invocate garanții pentru consolidarea siderurgiei luxemburgheze; de altfel, programul investițional era centrat pe această zonă industrială.

Fie-mi permis să nu expun în detaliu dispozițiile de protecție socială, intervențiile diversificate ale fondului de șomaj – indemnizații de reangajare, angajare și formare a tinerilor etc. Aceasta constituie un corp de legi dens, dar general.“

În cadrul unei dezbateri globale, în iunie 1981 (Legea din 1 iunie 1981) au fost adoptate proiectele de lege privind înțelegerea complementară (ajutor financiar, aspecte sociale, măsuri fiscale); parcursesem o etapă importantă a restructurării economiei; în toți acești ani critici avusesem adesea sentimentul că alergam după un tren care accelera de fiecare dată când credeam că suntem pe punctul de a-l prinde.

Măsurile adoptate erau oare suficiente pentru contracararea scăderii competitivității economiei și îndeosebi a siderurgiei luxemburgheze? O moderație reală a veniturilor rămânea de actualitate.

Pe de altă parte, în privința ajutoarelor de stat, Comisia CEE avea în atenție dosarul siderurgiei luxemburgheze evaluată în raport cu normele comunitare. Pozițiile provizorii ale Comisiei adoptate în cursul anului 1981 provocaseră destulă agitație în țară.

În urma unei decizii a Comisiei din martie – conform căreia capacitatea industriei siderurgice trebuia redusă global și sever, iar ajutoarele publice pentru investiții amănunțit verificate – Domnul Andriessen, membru de specialitate al Comisiei, a adresat Miniștrilor comunitari de Externe o scrisoare în care punea la îndoială compatibilitatea reglementărilor comunitare cu programul luxemburghez și cu ajutoarele menționate. Am fost indignat de această exigență față de noi, care nu ținea cont de nici un

interes vital și nici de faptul că Luxemburgul nu împărtășise entuziasmul altor state partenere în amplificarea capacităților siderurgice finanțate cu mijloace publice. Noi respectasem strict regulile de concurență ale Pieței Comune. Pe această temă m-am exprimat ferm în fața presei citând inclusiv următoarele cifre: în intervalul 1975-1979 ajutorul național pentru siderurgie s-a ridicat la noi la 13 franci pe tonă, față de 1.800 de franci în Belgia, 700-900 franci în Franța, 900-1.000 franci în Italia, 1.500-1600 franci în Marea Britanie.

O a doua alertă a survenit în clipa în care în presă s-a dat publicității scrisoarea adresată de Comisie Președintelui ARBED, cu propunerea unui schimb de vederi; instanța comunitară obiecta împotriva unor proiecte din programul luxemburghез de investiții. Administrațiile comunelor din zonele siderurgice s-au mobilizat; a urmat o corespondență activă și apoi convorbiri cu Comisia, ceea ce a făcut ca hotărârile să rămână în suspensie.

ARBED a renunțat să mai pretindă regimul de lucru parțial (prin intermediul întăririi intervenției statului în costul DAC). Compania a reconfirmat menținerea efectivă a forței de muncă la 16.500 posturi. Dar un asemenea pariu putea fi oare respectat?

În cursul verii o nouă explozie a prețului petrolului a relansat spirala inflaționistă. Conferința tripartită națională a apreciat necesitatea reluării de către Comitetul de Coordonare a examinării chestiunii inflației și ocupării forței de muncă în vederea prezentării, în februarie 1982, a unui raport.

Deteriorare crescândă. Legea din 8 aprilie 1982

Anul 1982 este cel în care evoluțiile aveau să capete o turnură mai îngrijorătoare și mai dramatică.

Necesitatea de întărire a competitivității generale a economiei se impunea cu orice preț. În 1980-1981 volumul producției industriale a scăzut cu 6,8%; doar regresul producției siderurgice se cifra la 16,6%. Exporturile diminuaseră cu 19% de la un an la altul. Inflația atingea o rată de peste 8%. La 22 februarie, după devalorizarea francului belgian, prețurile principalelor produse din import tindeau să umfle și mai mult nivelul

prețurilor interne. Astfel, am apreciat că puteau fi aplicate în 1982 șase tranșe indiciare.

Avizul Comitetului de Coordonare Tripartită din 17 februarie 1982 constata „dezechilibrul dintre nivelul de trai din trecutul prosper și posibilitățile actuale ale economiei aflată în mod global în recesiune“. Conform aceluiași aviz „cea mai mare parte a indicatorilor semnaleză o agravare a crizei“, adăugându-se că „deteriorarea termenilor de schimb se agravează, echivalând cu o lezare de fond“. Comitetul conchidea că remediarea se impunea de urgență. Dar cum să asigurăm competitivitatea întreprinderilor și a economiei în general într-o conjunctură nefavorabilă și caracterizată printr-o concurență din ce în ce mai acerbă? Toate țările vecine se străduiau să adopte măsuri în domeniul prețurilor și veniturilor.

Cunoșteam faptul că Guvernul belgian, confruntat cu dificultăți comparabile cu ale noastre agravate de situația tensionată a finanțelor sale publice, se pregătea să decreteze măsuri severe, pe baza unor puteri speciale; măsurile erau pregătite în secret.

Partenerii din Comitetului de Coordonare Tripartită au căzut de acord cu ușurință asupra constatărilor mai sus evocate, recunoscând duritatea realității.

Știam că orice tentativă de încetinire a evoluției scării mobile putea fi întâmpinată cu rezistență la nivelul partenerilor sindicali din Tripartită, pentru care asemenea reglementări erau tabu.

Bazându-mă pe solidaritatea colegilor din Guvern am considerat de datoria mea ca în aceste împrejurări să nu manifest slăbiciune.

Primul trimestru al anului a fost consacrat pregătirii, dezbaterii tripartite și procedurii legislative pentru proiectul de lege ce stabilea măsuri speciale de menținere a ocupării forței de muncă și competitivității generale a economiei; din 1979 încoace era cea de-a patra lege de anti-criză.

Pentru repartizarea echitabilă, pe cât posibil, a sacrificiilor am recurs la un pachet de măsuri care se completau reciproc influențând diverse zone de interes. Legea cuprindea reglementări ale dreptului la muncă (ajutor pentru mobilitate geografică, ajutor direct la angajare și la reangajare), preconizând totodată angajarea beneficiarilor de pensii de bătrânețe și

cumulul de funcții salariate. De asemenea, introducea o prelevare specială de 5% – denumită „contribuție națională de investiții” – și majora reținerea de impozite asupra tantiemelor. Textul îmbunătățea și regimul stimulențelor pentru investiții.

Din punct de vedere politic, capitolul IV al legii era cel mai delicat. Fără a pune în cauză principiul adaptării veniturilor salariale la evoluția indicelui prețurilor, impactul ajustărilor indiciare era limitat la 5% amânându-se cu o lună termenul scadent.

Această restricție nu se aplica pentru veniturile care nu depășeau salariul minim; cei aflați într-o asemenea situație primeau o alocație lunară specială extraindiciară. Grație unei asemenea componente sociale, veniturile minimale trebuiau să progreseze mai rapid decât cele superioare. Comparativ cu remunerațiile salariale din țările vecine, modularea scării mobile aplicată în Luxemburg era mult mai temperată; avea mai degrabă caracterul unui semnal de alarmă față de pericolul inflaționist și de slăbirea disciplinei necesare în situația precară a economiei.

În Comitetul de Coordonare Tripartită, reprezentanții sindicatelor din sectorul public și privat refuzau să încuviințeze aceste prevederi. Nu se poate spune însă că rupseseră puntea dialogului. Ei erau, fără îndoială, bucuroși să constate că un alt partener – puterea politică – se oferea „să ia taurul de coarne”. În urma unei conferințe de presă, aceștia au lansat chemarea la o manifestație comună, prevăzută pentru 27 martie, ca reacție de protest la propunerile guvernamentale.

La 27 martie, orașul a fost traversat de o importantă mulțime care s-a oprit în Piața Guillaume pentru discursuri. Cortegiul era disciplinat, neavând nimic răzvrătit și instigator.

Frontul sindical astfel format a somat Guvernul să suspende discutarea proiectului în Camera Deputaților. La refuzul Executivului, șase organizații sindicale au chemat la grevă generală de avertisment pentru data de 5 aprilie; trei dintre acestea au refuzat până la urmă să se alăture inițiativei.

La 5 aprilie, greva a blocat totuși o parte a economiei; chiar în aceeași zi legea a fost dezbătută în Parlament. Făcând abstracție de atingerile

aduse libertății muncii (greviștii au blocat granițele împiedicând astfel frontierii să vină la lucru) ziua a trecut fără incidente majore.

În aceste împrejurări, adică în plină grevă, coaliția creștin-social-liberală a dovedit o coeziune remarcabilă atât pe plan guvernamental, cât și parlamentar. Cu 41 de voturi pentru și 3 împotriva (pe fondul absenței deputaților grupului parlamentar socialist), proiectul de lege a fost adoptat. Prin atitudinea sa, grupul socialist voia să-și marcheze solidaritatea cu greviștii – poziție electoralistă prin care parlamentarii respectivi s-au pus la „adăpost“ de asumarea realității.

La 21 martie, în cadrul programului de televiziune *“Hei elei, kuck, elei”* (emisiune informativă zilnică) am făcut efortul de a explica opiniei publice atât faptele, cât și intențiile guvernamentale, lansând apelul la atitudine cumpănită și responsabilă din partea tuturor partenerilor sociali. Satisfacția cea mai mare a fost să constat că o bună parte a opiniei publice a înțeles situația.

Spre o restructurare industrială și financiară

Legea din 8 aprilie 1982 era deja cel de-al patrulea text legislativ care completa și dezvolta Legea din 24 decembrie 1977 consacrată stimulării creșterii economice și menținerii ocupării depline a forței de muncă. Întreg acest corp de legi dens, variat și excepțional reprezenta un soi de stavilă împotriva deteriorării stării economice și subutilizării mâinii de lucru.

La mijlocul anului baza siderurgiei nu se consolidase încă, iar perspectivele nu se arătau deloc sigure. Se năștea întrebarea: care va fi următoarea etapă? În ciuda concesiilor făcute de către stat, societățile siderurgice rămâneau, financiar vorbind, la strâmtoare. La aceasta se adăugau angajamentele ARBED dincolo de frontierele luxemburgheze, inclusiv în departamentul german Saar, unde situația era și mai precară.

Cursul de Bursă al părților sociale reflecta fidel dificultățile.

În luna martie la Bursă avea loc o importantă tranzacționare a părților sociale și puteam lesne bănuși că înaintea adunării generale a companiei, un cumpărător important ar putea să-și constituie un „bloc“ de acțiuni.

Mișcarea respectivă era semnalul că unul din viitoarele acte ale „pieței” în plină desfășurare putea aduce în prim-plan acționariatul companiei. Am însărcinat Casa de Economii a statului să testeze piața și să intervină în calitate de cumpărător. După câțiva timp, cumpărătorul necunoscut (care ne crease gânduri negre și despre care bănuiam că ar fi un belgian) s-a descurajat, retrăgându-se.

Nu ne putea fi indiferent unde se concentrau substanțialele pachete de părți sociale ale ARBED. S-a făcut un larg apel la solidaritatea națională. Muncitorii și funcționarii au fost invitați la un gest de solidaritate față de întreprinderea lor, adică să consimtă la reducerea temporară a salariilor și drepturilor bănești. În acest sens, un efort special era așteptat din partea direcțiunii generale și cadrelor de conducere.

Pentru a da exemplu, membrii Guvernului și-au declarat în mod voluntar acceptul pentru diminuarea drepturilor bănești cu 10% până la finele anului. Gândeam că astfel, în întreprinderi, vom determina un curent imitativ. Adevărul absolut al adagiului latin *exempla trahunt* a fost, de această dată, puternic dezmințit de fapte.

Ne întrebam dacă în acest stadiu puteam apela la acționarii companiei, cu adevărat interesați în supraviețuirea acesteia.

În martie 1982 Președintele ARBED constata că bilanțul societății se resimțea puternic de pe urma pierderilor din ultimii șapte ani. Pe de altă parte, eforturile de restructurare, continuate pe durata acesteia conduseseră la o îndatorare total disproporționată față de fondurile proprii ale societății. S-a luat în discuție ideea consolidării fondurilor proprii prin emisiunea de împrumuturi subordonate, sub forma obligațiunilor convertibile în acțiuni.

Agravarea treptată a situației și tentativele repetate de ameliorare au continuat și în 1982 atingându-se un veritabil paroxism, cu pericol de explozie, în cea de-a doua jumătate a perioadei.

În iulie 1982, în plină pregătire a bugetului pentru anul următor, ARBED ne-a înaintat cereri de reducere a datoriilor sale cumulate; în opinia Guvernului un răspuns afirmativ ar fi echivalat cu absorbția rezervelor bugetare ale statului.

Am cerut din nou convocarea atât a „Tripartitei siderurgiei“, cât și a „Tripartitei generale“.

În acest cadru trebuia să analizăm bilanțurile, să cerem explicații asupra pierderilor de la unitățile din Germania, să evaluăm activele ce ar fi putut face obiectul vânzării, să revizuim responsabilitățile salariale ale patronilor și sindicatelor și, în sfârșit, să convocăm grupurile parlamentare ale majorității înaintea vacanței de vară.

Altfel spus, Guvernul era chemat să se substituie, în mare măsură, controlului normal pe care-l exercită diverse organe de supraveghere în interiorul unei societăți anonime și să aplice un fel de co-gestiune guvernamentală. Situație insolită pentru țara noastră!

Nu am intenția să intru în detaliile acestor evenimente și negocieri din semestrul al doilea al lui 1982. Situația dramatică poate fi elocvent definită prin aceea că în luna octombrie ARBED nu avea suficiente lichidități pentru a plăti salariile pe noiembrie. În acel moment mulți interlocutori au recăpătat simțul realității și al rațiunii, ceea ce a permis ca problemele, dar și rezolvările, să poată fi abordate în profunzime.

Rezultatul tratativelor tripartite a căpătat forma unei noi înțelegeri complementare, care s-a semnat la 21 decembrie 1982.

Conținutul înțelegerii a fost determinat de perspectivele pesimiste. Situația financiară a societăților siderurgice se agravase și mai mult, iar împrumuturile bancare pe termen scurt ajunseseră la proporții alarmante. Comisia CEE, care înăsprise controlul programelor de investiții și măsurile însoțitoare, a notificat în sfârșit la 30 iulie, prima decizie relativă la programul luxemburghez. Decizia formula acordul Comisiei doar pentru realizarea parțială a programului pentru suma de circa 13 miliarde de franci (reprezentând 2/3 din programul total). Producția anuală de laminate la cald era redusă la 4.725 k/t. Recomandarea de a căuta colaborări de producție sau schimburi cu întreprinderi siderurgice belgiene sau franceze devenea tot mai insistentă. Perspectiva menținerii contingentului de 16.500 unități pentru forța de muncă din siderurgie apărea astfel ireală.

Pe de altă parte, făceam eforturi să păstrăm sub control situațiile dificile ale filialelor germane și ale întreprinderilor din Marele-Ducat

pentru care contribuabilul luxemburghez făcuse deja sacrificii financiare considerabile.

Negocierile tripartite au fost delicate, în special în domeniul politicii veniturilor (modularea indicelui, contribuția salariaților și profesioniștilor independenți, politica de prețuri). Răbdarea și angajamentul meu au fost unanim recunoscute, generând manifestări de încredere și chiar felicitări din partea colegilor (mai ales în ședința Cabinetului din 2 decembrie, când acordul general a fost obținut).

Înțelegerea complementară din 21 decembrie cuprindea următoarele puncte:

1. Menținând obiectivele de investiții precizate în înțelegerea complementară din 22 ianuarie 1981 (în ansamblu), părțile semnatare acceptau decizia Comisiei conducând la închiderea definitivă a instalației de laminate de fier în fire de la Differdange.
2. În cazul în care angajarea a 16.500 persoane nu va fi asigurată nici prin prisma noilor colaborări, în zonele economice în cauză va fi întreprins un efort de substanțial de diversificare industrială. Era avută în vedere crearea, cu ajutorul statului, de noi zone industriale; terenurile aferente – atât din Differdange cât și din alte părți – urmau a fi cedate statului de către societățile în cauză.
3. Ajutoarele pentru restructurare au fost prelungite și extinse retroactiv asupra investițiilor din siderurgie realizate cu începere din 1975. Au fost extinse și garanțiile de stat pentru împrumuturile CECO precum și pentru alte împrumuturi.
4. Pachetul social propunea o formulă definitivă de reducere a diminuărilor salariale acceptate de personal (circa 6% în medie). Guvernul subordonase extinderea propriilor sale angajamente efortului prealabil al companiei, precum și convenirii unui moratoriu cu băncile.
5. Guvernul urma să desemneze un comisar pe lângă ARBED cu misiunea de a supraveghea aplicarea în întreprinderile siderurgice a contractelor rezultate în urma acordurilor încheiate.

În afara numeroaselor probleme de producție și de locuri de muncă, chestiunea datoriilor din siderurgie devenea din ce în ce mai acută.

Misiunea lui Jean Gandois

Consiliul de Guvern din 24 septembrie 1982 a examinat o serie de posibilități pentru ameliorarea siderurgiei, fără însă ca intervențiile statului să confere acestui sector caracterul de „industrie asistată“. Am cântărit cu minuțiozitate avantajele și inconvenientele unei participări la capitalul societăților, mai ales că era vorba despre o problemă fundamentală pentru viitorul siderurgiei luxemburgheze.

În cursul schimbului de vederi, Secretarul de Stat Paul Helmingher a sugerat – și nu mi-am ascuns nedumerirea – examinarea posibilității ca o personalitate străină, neutră față de ARBED și specializată în mari afaceri industriale, să formuleze un aviz asupra randamentului efectiv și viitorului întreprinderilor ARBED și MMRA (Rodange–Athus). Expertiza ar viza, totodată, avantajele și dezavantajele opțiunii ARBED fie pentru extinderea gamei de produse oferite pe piață, fie pentru reducerea numărului acestora pe seama specializării riguroase. Ideea ni s-a părut de îndată valoroasă.

Deteriorarea permanentă a piețelor siderurgice și epuizarea mijloacelor financiare ale întreprinderilor din acest sector ne-au obligat să examinăm în profunzime responsabilitatea statului în domeniu. Diversele acțiuni întreprinse încă din 1979 nu reușiseră să aducă ameliorarea cerută de realitate. Imediat după ce acordurile tripartite au fost semnate – iar Camera le-a confirmat pe cale legislativă – întreprinderile s-au adresat din nou Guvernului.

Termenii restructurării apăreau în adevărata lor lumină. Nu mai era vorba pur și simplu de adaptarea programelor și structurilor la noi date economice și tehnice; de acum înainte era necesară remodelarea lor, ieșirea din rutină și evaluarea cu calm și independență a adevăratelor șanse de supraviețuire a siderurgiei luxemburgheze.

Acest examen de profunzime se impunea cu atât mai mult cu cât în toamna anului 1982 Comisia CEE discuta despre o nouă tranșă de redu-

cere a capacităților din industria siderurgică, ceea ce ar fi putut contraveni viziunii și dorințelor industriașilor luxemburghezi. În același moment, ARBED și-a creat un staff de criză având în componență patru cadre superioare.

Se inaugura astfel o nouă fază în gestionarea crizei. Importanța excepțională a oțelului pentru economia țării impunea ca statul să iasă din rolul de supraveghetor vigilent și să preia inițiativa pentru elaborarea de strategii pornind de la realitățile dure.

Printre experții propuși figura și francezul Jean Gandois, fost Președinte-Director general la *“Rhone-Poulenc”*, care demisionase în urma diferențelor de vederi cu puterea socialistă. Competența sa industrială era excepțională, iar independența consacrată. El a fost cel ales. Pentru prima dată l-am primit la 9 noiembrie 1982: aveam în față un om în plină maturitate, care impunea prin precizia ideilor și forța logică a argumentelor. Independent de industria noastră, el o cunoștea temeinic știind să aprecieze și calitatea profesioniștilor săi.

Persoana lui Jean Gandois nu a întâmpinat obiecții din partea partenerilor sociali. Președintele ARBED Emmanuel Tesch, pe care îl consultasem în acest sens, era de acord. Mai târziu, cadre superioare ale companiei au contestat unele propuneri ale Domnului Gandois, dar nimeni nu îndrăzne să îi pună la îndoială autoritatea.

Fără ostilitate, syndicatele și o parte a presei s-au manifestat totuși cu rezervă. Semne de îngrijorare au apărut în momentul în care, la sfârșitul anului, a devenit public faptul că Guvernul belgian, „mergând alături de noi, hotărâse și el să-l consulte pe Gandois în legătură cu siderurgia Regatului“.

Ne întrebam dacă, fiind atât de intim asociat proiectelor luxemburgheze și confruntat cu problemele similare ale partenerului belgian, expertul va fi în măsură să mențină o balanță obiectivă între interesele celor două țări care-i solicitaseră serviciile.

Înainte de a accepta solicitarea belgiană, Jean Gandois m-a vizitat informându-mă cu corectitudine. Mi-a declarat că în cazul în care aș vedea vreun inconvenient, renunță neîntârziat la propunerea Premierul belgian

Wilfried Martens, conferind prioritate Guvernului nostru. Am cumpănit îndelung între „da“ și „nu“. Încrezător chiar de la prima întâlnire atât în maniera de abordare, cât și în stilul transparent al interlocutorului, i-am spus că voi conta pe discreția și pe obiectivitatea sa perfectă în îndeplinirea ambelor mandate.

Încrederea nu mi-a fost defel dezamăgită. Dublul mandat al lui Gandois s-a dovedit chiar oportun în faza finală a restructurării, când s-a pus problema definirii specialităților respective și angajării unei conlucrări fructuoase între siderurgiile celor două țări.

Întrucât din acel moment Guvernul trebuia să preia conducerea jocului era important ca Executivul să fie permanent ținut la curent cu ceea ce se petrecea în interiorul societăților și să supravegheze direct intervențiile financiare extraordinare hotărâte tripartit.

Pe baza înțelegerii complementare la care ajunsese Tripartita în 21 decembrie 1982, Guvernul a desemnat un comisar pe lângă ARBED pentru a supraveghea executarea de către societate a contractelor și acordurilor tripartite. Pe de altă parte, Guvernul putea să propună un membru în Consiliul de Administrație al grupului. Participările ulterioare ale statului au făcut ca numărul reprezentanților săi să se cificeze, până la urmă, la patru.

Alegerea personalității luxemburgheze capabile să supravegheze o întreprindere atât de complexă și puternică precum ARBED nu era deloc ușoară. Nu voiam ca acest post să fie onorific, gândindu-mă la necesitatea rigorii intelectuale și motivației deontologice serioase, completate de simțul cifrelor.

Mi-am amintit atunci de vechiul meu coleg de Guvern Raymond Vouel, care avea experiență de gestiune; era un pic mizantrop, maniac al preciziei în îndeplinirea îndatoririlor și foarte puțin influențabil. La începutul lui ianuarie 1983 i-am propus acest mandat. L-am regăsit așa precum îl cunoscusem în Guvern: pe de-o parte, flatat și recunoscător fiindcă mă gândisem la el, pe de altă parte, replicându-mi sarcastic: „Știu de ce alegerea a căzut asupra mea. Ați căutat un câine de pază, un bun cerber“. Propunerea a fost acceptată.

Importanța misiunii sale s-a amplificat pe măsură ce interesul statului se împletea din ce în ce mai mult cu cel al societăților siderurgice. Concepută inițial ca o funcție convențională, aceasta a dobândit teme juridice prin Legea din 1 iulie 1983 (Art. 20) care i-a conferit puteri extinse.

Unii prieteni au fost surprinși că am preferat un socialist, adică un adversar politic. În ceea ce mă privește gândeam exact contrariul: consideram alegerea justificată inclusiv din perspectiva echilibrului politic, întrucât antrenasem un membru al opoziției în rezolvarea unor dificultăți deosebite și în negocieri dificile (care aveau de altfel să ne aștepte și în continuare). Încă un motiv: sindicatul OGBL, atât de critic în privința noastră, ar fi fost mai temperat având obiectivitatea lui Vouel drept garanție!

Prima parte a misiunii lui Jean Gandois a fost verificarea situației industriale din primul semestru 1982. Dacă rezultatul industrial era considerat separat, costul de producție putea fi socotit bun, chiar cel mai bun din Europa comparativ cu alte grupuri ce fabricau aceleași produse și utilizau metode tehnologice similare. La aceasta contribuia notabil modernizarea fazei lichide prin punerea în funcțiune a furnalului înalt de la Belval. În opinia Domnului Gandois datoriile financiare erau exorbitante, fiind generate numai de activitățile implantate pe teritoriul luxemburghez; activitățile din Germania și Belgia însumau datorii de 10 miliarde de franci.

În privința celui de-al doilea palier al misiunii – anume evaluarea „instrumentului” economic al ARBED – Domnul Gandois considera remarcabilă valoarea tehnică a celor două ansambluri industriale, atât a fazei „de amonte” de la Belval, cât și a sitului Differdange. Rămâneau problematice patru zone de aval în raport cu lanțul Belval-Schifflange-Dudelange și Rodange.

Gandois considera că organizarea comercială era ruptă de restul activităților societății.

Pentru cea de-a treia latură a misiunii – definirea unei strategii pentru următorii ani – concluziile „Raportului Gandois” pledau pentru concentrarea asupra atuurilor și siturilor puternice ale ARBED, renunțându-se (într-o proporție ce urma a fi determinată) la instalații și situri mai puțin performante. Restructurarea realizabilă progresiv până în 1990 trebuia

să conducă la o medie anuală a producției de oțel de 3,5 tone și la efective de personal cifrate la 10.500 unități.

ARBED trebuia să renunțe la responsabilitățile sale din RFG și să realizeze active, inclusiv prin cesionarea parțială către statul luxemburghez a participării sale în cadrul „Sidmar“.

Astfel, puțin câte puțin, se precizau contururile unei structurări efective și raționale, promițătoare în ansamblu, dar dureroasă în aspectele ei practice imediate.

Președintele Tesch, căruia îi remisese un exemplar din Raport, considera că Jean Gandois făcuse un lucru excelent. Inițiativele din interiorul companiei, atât la nivelul direcțiunii generale cât și al salariaților, se concretizau lent. În fața inerției și scăderii interesului publicului, Guvernul era constrâns la o atitudine de forță. Cu toate acestea, Gandois a pronunțat un remarcant discurs laudativ pentru calitatea profesională a direcțiunii și personalului tehnic ale ARBED și MMRA. Rolul Guvernului era inflexibil ca urmare a detașării cu care putea și trebuia să îndeplinească această sarcină. Din pricina rigorilor de timp și sacrificiilor cerute populației această acțiune nu era în nici un caz sursă de capital electoral.

Concluziile lui Jean Gandois la care – de voie-de nevoie – „Tripartita siderurgiei“ s-a raliat până la urmă, au necesitat unele corecții (cum ar fi cea privitoare la situl Rodange).

Procesul de redresare și restructurare s-a desfășurat pe toată durata anului 1983, încheindu-se în punctele sale esențiale doar în primăvara lui 1984.

Nu voi zăbovi asupra nenumăratelor episoade ale acestei etape dramatice, însă doresc să schițez abordarea sistematică și consecventă care a condus în final la o siderurgie anemiată, însă însănătoșită.

O constatare de căpătâi a „Raportului Gandois“ era nivelul exorbitant al datoriei ARBED, care provenea din cheltuielile pentru investiții finanțate din fondurile întreprinderii și totodată din acumularea pierderilor.

La începutul lui 1983 datoriile se ridicau la imensa sumă de 55 miliarde de franci, ceea ce însemnă o cvadruplare de la începutul crizei (1975). Sarcinile fiscale din 1982 atinseseră 5 miliarde de franci. Datoria fusese în mare parte contractată sub formă de credite bancare pe termen scurt;

situația era extrem de periculoasă, mai ales deoarece precaritatea financiară ARBED putea conduce la denunțarea liniilor de credit. Nu era deloc de mirare că în martie-aprilie chiar în interiorul ARBED se examina eventualitatea unui „concordat“ cu băncile creditoare. Domnul Gandois folosise chiar termenul de faliment. Consecințele unei asemenea proceduri ar fi fost dezastruoase pentru siderurgie, pentru creditori și nu în ultimul rând, pentru țară.

O primă economie se putea realiza pe seama dobânzilor datorate unor instituții de credit. Complementar, termenele de rambursare a capitalului trebuiau prelungite, mergându-se chiar până la un moratoriu temporar. Pentru a ajunge la rezultate viabile, concomitent, băncile trebuiau convinse asupra credibilității planului de redresare și asupra posibilității de consolidare a situației întreprinderilor. Sarcina delicată din acest moment de descumpănire generală trebuia să mi-o asum eu cu sprijinul Domnului Gandois! Împreună cu doi colegi i-am primit pe reprezentanții băncilor creditoare, care au fost de acord ca în 1983 să procedeze la o reducere cu 300 milioane de franci a dobânzilor (deja diminuate). Moratoriul se lovea de obiecțiile ridicate de două instituții de credit străine. În compensație pentru moratoriu și pentru încheierea cu bine a operațiunii, le oferim acestora o garanție de 25% din valoarea creanței.

În privința noilor fonduri am hotărât să recurgem la o soluție absolut normală, adică să facem apel mai întâi la acționari pe care statul îi degreva de unele responsabilități ale societăților. Am discutat cu Domnul Pineau-Valenciennes, Președinte-Director general al Grupului „*Schneider-Creuzot*”, care a obiectat că societatea sa era deja serios solicitată prin contribuțiile financiare pentru filialele din Franța. Nu dispunea de fonduri și pentru Luxemburg; dar a promis în cel mai bun caz un efort simbolic destinat să sublinieze interesul – motivat din punct de vedere istoric – al grupului său pentru ARBED. Oaspetele respingea veleitățile conducătorilor de a ținti dincolo de propunerile lui Gandois. Pe de altă parte, urmărirea îndeaproape eforturile Guvernului privind implantarea de noi activități industriale.

M-am întâlnit, de asemenea, cu Președintele-Directorul general de la „*Société Générale*“, Domnul Lamy. Datorită legăturilor sale extrem

de apropiate cu ARBED-ul, nu putea fi, bineînțeles, tot atât de reticent la Președintele Pineau-Valenciennes. Nu excludea participarea la o eventuală mărire a capitalului, însă o pune în relație cu altele, inclusiv cu contribuția statului mare-ducal.

Gandois considera că volumul anual al datoriei ARBED trebuia diminuat până la 3,5 miliarde, (valoarea efectivă se cifra la 5 miliarde), pe fondul îndeplinirii tuturor celorlalte condiții prevăzute în planul său. Un asemenea prealabil îl constituia realizarea unor active echivalente cu 10 miliarde, cesiunea de terenuri industriale și de participări în alte societăți, în special în cadrul „Sidmar“. Persoanelor active și pensionarilor din conducerea generală a societății li se cerea un sacrificiu deosebit pentru a atenua ceea ce Domnul Gandois numise „privilegiul siderurgic“ (100 milioane franci). Din cauza acestor exigențe, în cursul primului semestru al anului relațiile Guvern-ARBED s-au tensionat. O preocupare de căpătâi era legată de angajamentele ARBED nu numai în provincia Saar, ci pe întreg cuprinsul RFG, care ar fi putut să influențeze în continuare negativ o situație și așa deficitară. Trebuia cu orice chip găsită o înțelegere între trezoreriile luxemburgheză și germană. În lipsa acesteia contribuabilul luxemburghez ar fi absorbit mare parte din povara crizei siderurgice provenind din întreprinderile străine. Colette Flesch, Ministrul Afacerilor Externe și Economiei, a fost mandatată să negocieze un aranjament cu omologii germani, între care Ministrul von Lambsdorff. Aceste tratative duse cu hotărâre și rigoare, s-au finalizat printr-un pachet de soluții („*Paketlösung*“) prin care, datorită cesiunii participărilor în diferite întreprinderi (între care Felten & Guillaume), ARBED-ul era descărcat de obligații.

„ARBED Saarstahl“ prelua toate responsabilitățile financiare aferente transformării unităților respective din Germania. Societatea ceda (contra unui preț simbolic) Guvernelor de la Bonn și Saarbrücken opțiunea echivalentă cu 76% din participația sa la „ARBED Saarstahl“.

Guvernul își dădea seama că toate aceste „cârpeli“ succesive nu erau suficiente. Pe baza expertizei lui Gandois se impunea o intervenție masivă și mai directă a puterii publice pentru salvarea întreprinderii; faptul presupunea intervenții financiare de proporții și cu semnificații nebănuite în

raporturile cu economia privată, de natură să situeze operațiunea de salvare în cadrul unei solidarități naționale sporite. Dezvoltarea unei asemenea stări de spirit constituia o nouă încercare pentru puterea publică. La nivel național se profilau noi sacrificii, căci ar fi fost absolut iresponsabil ca finanțele publice să fie fragilizate pentru un singur sector. O dată în plus se impuneau arbitrajul între interese contrare, sensibilizarea opiniei publice și stăpânirea neînțelegerilor și egoismelor de grup.

Alerta a fost declanșată de publicarea cifrelor producției din trimestrul I 1993, care indicau o scădere de 26,8% comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent; valoarea exporturilor diminuase cu 29,1%.

În Comitetul de Coordonare Tripartită discuțiile au devenit aprige, iar pozițiile din ce în ce mai ferme. În momentul în care am prezentat programul global de salvare, fiecare sector s-a considerat cel mai lezat. În anumite momente s-au proferat chiar amenințări cu mișcări greviste, mai ales când Guvernul a preconizat o nouă modulație a scării mobile pe fondul tendințelor inflaționiste. De altfel, atunci când Comitetul de Coordonare Tripartită trebuia să aprobe întreg pachetul de măsuri, sindicatele au refuzat să-și dea acordul asupra scării mobile amendate. Iată că proiectul global nu întrunise unanimitatea. Subliniez că în timpul negocierilor, reprezentanții patronatului solicitaseră suspendarea aplicării scării mobile; în reacție, Guvernul a propus limitarea pentru 1983 și 1984 a adaptării salariale indicare.

În acord cu deputații majorității am decis să mergem mai departe, chiar în pofida lipsei unanimității din Tripartită. Guvernul și Parlamentul trebuiau să-și asume responsabilitatea în fața țării. Bineînțeles, ne așteptam la încercările opoziției de a obține profit electoral pe seama hotărârii majorității. În realitate, în Comitetul de Coordonare ne despărțisem fără „scântei“, ba chiar cu o anumită seninătate; nu am făcut caz de inconsecvența celor care au refuzat măsurile complementare intervențiilor anterioare urmărind salvarea economiei naționale.

Căci chiar despre aceasta era vorba: nu aveam în vedere doar supraviețuirea industriei siderurgice – care era numai cauza – ci chiar temeinicia și competitivitatea generală a economiei noastre, fragilizată de mediul internațional dur.

Legile din 1 iulie 1983

La 30 iunie, grație coeziunii exemplare a majorității, Camera Deputaților a votat legile programate să intre în vigoare la 1 iulie. Prin aceasta Camera susținea Guvernul în continuarea restructurării siderurgiei și în menținerea competitivității economiei naționale.

Expunerea de motive la respectiva lege evalua situația existentă și soluțiile intercorelate, concepute sub forma unui sistem.

Pe baza recomandărilor din „Raportul Gandois“, planul de echipare prezentat Comisiei fusese redus și nu mai depășea 3 miliarde de franci pe an pentru intervalul între 1983 și 1987.

Lăsând deschisă o eventuală discuție asupra cooperării internaționale, concepția generală a planului se baza pe patru puncte-cheie:

- a) modernizarea instalațiilor pentru laminate grele și medii de la Esch-Belval;
- b) modernizarea laminoarelor la cald și rece de la Dudelange;
- c) amenajarea instalației de laminare A de la Rodange;
- d) atingerea unei capacități de producție de 5.450 kt/an pentru oțelul brut.

Au fost confirmate ajutorul de 15% pentru investiții și sprijinul financiar rambursabil condiționat (reprezentând 10% din volumul acestor investiții).

Măsurile preconizate pentru redresarea financiară aveau o amploare impresionantă:

- Având în vedere finanțarea de circa 17 miliarde de franci, realizată prin intermediul societăților siderurgice și împrumuturilor pentru investiții aferente perioadei 1975-1979 (în condițiile în care ajutorul public nu era semnificativ), statul acorda un sprijin financiar excepțional, parțial rambursabil. Pentru perioada respectivă, acesta se cifra la 1.850 milioane franci.
- Statul subscria acțiuni sau obligațiuni convertibile pentru suma totală de 2.725 milioane franci.

- Guvernul achiziționa acțiuni ale întreprinderii “*Sidmar*” – filială a ARBED – pentru suma totală de 2.500 milioane franci.

Pe de altă parte, pentru consolidarea societăților care contractaseră împrumuturi, Guvernul era dispus să furnizeze garanții (financiare) parțiale.

Pentru degajarea efectivelor, care până în 1986 trebuiau să atingă 13.000 de posturi, pachetul social a fost prelungit în timp și consolidat. Impactul său financiar pentru perioada 1983-1988 era estimat la 11.700 milioane franci, din care 5.700 milioane franci – costul noilor măsuri.

Articolul 4 al Legii din 1 iulie 1983 prevedea și o chestiune mult disputată – reducerea pe care ARBED, MMRA și întreprinderile dependente de acestea trebuiau să le opereze asupra sumei globale a remunerărilor și alocațiilor de pensie; reducerea se referea la durata în care societățile respective beneficiau de ajutoare publice peste plafonul comun. Solicitata de forurile specializate, dar și de mare parte a opiniei publice, dispoziția era importantă mai degrabă prin caracterul demonstrativ decât prin ponderea sa financiară.

Guvernul trebuia să completeze pachetul de măsuri de redresare prin norme fiscale care să permită finanțarea intervențiilor masive ale statului în cadrul unui buget echilibrat.

Legea din 1 iulie 1983 sporea taxa pe valoarea adăugată pentru diferite paliere de la 10% la 12%, de la 5% la 6% și respectiv de la 2% la 3%.

Impozitul de solidaritate rezultat din majorarea impozitului pe venit ajunsese la 10% pentru persoanele fizice, 4% pentru colectivități impozitul comercial comunal (aplicabil tuturor comunelor) s-a stabilit la 6%.

Au fost majorate accizele pentru carburanți și taxele serviciilor telefonice.

Pentru amortizarea șocului generat de aceste creșteri asupra prețurilor de consum, Guvernul s-a văzut pus în situația de a propune o nouă modulare a aplicării scării mobile pentru salarii și alte drepturi bănești.

La fel ca și în 1983 și acum erau avute în vedere trei „praguri“ de creștere de câte 2,5%; pentru 1984 însă legea limita la un singur „prag“ variația indicelui.

Deși mediul internațional era ostil scarării mobile, în perioada de criză aceasta adusesese totuși o creștere a remunerațiilor de circa 10%, în doi ani.

Partidul Socialist nu a scăpat prilejul de a-și întemeia campania electorală din 1984 pe argumentul manipulării indicelui. La adăpost de constrângerile la care era supusă Puterea, opoziția dovedea lipsă de responsabilitate!

În circumstanțele respective, competențele comisarului special Raymond Vouel au fost extinse și nuanțate suplimentar; remarc în mod deosebit prerogativa de suspendare a executării unor decizii ale Consiliului de Administrație al ARBED. Totodată, s-a stabilit ca în acest for statul să fie reprezentat de patru administratori.

De câțiva vreme la ARBED se punea problema succesiunii pentru postul de Director general deținut de Paul Metz, care era în pragul pensionării.

În opinia noastră, momentul ar fi fost propice pentru a încredința funcția unei persoane din afara actualei conduceri, căci așa după cum preciza Domnul Gandois, restructurarea direcției generale se impunea rapid și în termeni severi; Gandois o considera pletorică mai ales în raport cu producția care scăzuse drastic.

M-am gândit la Domnul Gandois, iar postul i-a fost astfel propus; a declinat însă invitația noastră. Până la urmă soluția s-a numit René Bruck, Administrator-delegat al „Sidmar“. René Bruck s-a putut distanța suficient de faptul că inițial fusese angajat al ARBED și a propus o nouă organizare, elaborată pe criteriile economiei și eficacității.

Sinergia producțiilor belgiene și luxemburgeze

Pentru desăvârșirea fazei esențiale a restructurării siderurgiei mai rămânea de rezolvat problema creșterii productivității, inclusiv prin colaborare și schimburi de producție cu alte grupuri siderurgice. Comisia CEE recomandase mai întâi să ne îndreptăm către Lorena, însă specializarea

regiunii respective în produse lungi făcea anevoioasă concilierea intereselor franceze cu cele luxemburgheze. Urmând sfaturile Domnului Gandois ne-am orientat până la urmă către Belgia, cu care cooperarea era deja stabilită („Acordurile de la Hazinelle“). În urma unui sondaj intermediat de Charles-Ferdinand Nothomb a rezultat că puteam începe o colaborare cu Ougrée-Marihaye, mai ales în urma închiderii instalației de producție a fierului trefilat (*“Valfil”* de la Liège Belgia), concomitent cu suprimarea liniei de produse plate (*“Steckel”*) la Dudelange (Luxemburg).

Era de la sine înțeles că propunerile de colaborare trebuiau abordate cu precauție. O primă întâlnire a miniștrilor belgian și luxemburghez de resort s-a desfășurat în Marele-Ducat la 9 septembrie 1983, relevând că închiderile unităților *“Valfil”* – *“Steckel”* ar conduce efectiv la reducerea capacității de producție cerută de Comisia CEE. Într-adevăr, pe linia comprimării generale a capacităților de producție siderurgică din CEE, Comisia ceruse Guvernului luxemburghez să diminueze suplimentar, cu 410.000 tone, producția de laminate la cald. În opinia noastră trebuia examinată o paletă largă de alternative care să conducă la acest rezultat. Un grup luxemburghez a fost însărcinat să examineze și să compare diferite scenarii în materie. Subliniez, totodată, că simplul fapt al întâlnirii ministeriale belgo-luxemburgheze produsese agitație în opinia publică din țara noastră, în special din zona Dudelange.

Alternativa era închiderea instalațiilor *“Valfil”* în Belgia și *“Steckel”* la Dudelange/Luxemburg sau, în imposibilitatea închiderii acesteia, suprimarea unității de la Rodange, ori a unui laminor la Belval.

De bună seamă era de competența celor două grupuri private să se înțeleagă asupra strategiei comune, dar orice acord necesita imperativ girul celor două guverne.

În zilele de 18 și 23 noiembrie 1983, delegații prezidate de șefii de guverne, incluzându-i și pe președinții societăților în cauză – ARBED, *“Sidmar”* și *“Cockerill-Sambre”* – s-au întâlnit la Luxemburg și Bruxelles. La ultima reuniune desfășurată la Val-Duchesse cele două guverne l-au mandat pe Jean Gandois să elaboreze o schemă vizând avantajele și constrângerile ce rezultau pentru cele trei firme din aplicarea acelui „model sinergetic“.

Comisia a fixat sfârșitul lunii ianuarie ca dată limită pentru comunicarea reducerilor solicitate. Deci, după anul nou trebuiau reluate dar mai ales finalizate negocierile belgo-luxemburgheze.

La 13 ianuarie 1984, în fruntea unei prestigioase delegații m-am deplasat din nou la Val-Duchesse. Cu acest prilej s-a ajuns la un protocol între Grupurile ARBED- "*Sidmar*" și "*Cockerill-Sambre*", precum și la o declarație guvernamentală belgo-luxemburgheză.

La 18 ianuarie, de la tribuna Camerei Deputaților am prezentat conținutul respectivelor acorduri, ca și motivarea soluțiilor agreeate de întreprinderile din cele două țări, sub patronajul Guvernelor lor respective.

De notat că Direcțiunea generală a ARBED expusese anterior în cadrul Tripartitei siderurgiei un „plan de sinergie industrială“, fără însă a putea obține acordul sindicatelor.

Ceea ce a agitat spiritele a fost evident oprirea laminării la cald, la Dudelange. Exista temerea că aceasta n-ar fi decât preludiul dezafectării complete a sitului industrial respectiv.

Cu calm și atenție, am găsit argumentele necesare liniștii populației din această „cetate a fierului“ cu trecut atât de glorios; și am pus în evidență și atu-urile ce îi rămâneau (laminarea la rece și tabla acoperită), precum și plusurile care îi puteau garanta viitorul. Alternativa o constituia vulnerabilizarea altor situri. Soluția industrială avea marele avantaj că viza o specializare a Grupului ARBED – produse lungi – fără a neglija alte categorii (interesante, dar limitate) de produse speciale ale ramurii.

Prin simplificarea planului de investiții în cele două societăți – aprobat imediat de Comisia CEE – erau eliberate ajutoarele financiare reglementate de Legea din 1 iulie. Mutațiile din producție erau însoțite de schimbul de produse, extinzându-se astfel gama destinată vânzării.

Acordurile includeau și un capitol consacrat grupului „*Sidmar*“. În legătură cu participarea în „*Sidmar*“, Guvernul luxemburghez și ARBED obținuseră din partea statului belgian garanții de nediscriminare. Părțile conveniseră să-și acorde reciproc drept de preempțiune în caz de cesiune.

Etapa finală a reconstrucției financiare avea să fie desăvârșită în legislatura următoare.

La 5 luni de la încheierea legislaturii se finaliza partea esențială a restructurării tehnice și financiare a siderurgiei luxemburgheze; jaloanele (sau cel puțin partea lor hotărâtoare) și condițiile ameliorării erau clar fixate. Timp de cinci ani, pregătirea modelului de viitor se aflase permanent la ordinea zilei, dar uzase răbdarea și hărțuise nervii principalilor actori. În acea primăvară a lui 1984, după ce Comisia CEE pusese capăt subvenționărilor dezordonate, au apărut speranțe privind redresarea prețurilor de export la oțel. Evoluția avea să confirme atât justetea politicii de criză bazată pe Tratatul CECO (pe care unii îl consideraseră desuet), cât și valoarea politicii naționale care avusese curajul să taie în carne vie pentru a asigura supraviețuirea unor activități industriale profund ancorate în tradițiile economice luxemburgheze.

În dezordinea ce însoțea această evoluție se făcea din ce în ce mai simțită o politică voluntaristă, semn al emancipării naționale. De la începuturile erei industriale, puterea publică nu avusese un mai însemnat rol de orientare și responsabilitate față de principalul sector economic al țării ca în acești ultimi cinci ani. În mod tradițional, configurarea industriei țării era elaborată aproape exclusiv în cadrul consiliilor de administrație ale marilor societăți capitaliste. Autoritățile publice aveau mai degrabă rolul de observatori și de instanțe pasive. Formula tripartită crease posibilitatea de asociere a salariaților, prin intermediul sindicatelor, la această planificare. Chiar dacă sindicatele dezaprobau aspectele restrictive din programe, nu declanșau totuși bătălii de fond și nu deteriorau ce se construise până atunci. Brutalitatea faptelor și situațiilor conduseseră spre un realism sobru și în același timp spre un reflex de unitate națională.

În cursa cu marii și mai puternicii săi concurenți, Marele-Ducat – țară mică – risca să devină victima propriului său potențial economic și financiar. Concurenții străini apelaseră la importanțele lor mijloace pentru menținerea ocupării forței de muncă și modernizarea activităților siderurgice. Intervenția Comisiei pentru pararea consecințelor nefaste ale ajutoarelor financiare atribuite arbitrar și dezordonat pentru industria oțelului, a intervenit relativ târziu; Guvernul german, de exemplu, nu a conștientizat cu-adevărat decât în primul semestru al lui 1981 distorsiunile de concurență.

La 1 iunie 1981, Cancelarul federal Helmut Schmidt a transmis o scrisoare șefilor guvernelor „celor Zece“, prin care își manifesta îngrijorarea. În răspunsul meu datat 4 iunie îi semnalăm o dată în plus declarațiile mele privitoare la faptul că această stare de lucruri contravenea dispozițiilor Tratatelor, iar țara noastră risca să fie cea care achită nota generală de plată. Îl încredințăm, totodată, de întregul nostru sprijin în soluționarea situației.

Dacă Marele-Ducat a putut să-și asume această provocare a fost întrucât încă din perioada postbelică puterea publică s-a aplecat minuțios asupra diversificării economice. Caracterul monolitic al economiei a fost atenuat progresiv prin promovarea întreprinderilor industriale mijlocii și mici, și – nu în cele din urmă – prin expansiunea sectorului serviciilor, a pieței financiare și domeniului audiovizual. Fără potențialul contributiv al acestui ultim sector – care susținea într-o manieră specifică capacitatea financiară a Trezoreriei publice – reconversia industriei grele nu s-ar fi putut face în condiții atât de favorabile interesului național. Bineînțeles, nu ignorăm atu-urile pe care chiar industria grea și le crease și consolidase în momentele de importantă solvabilitate. Modernizarea notabilă dinainte de criză în echiparea pentru faza lichidă și pentru alte procedee de laminare au constituit, atât pentru experți cât și pentru Comisia CEE, repere utile pentru aprecierea pozitivă și pentru consolidarea încrederii în viitor.

Alegerea lui Gandois în calitate de expert s-a dovedit inspirată chiar dacă unele soluții de detaliu distonaseră cu propunerile de fond înaintate. Prin temeinicia raționalmentelor sale a știut să convingă partenerii Tripartitei să opteze pentru conceptul care avea asentimentul forurilor comunitare.

Coeziunea din Guvern și din grupurile parlamentare ale majorității a fost de natură să evite orice abatere de la obiectivul final și orice preferință pentru soluții superficiale.

Vicisitudini monetare

Abordând în cele ce urmează evoluția altor fenomene economice și financiare din această legislatură, încep cu vicisitudinile politicii monetare.

Sucesiunea de ideilor se justifică întrucât consecințele monetare au perturbat și îngreunat mediul macroeconomic în care era gestionată criza siderurgiei. În același timp, asocierea monetară belgo-luxemburgheză se afla în fața unor mutații de ordin instituțional.

Precizez mai întâi că în perioada respectivă tendințele inflaționiste dominau viața economică.

1979 fusese un an satisfăcător. În primele nouă luni, prețurile nu crescuseră decât cu 4,72%; în toamnă însă, al doilea val petrolier a relansat inflația internațională. În 1980 prețul petrolului s-a dublat față de anul precedent, la aceasta adăugându-se o ușoară reaşezare a parităților monetare pe fondul aprecierii mărcii germane. În țările industrializate inflația progresa cu rate de peste 10%. În ceea ce ne privește, la începutul lui 1981 prețurile sporiseră cu 6,3% (reprezentând jumătate din media comunitară).

Prelungirea pentru un nou deceniu a valabilității Tratatului Uniunii Economice Belgo-Luxemburgheze determinase o inovație monetară; aceasta răspundea unei duble preocupări și apăruse chiar în momentul în care se profila perspectiva Uniunii Monetare Europene. Prima inovație era să intrăm ca partener cu drepturi depline în forurile de decizie care urmau a fi create în cadrul Uniunii bilaterale. Faptul se înscria pe linia doctrinei solide pe care atât eu, cât și predecesorii mei o invocam: definirea parității francului luxemburghez nu putea face obiectul nici unei cesiuni a acestui drept suveran. O altă preocupare era ca printr-un anumit paralelism instituțional, exercitarea puterii monetare din cele două țări să fie mai bine echilibrată, fără a se ajunge însă la crearea în Marele-Ducat unei bănci centrale tradiționale, de tip normal. Pe măsura trecerii timpului și a extinderii pieței financiare, la cele de mai sus s-a adăugat nevoia reconsiderării controlului creditului și a supravegherii instituțiilor bancare.

Mult timp autoritățile monetare blegiene au fost de-a dreptul alergice la asemenea veleități de schimbare, dar la renegocierea evocată auspiciile păreau mai favorabile. Aportul notabil al pieței bancare luxemburgheze la echilibrul balanței de plăți a UEBL conferea poziției noastre un plus de greutate.

Negociatorii belgieni au acceptat crearea Institutului Monetar Luxemburghez, care să unifice și să raționalizeze atribuțiile monetare exercitate până atunci de Trezorerie și de Casa de Economii a Statului; era vorba de puteri monetare reziduale care nu fuseseră transferate altei instanțe monetare națională sau internațională.

În acest fel dispuneam de o instituție care garanta mai buna noastră inserție și o reprezentare mai adecvată în recentul creat Sistem Monetar European; ea asigura totodată coordonarea politicii monedei și creditului la nivelul luxemburghez.

Printre funcțiile Institutului Monetar Luxemburghez figurau și cele subsumate până atunci Comisariatului pentru Controlul Băncilor.

În acest context, dacă ar fi intervenit o criză monetară profundă în relațiile cu partenerul belgian, statul mare-ducal ar fi fost bine echipat pentru a apăra puterea de cumpărare a cetățenilor săi.

Că nu era vorba de o pură fantezie avea să se verifice un an mai târziu când, la 22 februarie 1982, Guvernul belgian a hotărât unilateral devalorizarea francului belgian. A fost cel dintâi incident grav în colaborarea belgo-luxemburgheză postbelică. Grav deoarece, nesocotind textele convenționale care cereau codecizia Guvernului luxemburghez, Wilfried Martens m-a pus în fața faptului împlinit.

Desigur, mulți observatori luaseră în calcul eventualitatea unei asemenea operațiuni mai ales ținând cont de deteriorarea situației politice și economice Belgia, de mișcările regionale și sociale, de gravele probleme bugetare. Guvernul Martens se pregătea pentru măsuri severe, în special în politica veniturilor. În acest scop s-a dotat cu puteri speciale. După cum se știe, Institutul de Emisiune – care reușise să plaseze francul belgian postbelic printre devizele puternice – se opunea oricărei devalorizări. În tradiția predecesorilor săi, Guvernatorul Băncii Naționale a Belgiei, Cecil de Strycker, era un ferm apărător al acestei teze. Până în momentul respectiv, Banca Națională reușise întotdeauna să-și impună punctul de vedere. În autobiografia sa Wilfried Martens notează că înainte cu câteva zile de anunțarea devalorizării, împreună cu Vice-Prim Ministrul și Ministrul Finanțelor, avusese un „dialog dificil” cu cei doi principali responsabili ai Băncii, Baronul Cecil de Strycker și succesorul său

desemnat Jean Godeaux. Acesta din urmă făcuse chiar în ziua respectivă o declarație în care susținea că orice devalorizare a francului ar fi un non-sens. În discuție cu Premierul cei doi s-au opus vehement. Bazându-se pe puterile speciale pe care le dobândise, Guvernul belgian a trecut peste refuzul Băncii centrale. Guvernatorul de Strycker a primit vestea devalorizării aproape concomitent cu mine, adică în clipa în care reuniunea Miniștrilor de Finanțe ai Comunității – care conform regulilor Sistemului Monetar European trebuia să confirme schimbarea de paritate – fusese deja convocată. Wilfried Martens mi-a telefonat „cu întârziere în cursul week-end-ului“, după cum chiar el remarca. Primul Ministru aprecia că „interlocutorii erau furioși, pe bună dreptate, iar la telefon Pierre Werner m-a făcut să înțeleg clar acest lucru“.

Adaug totodată că la mijlocul săptămânii respective, întâlnindu-l la Bruxelles pe Ministrul Economiei Mark Eyskens, l-am întrebat despre zvonurile privitoare la devalorizare. Nu știu nici acum dacă era sau nu în cunoștință de cauză. În orice caz, dezmințise sistematic o asemenea perspectivă.

Duminică dimineața, i-am convocat pe reprezentanții celor trei partide principale din Luxemburg pentru un schimb de vederi asupra a ceea ce consideram a fi „afrontul belgian“. Purtătorul de cuvânt socialist Poos a făcut o serie de remarci critice cu o plăcere nedisimulată.

Sâmbătă seara m-am întâlnit cu Premierul belgian și cu alți câțiva miniștri la Bruxelles. Guvernatorul de Strycker, palid și tăcut a asistat și el la întâlnire, ca și noul guvernator Godeaux. Am protestat împotriva manierei în care Guvernul belgian înțelegea să acționeze și am deplâns „ruptura de încredere“ care rezulta astfel. Martens a recunoscut încălcarea obligațiilor decurgând din tratatele și bunele relații bilaterale, însă a susținut că nu putea să riște ca întregul său pachet de măsuri financiare, economice și sociale să se prăbușească. În concepția sa, respectivul pachet de măsuri reprezenta un tot unitar pe care populația belgiană trebuia să-l accepte ca atare. Pentru domnia-sa era vorba despre o ultimă șansă a unei politici de „salvare publică“; orice indiscreție prematură ar fi putut declanșa o catastrofă pentru țară. Față de încălcarea necesității de a mă pune la curent mi-a mărturisit că nu se temea de indiscreția șefului Guvernului

(adică a mea), ci de indiscreția subalternilor mei. Cu toate că-i înțelegeam argumentele nu puteam să i le și accept. Nu puteam deci să fiu de acord și am lăsat să se înțeleagă că din acest incident Guvernul mare-ducal va trage concluziile necesare vizând regimul său monetar.

A doua zi, adică 21 februarie, atât în Comitetul Monetar cât și în Consiliul de Miniștri am criticat aspru operațiunea monetară belgiană. M-am alăturat colegilor care opuneau rezistență și respingeau ferm o „devalorizare cu două cifre“, cuprinsă între 10% și 12%. Asupra unor rate din acest interval Martens se confruntase cu câteva zile înainte (într-o întâlnire secretă desfășurată la Washington) cu un refuz ferm din partea Fondului Monetar Internațional. „Tabăra rezistenților“ a reușit reducerea ratei de devalorizare la 8,5%.

Puteam oare să respingem prin veto această propunere care avea acordul tuturor celorlalți parteneri?

Puteam oare să decretăm o altă paritate a francului luxemburghez, așa cum se întâmplase în 1935?

Trebuia oare să ieșim pur și simplu din asocierea belgo-luxemburgheză și să ne alăturăm, eventual, unui alt partener?

Adversarii politici din țară ne acuzau de a nu fi pregătit și alte alternative de conlucrare, în condițiile în care toată lumea europeană prevăzuse de multă vreme un accident monetar în Belgia. Într-o declarație pe care am făcut-o la Camera Deputaților câteva zile mai târziu am „demontat“ toate aceste reproșuri.

Dacă Wilfried Martens m-ar fi pus la curent și mi-ar fi cerut în prealabil acordul, răspunsul pe care i l-aș fi dat n-ar fi fost, cu siguranță, deloc simplu.

Din 1944, după Eliberare, colaborarea monetară belgo-luxemburgheză funcționase bine, iar francul belgian devenise rapid (într-un interval de două decenii) una dintre monedele puternice ale Europei. Cu o săptămână înainte de devalorizare reprezentanții Băncii Naționale a Belgiei, cu care aveam raporturi de mare încredere reciprocă, mă asiguraseră constant de opoziția lor fermă față de un asemenea demers. De multă vreme mă îngrijora că în materie de stabilitate monetară eram dependenți de precaritatea

finanțelor publice belgiene; de aceea căutam constant și cu obstinație neutralizarea unei asemenea primejdii. Proiectul de creare a Institutului Monetar Luxemburghez depus la Camera Deputaților în noiembrie 1981 era o grăitoare dovadă. Cu toate acestea, proiectul a fost întrucâtva întârziat de controversele suscitade de statutul (public sau nepublic) membrilor săi. În mai 1983, legea a fost în sfârșit votată.

În cadrul măsurilor recomandate de Pactul Atlantic pentru situațiile de criză internațională acută (în special alerta militară), am ordonat ca pentru o asemenea eventualitate să fie imprimat – în cel mai mare secret – un stoc de bancnote de 1.000 de franci luxemburhezi. La limită, adică în momentul introducerii unui regim eminamente național, acest lot de bancnote ar fi permis alimentarea provizorie a circulației monetare.

Nu este mai puțin adevărat că un „divorț“ de Belgia, fără a pune la socoteală mutațiile economice inerente oricărei schimbări de regim, părea dezavantajos și deconcertant mai ales în momentul în care integrarea monetară comunitară revenea la ordinea zilei. Reamintesc că la vremea respectivă eram afundați din plin în criza siderurgică care avea să se agraveze și mai mult.

Consultarea la care am recurs duminică dimineața la Luxemburg a dovedit că reprezentanții politici și economici, inclusiv din rândurile socialiștilor, nu pledau pentru ruptură.

Eram însă ferm hotărâți să nu lăsăm fără replică tratamentul la care fusese supus Marele-Ducat.

Acordul nostru pentru devalorizare a fost însoțit de o observație (consemnată de altfel în procesul verbal) referitoare la anumite aspecte ce se cereau reconsiderate; între acestea insuficiența procedurii de concertare, identificarea aportului în devize a celor două țări și responsabilitatea ambelor Guverne în legătură cu impactul politicilor lor generale respective asupra monedei.

În așteptare, Guvernul nostru a suspendat procedura de aprobare parlamentară a Protocolului belgo-luxemburghez de asociere monetară semnat la 9 martie 1981.

În cursul anului, o serie de reuniuni la cel mai înalt nivel și la nivelul miniștrilor de Finanțe aveau să conducă la degajarea unor complemente la protocolul evocat, în conformitate cu rezervele consemnate în procesul verbal datat 21 februarie.

Pentru eficacitatea garanțiilor de politică monetară prevăzute în Articolul 2 din Protocol, cele două state își acordau reciproc prioritatea absolută de consultare (prealabilă oricărei alteia prevăzută în Tratat) și de concertare pentru deciziile de adoptat. Printr-o hotărâre comună s-a extins emisiunea de bancnote și monede metalice sub autoritatea statului luxemburghez (a se vedea comunicatul comun dat publicității de șefii celor două Guverne după întâlnirea de la Luxemburg din 25 martie 1983). Suma globală a emisiunii și natura bancnotelor puteau fi modificate prin simplul acord al Guvernelor, pe linia Protocolului deja încheiat.

În cadrul discuțiilor despre evenimentele monetare de la începutul anului 1982, oameni politici, economiști și ziariști au evocat posibilitatea și oportunitatea unui sistem monetar eminent național în Marele-Ducat. În plină criză monetară belgiană când deliberările miniștrilor de Finanțe erau în toi, colegul meu Santer a reacționat vehement când un reprezentant belgian a invocat eventualitatea ieșirii Belgiei din Sistemul Monetar European. Santer a declarat ferm: „În acest caz, noi vom rămâne oricum“. Vice-Președintele Ortoli, la început surprins ca toți ceilalți, a părut din ce în ce mai interesat și a lăsat să se întrevadă chiar asistența Comisiei într-un asemenea caz.

În legătură cu această situație se impunea, în opinia mea, efectuarea unui nou studiu. În anii '20, oscilațiile monetare determinaseră Guvernul să mandatasă un specialist pentru examinarea oportunității unui sistem monetar eminent luxemburghez. S-a făcut apel la Hjalmar Schacht, Președinte al "*Reichsbank*" și viitor Ministru de Finanțe al lui Hitler.

Schacht a ajuns la concluzia că un atare sistem ar fi cvasi-imposibil întrucât structurile economice ale Marelui-Ducat – a cărui monedă avea o circulație evident modestă – ar fi căzut victimă speculațiilor internaționale și incertitudinii induse de schimburilor economice disproporționate; ipoteza era valabilă, mai ales că nu exista practic o colaborare internațională compatibilă cu gestiunea proprie a monedei.

Or, frecventând adunările anuale ale Fondului Monetar Internațional constatasem că multe țări mici – și mai puțin evaluate economic decât Luxemburgul – reușeau să rezolve aceste probleme grație instituțiilor internaționale de asistență financiară. În termeni generali, în ultimii 60 de ani autonomia sistemelor monetare fusese slăbită sub impactul interdependenței din ce în ce mai mari între economiile diverselor țări. Cu alte cuvinte, multe lucruri se schimbaseră comparativ cu 1925.

Am hotărât să desemnez un expert reputat, pentru întocmirea unui raport asupra acestei chestiuni. L-am găsit în aprilie 1982 în persoana lui Jelle Zylstra, fost guvernator al Nederlandse Bank, fost Prim Ministru al Olandei care a acceptat oferta din prietenie pentru mine – așa cum însuși a subliniat – și a purces neîntârziat la examinarea problemei.

Viziunea la care a ajuns după câțva timp era mult mai pozitivă decât cea a Domnului Schacht. Noile formule de susținere internațională, colaborarea constantă dintre Băncile Centrale diminuau riscurile din trecut. Concluzia imposibilității nu mai era valabilă, cu condiția ca instanțele politice să se angajeze la menținerea disciplinei de politică economică și financiară pe care o reclama stabilitatea monetară.

Evoluția pieței financiare

Piața financiară depășise fără dificultăți aceste tulburări monetare. Unele bănci, care aveau fondurile proprii în devize forte, se plâneau de o anume incidență fiscală a reevaluării acestora. Pentru neutralizarea incidenței respective am recurs la legiferare.

Piața continua să se dezvolte, dar cu un trend încetinit. Persistența tendințelor inflaționiste și ratele ridicate ale dobânzii erau de natură să îngreuneze afacerile. Au fost lansate chiar propuneri de instituire, pentru depozitele în euro-devize, a obligației ca Băncile Centrale să-și constituie rezerve monetare obligatorii ca mijloc de luptă împotriva inflației. Aceasta ar fi fost de natură să sufoc singura piață liberă de capitaluri din Europa și să compromită reciclarea petro-dolarilor. Bineînțeles, propunerea respectivă nu a fost reținută.

În același timp îi cerusem lui Ernest Muhlen, Secretar de Stat pentru Trezorerie să se ocupe de prospectarea altor domenii de interes financiar, complementare activității bancare propriu-zise. Astfel a fost elaborat un regim special destinat stimulării activităților de asigurare-reasigurare. Cu timpul, această ramură s-a dezvoltat și a devenit un alt atu al pieței noastre financiare. Piața s-a extins, inclusiv pe seama aurului, tranzacțiile în materie fiind exonerate de TVA.

În cursul anului respectiv, pe fondul general al amplificării a afacerilor, au apărut și primele comentarii rău-voitoare legate de concurență (pe care am reușit să le contracarăm); în acest sens am acționat susținut în timpul sejurului meu de la Toronto (octombrie 1982 prilejuit de adunarea organismelor de la Bretton Woods).

În 1983 au apărut unele tulburări în legătură cu falimentul lui “*Banko Ambrosiano*” din Milano, care crease o societate honding luxemburgheză pentru coordonarea participațiilor din filiale străine. Unii au crezut că pot pune acest faliment pe seama lacunelor controlului nostru bancar. De fapt holding-ul nu exercita activitate bancară propriu-zisă și, în consecință, nu era supus controlului în materie.

În septembrie 1983 am asistat pentru ultima dată la adunarea anuală a celor două organisme instituite la Bretton Woods. Am profitat de acest prilej pentru a prezenta plenului adunării experiența elocventă și convingătoare a Sistemului Monetar European, ale cărui învățăminte puteau fi deosebit de utile în reforma oricărui sistem monetar, inclusiv mondial.

Evoluția sectoarelor economice nesiderurgice.

Audiovizualul

Reducerea locurilor de muncă care rezulta din restructurarea industriei grele nu avea drept consecință și reducerea volumului total al populației active. Măsurile sociale de însoțire – precum prepensionarea – erau compensate de dezvoltarea altor sectoare, îndeosebi sectorul serviciilor, de amplificarea imigrației și de un aflus sporit de frontalieri din Franța, Belgia și Germania. Paradoxal, populația activă nu contenea să sporească.

Încetul cu încetul, în zonele industriale nou-create în sudul țării se implantau întreprinderi mici și mijlocii. Sectorul serviciilor a fost cel care a contrabalansat criza industrială.

Eram incitați să investim și mai mult în acest sector-cheie, dar nu neglijam nici alte domenii importante, cu eficiență deja verificată.

În afara sferei bancare, al cărei dinamism nu se dezmințea, aveam în vedere audiovizualul, în special radioul și televiziunea. De trei decenii Compania Luxemburgheză de Teledifuziune difuza programe radio în mai multe limbi și acoperea o bună parte din Europa, în condițiile în care în majoritatea țărilor europene monopolul organismelor publice și reglementările limitative impuseseră programe naționale și unilingve. Succesul de audiență al Radio-Luxemburg, care acoperea o vastă arie – din Insulele Britanice până în Cehoslovacia – era unic pe continent.

Înflorirea televiziunii ridică o seamă de întrebări. Prima: entuziasmul pentru acest nou mijloc de informare nu va compromite oare radioul, substituindu-i-se? Puteam – *mutatis mutandis* – să dezvoltăm în Luxemburg rețele de teledifuziune cu rezonanță internațională și cu programe diversificate, așa cum făcusem pentru radio? Care ar fi noua valoare a sitului audiovizual pluralist specific Luxemburgului? Proprietățile undelor herțiene utilizate în televiziune fac ca acestea să se propage pe distanțe relativ scurte față de sursa de emisie terestră, distanțele pot fi prelungite prin instalarea de rele. O asemenea expansiune se lovea de reglementările străine, cu caracter în general monopolist.

Pe de altă parte, sectorul radiofonic reușise cu atâta succes încât devenise una din resursele noastre cele mai importante. După diminuarea remarcabilei resurse fiscale care fusese siderurgia, puteam oare confrunta finanțele publice cu „strângerea“ robinetului fiscal? Apărarea noastră economică față de marile puteri concurente fusese pe deplin exersată în acești din urmă ani. Cum să câștigi oare libertatea de difuzare și să păstrezi o marjă de manevră suficientă în exploatarea *savoir-faire*-ului audiovizual acumulat timp de decenii?

Soluția putea veni de la noul concept de difuzare a programelor televizuale prin satelit. Tehnologiile respective de difuzare prinseseră suficient contur pentru a atrage atenția comunității internaționale. Conferința țărilor

membre ale Uniunii Internaționale de Teledifuziune (UIT) desfășurată în 1977 la Geneva convenise repartiția frecvențelor pentru difuzarea comunicațiilor prin satelit. Țării noastre i-au revenit cinci frecvențe de difuzare satelitară directă (*DBS-Direct Broadcasting Satellite*).

Compania Luxemburgheză de Teledifuziune (CLT) și în special Directorul său general au întrezărit germeii noilor dezvoltări. Gust Graas și-a asumat studierea exploatarea acestor frecvențe de către compania în fruntea căreia se afla. Notez totodată că la Geneva delegațiile germană și franceză fuseseră de acord ca Luxemburgului să i se atribuie frecvențele respective cu unele amendamente privind exploatarea lor comercială. Pe de altă parte, principiile instituite de conferință erau încă temporar restrictive: obiectivul principal îl constituia o difuzare limitată la teritoriul național, ceea ce în cazul Marelui-Ducat era o imposibilitate tehnică.

De îndată ce (în 1979) mi-am reluat funcțiile guvernamentale, Directorul general Graas m-a pus la curent cu dosarul în pregătire, încredințat unui tânăr inginer luxemburghez care făcuse o frumoasă carieră de specialitate în SUA. Acest dosar a început să mă pasioneze. Acționarii CLT se întrebau, pe bună dreptate, dacă este cazul să fie pionierii unui domeniu atât de nou și de riscant. În reflecțiile publice riscul politic se întrepătrundea cu riscul financiar degajându-se recomandarea de prudență și așteptare. Iată însă că a sosit și momentul în care Directorul general avea la dispoziție un dosar tehnic și financiar suficient de amplu și fundamentat pentru a fi supus dezbaterii și negocierii. Gust Graas – care se ambiționa să facă din CLT dacă nu campionul măcar unul dintre primii realizatori europeni în materie – nu mai conținea cu demersurile pe lângă acționari și Guvern pentru adoptarea unei decizii.

Luând în considerare reticențele guvernelor țărilor vecine privind extinderea recepției pe teritoriul lor, precum și aspecte politice și comerciale, Guvernul luxemburghez a hotărât să contacteze Executivul respective pentru a le asigura de voința noastră de cooperare și concertare, fără prejudicierea drepturilor suverane luxemburgheze în materie de radiodifuziune.

Ne bazam în acest sens și pe lucrările Consiliului European, în special pe o importantă declarație a Consiliului de Miniștri al acestuia dataată 29 aprilie 1982, care preconiza libertatea de expresie și de informare. Prin

această declarație, statele se angajau să desfășoare o politică favorabilă „diversității mijloacelor de comunicație și pluralismului surselor de informare“ și să garanteze „existența unui amplu evantai de mijloace de comunicație independente și autonome“.

În curând, o conferință interguvernamentală pentru crearea spațiului audiovizual european – convocată la Paris din inițiativa Guvernului francez – avea să reunească reprezentanții a șase țări: Benelux, Franța, RFG și Austria.

Așa cum sublinia textul comunicatului final adoptat de conferință, demersurile țărilor europene în domeniul audiovizual trebuiau întemeiate pe trei principii:

- libertatea de circulație a informației,
- respectarea culturilor europene și specificității lor de exprimare,
- cooperarea audiovizuală.

Încă înaintea reuniunii făcusem o seamă de demersuri pe lângă Guvernul francez pentru un parteneriat în cadrul CLT.

Pentru demararea negocierilor „cheia“ se afla în mâna Guvernului Franței, fără încurajările căruia acționarii CLT nu ar fi marșat.

La 20 noiembrie 1981 m-am deplasat la Paris împreună cu Colette Flesch pentru a-l întâlni pe Primul Ministru Mauroy și a conferi asupra unor chestiuni legate de contenciosul franco-luxemburghez, între care cele privitoare la centrala nucleară de la Cattenom; ne așteptam ca puterea socialistă să procedeze la reducerea programului nuclear al sitului Cattenom.

I-am prezentat Premierului și proiectul sateliților CLT, subliniind că pentru demararea negocierilor acționarii așteaptă doar un semn din partea sa. Când am evocat chestiunea, Pierre Mauroy s-a revoltat și ridicând brațele cu iritare mi-a spus că nu eventuala participare a societăților franceze, chiar și naționalizate, la proiectul sateliților CLT este cea care pune probleme. Mauroy era îngrijorat cel mai mult de consecințele culturale ale difuzării de programe mediocre în Europa, fapt care ar fi putut „torpila“ eforturile europenilor de a-și afirma cultura specifică. Prin aceasta avea

în vedere, bineînțeles, programele americane. A adăugat că Guvernul său nu era deloc indiferent la problemele CLT și la aportul de noi mijloace de comunicație, de natură să producă mutații în sânul Companiei.

Ne așteptam ca asemenea chestiuni să fie evocate; de altfel, conducerea CLT pregătise o scrisoare pe care am înmănat-o Premierului, prin care se angaja să respecte integral „un cod de bună conduită“ privitor nu numai la încărcătura politică a programelor, dar și la aspectele de etică și legalitate.

În întrevedere am reamintit că neutilitatea politică era un principiu de bază înscris în caietul de sarcini al CLT.

Cu toate că Studiourile RTL se străduiseră întotdeauna ca prin obiectivitate, informare completă și echilibru politic să respecte acest principiu, unele emisiuni declanșau critici în Franța, atât din partea Puterii, cât și a opoziției. Pe de altă parte, îmi amintesc de o scrisoare pe care mi-o adresaseră redactorii „*France-Télévision*”, prin care insistau ca libera exprimare jurnalistică să le fie respectată și garantată.

Poziția Guvernului luxemburghez rămăsese aceeași: nu era în atribuțiile noastre să exercităm vreo cenzură asupra comentariilor de politică internă dintr-o altă țară. Aceasta figura printre responsabilitățile companiei, studiourile pariziene aflându-se sub jurisdicția Administratorului-delegat.

Unui jurnalist care m-a intervievat pe această temă i-am rezumat opinia astfel: „Guvernul luxemburghez respectă libertatea de exprimare a jurnalistului aflat în slujba CLT fie în Luxemburg, fie în străinătate și nu recurge la sancțiuni. Cu toate acestea, Executivul este de părere că în exercitarea profesiei atât jurnalistul, cât și oricine altcineva, trebuie să facă dovada prudenței și deferenței față de instituția al cărui angajat este; în cazul de față aceasta echivalează cu colaborarea inteligentă și cu respectarea regulilor din caietul de sarcini al CLT, inclusiv obiectivitatea comentariilor politice“.

Cred că jurnalistului i-am dat un sfat cumpănit făcându-l să-și evalueze el însuși îndatoririle și comportamentul.

Revenind la întâlnirea cu Domnul Mauroy, subliniez că până la urmă am căzut de acord ca cele două delegații să instituie o comisie comună

pentru examinarea problemelor satelitului și modalitățile de cooperare guvernamentală bilaterală.

La rândul său, Domnul Mauroy s-a angajat să răspundă la scrisoarea CLT și să propună un cod de bună conduită.

La 23 noiembrie prezentând Consiliului Guvernului desfășurarea discuțiilor din Franța am conchis împreună cu Colette Flesch că Guvernul francez nu era încă pregătit pentru a da neîntârziat undă verde acțiunilor francezi din CLT. Din cauza legislației de la momentul respectiv ce garanta puterii politice controlul general asupra sectorului în chestiune, aveam impresia că intram într-o nouă fază de evoluție, extrem de prudentă, în care trebuia să „digerăm“ concluziile experienței anterioare din domeniul radioului.

Guvernul Mauroy nu se arăta deloc dornic de alte întâlniri așa cum convenisem în principiu.

Comisia însărcinată cu găsirea unui aranjament se reunea succesiv, dar lucrările trenau pentru că președinția delegației franceze se schimba frecvent.

Rezerva Guvernului francez părea a se întemeia pe mai multe considerente, inclusiv un acord tehnologic în domeniul sateliților încheiat în 1977 între RFG și Franța. Ne-au ajuns la urechi diverse ecouri conform cărora Guvernul francez nu va fi de acord cu realizarea satelitului în Luxemburg decât în condițiile în care acționarii francezi ar deține controlul societății și direcțiunea generală. În privința relațiilor Franța-CLT-Luxemburg, pe fondul liberalizării din Europa, îmi părea că eventualul impact politic al viitoarelor programe inducea și el o serie de ezitări.

Pentru a risipi confuzia din jurul acestui ultim aspect, în 1982 am redactat o declarație oficială și l-am însărcinat pe Comisarul Guvernului pe lângă CLT, Jean Olinger să o comunice Consiliului de Administrație al companiei. În document reaminteam și interpretam clauza de neutralitate politică prevăzută în caietul de sarcini. Această clauză, care nu interzicea tratarea subiectelor politice, obliga la prezentarea lor obiectivă și echilibrată în raport cu toate tendințele.

După cum remarcă Jean Olinger, citirea acestei declarații – căreia i-a conferit și o picătură de solemnitate – a acționat ca o bombă. A subliniat că evocarea clauzei fusese făcută fără vreo aluzie directă la o anume emisiune și că se baza pe potențialul televiziunii prin satelit de a-și extinde audiența. Comunicatul furniza garanții și altor guverne, nu numai celui francez.

Dosarul satelitului LuxSat, pregătit de directorul Graas împreună cu experții tehnici, prindea contur și apropia momentul deciziilor privind structurile financiare ale viitoarei întreprinderi. Ministerul de Finanțe elaborase astfel o serie de măsuri de natură să faciliteze realizarea proiectului. Direcțiunea era nerăbdătoare.

Deoarece lucrurile nu avansau deloc, în martie 1982 mi-am exercitat autoritatea asupra companiei și acționarilor. Le dădeam un soi de ultimatum pentru a-mi comunica până cel târziu la 15 mai dacă intenționează sau nu să realizeze LuxSat. Dacă până atunci compania nu se hotărâra să uzeze de prioritatea asupra frecvențelor de emisie prin satelit (atribuite la Conferința de la Geneva din 1977) statul luxemburghez își rezerva dreptul de a le concesiona altora. Ca răspuns am primit o declarație de intenții, care însă nu genera nici o consecință practică într-un timp rezonabil. Din acel moment am considerat că la expirarea termenului fixat compania nu mai putea pretinde respectivele frecvențe, iar statul putea dispune de ele.

Aceasta nu însemna că ne și lansăm într-o campanie de racolare a posibililor interesați. În ultimii ani se prezentaseră diverși amatori – americani, dar și alții – iar pentru a tatona terenul prezentaseră proiecte de exploatare a frecvențelor noastre. De fiecare dată răspunsesem că având în vedere acordurile cu CLT, frecvențele nu erau disponibile. Pe de altă parte, consideram că CLT putea reveni cu precizări chiar și după expirarea datei-limită; așteptarea se prelungea. Eram decis să nu-l las să șovăie pe cel ce va aduce un proiect solid din toate punctele de vedere. Între timp începuse construirea satelitului francez TDF și după spusele reprezentantului francez (un interviu al lui Rousselet) instalația intra din ce în ce mai mult în concurență cu LuxSat; acesta sugerase că CLT putea găsi oricând un canal pe satelitul TDF.

În februarie Camera Deputaților a cerut CLT să-și facă cunoscute intențiile legate de frecvențele satelitare. În ziua următoare acestui vot, adică la 3 februarie, la Paris s-a întrunit Consiliul de Administrație al CLT care nici măcar nu a adus vorba despre respectiva solicitare. La 18 martie, în Consiliul Guvernului, mi-am exprimat preocuparea în legătură cu soarta frecvențelor luxemburgheze în cazul în care CLT ar apela la satelitul TDF. Din principiu, Guvernul a hotărât să mențină ideea unui satelitului luxemburghez.

În luna martie, Ambasadorul nostru la Washington, Adrien Meisch, mi-a solicitat să-l primesc pe Clay T. Whitehead, fost consilier al Președintelui Richard Nixon și șef al lui U.S. Office of Telecommunication Policy. În această calitate, Whitehead pusese în aplicare politica americană de deregularizare, adică de liberalizare și demonopolizare a activităților televizuale din SUA. În acel moment tocmai părăsise conducerea firmei Hughes Communications, unde contribuise la dezvoltarea sistemului de sateliți de putere medie – Galaxy.

Whitehead mi-a expus viziunea sa asupra viitorului sistemelor de telecomunicații, care-mi părea greu credibilă; l-am ascultat cu mirare și îndoielă, cu admirație și uimire.

Whitehead era convins că mișcarea de liberalizare a politicilor audiovizuale din SUA anilor '60 se va reproduce decalat și în Europa. Progresele tehnicii sateliților geostaționari grăbeau această evoluție, îndeosebi prin posibilitatea de recepționare a programelor cu ajutorul antenelor individuale de dimensiuni reduse. Elementul-motor îl constituia satelitul de putere medie din noua generație, mult mai performantă și economicoasă decât generația anterioară. Noul satelit utilizat în sistemul Galaxy se situa între satelitul de mare putere (*Direct Broadcasting Satellite*) avut în vedere de Acordurile din 1977 de la Geneva și sateliții de mică putere specifici telecomunicațiilor (*Point to Point Satellite*).

Condițiile economice de exploatare a sateliților Galaxy erau cu mult mai favorabile decât pentru alte categorii.

Cheltuielile de construcție reprezentau circa jumătate din cele implicate de DBS; culmea era că pe fondul unui cost de achiziție redus cu

50%, noul satelit permitea difuzarea a 16 programe în loc de 4 sau 5 pentru sateliții mari.

La vremea respectivă era previzibil ca antena de recepție individuală să aibă un diametru superior antenei de recepție DBS (satelit considerat mai puternic). Era de așteptat, totodată, că noile progrese din domeniul recepției la sol vor determina uniformizarea condițiilor de captare a imaginii.

Whitehead s-a oferit să implementeze în Luxemburg o afacere europeană cu condiția ca, în interesul acestui proiect, să-i acordăm drepturile de difuzare deja deținute sau pe care urma să le dobândim. Obiectul principal de activitate al societății îl constituia închirierea de canale (repetitori) pentru programe de diverse proveniențe, cu posibilitatea dezvoltării unor activități accesorii și complementare.

Am fost de-a dreptul siderat de această primă întâlnire, de expunerea concretă a americanului.

Din dialogul cu pricina am tras două concluzii. Primo: trebuia să verific realitatea celor auzite. Secondo: trebuia să mențin discreția în jurul întrevederilor mele cu Whitehead.

În prima chestiune, avizul firmei canadiene Telesat mi-a confirmat veridicitatea datelor tehnice furnizate de Whitehead, ca și relevanța vizivă de viitor. Competența sa mi-a fost certificată de un expert american, Marks, care în același an, fusese consultat asupra altor aspecte – tehnologia de vârf – ale dezvoltării economiei luxemburghize. Aprecierile pozitive la adresa lui Whitehead erau cu atât mai valabile cu cât cei doi specialiști se aflau în concurență.

În întâlnirile din vara lui 1983 Whitehead mi-a semnalat urgența închirierii unui canal pe orbita ecuatorială pentru satelitul luxemburghez. În ciuda puterii satelitului, din punct de vedere juridic el figura în categoria sateliților de telecomunicații (pentru care procedurile de înregistrare erau diferite de cele valabile pentru LuxSat). Expertul mi-a semnalat că orbita rezervată se aglomera din ce în ce mai mult și că trebuiau făcute neîntârziat diligențele de ocupare a uneia sau mai multor poziții (chiar în condițiile unei definiri ulterioare). Pozițiile trebuiau alese astfel încât să nu genereze

dificultăți în coordonarea frecvențelor. Înregistrarea urma a fi anunțată la Uniunea Internațională de Telecomunicații (UIT) de la Geneva.

Fără a prejudicia în vreun fel deciziile ulterioare, înregistrarea urgentă se impunea ca o măsură de conservare. Din acel moment, trebuia lărgit cercul inițiativilor și extinse competențele ministeriale. Administrația Poștelor, competentă în materia concesiunii frecvențelor, devenea un actor principal. Subdirectorul Poștelor, Dondelinger, a început să „între“ în domeniu. Demersurile au debutat în plină vacanță – luna august – a anului 1983, cu sprijinul unor experți internaționali înalt calificați. O parte dintre colegii mei erau în concediu. Am luat o hotărâre de urgență în cadru restrâns (în patru), pe care Consiliul a ratificat-o la 24 august.

În același timp, Consiliul a constatat că proiectul satelitului cu sigla GDL nu aducea atingere nici negocierilor privitoare la satelitul de televiziune LuxSat (în curs), nici celor purtate deja cu Guvernul francez. Reamintesc că promisem o poziție pe satelitul francez și un canal destinat programelor francofone. Oferta fusese oficial formulată la 13 aprilie 1983 cu prilejul unei vizite a lui Claude Cheysson, Ministrul francez de Externe. Între patru ochi oaspetele mi-a semnalat o anumită „jenă“ existentă în relațiile noastre bilaterale; i-am promis că vom lua măsurile necesare. Din dorința de a preînțîmpina alte neînțelegeri l-am întrebat dacă acceptarea de către CLT a ofertei menționate ar pune în pericol proiectul satelitului luxemburghez. Mi-a replicat sec că proiectul satelitului era problema exclusivă a luxemburghezilor. Relațiile dintre statul francez-CLT-statul luxemburghez nu ar fi fost afectate decât în cazul în care *GDL-Coronet* ar fi intrat pe piața publicitară franceză. În ceea ce mă privește am interpretat răspunsul astfel: dacă satelitul luxemburghez nu va difuza telespectatorilor francezi programe publicitare francofone, Guvernul Republicii Franceze nu va avea obiecții.

Pe de altă parte, în toamna lui 1983 – din corectitudine dar și din curtoazie – am mandatat-o pe Colette Flesch să adreseze o notă diplomatică Guvernelor Belgiei, Franței și RFG, prin care să le pună la curent cu inițiativa de notificare la Geneva a pozițiilor GDL.

Faptul putea fi interpretat și ca un avertisment adresat vecinilor în legătură cu ambițiile noastre spațiale; în realitate, respectiva comunicare nu a stârnit nici cea mai mică reacție.

Între timp, Whitehead crease o societate de studiu denumită „Coronet Research“. Pe cheltuiala și pe riscul său adunase datele tehnice și economice capabile să-i pună conceptul în valoare. A solicitat doar prioritatea de negociere pentru frecvențele din sectorul *Fixed Satellite Service* prezentate la UIT.

În toamna lui 1983 Clay Whitehead și-a multiplicat contactele cu firme active în domeniu. Grupuri mari precum Philips s-au arătat interesate îndeosebi de piața generoasă ce se putea deschide pentru fabricarea antenelor și decodoarelor.

Odată cu răspândirea veștii despre proiect (în mare măsură prin *telefonul fără fir*) au apărut și primele semne de ostilitate. „Eutelsat“, întreprinderea comună a administrațiilor naționale specializată în comunicații, critica frecvențele propuse de Luxemburg; în noiembrie ne-am grăbit să prezentăm o altă opțiune de frecvențe. Datorită proiectului nostru Consiliul „Eutelsat“ întrevedea deja „consecințe serioase“ pentru al său sistem ECS.

Cu toate acestea, în mediile internaționale continua să prevaleze părerea că Guvernul nostru nu folosea proiectul *Coronet* decât ca pe o armă pentru obținerea concesiilor dorite în negocierile franco-luxemburgheze. Nimeni nu putea crede că micuțul Luxemburg își asumă singur riscurile unei întreprinderi atât de novatoare.

De bună seamă obstacolele de depășit, nu puține, ar fi putut să ne descurajeze.

În luna decembrie 1983 s-a ivit un nou factor – publicarea versiunii provizorii a raportului pe care Guvernul francez îl comandase expertului Gérard Théry cu privire la orientarea politicii franceze în domeniul sateliților. Acest raport era sceptic în legătură cu continuarea programului TDF pentru sateliții de recepție directă. Se recomanda stoparea programului și abandonarea construirii celui de al doilea satelit TDF 2. Domnul Théry opina că acest tip de satelit era depășit, ceea ce confirma tezele lui Clay Whitehead. Raportul definitiv (care a apărut în martie 1984) a determinat

o mare confuzie, mai ales că în administrația franceză se manifestau două curente opuse. Unii susțineau continuarea programului TDF din rațiuni de prestigiu industrial; alții, în special Ministerul Comunicațiilor, subliniau necesitatea orientării ferme către sateliții de telecomunicații consolidați.

Controversa ne-a întărit hotărârea de a continua programul *GDL-Coronet*.

În decembrie 1983 Premierul francez Pierre Mauroy m-a informat că în ianuarie 1984 puteam relua negocierile cu Guvernul său. Acestea trenaseră luni de-a rândul din pricina controverselor interne din Franța. Totodată ni s-a comunicat că Secretarul de Stat, Georges Fillioud, va conduce delegația franceză. L-am însărcinat pe Jacques Santer cu președinția delegației luxemburgheze. La 16 ianuarie 1984 am primit vizita lui Georges Fillioud.

De la începutul lui 1984 ostilitatea conducătorilor CLT față de proiectul nostru de satelit s-a manifestat mai vehement. În noiembrie 1983 discutasem cu Gust Graas, care îmi semnalase dificultățile și obstacolele din calea concretizării proiectului. Cu încredere deplină în Satelitul de Difuzare Directă – al cărui statut internațional era clar definit și reglementat – Graas se îndoia că partenerii europeni vor accepta cu ușurință acest progres luxemburghez. Interlocutorul meu era convins că partenerii europeni își vor pune în funcțiune toate mijloacele pentru a întârzia sau împiedica difuziunea luxemburgheză. Recunoscând totuși că notificarea făcută la Geneva nu rămânea fără efect juridic – cel puțin ca prioritate cronologică – Graas opina că un rezultat bun nu putea fi obținut decât dacă CLT utiliza frecvențele solicitate. Or, în cazul de față, CLT era angrenată într-un alt proiect iar acționarii săi fuseseră foarte rezervați față de o realizare pur luxemburgheză a proiectului.

Opoziția creștea pe măsură ce avansa și procedura de redactare a caietului de sarcini. Conform legislației noastre, proiectul contractului de cesiune a fost supus în martie avizului Consiliului de Stat. În pofida campaniei anti-*GDL-Coronet* Consiliul de Stat a formulat un aviz pozitiv, luând poziție și față de pretenția CLT de a avea exclusivitatea pentru emisia de programe pe unde herțiene. Se făcea distincția între emisiunile radiofonice (pentru care statul se putuse angaja) și televiziunea prin satelit care –

încă necunoscută – nu putuse să facă obiectul unei cesiuni definitive de drepturi ale statului suveran. Criteriul hotărâtor al distincției rezida din faptul că, în conformitate cu convențiile în materie, emisiile radiofonice se făceau prin instalațiile aflate pe teritoriul luxemburghez. Renunțând la realizarea *LuxSat*, compania nu mai putea îndeplini această condiție. În opinia noastră, garantarea permanentizării controlului asupra unui dispozitiv televizual – de natură să consolideze vocația Marelui-Ducat în materie – putea fi făcută numai prin plasarea satelitului sub autoritate luxemburgheză.

Cu toate acestea, Guvernul nu a renunțat la negocierea franco-luxemburgheză referitoare la revendicarea de către CLT a două canale pe satelitul TDF (unul destinat programelor francofone, celălalt programelor germanofone).

Eram hotărâți să asigurăm compatibilitatea ambelor sisteme eventuale; astfel am impus concesionarului Whitehead o clauză prin care difuzarea de programe finanțate comercial și direcționate asupra Franței era exclusă. Dimpotrivă, renunțarea la programele în limba germană nu părea o chestiune cu miză într-un act juridic franco-luxemburghez, dar aceasta ar fi compromis șansele de reușită comercială a proiectului *GDL-Coronet*. Nu știam care va fi în cele din urmă atitudinea germană față de programele difuzate prin sateliți străini. Este adevărat că la vremea respectivă Ministrul Schwartz-Schilling făcea campanie pentru liberul flux de informații difuzate prin televiziune. Aveam să constatăm că Administrația Poștelor din RFG, ca și alte administrații europene, tindea să frâneze avântul luxemburghez.

Perspectiva alegerilor legislative și europene stabilite pentru 17 iunie contribuia din plin la dramatizarea evenimentelor din ultimele trei luni ale legislaturii. Whitehead și-a multiplicat demersurile în Europa încercând să trezească inclusiv interesul industriașilor francezi Thomson și Matra. S-a întâlnit astfel cu Jean Riboud, considerat ca opozant în interiorul grupului de acționari francezi ai CLT. Whitehead a cerut Guvernului nostru să accelereze atribuirea concesiunii. Executivul însă insista pentru avizul complementar al Consiliului de Stat. În declarațiile publice purtătorii de cuvânt ai CLT deveneau din ce în ce mai agresivi. Presa și mijloacele de informare din Franța, inconștient sau cu bună știință greșit

informate, prezentau proiectele noastre ca pe o „tentativă de a deschide porțile intereselor americane în Europa“. La Televiziunea franceză Domnul Fillioud condamna lansarea unui „satelit Coca-Cola“. Declarațiile mele televizate difuzate în Franța fuseseră în mod deliberat cenzurate prin eliminarea punerii la punct a detractorilor.

Puternicul meu atașament față de Franța și valorile culturii sale mă făcea să sufăr din cauza acestor neînțelegeri.

Iată cronologia evenimentelor derulate până în ziua alegerilor:

La 15 martie, comunicatul Consiliului Guvernului informa opinia publică despre aprobarea – urmând a-l transmite pentru avis Consiliului de Stat – proiectului contractului de cesiune al caietului de sarcini privind exploatarea satelitului GDL. În comunicat se preciza că această concesiune nu va prejudicia proiectele CLT, nici participarea la exploatarea satelitului francez TDF.

Aprecierile dezaprobatoare ale lui Gust Graas de la microfonul programului luxemburghez al RTL m-au făcut să ripostez în conferința de presă din 6 aprilie. S-a declanșat astfel „mobilizarea“ acționarilor CLT. Am primit vizita Domnului Riboud care, exprimându-și reticența pentru aspectul industrial al proiectului GDL, mi-a confirmat că în sânul Guvernului francez se confruntau două curente privitoare la noile tehnologii de comunicație.

În Consiliul de Miniștri din 20 aprilie Jacques Santer a relatat întâlnirea sa cu Domnul Schreckenberger, Secretar de Stat pe lângă Cancelarul Helmut Kohl, care a dezmințit o serie de aprecieri pe care le-ar fi făcut într-un dialog cu Domnul Fillioud. Schreckenberger a reafirmat principiile germane în materie: RFG nu se opunea difuzării pe teritoriul său a unui program în limba germană emis de satelitul GDL. De altfel, toate programele în limba germană difuzate din Luxemburg trebuiau și puteau face obiectul unor aranjamente bilaterale între RFG și Guvernul luxemburghez.

La 2 mai Jacques Santer și Paul Helminger s-au întâlnit cu o delegație franceză pentru a negocia accesul la satelitul francez. Cu acest prilej Franța a făcut concesii în privința CLT, căreia i-a promis atribuirea definitivă a două canale pe satelitul TDF 1; totodată a fost afirmată disponibilitatea

de colaborare franco-luxemburgheză în cadrul conceptului de „spațiu audiovizual european“. Erau făcute și o serie de concesiile financiare. Efec-tul dorit fusese atins: conducătorii CLT considerau înțelept ca Guvernul Marelui-Ducat să renunțe la ambiția unui satelit luxemburghez.

Conform proiectului francez, Marele-Ducat trebuia să abandoneze dru-mul spre o nouă tehnologie într-un sector de avangardă. Acesta era de fapt sensul clauzei de non-concurență inserată în proiectul francez, care ar fi interzis Marelui-Ducat să participe la orice alt proiect de satelit. De asemenea, domeniul nou identificat de Marele-Ducat putea fi exploatat în cazul unui abandon luxemburghez de alte țări europene, iar zgomo-tul făcut de presa internațională putea trezi alte interese. Pentru noi o asemenea situație era inacceptabilă.

Singura șansă ca Marele-Ducat să nu rateze avântul tehnologic și industrial era menținerea proiectului GDL.

La 8 mai Consiliul Guvernului a primit vizita lui Mathias Felten, Președinte CLT și Gust Graas, Director general, pentru o amplă și decisivă confruntare de vederi. În condițiile în care Președintele Felten a intervenit puțin și moderat, Directorul general a făcut risipă de argumente tehnice, juridice și comerciale împotriva proiectului GDL, respingând orice aso-ciere a CLT la demersurile lui Whitehead. Eu și colegii mei Colette Flesch și Jacques Santer am răspuns la obiecțiile lor punct cu punct. Interlocu-torul a subliniat că proiectul GDL ar fi concurent pentru CLT; considera ultimele concesiile ale Franței ca pe un „cvasimiracol“, uitând însă pentru un moment că ele nu fuseseră obținute – conform tezei CLT – decât „sub presiunea proiectului GDL“. Concluziile sale au culminat cu afirmația că CLT își vede existența amenințată și că va continua să se „exprime“ – adică să-și alerteze personalul, acționarii, organizațiile și presa interna-țională. În opinia sa proiectul TDF era aproape o realitate. Cunoaștem cele întâmplate mai apoi.

Graas îi reaminti chiar șefului Guvernului despre îndatorirea sa patriotică de a apăra interesele CLT!

Punctul culminant al ofensivei CLT s-a înregistrat la mijlocul lunii mai când, la propunerea consiliului de administrație, adunarea generală ordinară a acționarilor a votat în unanimitate (s-a abținut Nicolas Mosar) o

rezoluție care cerea Guvernului ca până în toamnă să renunțe la orice inițiativă privitoare la satelit. Rezoluția sublinia că proiectul guvernamental ar amenința echilibrul financiar al celor două canale pe care CLT le avea pe TDF 1 putând determina eșecul negocierilor cu Guvernul francez. Consiliul de Administrație era invitat să uzeze de toate mijloacele juridice pentru apărarea drepturilor companiei decurgând din concesiuni.

În ajunul adunării generale, conform tradiției, Președintele Consiliului de Administrație Mathias Felten i-a invitat pe membrii acestuia la un dineu în prezența Președintelui Guvernului. La masă l-am avut în stânga pe Domnul André Rousselet, Președintele „Havas“. Aveam să constat că vecinul meu devenise purtătorul de cuvânt al administratorilor prezenți încercând să mă descurajeze în a continua proiectul GDL. Rousselet, prieten intim al Președintelui Mitterrand era un om abil, energic și pătrunzător. Cu totul neplăcut m-a supus unui veritabil rechizitoriu; nu a ezitat să amenințe că acționarii vor retrage din Luxemburg serviciile CLT pentru a le instala la Paris.

Am rezistat calm subliniind complementaritatea celor două proiecte de televiziune satelitară și interesul CLT de a nu subaprecia GDL, satelitul unei noi generații. Am refuzat să reacționez la acest ultimatum.

Am raportat apoi colegilor mei despre rezoluția adunării generale și despre episodul dineului din 16 mai. Consiliul Guvernului considera rezoluția inadmisibilă. În împrejurările date acceptarea ar fi echivalat cu abandonarea pur și simplu a proiectului GDL.

Câteva zile mai târziu, adică la 21 mai, am reexaminat în amănunt situația și în lumina controverselor și amenințărilor de tot felul am evaluat riscurile politice. Negocierile cu Franța aveau să se reia la 4 iunie, practic cu două săptămâni înainte de alegerilor luxemburgeze. Până atunci trebuia să acționăm sau să ne abținem; demersurile aveau rezultate diametral opuse. A acționa semnifica constituirea unei societăți mixte SLS (Societatea Luxemburgheză de Sateliți) în calitate de concesionar a Societății de Exploatare în calitate de subconcesionar și semnarea unui contract de concesiune cu caietul de sarcini aferent. Amplul schimb de vederi a permis membrilor Guvernului să-și exprime aprecierea care până la urmă s-a dovedit unanimă. Riscul ca acționarii francezi să nu mai fie

interesați de CLT – substanțială sursă de profit – ni se părea minim. Eventualitatea unei replici fiscale din partea Televiziunii Franceze pentru CLT părea puțin probabilă în condițiile în care chiar participarea CLT la un sistem de sateliți implantat în Franța modifica, prin ea însăși, ansamblul datelor fiscale.

În ceea ce ne privește, abandonarea sau ignorarea șanselor oferite de exploatarea sistemului de sateliți bazat pe tehnologia cea mai avansată și având cartierul general în Luxemburg, ar fi fost împotriva interesului național.

Consiliul și-a rugat Președintele să ceară promotorilor SLS – societate la care participau Casa de Economii a Statului și Societatea Națională de Credit și de Investiții – să constituie societatea în asemenea manieră încât contractul de concesiune să poată fi semnat pe 25 mai.

La data respectivă am anunțat semnarea contractului de concesiune și eventuala subconcesiune pentru „Coronet-Études“, cu condiția ca finanțarea proiectului să fie asigurată. Am motivat în amănunt toate aspectele proiectului.

Acest anunț a declanșat un nou asalt împotriva proiectului. Ministrul de Externe Cheysson i-a interpellat pe Secretarul general al ministerului nostru Jean Dondelinger la o reuniune informală la Paris și apoi pe Colette Flesch la Washington, cu reproșuri dintre cele mai severe. Cu prilejul *sommet*-ului franco-german, Președintele Mitterrand i-a împărtășit Cancelarului Helmut Kohl îngrijorarea în legătură cu proiectul GDL. După cum spunea Ministrul de Externe al RFG, Domnul Genscher, Cancelarul Kohl nu a perceput deloc inițiativa luxemburgheză ca aducând vreo atingere planurilor RFG.

Întâlnirea franco-luxemburgheză, prevăzută pentru 4 iunie, a fost repetat amânată; GDL și *Coronet* erau în centrul atenției presei internaționale.

Rezultatul noii campanii de presă a fost că după ce Clay Whitehead reușise să trezească interesul mediilor financiare și industriale europene pentru proiectul său, toți acești posibili parteneri fie se retrăgeau, fie deveneau mult mai rezervați de teama consecințelor politice sau a eșecului.

Whitehead beneficiase din partea mea de o scrisoare de intenții cu condiția ca până la data-limită să găsească acoperirea financiară a operațiunii.

Pe de altă parte, rezultatul alegerilor din 17 iunie a adus îndoieli în legătură cu voința Guvernului de a finaliza demersurile respective.

Succesul electoral al Partidului Socialist a determinat schimbarea coaliției; s-a constituit o nouă coaliție, creștin-socială-socialistă, iar Partidul Democratic a trecut în opoziție.

Pe când se afla în opoziție, Partidul Socialist se distanțase net de proiectul de satelit și, preocupat să menajeze sensibilitățile amicilor politici aflați la guvernare în Franța, preconizase (în campania electorală) să înghețe proiectul până la finalizarea negocierilor franco-luxemburgheze.

Ultima vizită pe care am făcut-o la 2 iulie Cancelarului Kohl și Ministrului Schwartz-Schilling mi-a revelat o anume reticență a acestora; îndeosebi Ministrul mi-a subliniat cât va trebui să fie de precaut în raporturile cu Bundespost și în cooperarea tehnologică franco-germană.

Jacques Santer, noul Șef al Guvernului, a reușit să-și convingă partenerii socialiști să nu abandoneze proiectul de satelit.

Nu voi relata mai mult, însă doresc să răspund la o întrebare care mi-a fost pusă adesea: cum se face că un om ca mine, recunoscut pentru prudență, a putut iniția și duce la bun sfârșit cu atâta hotărâre un proiect pe cât de îndrăzneț, pe atât de dificil. Spre sfârșitul carierei guvernamentale, acest proiect mi-a pricinuit o serie de animozități și neînțelegeri nu numai în interior, dar și în străinătate.

Evident, am trecut prin momente de îndoială, însă proiectul trebuie plasat în termenii pe care împrejurările istorice i-au impus acțiunii mele politice.

Acțiunea mea politică a fost dominată, încă de la început, de imperativele consolidării financiare și economice a țării. Monoliturismul siderurgic trebuia să dispară lăsând loc diversificării industriale; aceasta reclama extinderea sectorului serviciilor pe baza unor poli de dezvoltare existenți sau embrionari – piața financiară și audiovizualul internațional.

Marea criză siderurgică, care a durat din 1974 până în 1984, mi-a confirmat spectaculos precaritatea specializării luxemburgheze, considerată solidă și puternic înrădăcinată. A fost suficient ca țările mari să-și pună forța financiară în slujba propriilor investiții și expansiuni, ca valoarea relativă a performanțelor economice luxemburgheze să se diminueze.

CLT reușise – grație în special eforturilor lui Gust Graas și printr-o rodnică colaborare franco-luxemburgheză – să-și lanseze radiodifuziunea până dincolo de frontierele noastre politice și lingvistice. Însă diverse situații mă convinseseră că Guvernul nu putea negocia de pe poziții de forță decât dacă angrenajul undelor herțiene funcționa într-un cadru fizic și juridic luxemburghez.

Se putea ridica următoarea obiecție: reglementările naționale severe din Europa, cu monopoluri și restricțiile privitoare la recepție, dar și cu expansiunea transmisiei prin cablu, vor permite oare în mod real penetrarea în spațiile audiovizuale naționale? Eram convins că înțierea unui proiect de înaltă tehnologie – cu echipamente de vârf și raționale din punct de vedere comercial – nu putea aduce nici un fel de inconveniente. Chiar în cazul unui eșec pe planul exploatării televizuale, satelitul cu poziție orbitală constituia un activ cu atât mai valoros cu cât se profilau deja moduri de întrebuințare în cadrul general al comunicațiilor. Eram conștient că reglementările protecționiste europene vor fi mult mai dure decât cele din SUA (în curs de relaxare), dar totodată că noile tehnologii vor impune până la urmă liberalizarea.

Reprezentanți ai industriașilor francezi și Administrației Poștelor Germane ne reproșau că favorizăm concurența americană pe seama eforturilor pe care marii noștri vecini le depuneau pentru dotarea Europei cu o producție proprie de sateliți. Am replicat că din rațiuni de securitate a exploatării proiectele noastre au în vedere în orice caz lansarea unui al doilea satelit, iar industria europeană trebuia să recupereze decalajul față de performanțele americane și să construiască al doilea satelit de telecomunicații provenind dintr-o nouă generație. Asupra acestui aspect faimosul Raport Théry, evocat anterior, trăsese și el semnalul de alarmă. Preferințele noastre vizau o anumită tehnologie nu numai pentru că era cea mai avansată, dar răspundea exigențelor luxemburgheze de ordin geografic.

Mult mai virulente decât rezervele față de echipamentul american au fost cele legate de programe. Cei mai severi au fost francezii. În ochii contestatarilor participarea unui acționar, chiar minoritar – precum grupul american HBO – deschidea calea „invaziei debordante“ a filmelor americane. Aici problema era pusă greșit. Insuficiența producției europene și mai ales aria restrânsă de difuzare erau consecința unei dispersii naționale și opacității zonelor culturale care ar fi trebuit să conlucreze în interesul unei mari piețe continentale.

Whitehead previzionase că gestionarii programelor de diverse naționalități ce utilizau satelitul cu 16 canale, împărțășind aceeași cauză, își vor armoniza în mod natural interesele, ceea ce va putea conduce la coproducții difuzate în mai multe limbi. În cazul în care *Coronet* sau una din entitățile sale vor importa filme americane, Whitehead s-a obligat să promoveze concomitent exportul de produse vizuale europene în SUA. Iată echivalența! Coproducția de grup, cu posibilitatea realizării de economii, poate fi totuși o soluție pentru problemele cinematografiei europene.

Evoluția reală a dat câștig de cauză celor care au susținut proiectul. După 1984 peisajul audiovizual a fost serios bulversat și adesea în direcții nebănuite.

CLT, care dorise cu atâta ardoare să utilizeze satelitul TDF 1, a renunțat până la urmă. Atunci când în Franța și în Germania administrațiile au oferit celor interesați noi game de frecvențe terestre, CLT, ca și alții, s-a grăbit să opteze pentru această formulă sigură și mai ieftină.

Am putut urmărit îndeaproape toate aceste tribulații deoarece timp de doi ani, între 1985 și 1987, am prezidat Consiliul de Administrație al CLT. După ofensele ce mi s-au adus în 1984, faptul de a mi se încredința acest mandat a fost de-a dreptul surprinzător. A fost dorința expresă a ambilor parteneri ai coaliției guvernamentale, iar funcția am acceptat-o nu fără reținere. Gaston Thorn, care renunța și el la politică, a fost numit Vice-Președinte și Director general al CLT.

Fără îndoială intenția Guvernului era ca prin această formulă să determine apropierea dintre CLT și SES; în conformitate cu dorința Executivului, ultima punea la dispoziția CLT încă trei repetitoare.

Unul din rezultatele prezenței mele în fruntea CLT a fost menținerea interesului pentru canalul satelitar.

Însă doar cu mult mai târziu, adică în 1989, sub Președinția lui Gaston Thorn și ca reflex al succesului satelitului Astra, CLT a închiriat efectiv un canal pe satelitul luxemburghez.

Ceea ce m-a mâhnit cel mai mult în aceste evenimente a fost că în revendicarea dreptului de a dispune suveran de propriile mijloace pentru promovarea tehnologiei de vârf (și aceasta într-un sector de marcă al vieții economice naționale luxemburgheze) ne-am lovit de ermetismul prietenilor noștri francezi. În multe privințe America de Nord a fost, și este încă frecvent, în fruntea progresului și vedem adesea că întreprinderi europene, inclusiv franceze, caută alianțe și asocieri economice cu producători din SUA. Constatam adăugându-se în mod supărător un capitol suplimentar la contenciosul franco-luxemburghez, deja suficient de încărcat datorită chestiunii Cattenom-ului.

În legătură cu acesta pot spune că nu am conferit niciodată cu adevărat cu Președintele Mitterrand (care însă în privința GDL nu ezitase să-și exprime „neplăcerea“ față de diverse personalități luxemburgheze).

La 26 iunie 1984, după ce am asistat la ultimul Consiliu European de la Paris, luându-ne rămas-bun în curtea Castelului Fontainebleau i-am mărturisit regretul pentru „neînțelegerile“ pe care problema satelitului le declanșase între Guvernele noastre și m-am declarat dispus să-i dau explicații mai amănunțite. Strângându-mi mâna, mi-a răspuns: „Da, într-adevăr, este o chestiune gravă“.

Pe Mitterrand nu l-am mai întâlnit personal până în 1989 când cu prilejul transferării la Pantheon a rămășițelor lui Jean Monnet (festivitate urmată de un dineu la Palatul Elysée) m-a întrebat: „Vă mai ocupați de radio?“ De fapt, se referea la statutul meu de Președinte al CLT pe care (așa cum mi s-a relatat) nici el nu îl considerase nepotrivit.

Impulsuri culturale

Pentru a-mi recâștiga liniștea – după ce gestionasem dosarele atât de dramatice și solicitante ale sectorului economic și audiovizual – în această

legislatură am optat pentru problemele mult mai agreabile și mai calme ale portofoliului Afacerilor Culturale. După ce în primele șase luni am rezolvat delicate chestiuni de personal, gestiunea portofoliului a atins viteza de croazieră favorabilă grație în primul rând colaboratorilor mei de nădejde“.

Urmărind pas cu pas promovarea culturală de masă începută de predecesorul meu, am dezvoltat inițiativa „săptămânilor culturale“ în toate localitățile țării, orientându-le din ce în ce mai mult către adevărate „anotimpuri culturale“. Robert Krieps s-a angajat din tot sufletul pentru stimularea artelor populare, îndeosebi a muzicii sub egida Uniunii Marele-Duce Adolphe; era reacția firească față de ceea ce el numea „elitismul cultural al mediilor intelectuale“. Nu am dezavuat acest curent, dimpotrivă, l-am sistematizat și diversificat.

Asociind Ministerului Culturii o serie de experți reputeți, precum Alfred Steinmetzer și Georges Calteux, am putut da un nou impuls restaurării monumentelor naționale și înfrumusețării localităților rurale.

Refacerea castelului Vianden, pe care statul îl dobândise în 1977 de la Casa Mare-Ducală, a fost atât de rapidă încât la 9 mai 1983 au fost inaugurate marile săli restaurate. Marele-Duce Jean, Președintele Curatoriului, animat de un atașament special pentru acest monument (generat de originea dinastiei mari-ducale) a pronunțat o alocuțiune în care a retrasat istoria monumentului și etapele reconstrucției. În cursul lucrărilor am vizitat de multe ori șantierul împreună cu Marele-Duce. Iată un episod care a amuzat copios asistența: imensul acoperiș al castelului fusese refăcut iar Marele-Duce, foarte interesat de detalii, a avut ideea să examineze acoperișul îndeaproape, fapt posibil doar prin escaladarea mai multor scări suprapuse. Sprinten, Suveranul a escaladat primele paliere bănuind că va fi urmat de suită. Deoarece nimeni nu făcea vreo mișcare, am devenit conștient că funcția mă obliga să mă alătur șefului statului în această ascensiune neașteptată. Sfidând amețeala și încurajat de o asistență bucurăoasă de a fi menajată, l-am însoțit pe Marele-Duce în demersul său sportiv pe marginile acoperișului aflat la o altitudine considerabilă. În ziua respectivă mi-am câștigat o veritabilă reputație de sportiv!

Am preluat totodată finalizarea restaurării castelului Bourglinster, unde primele lucrări datau dinainte de 1974.

Castelul Larochette a intrat și el în refacerea generală prin acoperirea donjonului.

În general, prosperitatea materială din ce în ce mai mare amplifică apetența pentru formarea și practicile artistice. Construirea Conservatorului de Muzică al orașului Luxemburg – pentru finanțarea căruia statul a furnizat 50% din mijloace –, dezvoltarea Conservatorului din Esch și a altor școli de artă răspundeau unei preferințe nuanțate pentru muzică. O mare înflorire de talente a apărut în domeniul artelor plastice, îndeosebi în pictură. Ecologia trecea interesul pentru științele naturale, astfel încât se impunea construirea sau amenajarea unui muzeu special. Am hotărât să-l instalăm, după restaurarea clădirii, în spațiile fostului azil Saint-Jean din suburbia Grund, și ea angrenată într-un proces de restaurare și salubritate.

Toată această activitate culturală în plină efervescență nu putea, și nu trebuia, să fie doar apanajul puterii publice. Ca în orice altă perioadă istorică de înflorire spirituală era necesară captarea pe de-o parte a inițiativei spontane a creatorilor și animatorilor, pe de altă parte a mecenatului privat. Unde să-l găsești însă pe Mecena?

În timpurile moderne, întreprinderile importante și marile averi private sunt chemate în slujba mecenatului. Jacques Rigaud, Administratorul-delegat al RTL a devenit teoreticianul și propagatorul „mecenatului de întreprindere“. În Luxemburg terenul era propice pentru dezvoltarea sistemului. Bani circulau și se câștigau mai ales în peste 100 de instituții de credit deja implantate în Marele-Ducat. Permițând, cu anumite condiții și în anumite limite, ca sumele cheltuite pentru promovarea culturii să fie deduse din veniturile impozabile i-am motivat pe contribuabili să-și consacre fondurile acestui scop important și nobil. Încă din 1981 pregătisem o lege pentru instituirea Fondului Național Cultural; votată în cursul legislaturii această inițiativă s-a bucurat de o primire excelentă. Fondul amplifică notabil mijloacele de promovare a activităților culturale și științifice. Datorită lui o serie de festivaluri s-au putut consolida devenind

tradiționale. Muzele și Biblioteca Națională au făcut achiziții prețioase de cărți și piese rare. Încurajările veneau din toate părțile și sub toate formele.

Experiența traumatizantă din timpul ocupației germane și unele manifestări neonaziste – în special articole apărute în *“Nationalzeitung”* de la München – ne-au determinat să ne aplecăm asupra regimului lingvistic din Marele-Ducat. Reamintesc că la 10 octombrie 1941, conducătorul militar nazist al Luxemburgului aflat sub ocupație organizase un soi de referendum camuflat care trebuia să premerge alte măsuri și să verifice apartenența țării la *Deutschum* și la *Reich*. Una dintre cele trei întrebări puse populației se referea la limba maternă precizându-se că luxemburgheza nu este o limbă, ci un dialect, un idiom ca și bavareza sau badeneza (germana vorbită la Baden) etc. Neîntârziat ca urmare a mobilizării făcute în secret, la întrebarea „care vă este limba maternă?“, majoritatea zdrobitoare a populației a răspuns „luxemburgheza“.

În trecut, lingviștii luxemburghezi s-au ocupat în amănunt de caracterul limbajului nostru recunoscut ca dialect franco-mosellan, dar având două particularități: împrumuturi din vocabularul francez și structura specială a sintaxei și articulării. Pe de altă parte, Marele-Ducat moștenise din trecutul său istoric un bilingvism oficial – francez și german – pe care ocupantul nazist îl abrogase în beneficiul unicității limbii germane.

Legea din 24 februarie 1984 a încercat să pună un minimum de ordine într-un pragmatism lingvistic derutant atât pentru autohtoni, cât și pentru străini.

Considerând că vorbirea noastră, oricare ar fi caracterul ei științific, reprezintă de fapt o legătură patriotică puternică între cetățenii țării, primul articol al documentului proclamă solemn că: „Limba națională a luxemburghezilor este luxemburgheza“.

În compensație, trilingvismul este afirmat ca bază a identității naționale.

Limba franceză este confirmată ca limbă legislativă, iar franceza, germana și luxemburgheza sunt consfințite ca limbi administrative și judiciare.

Trilingvismul – pe care fiecare luxemburghez trebuie să-l practice – este nu numai un semn al identității, ci și un mare atu în emulația dinlăuntrul Comunităților Europene și Europei în general, mai ales dacă este

completat prin cunoașterea unei a patra limbi (fie ea engleză – limba lumii financiare sau oricare alta).

Una din ultimele mele călătorii în străinătate în calitate de Ministru al Afacerilor Culturale a fost participarea la cea de-a patra conferință a miniștrilor europeni desfășurată la Berlin în 23-24 mai 1984. Cu acel prilej am susținut expunerea intitulată „Cultură și tehnologii de comunicație“, care dădea expresie tocmai simbiozei preocupărilor mele dominante din momentul respectiv.

Porneam de la un citat aparținând autorului american J. Martin, pe care îl consideram bine întemeiat; acesta spunea: „Dacă există limite în consumul materiilor prime disponibile pe suprafața Pământului, nu există nici o limită în consumul informației, în înflorirea culturii și în dezvoltarea spiritului uman. La toate acestea, noile tehnologii și mai ales telematica spațială vor contribui puternic, din plin“.

Spre deosebire de alții, eu înclinam spre o viziune optimistă asupra lucrurilor spunând: „Cred că pe fondul adoptării unor măsuri de precauție (un „cod de bună conduită“ între țările în cauză) și de disciplină intelectuală și etică, efectul comunicației multiplicat va acționa în sensul prolificității și schimbului dintre culturi. Aceasta va stimula ușurința gândirii și comportamentului omului liber“. În opinia mea orice inițiativă comunitară trebuia să se situeze pe linia filosofiei Pieței Comune, adică a fluxului liber de informație și a nediscriminării comerciale.

În cursul legislaturii am putut înfăptui și vechi aspirații în plan etic sau religios. Una din acestea a fost rezolvarea, în spiritul echității și al toleranței, a participării financiare a statului la bugetele celor câteva școli private care mai ființau în Marele-Ducat. Multe dintre ele erau confessionale, dar cererile de ajutorare veneau și de la instituții laice precum Institutul „*Emile Metz*“ din Eich, pe care siderurgia nu mai era în măsură să-l susțină.

Cu prilejul negocierilor pentru formarea Guvernului ne-am pus de acord asupra unei formule de principiu, enunțată precis în Declarația guvernamentală în următorii termeni: „Problema școlilor private își va găsi rezolvarea în cadrul unui regim contractual care, în compensație pentru ajutoarele statului, va supune școlile private unui control în domeniul

programelor de învățământ și calificării personalului didactic“. Cu toate acestea, ne-au trebuit doi ani pentru pregătirea legii aferente, votată în 1982. Partidul Democratic, odinioară ostil, după ce a epuizat toate procedurile interne și externe și-a dat până la urmă acordul definitiv pentru legea în cauză.

Încă din acei ani erau sesizabile inconveniente și abuzuri legate de învățământul etic. Deoarece la alternativa între cursul de religie și morala laică a intervenit opțiunea pentru o a treia posibilitate, s-a ajuns la situația aberantă în care sute de elevi absolveau școala fără să fi auzit despre regulile de etică din societatea noastră.

Din punct de vedere juridico-religios investirea Episcopiei cu personalitate juridică și recunoașterea Bisericii Reformate în cadrul unui Concordat au fost de natură să lămurească situații incerte din punct de vedere juridic.

Îmi amintesc că la un moment dat am solicitat Ministerului Sănătății, competent în materie, să redacteze un raport privitor la aplicarea legii ce autoriza întreruperile de sarcină, lege pe care o combătusem violent în perioada în care fusesem în opoziție; am primit un răspuns de-a dreptul surprinzător: raportul era imposibil de redactat deoarece nu exista nici o statistică privind motivele unor asemenea intervenții medicale. Pe de altă parte, era cunoscut că multe femei se deplasau în străinătate pentru a face întreruperi de sarcină. Acest răspuns m-a nemulțumit profund revelând mentalitatea ostilă și neevoluată în legătură cu chestiunea respectivă.

Relațiile externe

Pe planul construcției europene în anii 1979-1984 s-a cam bătut pasul pe loc, ceea ce nu a exclus însă o serie de momente de reușită și progres. Astfel, Consiliul European desfășurat la Veneția în iunie 1980 a marcat o frumoasă performanță de cooperare internațională prin poziția coerentă și unitară în chestiunea Orientului Mijlociu.

Mai multe reuniuni periodice ale șefilor de stat și de guvern din Comunitate (numite Consiliul European) au fost dominate de problemele participării Marii Britanii la bugetul comun. Margaret Thatcher, energicul

premier al Majestății Sale Britanice, reclama cu o insistență uneori jenantă compensații pentru faptul că Anglia „contribuia suficient de mult la buget“. Domnia Sa considera că acest dezechilibru provine din creșterea necontrolată a cheltuielilor pentru de politica agricolă comună. Ceilalți 11 membri ai Consiliului luau apărarea sistemului invocând necesitatea abordării globale (care nu permite evaluarea „la centimă“ a avantajelor și profiturilor comunitare pentru fiecare țară membră). În fața colegilor bărbați Doamna Thatcher și-a susținut toate aceste teze cu o încăpățănare fără egal; la Dublin (29-30 noiembrie 1979), la Luxemburg (27-28 aprilie 1980) și la toate toate Consiliile ce au urmat formula sa „*I want my money back*“ („Îmi vreau banii înapoi“) a devenit de notorietate. De-a lungul anilor teza „*justei echivalențe*“ a câștigat tot mai mulți adepți, paralizând adesea inițiativele comunitare. Împreună cu alte fenomene și revendicări această controversă a azvârlit Comunitatea într-o paralizie cvasigenerală care nu s-a resorbit decât în 1984/'85, după Consiliul European de la Paris-Fontainebleau (iunie 1984) grație unor aranjamente tranzacționale puse progresiv în aplicare.

Semnificativ este că discursul meu la reuniunea interregională a Mișcării Europene din martie 1984 s-a intitulat „Criza europeană – Care să fie ieșirea?“. Criza declanșase o nouă reflecție asupra instituțiilor comunitare și mai ales asupra celebrului „*compromis de la Luxemburg*“ din ianuarie 1966 (privitor la votul majoritar). Starea de criză a luat sfârșit odată cu Actul European din decembrie 1985 – negociat în timpul președinției luxemburgeze – care a inaugurat o nouă etapă în edificarea Europei Unite.

Pentru a reveni la Margaret Thatcher subliniez că la începutul noii legislaturi, a venit în vizită oficială la Luxemburg. În seara lui 18 octombrie 1979, Doamna a susținut o conferință la Palatul Municipal, sub patronajul lui „Sir Winston Churchill Memorial Fund“ și la invitația Asociației Foștilor Combatanți, Ligii Deportărilor și Societății Britanice din Luxemburg. Tema conferinței era „Europe, the Obligation of Liberty“ („Europa, îndatorirea libertății“). Conferințara a dezvoltat teza britanică despre Europa afirmând: „Guvernul meu dorește reușita Comunității și vrea să participe pe deplin la aceasta“.

La dineul oficial pe care l-am prezidat în seara următoare a răspuns discursului meu prin amabilități de genul: „Luxemburgul este îndreptățit să se mândrească cu poziția pe care o are – unul din centrele Comunității Economice Europene“ și „, de multă vreme, oamenii de stat luxemburghezi au jucat un rol eminent în construcția europeană“.

Din acea zi relațiile noastre au fost continuu marcate de o cordialitate plină de curtoazie, pe care mi-a dovedit-o și cu prilejul vizitelor mele în *Downing Street 10*. Aflat în Marea Britanie la invitația Premierului, „*Royal Institute for Foreign Affairs*” m-a rugat să susțin o conferință privitoare la ideile mele de Uniune Monetară. Plin de cutezanță mi-am intitulat conferința provocator „European Monetary Union – Why not?“ („Uniunea Monetară Europeană – De ce nu?“). Cu acest prilej, împreună cu soția am fost primiți în audiență la Regină. Majestatea Sa, având un farmec aparte, părea interesată de ideile mele și totodată preocupată de domeniile de interes ale soției mele. Cu siguranță, Doamna Thatcher nu avea multă înțelegere pentru campania mea în favoarea Uniunii Economice și Monetare și nu pregeta să mă tachineze pe această temă; așa a procedat îndeosebi în cadrul unui dineu oferit în *Downing Street 10*, într-un cadru aproape familial. „Mr. Werner, do you understand what Monetary Union means?“ („Domnule Werner, înțelegeți oare ce este Uniunea Monetară?“). După câte se părea, cel puțin din presă, Doamna considerase atitudinea mea din timpul ultimelor contradicții bugetare ca fiind singura cumsecade („the only decent one“).

Două probleme recurente: Cattenom-ul și sediile europene

De îndată ce mi-am reluat funcțiile guvernamentale am fost confruntat cu două dosare extrem de încâlcite pe care le cunoșteam din 1974 și care evoluaseră pe fondul creșterii complexității raporturilor noastre cu vecinii. Deoarece Franța era principala vizată iar relațiile mele cu Valéry Giscard d’Estaing, Președintele Republicii, fuseseră în trecut deosebit de agreabile, am cerut să fiu primit la șeful statului francez; acesta a acceptat și m-a invitat la dejun la Palatul Elysée pe 19 decembrie 1979. Pe ordinea de zi a întrevederii figurau centrala nucleară de la Cattenom și eterna problemă a sediului Parlamentului European.

În legătură cu Cattenom-ul, din 1974 se profilaseră două evoluții. Președintele Guvernului, care era totodată și Ministrul Afacerilor Externe, semnase convenția franco-luxemburgheză ce fixa parametrii de exploatare a resurselor de apă, precum și normele de securitate care să permită – cel puțin teoretic – compatibilitatea de exploatare a centralelor de pe Mosella (Franța) și din Luxemburg. În virtutea dispozițiilor constituționale luxemburgheze aceste acorduri necesitau ratificarea parlamentară, ceea ce nu era însă valabil și pentru Franța. Depunerea la Camera Deputaților a proiectului de ratificare nu intervenise încă. Trăgând unele concluzii din ezitățile guvernului precedent – după ce partidul meu se distanțase de proiectul de la Remerschen – Franța a programat construirea la Cattenom a două unități suplimentare în măsură să sporească capacitatea totală a uzinei până la 5,2 MGW. Astfel se preconiza o serioasă concentrare a producției de energie nucleară în vecinătatea frontierelor luxemburgheză și germană (departamentului Saar). În cadrul unei întâlniri germano-franco-luxemburgheze desfășurată la Bonn la 3 decembrie 1979 delegațiile germană și luxemburgheză își exprimaseră dorința ca Franța să-și reconsidere decizia. Léon Bollendorff propusese, iar Camera Deputaților votase în unanimitate, o moțiune ce dădea expresie temerilor luxemburgheze și cerea Franței să-și revizuiască proiectele nucleare din zona Cattenom. Premierul Barre i-a dat de înțeles lui Gaston Thorn că rezoluția noastră nu va influența acțiunea Guvernului în fruntea căruia se afla. Executivul francez va respecta doar convenția pe care o semnase.

Notez că pentru primele două unități ale centralei de la Cattenom șantierele fuseseră demarate.

Cu prilejul întâlnirii i-am înmânat Președintelui Giscard d'Estaing un *aide-mémoire* ce îmi rezuma poziția; recursesem la această formulă pentru ca Guvernul francez să-mi poată da la rândul său tot un răspuns scris.

În document exprimam îngrijorarea legitimă a populației și atrăgeam atenția asupra situației geografice: în caz de accident grav și de evacuare, 2/3 din populația Marelui-Ducat ar fi afectate, inclusiv Capitala; efectele negative s-ar propaga pe o rază de 25 de km depărtare de Cattenom. În privința blocurilor funcționale 3 și 4 lansam rugămintea de a suspenda începerea șantierului; Giscard mi-a răspuns că obiectivele se aflau doar

în faza studiilor preparative și că decizia finală nu fusese luată. Am solicitat adaptarea convenției franco-luxemburgheze la noua situație și inserarea procedurii de consultare a Comisiei Comunităților Europene înainte de realizarea centralelor.

În concordanță cu concepția experților de la „Electricité de France“ (EDF) Președintele a răspuns ezitant îngrijorării mele privitoare la securitate asigurându-mă că Guvernul francez tratează cu atenție soarta populației din Regiunea Thionville. A fost de acord să începem o consultare trilaterală cu RFG și să continuăm discuțiile bilaterale pe marginea proiectului Cattenom. Franța nu se va opune unor completări la convenția franco-luxemburgheză dacă parametrii documentului vor fi ferm respectați. În opinia sa o cerere formală a Marelui-Ducat pentru examinarea prealabilă în Comisia CEE antrena ample repercusiuni, întrucât Franța nu era singura vizată de o nouă interpretare a Articolului 37 din Tratatul EURATOM.

Răspunsul Guvernului francez la *aide-mémoire*-ul meu (sosit la 17 martie 1980) confirma, în termeni mai elaborați, punctul de vedere francez. În privința securității populației se afirma că „experiența acumulată în realizarea programului nuclear francez care a precedat Cattenom este de natură să confere viitoarei centrale un nivel de securitate garantat pentru populația din împrejurimi“. Au trebuit să apară consecințele catastrofei de la Cernobîl pentru ca, un deceniu mai târziu, această afirmație cu caracter absolut să fie relativizată de experții francezi.

În afara ofertei pentru o informare mai vastă și a unor complemente la acordul semnat de Thorn, răspunsul promitea studierea modalităților de asociere a Luxemburgului la construirea și exploatarea centralei de la Cattenom. Franța își declara disponibilitatea de a contribui la satisfacerea nevoilor energetice ale Marelui-Ducat.

În ceea ce ne privește, prima parte a ofertei a rămas fără răspuns deoarece opinia publică luxemburgheză îi era ostilă. Cea de-a doua parte era de fapt o declarație de bunăvoință care putea permite deschiderea negocierii globale pentru furnizarea de electricitate de către Franța; Cattenom nu era nominalizat. Chiar pentru o asemenea alternativă, climatul psihologic al momentului nu era deloc favorabil.

După întâlnirea cu Giscard D'Estaing am hotărât să ne adresăm Comisiei CEE. La 2 iulie 1980 s-a organizat la Bruxelles o întâlnire cu Președintele asistat de diverși membri ai Comisiei. Eu am fost însoțit de doi membri ai Guvernului, Barthel și Helminger.

Am cerut avizul Comisiei pentru a ști dacă eram obligați să tratăm această problemă pe plan bilateral franco-luxemburghез sau dacă era posibilă transferarea dezbaterii la nivel comunitar. În mod special atrăgeam atenția asupra Articolului 37 din Tratatul EURATOM (care nu prevedea verificarea comunitară a instalațiilor nucleare decât după finalizarea lor).

Rezultatul întâlnirii ne-a descumpănit. Comisia ne dădea dreptate în legătură cu nevoia urgentă de noi proceduri de concertare privitoare la centralele nucleare din apropierea frontierelor, dar se îndoia de posibilitatea vreunei modificări a Tratatului în viitorul apropiat. Domnul Brunner, membru al Comisiei competent în domeniul EURATOM, a reamintit că la nivelul Comisiei se făcuseră propuneri în materie, dar că acestea fuseseră respinse îndeosebi de Guvernul Franței.

Președintele Roy Jenkins și Comisarul Natali, responsabil pentru chestiunile de mediu, ne-au recomandat să luăm inițiativa reconsiderării principiilor respective, inclusiv în temeiul autorității pe care urma să ne-o confere exercitarea în curând a președinției semestriale a Consiliului.

Președintele a promis să semnaleze Comisiei această problemă, mai ales din perspectiva dublării capacității inițiale a Cattenom.

În realitate, avizul Comisiei ne conducea spre negocieri bilaterale cu Franța. EDF-constructorul, foarte sigur pe sine, descumpănea printr-o abordare inflexibilă care nu avea să se destindă decât cu timpul și după adoptarea unei poziții severe de către Guvernul departamentului german Saar. Acesta din urmă voise chiar să mobilizeze Guvernul federal de la Bonn (însă nu găsisese, la rândul său, suficientă deschidere pentru asemenea preocupări).

Cu prilejul Consiliului European de la Luxemburg din 29 și 30 iunie 1981 Colette Flesch și eu i-am comunicat Președintelui Mitterrand preocupările noastre legate de Cattenom. Ne așteptam la o mai mare înțelegere

din partea noului șef al statului care, în cursul campaniei electorale, criticase programul nuclear al Franței și-și declarase intenția de a-l reduce.

Cel de-al doilea subiect abordat cu Președintele Giscard d'Estaing la 19 decembrie 1979 s-a referit, o dată în plus, la chestiunea sediului Parlamentului European.

De câțva timp, Primarul orașului Strasbourg Pierre Pflimlin era îngrijorat întrucât Parlamentul European desfășura în Luxemburg o seamă de reuniuni speciale. Mi-a vorbit despre aceasta cu prilejul unui dejun la un prieten comun, solicitând ca o unitate administrativă a Secretariatului general aflat în Luxemburg să fie transferată la Strasbourg. Presimțeam că acesta n-ar fi decât un prim pas, cu atât mai mult cu cât mi-a oferit în schimb sprijinul său amical pentru compensații legate de dezvoltarea completă în capitala noastră a pivotului financiar al Comunității.

Nu m-am grăbit să accept oferta, în pofida dorinței de a exclude orice competiție între Strasbourg și Luxemburg pe tema sediului european.

Or, în întâlnirea noastră, Președintele Giscard d'Estaing revenise și el asupra ideii privitoare la unitatea administrativă, însoțind-o cu perspectiva acceptării ca anual trei ședințe plenare ale Parlamentului European să se desfășoare în Luxemburg. Consideram deschiderea interesantă, dar ezitam. În viziunea mea aceasta era baza de pornire pentru o negociere mai susținută, care să ducă la un aranjament între cele două orașe; un mare număr de parlamentari europeni își manifestau preferința pentru Bruxelles ca loc de reuniune a comisiilor și reclamau un sediu unic și definitiv pentru instituția lor. Iată de ce trebuia profitat de apropiata reuniune la nivel înalt pentru a sensibiliza șefii de Guvern în legătură cu competența exclusivă a statelor asupra sediilor de activitate ale Comunității.

După o discuție care a scos la iveală și alte preferințe, Consiliul European reunit la Maastricht a stabilit *statu-quo*-ul locurilor de activitate ale Comunităților. În cursul dezbaterilor, Președintele francez îi ceruse lui Wilfried Martens să se opună la instalării Parlamentului la Bruxelles. Aflat în bună dispoziție în acea zi, el a schițat chiar o nouă alocare forfetară a sediilor instituțiilor comunitare: Parlamentul la Strasbourg, Consiliul de Miniștri la Luxemburg și Comisia la Bruxelles. Inutil de spus că această sugestie, care a dat fiori Premierului belgian, nu a întrunit unanimitatea!

Statu-quo părea cea mai bună soluție chiar dacă asupra adevăratului conținut al noțiunii, părerile celor trei Guverne vizate erau divergente.

Pentru Parlamentul European problemele n-aveau să se oprească aici. La 7 iulie 1981 Legislativul comunitar a adoptat o rezoluție pentru modificarea unilaterală a *statu-quo*-ului stabilit de drept și de fapt încă din 1965. Rezoluția era exclusiv în detrimentul Luxemburgului. Toate ședințele plene trebuiau ținute la Strasbourg, comisiile și grupurile politice urmau a se reuni în general la Bruxelles, iar funcționarea Secretariatului general și a serviciilor sale tehnice ar fi fost reconsiderate, pentru a corespunde acestor exigențe.

Mai ales ultimul punct era în mod vădit contrar deciziei adoptate de statele comunitare prin Tratatul de fuziune a Executivelor care în anexă dispune clar și fără echivoc că: „Secretariatul și serviciile sale rămân instalate în Luxemburg“.

Se știe că Guvernul nostru nu a ezitat nici o clipă să facă recurs la Curtea Europeană de Justiție. Hotărârea Curții dădea dreptate Guvernului luxemburghez acceptând totuși unele aranjamente administrative limitate legate de transferuri personale; era exclus cu fermitate transferul serviciilor specializate și conducerilor acestora. În primă instanță, apărătorii Strasbourgului s-au bucurat de atitudinea Parlamentului European; abia mai târziu și-au dat seama că majoritatea sau o minoritate puternică viza orașul Bruxelles ca etapă finală și sediu deplin al Parlamentului European.

Nu există nici un dubiu că circumstanțele de funcționare a Parlamentului, izvorâte din evoluția istorică, nu sunt defel ideale și că, într-o bună zi, acestea vor trebui ameliorate printr-o înțelegere globală. Dar îmbunătățirea se cere înfăptuită în legalitate, cu luarea deplină în considerare a drepturilor câștigate, adică fără „decăderea“ sediilor istorice din rangul dobândit.

În așteptare, am demarat șantierele noilor clădiri destinate Secretariatului general și parlamentarilor europeni. Hemiciclul realizat între timp dar neutilizat de către Parlament, își oferea sporadic facilitățile altor reuniuni și întâlniri internaționale de anvergură.

Prezență internațională

În ultimii cinci ani de carieră politică prestigiul de care se bucura Luxemburgul – izvorât din calitatea sa de partener cu drepturi depline al Comunității Europene și din reputația sa de stabilitate – mi-a prilejuit întâlniri deosebit de interesante.

Fără să mă lansez într-o enumerare laborioasă și plictisitoare, voi evoca totuși unele dintre cele mai memorabile și semnificative întâlniri.

La invitația Primului Ministru spaniol Adolfo Suarez, am efectuat o vizită oficială la Madrid în perioada 3-5 iunie 1980, însoțit de Secretarul de Stat Helminger. Spania post-franchistă avea deja privirile ațintite către Comunitățile Europene. Din discuțiile cu Premierul, cu Ministrul Afacerilor Externe Marcelino Oreja și cu Ministrul pentru Comunitățile Europene Leopoldo Calvo-Sotelo s-a degajat semnificație reală a viitoarei aderări a Regatului Spaniei la instituțiile europene – esențialmente politică înainte de a fi economică. Am avut prilejul să omagiez procesul pașnic de democratizare în plină desfășurare ce conducea la un regim pluralist, fondat pe respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Deși interlocutorii noștri erau conștienți de dificultățile de adaptare a economiei spaniole la Piața Comună, nu am sesizat nici un moment acea crispare vecină cu paralizia pe care, în multe ocazii, țările candidate și chiar membrii fondatori le-au resimțit în fața perspectivelor de schimbare.

Am avut prilejul să exprim aceste sentimente chiar Majestății Sale Regele Juan Carlos, care m-a primit la Palatul Zarzuela și a cărui perspicacitate politică îmi trezise admirația într-o întâlnire anterioară.

Celelalte întâlniri mi-au confirmat convingerea că Spania avea să devină în Comunitatea Europeană un partener din ce în ce mai valoros.

Programul turistic prevăzut pentru ziua ce a urmat convorbirilor oficiale a fost de calitate. Ministrul Justiției Cavero, ne-a însoțit la Toledo, unde guvernatorul provinciei ne-a invitat la un dejun în aer liber pe terasa Parador ce oferea o perspectivă grandioasă asupra Cetății Toledo și Alcazar-ului. Dimineața asistasem la mesă în catedrala municipală. Era sărbătoarea orașului – sărbătoarea Domnului. Astfel, de la o fereastră a Palatului provinciei, din vecinătatea încăperii unde se afla și familia

regală, am fost invitați să urmărim celebra și colorata procesiune *Corpus Christi*. De fapt, am avut chiar un schimb de amabilități cu familia regală care a avut un rezultat neașteptat: Regele m-a invitat să asist chiar în aceea zi, împreună cu el și cu Prințul moștenitor, la un meci de fotbal în care protagonistă era Real Madrid. Modul în care mulțimea entuziasată de pe stadion l-a ovaționat pe Rege la apariția sa în tribună m-a impresionat tot atât de mult pe cât m-a impresionat, la Toledo, legătura simplă, plină de căldură și înțelegere, pe care Suveranul o avea cu cetățenii săi.

În același an Regele și Regina Spaniei au efectuat o vizită de stat în Luxemburg, la invitația Marelui-Duce și Marii-Ducese. Programul vizitei a cuprins și un dejun pe care Guvernul Marelui-Ducat l-a oferit în onoarea Suveranilor la Centrul European, adică în miezul activității comunitare din Luxemburg. În finalul alocuțiunii rostită cu acel prilej am exprimat „dorința ca aderarea Spaniei, pe care o susținem cu feroare, să aducă nu numai creșterea numerică a Comunității, ci și acel suflu nou care, apărând-o de imobilism, să-i permită să răspundă noilor provocări istorice“.

Altfel spus, Luxemburgul își exprima satisfacția pentru extinderea către Sud a Comunității prin aderarea celor două țări iberice cu o contribuție istorică atât de remarcabilă la civilizație europeană.

În același an am primit vizita carismaticului Prim-Ministru al Portugaliei Sa Carneiro.

În cel de-al doilea semestru din 1980, Guvernul luxemburghез a exercitat președinția Consiliilor de Miniștri ale CEE. Conform uzanțelor (împărțindu-ne sarcinile) Gaston Thorn și eu am făcut turul capitalelor comunitare. Aceste întâlniri consacrate pregătirii reuniunilor CEE prilejuiau totodată și evocarea unor probleme bilaterale cu Guvernele respective. Mie mi-a revenit sarcina de a-l întâlni la Bonn pe Cancelarul Helmut Schmidt. În cursul întrevederii am evocat chestiunile europene, misiunea de informare comunitară în Orientul Mijlociu (hotărâtă la Veneția) și funcționarea Sistemului Monetar European, fără a uita preocupările întotdeauna în atenție, precum Cattenom-ul și victimele nazismului. Cancelarul nu a omis să-mi reamintească sentimentele sale legate de

„invadarea“ de către televiziune a intimității căminelor și vieții publice, reiterându-și opoziția față de o prea mare liberalizare a fluxului de programe. Unele din obiecțiile sale, în special considerațiile etice și familiale, m-au impresionat în mod real, însă eram convins că această dezvoltare tumultuoasă nu putea fi stăvilită și că era cu mult mai bine să ne angajăm în curentul respectiv, chiar din dorința și cu speranța de a-i corecta un curs prea agitat.

La 23 octombrie l-am întâlnit la Paris pe Premierul Raymond Barre de asemenea pentru pregătirea *sommet*-ului european de la Luxemburg (1-2 decembrie) consacrat problemelor monetare. Exista tradiția ca Președintele Consiliului European să se întâlnească și cu Președintele SUA. Întrucât în luna octombrie luam parerea la adunarea Fondului Monetar Internațional și Băncii Mondiale am propus ca în cursul șederii mele la Washington să am o convorbire cu Președintele Carter. Ne aflam cu o lună înaintea alegerilor prezidențiale din SUA, mai bine spus de zdrobitoarea înfrângere electorală a lui Jimmy Carter. Nu știu dacă a fost presimțirea, criza ostaticilor americani din Iran sau o simplă obligație de campanie electorală, dar fapt este că Președintele american a anulat primirea, iar eu m-am întâlnit cu Vice-Președintele Edmond Muskie, la Secretariatul de Stat. Am dejunat și am discutat despre actualitatea internațională, precum și despre perspectivele raporturilor dintre SUA și Comunitate. În privința relațiilor bilaterale, am insistat asupra clarificării problemei acordului aerian pe care-l solicitase Luxemburgul.

În cursul semestrului de președinție comunitară am fost invitat de către Președintele Lopez Portillo pentru o vizită oficială în Mexic. 1980 fusese anul creșterii serioase a prețului produselor petroliere; tot atunci izbucnise conflictul Irak-Iran, iar tensiunile din Orientul Mijlociu se agravasera.

Datorită remarcabilei sale producții de petrol brut, Mexicul se afla într-o fază de expansiune economică cu caracter de *boom*, dar totodată de început al îndatorării excesive care mai târziu avea să cauzeze probleme serioase. La vremea respectivă Mexicul dispunea pe deplin de mijloacele afirmării pe arena internațională. Lopez Portillo luase inițiativa relansării dialogului Nord-Sud care stagna din cauza dificultăților de fond și de procedură apărute în lucrările pregătitoare ale Adunării speciale a

ONU. În același context, Președintele lansase acțiuni legate de chestiunea energetică, punând în aplicare o serie de solidarități regionale; astfel, împreună cu Venezuela stabilise un program de cooperare petrolieră destinat țărilor defavorizate din America Centrală și Caraibe. În general, dorea să vadă Comunitatea Europeană jucând un rol mai activ în toate aceste demersuri.

Președintele era un personaj insolit, plin de culoare, în timpul liber scriitor și desenator împătimit. În cadrul unui dineu de gală și-a exersat de altfel acest talent chiar pe cartonul meu de meniu. Abandonat câteva clipe pe masă, cartonul îmbogățit cu creația artistică prezidențială a dispărut fără urmă; fără îndoială, o mână binevoitoare de-a casei!

Soția sa, care prin prestanță rivaliza cu Președintele, era o femeie mândră, impozantă, elegantă, care își încărca fizionomia printr-un machiaj generos. Era considerată drept protectoarea artelor și în special a muzicii. În timp ce după primire eu confeream cu Președintele, Doamna a condus-o pe soția mea pentru a vizita o școală de muzică (pe care o urmărea îndeaproape). Într-unul din discursurile mele am evocat faptul că Doamna acordase înaltul său patronaj Festivalului de muzică de la Echternach cu prilejul concertului pe care Orchestra Filarmonică a Mexicului l-a susținut în centrul abațial luxemburghez.

Sejurul delegației noastre – care îi mai includea pe Ambasadorul Adrien Meisch, foarte bun cunoscător al Mexicului, Charles Reichling pentru Ministerul de Externe, Albert Hansen, Secretar general al Guvernului și André Claude – a durat patru zile și ne-a prilejuit numeroase contacte cu miniștri, cu industriașii de la „Pemex“, precum și cu bancheri – pentru care am organizat o ședință specială de informare privitoare la dezvoltarea pieței financiare luxemburgheze. Aceste contacte au fost mult facilitate de poziția socială a Consulului nostru general, Domnul Barschkis, Director general al Uzinelor Volkswagen din Mexic. Datorită lui m-am putut reîntoarce în Luxemburg cu o importantă comandă de oțel pentru ARBED.

O zi și jumătate a fost consacrată vizitării unor monumente istorice, între care recentele și spectaculoasele săpături de la templul aztec Tenochtitlan, precum și Muzeului de arheologie din Mexico-City. Avionul prezidențial

ne-a dus până în capitala statului Oaxaca, unde guvernatorul și populația ne-au rezervat o primire călduroasă. Am vizitat ruinele Monte Alban aflate în apropiere și expoziția reunind extraordinare vestigii arheologice: obiecte de artă și de uz curent.

Civilizațiile mexicane antice mă fascinaseră deja din timpul primei mele călătorii în Mexic, la începutul anilor '50. Regăseam aceeași vrajă a unei civilizații în care strălucirea exploziei de flori, pene și culoare era umbrită de familiaritatea și omniprezența morții.

Proiectul unei vizite oficiale în Austria, pe tapet încă din 1974 și abandonat în urma retragerii mele din Guvern, și-a găsit materializarea în februarie 1981. Cancelarul Kreisky, pe care îl primisem de două ori la Luxemburg, tocmai își sărbătorea cea de-a zecea aniversare a numirii funcției. Austriei au putut conta întotdeauna pe sprijinul Luxemburgului pentru menținerea în sânul Comunității a unui climat de simpatie față de problemele lor speciale. Astfel, în afara chestiunii neutralității (evocată permanent) convorbirile noastre s-au axat pe două centre de interes și totodată de posibil diferend: 1) relațiile agriculturii austriece cu Comunitatea; 2) circulația camioanelor provenind din țările Comunității în rețeaua austriacă care făcea legătura cu nordul Italiei. Am fost invitați de Președintele Kirchschräger la dejun la Hofburg și am efectuat vizite la Parlament și Municipalitate.

Ambasadorul și Doamna Gerhard Heible au făcut tot posibilul pentru a ne asigura, mie și soției, un sejur cultural cât mai bogat.

De la vizita de Stat pe care Președintele Habib Bourguiba o făcuse în 1966 în Luxemburg, Tunisia – prinsă ca într-un clește între Libia lui Kadhafi și Algeria Socialistă – întreținuse raporturi consecvente cu Marele-Ducat. Puteam spune că acesta era statul arab cu care țara noastră dezvoltase o cooperare, cu siguranță modestă în raport cu necesitățile, însă reală. În 1982, sub conducerea Președintelui Bourguiba și a Primului-Ministru Mohamed Mzali, țara dovedea o mare stabilitate politică. Premierul m-a invitat în vizită oficială în Tunisia, în perioada 18-21 iunie 1982.

Însoțit de o delegație alcătuită din domnii Hansen, Weyland și Schintgen, am fost primit cu multă deferență și amabilitate, grație excepționalei pregătiri

informative pe care o realizase Ambasadorul Tunisiei la Luxemburg Domnul Hached.

Călătoria a avut loc într-o perioadă tulburată de evoluțiile dramatice din Orientul Mijlociu. Forțele israeliene invadaseră Libanul, vânându-i pe palestinienii lui Arafat. Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite le solicitase retragerea imediată și necondiționată. Libanul, sfâșiat și divizat, își vedea populația supusă la suferințe incredibile. Sângerosul război irakiano-iranian făcea ravagii.

Țările riverane Mediteranei, între care și Tunisia, erau preocupate de lipsa de înțelegere a Comunității Europene față de interesele economice din regiune, adică pe scurt de absența unei politici mediteraneene coerente.

Fără îndoială, în 1980, la Veneția „cei Zece“ definiseră o politică privitoare la problema palestiniană, dar Comunitatea Europeană însăși era în mare măsură paralizată și deconcertată de teribilele conflicte de interes din regiune.

În chestiunea raporturilor economice Nord-Sud constatam că pentru Sud termenii de schimb se degradaseră considerabil.

Exista deci o problemă vastă pentru convorbirile mele cu Premierul și cu ceilalți membri ai Guvernului tunisian, între care Domnul Essebi, Ministrul de Externe.

Subiectele cele mai arzătoare ale momentului au fost evocate în întrevederea cu Domnul Chadli Klibi, Secretarul General al Ligii Statelor Arabe.

În plan bilateral, gazdele subliniau cu recunoștință ajutorul pe care Luxemburgul îl acordase Tunisiei pentru construirea a șapte centre rurale de protecție a mamei și copilului și de educație primară. Am propus o colaborare mai strânsă în domeniul economic propriu-zis pe linia specialităților noastre: siderurgia, metalurgia, epurarea apei.

Președintele Bourguiba m-a invitat la dejun la palatul său. I-am amintit de prima noastră întâlnire, în 1966. Îmi părea îmbătrânit, dar încă stăpân pe sine – și pe alții.

În sufragerie, am privit de jur împrejur și am descoperit o caracteristică frapantă a tradiției tunisiene. În decorul clasic se aflau busturi ale

unor bărbați iluștri ai trecutului tunisian mergând până la epoca prearabă; între aceștia figurau Sfântul Augustin, Hannibal, Hasdrubal. Întocmai ca atunci când am vizitat săpăturile de la Cartagina, portul acesteia și Muzeul Bardo, și acum am descoperit semeția, unicitatea și originalitatea gazdelor. Printre ruinele Cartaginei, ghidul meu dorea cu orice preț să-mi arate, iar eu să conștientizez, specificitatea arhitecturii punice.

O zi întreagă a fost consacrată promenadei la Kairouan, Sousse și Monastir în cadrul căreia Ministrul Turismului ne-a prezentat marile realizări din domeniu. Într-un somptuos hotel de pe malul mării nu m-am putut stăpâni să-mi exprim dorința de a face o baie în mare, într-o atmosferă exterioară de-a dreptul sufocantă. Spre surprinderea mea, dorința mi-a fost îndeplinită. Altă surpriză! Odată intrat în apă mi-am văzut gărzile de corp (echipate corespunzător) înotând (la o distanță respectabilă) pentru a mă proteja la nevoie.

În cuprinzătorul comunicat dat publicității la finele vizitei și consacrat în mare măsură situației internaționale și relațiilor cu CEE, delegația luxemburgheză și-a reafirmat voința de a realiza un nou proiect de cooperare economică.

Relațiile apropiate dintre Tunisia și Luxemburg au durat mai mulți ani. Primul Ministru ne-a vizitat capitala în 1983. Deja din timpul vizitei mele în Tunisia acesta îmi semnalase expansiunea islamismului întregit și mișcările studențești de protest. Astăzi fostul Premier trăiește în exil; sunt convins că era un om onest, de bună-credință.

În același an 1982, prin vizita oficială pe care am realizat-o în Republica Populară Chineză între 28 aprilie și 7 mai mi s-a deschis o altă lume. Marele-Duce și Marea-Ducesă fuseseră în vizită de stat în China cu trei ani înainte. Am răspuns solicitării Primului Ministru Zhao Ziyang, una din rațiunile invitației fiind probabil și aceea că eu prezidasem Guvernul care a stabilit relații diplomatice cu China populară.

Vizita se desfășura într-o perioadă care impunea ca evoluțiile politice și economice în plină desfășurare să fie analizate în profunzime. După o primă fază de deschidere către schimburi și investiții, Guvernul chinez a trebuit să tempereze dinamismul din considerente de echilibru economic și financiar. Atenția s-a concentrat pe dezvoltarea întreprinderilor mici

și mijlocii. Agricultură continua să se bucure de un regim favorabil în care producția era încurajată. Se căutau investitori pentru exploatarea resurselor carbonifere gigantice, pentru consolidarea dezvoltării industriei grele. Așa cum am putut constata în timpul vizitei la oțelăria din Nanjing, nevoile de modernizare a industriei grele erau considerabile.

În afară de soție, delegația luxemburgheză îi mai cuprindea pe Colette Flesch, Ministrul Afacerilor Externe, Albert Hansen și André Claude, Edouard Legille, Director general al concernului „Paul Wurth“, consilier siderurgic și totodată cunoscător al mentalității chineze, Hubert Wurth, Șef de Cabinet la Afacerile Externe. Ambasadorul nostru la Pekin, Carlo Ketter și Doamna ni s-au alăturat, sfătuindu-ne amănunțit și inspirat în privința uzanțelor și obiceiurilor din China.

Momentul vizitei era pe cât de propice pe atât de instructiv pentru evoluția politicii interne și externe a Republicii Populare Chineze. Omul-forțe al regimului era Deng Xiao Ping care, bucurându-se de o reputație anti-maoistă, se afla printre personalitățile deschise către liberalismul de tip chinez.

Primirea făcută – nouă, reprezentanților unei țări de zeci de ori mai mică decât țara-gazdă – a fost cordială și plină de respect. Cu Primul Ministru m-am întâlnit la Palatul Adunării Poporului din celebra Piață *Tien An Men* (Piața Păcii Celeste).

În imensa piață traversată de covorul roșu ce se desfășoară numai pentru oaspeții de onoare, am trecut în revistă, împreună cu Premierul Zhao, contingentele de ofițeri aparținând celor trei corpuri ale Armatei; alături de aceștia erau aliniată grupuri zglobii de copii care dansau și fluturau flori multicolore.

În ziua următoare am revenit în piață pentru a depune o coroană de flori la Monumentul Eroului Poporului.

Discuțiile politice pe care Colette și eu le-am avut cu Zhao Ziyang și cu Vice-Premierul Chen Mu Hua, ca și discursurile de la cele două dineuri de gală, au relevat interesul întâlnirii chino-luxemburgheze.

Iată câteva citate care ilustrează cele de mai sus. Zhao: „Pentru a edifica o țară socialistă modernă, poporul chinez are nevoie de un mediu

internațional pașnic. O Europă puternică și unită nu corespunde doar intereselor popoarelor europene, ci se dovedește necesară păcii mondiale.“

„China și Luxemburgul se opun, ambele, hegemoniei (iată un cuvânt care avea să revină sistematic) preconizând egalitatea între toate statele fie ele mari sau mici“.

„Fiind unul dintre centrele financiare internaționale din Europa și o placă turnantă a activităților Comunității Europene, Luxemburgul deține un loc important în viața politică și economică continentului.

„Am dori să ne inspirăm din punctele forte ale țării dumneavoastră și să intensificăm și mai mult cooperarea economică și tehnică, precum și schimburile culturale cu Luxemburgul“.

N-ar fi lipsit de interes să evoc aici cooperarea chino-luxemburgheză în domeniul sideruriei, datând de la sfârșitul secolului trecut, când echipe de ingineri luxemburghezi – sub conducerea lui Eugène Ruppert – au construit ansamblul siderurgic de la Han Yang.

La rândul meu, am subliniat convergența din ce în ce mai mare de vederi din sânul Comunității Europene cu privire la inițiativele de politică internațională. Consideram absolut necesară și benefică promovarea sistematică a schimbului de opinii între Republica Populară Chineză și Guvernele „celor Zece“.

Am adăugat că: „Dacă Marele Zid, operă de geniu pe care tocmai am avut plăcerea să o admirăm, avea la vremea sa o semnificație bine definită în materie de apărare, economia modernă și aspirațiile popoarelor nu mai tolerează astăzi mari ziduri economice“.

„În domeniul tehnicii industriale, Luxemburgul ar fi bucuros să poată continua, a-și aduce contribuția la opera de construcție a mării Chine moderne.“

Am cerut să-l întâlnesc și pe Deng Xiao Ping, fapt care s-a și petrecut. Discuția noastră cordială a inclus, în afara problemelor Cambodgiei, și unele aspecte interne din China. Ne aflam în ajunul unei remanieri ministeriale. Octogenarul Deng solicita întinerirea înaltei administrații centrale și provinciale. Dificultatea provenea din faptul că o întreagă generație fusese sacrificată și acum nu existau cadre apte pentru gestionarea

responsabilă și eficientă a țării. Revoluția culturală împiedicase tineretul să facă studii sistematice, fie din cauza opresiunii „gărzilor roșii“, fie prin angrenarea în sistemul acestora. În consecință, pentru recrutarea înalților funcționari din prezent trebuia practic sărită o generație.

Călătorind prin China în zilele care au urmat întâlnirii am putut percepe eu însumi ecouri ale acțiunii de întinerire.

Despre Deng am păstrat amintirea unui om strict, sever, dar jovial, care știa să râdă. Găsesc de neînțeles atitudinea pe care a adoptat-o în 1989/1990. Simpatica mea gazdă Zhao Ziyang, pe care-l credeam protejatul lui Deng, a fost neutralizat și îndepărtat după tragedia din Piața *Tien An Men*.

Șederea oficială la Beijing a luat sfârșit duminică 2 mai. În zilele precedente, discuțiile politice alternaseră cu vizitarea unor curiozități și monumente istorice din capitală și din împrejurimi: Marele Zid, Mormintele Dinastiei Ming, Palatul Imperial și Cetatea Interzisă, marele Templu budist. Vizitarea acestui monument de curând restaurat semnifică, în opinia mea, intenția gazdelor de a mă convinge că libertatea cultelor religioase este o realitate. Mi-am exprimat dorința ca duminică, 2 mai să asist la slujbă într-o biserică catolică. Gazdele au căutat zeci de motive să mă descurajeze: „Principala biserică catolică era în restaurare, iar programul meu foarte dens, fiecare minut intrând în calcul“. Discuția pe care am avut-o cu un Vice-Ministru avea să scoată la iveală persistența rezervelor față de acest cult. Asigurându-mă de libertatea exercitării credințelor, interlocutorul chinez a subliniat că orice „amestec străin în treburile interne“ este inacceptabil. Am înțeles imediat despre ce era vorba.

Una din seri a fost consacrată Teatrului *Renmin*, unde am asistat la un spectacol (povestea „Drumului Mătăsiu“). Atmosfera era deosebită: invitații oficiali trebuiau să urce pe scenă pentru a răspunde aplauzelor publicului și se amestecau astfel cu actorii.

La 2 mai a început călătoria în provincie. Cu un avion oficial prevăzut cu servicii ireproșabile ne-am deplasat pentru câteva zile pe cuprinsul imensei țări.

Prima etapă: Xian în provincia Shanxi. De la aeroport ne-am îndreptat direct spre Lin Tong pentru a vedea mormântul Împăratului Shihuangdi, descendent al dinastiei Qin; monumentul era străjuit de mii de statui ceramice reprezentând războinici și cai de luptă. Această armată de statui înfățișând luptători – fiecare cu altă fizionomie și altă expresie individuală – era un spectacol unic în lume!

Guvernatorul provinciei, care mă însoțea, mi-a atras atenția asupra a ceea ce părea un munte de formă piramidală. În realitate era vorba despre o colină artificială care adăpostea un alt mausoleu imperial, intact, ce nu apucase să fie explorat. La întrebarea mea dacă săpăturile vor începe în curând, Guvernatorul mi-a răspuns: „Dorim să lăsăm această sarcină viitoarelor generații de arheologi“. Răspuns tipic de chinez, pentru care timpul are o cu totul altă dimensiune atât pentru trecut, cât și pentru viitor!

A doua zi, același Guvernator ne-a însoțit în vizita la faimoasa Pagodă cu șapte etaje „*Tayen*” („Marea Rață Sălbatică“) și la stațiunea termală Hauching, binecunoscută pentru muzeul său de pietre funerare; în împrejurimile acesteia izbucnise incidentul istoric al războiului chino-japonez.

După Xian a urmat Nanjing. Aici, Guvernatorul provinciei ne-a prezentat scara somptuoasă ce ducea la mausoleul lui Sun Yat-Sen situat în vârful colinei. Mulțimea care se plimba în zona monumentului – amenajat într-un imens parc – aplauda trecerea oaspeților oficiali iar noi, după obiceiul locului, trebuia să răspundem la fel.

La 4 mai, vizitarea Marelui Pod peste fluviul *Chang Yang* (Yang tsé Kiang) ne-a dat prilejul să admirăm o construcție de-a dreptul colosală pe care chinezii trebuiau să o desăvârșească singuri (probabil cu prețul a mii de vieți omenești), întrucât ajutorul tehnologic al URSS încetase.

Traversând podul în lungime de 4.589 metri (terminat doar în 1968) ne-am dat seama de semnificația acestui edificiu care leagă nordul de sud; „Prăpastia de netrecut a devenit o trecere“ ne atenționează o placă immortalizând inaugurarea construcției.

Mai târziu am vizitat o uzină siderurgică aflată în relații de afaceri cu „Paul Wurth“ SA. Inginerii luxemburghezi elaboraseră un studiu de modernizare a siderurgiei din Nanjing, pe care chiar eu l-am înmânat solemn

Guvernatorului provinciei în cadrul unei scurte ceremonii. Într-adevăr, instalațiile vizitate erau vechi și depășite din punct de vedere tehnic. Însă au trebuit să treacă ani buni până ca „Paul Wurth“ să-și vadă eforturile încununare prin comenzi de echipament. La ieșirea din uzină am strâns cu căldură mâinile muncitorilor aliniați (pe care gestul meu i-a surprins).

Călătoria aeriană pe cuprinsul Chinei avea să se încheie prin vizitarea regiunii autonome Guang-Xi la invitația Guvernului Municipal al Guilin, precum și a zonei Guang-Zhou (Canton).

Plimbarea cu vaporul pe râul Lijiang șerpuiind printr-o aglomerare de piscuri semețe a fost sublimă; vedeam astfel una din sursele de inspirație ale poezilor Chinei.

Ultima etapă: Târgul comercial de la Canton. Cu o oprire la Hong Kong, călătoria s-a încheiat într-o atmosferă occidentalizată.

Care au fost concluziile noastre după această deplasare?

Incontestabil, China era pe punctul de a se trezi din amorie. Reușise să stăvilească foametea endemică în special prin stăpânirea fenomenelor naturale. Văzând imensa masă umană din orașe, uniformitatea plictisitoare a vestimentației, modestia locuințelor și dotării gospodărești pe de-o parte, dar și ambițiile economice, științifice și tehnologice ale mediilor conducătoare pe de altă parte, mi-am dat seama de efortul gigantic ce trebuia făcut pe toate planurile pentru atingerea unui grad de bunăstare onorabil. Eram profund șocat de metodele folosite pentru planificarea demografică, care terfeleau fără milă sentimentele părintești cele mai naturale.

În privința relațiilor dintre China și membrii Comunității Europene, concluzia mea era că trebuia să evităm cu orice preț izolarea acestei mari țări. Cred că afirmațiile lui Zhao Tsi Yang conform cărora „China dorește o Comunitate Europeană puternică și coerentă“ corespund întocmai concepției și convingerilor sale profunde. Era greu de crezut că chinezii își vor fi uitat pe de-a întregul atavismele imperiale și vor fi încetat să se considere centrul universului. Civilizația rafinată, simțul estetic de mare subtilitate și abilitatea de a vorbi în parabole și simboluri continuau să domolească neîncetat asperitățile civilizației mondiale și să „îmbânzească

tehnocrația invadatoare“. Să dea Dumnezeu ca vechii demoni – divizarea, cruzimea și inerția – să poată fi ținuți sub control!

Tot atât de fructuoase ca și călătoriile pe care le-am efectuat în străinătate au fost vizitele unor oameni politici sau delegații în Luxemburg.

Nu voi evoca aici numeroșii vizitatori pe care angajamentele internaționale i-au făcut să se îndrepte spre Luxemburg.

Doresc să rememorez numai anumite vizite cu semnificație specială. Președintele Spyros Kyprianou, șeful statului cipriot, a sosit în vizită la 17 decembrie 1980 cu obiectivul de a sensibiliza Luxemburgul asupra destinului tragic al insulei aflată pe jumătate sub ocupație turcească.

Mult mai spectaculoasă a fost vizita Președintelui Republicii Arabe Egipt Anwar el Sadat. Însoțit de Doamna Sadat și de cele două fiice a sosit în Luxemburg la 10 februarie 1981 pentru a rosti un discurs în ședința plenară a Parlamentului European. Președinta Parlamentului, Doamna Veil și eu l-am întâmpinat la aeroport. Seara, am conferit cu Președintele egiptean la Palatul mare-ducal. Discursul din Parlamentul European a fost de o înaltă ținută morală și politică. Militând pentru dreptul poporului palestinian la autodeterminare – „drept acordat de Dumnezeu“ – Sadat încerca să-i convingă atât pe israelieni cât și pe palestinieni să accepte formula recunoașterii reciproce și simultane. Pledoaria sa a culminat cu o declarație premonitorie: „Celor care aspiră la o lume mai bună le fac promisiunea că-mi voi sacrifica viața pentru acest țel“

Notabilă a fost și vizita de lucru, convenită din vremea predecesorului său, pe care Cancelarul Helmut Kohl s-a grăbit să o onoreze după alegerea sa din 1982. În discursul său oaspetele sublinia:

„În final aș dori să amintesc cu satisfacție și despre discuțiile cordiale pe care le-am avut cu Premierul luxemburghez. Pentru mine această întâlnire a fost semnificativă din mai multe privințe: înainte de toate pentru că, de mult timp, sunt legat de Premierul Werner și de angajamentul său neabătut în favoarea Uniunii Europene; apoi, pentru că de la bun început – încă de când eram Premier al Landului Rheinland-Pfalz – mi-am dat seama că dezvoltarea Luxemburgului va conduce spre o metropolă de factură europeană; și nu în cele din urmă pentru că sunt convins că

această colaborare europeană va fi cu adevărat încununată de succes, că unificarea politică va fi posibilă numai atunci când, în cadrul conlucrării comunitare, statele mai mari ale Europei se întâlnesc în deplin respect cu cele mai mici“.

La invitația mea, Doamna Milka Planinc, Președinte al Consiliului Executiv Federal al Iugoslaviei, a efectuat o vizită oficială în data de 27 aprilie 1983. Cu această ocazie, oaspetele și-a reafirmat gratitudinea pentru sprijinul acordat de Luxemburg în negocierile pentru Acordul de cooperare Iugoslavia-CEE.

Vizita din 1983 a Ministrului de Externe al Israelului Itzak Shamir, mi-a deschis noi orizonturi asupra problematicii israeliano-palestiniene. Schimbul de păreri cu Domnul Shamir mi-a dat senzația că soluționarea de fond a chestiunii va fi încă mult amânată.

O ultimă vizită din finalul legislaturii și care mi-a lăsat o amintire puternică a fost cea a lui George Bush, la vremea aceea Vice-Președinte al SUA și a soției sale Barbara. A poposit în Luxemburg în cadrul unui turneu de bune oficii prin capitalele țărilor Alianței Atlantice.

Discuțiile cu oaspetele mi-au arătat că am un interlocutor echilibrat care-și măsoară fiecare vorbă, nefiind deloc ostentativ. Formulele sale purtau pecetea bunului simț și siguranței de sine, fiind animate de sentimente autentice.

Vizita l-a impresionat și pe Ambasadorul John Dolibois, născut în Luxemburg și emigrat împreună cu familia în S.U.A (pe când avea 9 ani); Președintele Reagan îl trimisese ca diplomat în Marele-Ducat inclusiv pentru faptul că vorbea și înțelegea limba luxemburgheză.

Cu mult înainte de misiunea sa în Luxemburg îi încurajase pe conducătorii Universității Miami din Oxford (Ohio) să-și fondeze un sediu european în Marele-Ducat.

Alte aspecte ale politicii interne

În termeni generali politica internă din anii legislaturii la care mă refer a evoluat în ritmul și sub impactul evenimentelor economice și sociale descrise în paginile precedente. Timpul a moderat într-o anumită măsură

presiunile revendicative, ceea ce nu a împiedicat partidele de opoziție să condamne înclinația spre austeritate a Guvernului care, prin ușoare modulații, afectase scara mobilă socotită sacră.

Intervențiile financiare ale statului în cadrul crizei siderurgice suscitau tot atâtea discuții ca și dezbaterea bugetară; aceasta era aproape de fiecare dată complicată suplimentar de cearta iscată în jurul normelor bugetare și așa-zisei subevaluări a încasărilor; avea însă și elemente pozitive ducând la mai buna înțelegere a politicii de formare a rezervelor bugetare în conjunctură favorabilă.

Politica prudentă a Ministrului de Finanțe Jacques Santer promova o gestiune bugetară structurată, de natură să resoarbă efectele negative ale anilor de criză. În 1982, 1983 și 1984 creșterea bugetului s-a bazat pe sporirea PNB pe termen lung în valoare reală de 0%, astfel încât doar creșterea nominală determinată de rata inflației putea să lase marje pentru amplificarea volumului cheltuielilor. Încasările curente ale statului continuau să sporească sub efectul inflației, creării de noi resurse pentru finanțarea consecințelor crizei siderurgice și arieratelor la impozitele de pe piața financiară.

Drept urmare, pe linia unei politici practicate ani de-a rândul, o bună parte a cheltuielilor extraordinare continua să fie finanțată din excedentul bugetului ordinar. Creșterea datoriei publice rămânea în limite acceptabile. La închiderea exercițiului financiar 1983 rezerva bugetară se cifra încă la 2 miliarde de franci. Datoria publică nu atingea decât 29% din PNB, iar povara fiscală corespunzătoare acesteia reprezenta 1,3% din PNB. Nu exista practic îndatorare publică în exterior.

Stabilitatea financiară a statului nu se erodase deloc.

Cu toate acestea, Guvernul se confrunta cu o serie de probleme financiare generate de creșterea rapidă a costului prestațiilor din domeniul securității sociale. Executivul a inițiat consultarea partenerilor sociali pentru găsirea în comun a mijloacelor de stăvilire a deficitelor din ce în ce mai mari ale caselor de sănătate.

În 1982 Guvernul a depus un proiect de lege vizând îmbunătățirea asigurărilor sociale pentru bătrânețe și invaliditate; documentul a fost

atât de contestat de partenerii sociali încât la începutul lui 1984 a trebuit să fie înlocuit cu un alt proiect aflat în responsabilitatea exclusivă a Executivului.

În cursul acestei perioade accentul principal al politicii sociale a vizat ocuparea deplină a forței de muncă, ceea ce a determinat și o cuprinzătoare suită de măsuri de securitate socială.

Evoluția demografică a rămas îngrijorătoare, în pofda unei ușoare creșteri a natalității în 1981. Nupțialitatea era în regres, iar numărul divorțurilor avea să atingă un nivel foarte ridicat (adică un sfert din numărul căsătoriilor). Să fie oare o consecință inevitabilă a prosperității sau o slăbire a responsabilității ori a simțului moral? În ciuda crizei imigrația rămânea considerabilă. Problemele de asimilare a străinilor începuseră a fi, ca și în trecut, din ce în ce mai discutate.

Căsătoriile princiere

Mult mai îmbucurătoare s-au dovedit a fi evenimentele din familia Suveranilor. Trei căsătorii princiere în doi ani (1981-1983) au risipit, precum razele de lumină, pesimismul economic înconjurător.

Prima dintre căsătorii a fost cea a Prințului Henri, Marele-Duce Moștenitor, cu domnișoara Maria Teresa Mestre. Acest mariaj avea deja o dimensiune istorică întrucât era vorba despre fiul cel mai mare al cuplului Mare-Ducal, care va întruchipa într-o zi dreptul suveran al Luxemburgului la existență și la independență. Pe de altă parte, faptul că Prințul dăduse ascultare inimii alegându-și drept mireasă o tânără de origine burgheză cu care fusese coleg la Universitatea din Geneva, conferea evenimentului o aureolă idilică neașteptată. Ambii logodnici erau licențiați în științe politice. Insolitul proiectului nupțial a fost, pentru unii, surprinzător. Personal, am aprobat din tot sufletul alegerea făcută de Prinț, mai ales că Marele-Duce și Marea-Ducesă m-au onorat cu posibilitatea de a o întâlni pe tânăra logodnică înaintea anunțului oficial al evenimentului. Maria Teresa a știut să câștige inima tuturor celor care aveau să-i fie în preajmă.

În preziua căsătoriei, desfășurată la 14 februarie 1981, m-am adresat poporului pentru a-mi exprima convingerea că viitoarea soție a Prințului își va pune în slujba poporului luxemburghez calitățile spirituale și întreaga disponibilitate pentru îndeplinirea înaltelor sale îndatoriri. Am încheiat invitându-mi concetățenii să facă din ziua de 14 februarie o zi a bucuriei, fericirii și speranței, în pofida norilor care la vremea respectivă umbreau orizontul economic și social.

La 6 februarie 1982 au avut loc ceremoniile prilejuite de căsătoria întâiului născut al cuplului Mare-Ducal, Prințesa Marie-Astrid, cu Charles Christian de Habsburg-Lorraine, Arhiduce de Austria, care s-au desfășurat în prezența mai multor suverani și a reprezentanților de frunte ai familiilor domnitoare din Europa.

Prințesa Margaretha s-a căsătorit la 20 martie 1982 cu Prințul Nicolas de Liechtenstein; o dată în plus, un impresionant cortegiu cuprinzând reprezentanți ai monarhiilor europene a trecut pragul Catedralei episcopale din Luxemburg.

Sunt sigur că Marea-Ducesă Charlotte, care a asistat la tot acest fast nupțial, a resimțit profunda satisfacție dată de aura europeană a Familiei Sale.

Înaintea alegerilor. Lovitura de maestru

În toamna lui 1983 apropierea alegerilor naționale și europene (programate pentru iunie 1984) a reînsuflețit luptele partizane interne. Redactarea programelor politice și alcătuirea listelor de candidați îi ocupau și îi preocupau pe conducătorii politici; nici eu nu făceam excepție. Pentru mine însă toată această agitație preelectorală avea o altă însemnătate. De multă vreme îmi încolțise în minte ideea ca în 1984 să pun definitiv punct carierei politice. Acest fapt putea părea aberant dat fiind că nici persoana nici politica mea nu erau contestate, iar în sânul partidului prestigiul meu era la apogeu. Bineînțeles învățasem să privesc cu precauție popularitatea de moment, întotdeauna efemeră. Era însă tot la fel de clar că nu mă pândeau nici o prăbușire.

Mă gândeam la acest proiect din mai multe motive. Primul și cel mai simplu era vârsta pe care o aveam. În decembrie împlinisem 70 de ani. Știam că mulți șefi de Guvern își continuă mandatele cu mult peste această limită; însă în cazul meu trebuia luată în considerare și longevitatea în funcțiile ministeriale anterioare: 25 de ani în Guvern, din care 20 în postul cel mai înalt, o carieră politică de 30 de ani și o activitate în slujba statului de 40 de ani. În realitate, perioada petrecută în administrație n-a fost deloc una de liniște și odihnă, mai ales după război. Îmi revine cu tristețe în memorie imaginea unor oameni politici merituoși, care bolnavi, invalizi sau slăbiți erau țintuiți în scaune rulante.

Era însă vorba și de dorința pozitivă de a avea timp să mă consacru multitudinii de activități din zone de interes pe care le neglijasem; totodată, doream să-mi fac în deplină luciditate bilanțul vieții.

Acțiunea pe care am desfășurat-o în ultimul deceniu împreună cu prietenii din partid a dus la întinerirea considerabilă a personalului politic susceptibil de a fi investit cu responsabilități parlamentare sau guvernamentale. Aveam credința că un schimb de ștafetă între generații este absolut necesar, cu atât mai mult cu cât profilul eventualului meu succesor se schița cu claritate.

Cu toate că acest argument nu a fost determinant pentru hotărârea mea, subliniez că maladia fatală a soției a fost de natură să-mi însuflețească dorința de a avea mai mult timp liber ca să-i alin suferințele.

Cum să fac însă opinia publică și partidul să-mi înțeleagă frământările?

Congresul Național al Partidului Creștin-Social (PCS) trebuia să aibă loc la Howald, la 17 decembrie 1983. Depunerea listelor era iminentă. Cu câteva zile înaintea reuniunii i-am convocat pentru discuții pe Jean Spautz, Președintele partidului și pe predecesorul său în această funcție, Jacques Santer. I-am pus la curent cu conținutul declarației pe care intenționez să o fac în plen. Au rămas împietriți încercând, bineînțeles, să mă deturneze de la acest proiect „exploziv“. Spautz era de părere că fără un anunț de asemenea natură, puteam să mă prezint totuși în alegeri și să demisionez după 6 sau 12 luni, sau chiar să accept Președinția Camerei Deputaților. Știu că îi face plăcere să citeze răspunsul pe care i l-am dat atunci: „Dragă prietene, de-a lungul întregii mele cariere politice m-am

strădui să-i spun adevărul alegătorului. Nu pot să mă schimb și să-l dezamăgesc în momentul în care părăsesc această carieră“. Până la urmă, interlocorii s-au resemnat făgăduind ca până la Congres să păstreze secretul absolut. Într-adevăr, nimic nu a răsuflat până în momentul în care, de la tribună și în fața unei numeroase asistențe, am declarat că nu mă voi mai prezenta în alegeri. Sala a intrat în stare de șoc exteriorizându-se prin exclamații și negații sonore și hotărâte.

Am explicat argumentele acestei hotărâri insistând pe faptul că doream să fac un serviciu partidului asigurându-i, printr-o succesiune ordonată, continuitatea la putere. Sala s-a calmat și oamenii au venit să-mi strângă mâna, cu lacrimi în ochi, încă protestând.

După declarație lucrurile au reintrat în ordine. Câteva zile mai târziu, Jacques Santer a fost desemnat în unanimitate drept noul „cap de listă“ în Circumscripția electorală de Centru.

În întreaga țară surprinderea a fost o imensă. Un prieten străin, om de stat încercat, mi-a făcut un comentariu plin de înțelepciune politică și cu urme de reproș: „Nu trebuie să abandonezi Puterea dacă nu esti obligat!“.

Pe participanții la Congres i-am asigurat că îmi voi exercita pe deplin funcțiile de Președinte al Guvernului până la formarea noului Cabinet rezultat din alegeri. Într-adevăr, timp de 7 luni după anunțul dramatic am cheltuit energii considerabile reprezentând Marele-Ducat în deplinătatea responsabilităților mele.

La rândul lor și colegii liberali își manifestau regretul. În cursul acestei legislaturi echipa guvernamentală, confruntată cu încercări dintre cele mai grele, făcuse dovada unei coeziuni remarcabile și a unei eficacități evidente.

În ziua scrutinului liberalii aveau să fie dezamăgiți, căci Partidul Democratic a pierdut un mandat și în condițiile în care numărul de deputați eligibili a urcat de la 59 la 64 pierderea lor devenea și mai semnificativă în expresie procentuală.

Fac aici o remarcă privitoare la sporirea numărului mandatelor parlamentare, care s-a datorat creșterii numărului rezidenților străini în Luxemburg. Constituția și legea noastră electorală stabilesc o relație directă între numărul de deputați și locuitorii circumscripțiilor electorale fără a face

distincție între autohtoni și străini. Această creștere a fost de natură să ne îngrijoreze. Cele trei mari partide s-au angajat ca, într-un moment propice, să procedeze la reducerea numărului de mandate; pentru următoarea legislatură, modificarea dispozițiilor constituționale trebuia să statueze 60 de mandate. Un fapt remarcabil! Reducerea dificilă, dar fâgăduită a fost realizată înaintea alegerilor din 1989.

Cu 25 de mandate Partidul Creștin-Social s-a menținut în esență pe linia succesului din 1979, în pofida unei ușoare pierderi procentuale de voturi la nivel național. O dată în plus, jumătate din locurile pentru Parlamentul European reveneau acestui partid.

Câștigătorul incontestabil a fost Partidul Muncitoresc-Socialist Luxemburghez (POSL), care a obținut 21 de mandate în Camera Deputaților.

Acest succes este explicat în parte de o anumită refacere a unității frontului socialist obținută pe seama dizolvării – în cursul legislaturii respective – a Partidului Social-Democrat disident. Henry Cravatte nu a mai candidat în alegeri.

Astrid Lulling a fost aleasă pe lista PCS din Circumscripția de Centru. Singurul reprezentant independent al Partidului Socialist a eșuat. Campania dusă de POSL împotriva programului de austeritate al Guvernului, impus de altfel de împrejurările vitrege, a sedus totuși o parte din electorat.

Regresul Partidului Democratic putea avea aceeași cauză. Unii au văzut în acest eșec și reacția mediilor siderurgice la calificativul de „industrie apusă“ pe care liderii liberali l-au dat unui domeniu de activitate tradițional.

În ziua următoare alegerilor am fost primit de Marele-Duce căruia i-am prezentat demisia Guvernului. După ce s-a consultat cu președinții de partide, șeful statului m-a însărcinat cu o misiune de informare în vederea alcătuirii noului Guvern. Misiunea a fost de scurtă durată; după ce timp de o zi m-am consultat cu liderii celor trei mari partide, la 21 iunie i-am putut propune Marelui-Duce să-l însărcineze pe Jacques Santer cu formarea guvernului. Datorită bilanțului electoral, a preponderenței PCS în Parlament și a rezultatului personal strălucit al lui Jacques, alegerea

sa nu a succitat comentarii. Astfel, în aceeași zi, Santer a fost însărcinat cu formarea primului său Guvern.

Verdictul electoratului indica în mod clar coaliția guvernamentală; o coaliție PCS-POSL plutea în aer. Ea s-a și realizat efectiv, însă după negocieri aprige asupra programului de guvernare și repartiției portofoliilor.

Prin Decretul din 20 iulie 1984 Suveranul mi-a aprobat demisia onorabilă din funcție aducându-mi mulțumiri pentru serviciile loiale aduse țării.

Transferul Puterii s-a făcut în aceeași zi.

Peste trei decenii de angajament politic intens cădea cortina!

POSTFAȚĂ

Exprim aici respectul meu profund și plin de recunoștință pentru cei doi Suverani sub conducerea cărora mi-a fost dat să-mi servesc țara. Și pe Marea-Ducesă Charlotte și pe Marele-Duce Jean m-am străduit să-i țin exhaustiv la curent, în calitatea mea de Șef al Guvernului, cu problemele țării. Făcând aceasta am putut conștientiza grija Lor neconținută pentru aspirațiile populației și totodată pentru prestigiul statului nostru la care Ei au contribuit atât de puternic.

* * *

În introducerea „Itinerariilor...” îmi manifestam dorința ca relatarea mea, dincolo de amprenta personală, să poată permite cititorului să discearnă și să interpreteze linia de dezvoltare care a condus la edificarea Luxemburgului de astăzi; numai cititorul poate spune acum dacă intenția a fost respectată.

Continuitatea observațiilor și acțiunilor mele politice de-a lungul a peste patru decenii au reprezentat, cu siguranță, o mare șansă în realizarea obiectivelor propuse. Reformele de profunzime nu-și fac loc cu ușurință pe termen scurt. Punerea în aplicare a viziunilor în orizont mediu și lung cer ca omul politic să se detașeze – adesea cu pagube electorale – de ambianța imediată. Este un lux pe care uneori mi l-am putut permite.

Nu voi tăgădui că longevitatea în funcții politice de conducere poate duce la o excesivă siguranță de sine, la stagnarea voinței de schimbare și la anchiloza de idei; din fericire, buna funcționare a instituțiilor democratice, garantarea libertăților civice și politice au darul de a preveni această primejdie. În țara noastră existența coalițiilor guvernamentale și perspectiva alternanței lor sunt de natură să întrețină un spirit tolerant și constructiv de coabitare. Nu arareori, pe deasupra clivajelor partizane, între protagoniștii jocului se instaurează o simpatie umană bazată pe experiențe și realizări comune care persistă și după despărțire.

Constrângerile și limitările pe care controlul democratic le impun Guvernelor prin separarea și echilibrul Puterilor pot fi resimțite de oamenii politici ca jenante sau inhibitorii, fără a mai pune la socoteală sfidările și înfruntările care vin câteodată din toate direcțiile.

Nimic din toate acestea nu m-au făcut să-mi pierd gustul pentru angajamentul politic, poate și datorită robusteții mele fizice și mentale, pentru care le mulțumesc părinților mei.

Astfel, dacă ar trebui să reîncep – bineînțeles la o vârstă mai puțin înaintată – aș porni din nou pe același drum.

Într-un timp în care imaginea omului politic pare umbrită de electoralism excesiv citez să afirm că arta politicii rămâne una din cele mai frumoase și satisfăcătoare vocații ale spiritului; cu condiția să fii conștient de capcanele sale și să îi accepți, cu inima deschisă, servituțiile!

Dorind să dau povestirii mele un aer realist și personal m-am gândit totodată la tinerii atrași de cariera politică, dar care pregetă să o îmbrățișeze. Îi încurajez să-și asume acest angajament, cu luciditate și disponibilitate generoasă.

Opera politică și realizările acesteia nu pot fi niciodată produsul inteligenței sau voinței unui singur om. Conducătorul politic trebuie să fie, înainte de toate, catalizatorul energiilor celor care îl înconjoară și îl secondează în marile proiecte.

Progresul pe care l-am promovat de-a lungul întregului meu angajament politic, efectele sale benefice asupra țării și cetățenilor, au fost rezultatul cooperării cu prietenii, cu colegii din Guvern și cu cei mai buni reprezentanți ai administrației publice. Mulțumirile mele se adresează tuturor!

În momentul oricărui bilanț, nu poți fugi de necesitatea de a conștientiza și eșecurile involuntare sau devierile periculoase pe care le-ai tolerat. Te întrebi dacă nu cumva, cu mai multă hotărâre sau imaginație, n-ai fi putut să li te opui mai eficace. Există bineînțeles regrete, dar acestea nu fac decât să pună la adăpost o complezență trufașă.

Mă întreb adesea dacă prosperitatea excepțională dobândită de țara mea are numai părți bune? Poporul nu pierde oare simțul bucuriilor simple dar profunde ale vieții? Balanța morală n-ar putea suferi răsturnări?

Cred în avântul spiritualității și în înțelepciunea vieții izvodită de-a lungul veacurilor, după cum cred în măreția meseriei politice atunci când este animată de voința de a uni oamenii!

Dedic aceste „Itinerarii...“, celei care m-a întovărășit și susținut în vicisitudinile și bătăliile din viața mea publică până în ianuarie 1984, soției mele dispărute Henriette, născută Pescatore. Cu discreție, înțelegere și devotament mi-a fost alături în toate împrejurările, creând cadrul familial din care omul politic și-a extras resursele cele mai autentice.

Pierre WERNER

– Repere biografice –

1. *Pierre Werner s-a născut la 29 decembrie 1913 la Saint-André-les-Lille (Franța) într-o familie luxemburgheză. Părinții săi s-au reîntors în Marele-Ducat în toamna anului 1914, la puțină vreme după declanșarea primului război mondial.*

Tânărul Pierre Werner și-a făcut studiile primare și secundare în Luxemburg. În perioada 1934-1937 urmează cursurile de Drept ale Facultății din Paris, perfecționându-se apoi în domeniul științelor economice și financiare la Școala Liberă de Științe Politice (astăzi Institutul de Științe Politice) din Paris.

În ianuarie 1938 obține titlul de doctor în Drept.

Încă din perioada studiilor universitare Pierre Werner se afirmă pe plan internațional, activând în comitetul coordonator al Mișcării „Pax Romana” (organizație federativă a organizațiilor catolice universitare și academice), al cărei Vice-Președinte devine în 1937. Între 1935 și 1937 este ales Președinte al Asociației Luxemburgheze a Universitarilor Catolici.

În 1938 Pierre Werner intră în baroul de avocați din Luxemburg.

Cu puțin înaintea invadării Marelui-Ducat de către trupele germane (10 martie 1940), Pierre Werner intră în activitatea bancară începând un stagiul ce avea să se încheie în octombrie 1944.

Component al Secretariatului general al Băncii Generale Luxemburg, cunoscând îndeaproape transformările de ordin legislativ și financiar înlăptuite de ocupant, Pierre Werner informează Guvernul luxemburghez în exil la Londra despre toate aceste prefaceri, rapoartele sale ajungând la destinație prin rețeaua mișcării de Rezistență.

Pregătirea, trăsăturile personalității sale, precum și experiența dobândită în vremea ocupației, l-au determinat pe Pierre Dupong – Președintele Guvernului și Ministru de Finanțe – ca în 1945 să-i propună lui Pierre Werner un post de Atașat la Ministerul Finantelor. În 1945 este numit

într-o nouă funcție creată în contextul perspectivelor dezvoltării pieței financiare – Comisar pentru Controlul Băncilor. În această calitate, coordonează organizarea controlului bancar, al pieței de credit și colaborării financiare internaționale, ceea ce îi permite să asiste la nașterea și punerea în mișcare a unor instituții financiare cu vocație universală. Din 1946 până la finele carierei sale guvernamentale, Pierre Werner a fost Vice-Guvernator, iar apoi Guvernator pentru Luxemburg la Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială.

În 1949 Pierre Werner este numit Consilier guvernamental și Secretar general al Guvernului. Devine, totodată, militant al Partidului Creștin-Social.

- 2. După decesul Primului Ministru Pierre Dupong (la 29 decembrie 1953), Pierre Werner este numit Ministru de Finanțe și al Forțelor Armate în Cabinetul condus de Joseph Bech. La alegerile din 1954 candidează pe lista Partidului Creștin-Social și este ales Deputat.*

La 2 martie 1959, Pierre Werner devine Prim Ministru (Președintele Guvernului), mandat pe care îl va exercita neîntrerupt până în 1974 și apoi din 1979 până în 1984. În afară de portofoliile Finanțelor și Trezoreriei – deținute concomitent cu cel de Premier – Pierre Werner este totodată, Ministrul Afacerilor Externe și al Justiției (1964-1966), Ministrul Funcțiunii publice (1967-1969) și Ministrul Afacerilor Culturale (1969-1974 și 1979-1984).

În legislatura 1974-1979, pe durata guvernării coaliției liberalo-socialiste ce a succedat coaliției creștin-sociale-liberale, Pierre Werner este ales Deputat și conduce grupul parlamentar creștin-social (principalul grup de opoziție).

În 1979, ales atât în Parlamentul luxemburghez (Camera Deputaților) cât și în Parlamentul European, Pierre Werner renunță la ambele mandate, fiind din nou desemnat Prim Ministru. Simultan, exercita portofoliile Trezoreriei, Culturii și Cultelor.

La 23 decembrie 1983, în preajma celei de-a șaptezecă aniversări, Pierre Werner își anunță intenția de a părăsi scena politică și în iulie 1984 se retrage din Guvern.

În fruntea guvernelor pe care le-a condus, Pierre Werner a fost promotorul a numeroase reforme de ordin instituțional, financiar și social care au stimulat evoluția Marelui-Ducat pe calea progresului, integrării tot mai active în economia mondială și creșterii nivelului de trai al populației. Protecția și securitatea socială au fost completate și extinse pentru toate sectoarele profesionale conform celor mai moderne standarde internaționale.

Acest complex de măsuri dinamice și evolutive a atenuat caracterul monolitic al economiei luxemburgheze – bazată până la finele anilor 1960 aproape exclusiv pe siderurgie – care s-a diversificat progresiv prin implantarea unor noi activități industriale, precum și prin dezvoltarea spectaculoasă a sectorului terțiar (indeosebi piața financiară, audio-vizualul și comunicațiile). Instalarea aici a sediilor unor importante instituții comunitare europene (între care Curtea de Justiție, Curtea de Conturi, Banca Europeană de Investiții, Oficiul Statistic European, Oficiul Publicațiilor Oficiale, Secretariatul general al Parlamentului European) și confirmarea Luxemburgului drept capitală permanentă a Uniunii Europene (alături de Strasbourg și Bruxelles) au conferit o importanță suplimentară Marelui-Ducat în plan european și mondial.

- 3. Perioada legislativă 1979-1984 supune Guvernul condus de Pierre Werner unor încercări majore de ordin economic și social. Criza structurală care afectase siderurgia încă din 1974 se agravează și Guvernul este obligat să intervină activ în restructurarea industrială și financiară a acestui domeniu. Președintele Guvernului inițiază astfel o serie de ample consultări ale partenerilor sociali cu privire la măsurile de reducere a capacității de producție și locurilor de muncă din domeniu pe coordonatele asigurării suportabilității și minimalizării tensiunilor sociale. Consultările tripartite între Guvern, patronat și sindicate au condus la reabilitarea siderurgiei, fără frământări sociale și fără măsuri de austeritate cu consecințe sociale greu de suportat. Această formă de dialog este apoi instituționalizată, devenind ceea ce a intrat în conștiința și practica europeană drept „modelul luxemburghez de concertare socială“.*

Concomitent cu restructurarea siderurgiei, Guvernul condus de Pierre Werner și-a consacrat eforturile pentru dezvoltarea și modernizarea sectorului serviciilor. Piața financiară internațională din Marele-Ducat progresa și se impune treptat ca un factor esențial atât la crearea Produsului Intern Brut, cât și în domeniul absorbției forței de muncă. Piața financiară din Luxemburg – a cărei expansiune transcontinentală a început din 1963 o dată cu introducerea euro-obligațiunilor – s-a consolidat grație Bursei și băncii de clearing și compensări Cedel/Clearstream, în diversificarea și dezvoltarea cărora aportul personal al lui Pierre Werner este notabil.

Guvernul se preocupa de asemenea de consolidarea poziției Luxemburgului în avangarda tehnologiei audio-vizuale internaționale. Marele-Ducat este recunoscut ca precursor al erei sateliților de radio și televiziune, iar Pierre Werner se afla la originea acestui proiect. În anul 1983, Guvernul lansează exploatarea frecvențelor de difuziune satelitară cu raza medie. Prinde astfel viață sistemul de sateliți ASTRA, care contribuie în mod hotărâtor la liberalizarea fluxului informațional și de comunicații în Europa și la nivel mondial.

După retragerea din politică, Pierre Werner este ales Președinte al Consiliului de Administrație al Companiei Luxemburgheze de Teledifuziune (1985-1987) și Președinte al Societății Europene a Sateliților (1989-1996).

- 4. Încă de la începuturile carierei sale, Pierre Werner participa activ la numeroase acțiuni de cooperare internațională vizând edificarea piețelor integrate. Ca tânăr funcționar face parte, între altele, din comisiile de cooperare belgo-luxemburgheză și din grupul de pregătire a Uniunii economice și politice Benelux; negocierile bi și multilaterale din perioada 1945-1951 la care este asociat îndeaproape, au reprezentat un excelent „laborator” de experimentare a diverselor sale teze privitoare la integrarea europeană și la liberalizarea progresivă a fluxurilor de mărfuri, capital, persoane și informaționale.*

Încă de timpuriu, Pierre Werner este recunoscut pentru convingerile sale europene, militând alături de Jean Monnet în Comitetul de Acțiune

pentru Statele-Unite ale Europei. După cooptarea sa în Guvern, participă direct la procesul integrării europene, la dezvoltarea și extinderea Comunităților instituite prin Tratatul de la Paris și Roma.

Încă de la începutul anilor 1960, Pierre Werner se afirmă ca un promotor al integrării monetare europene, ca punct de sprijin și vector pentru piața unificată și nediscriminatorie. Astfel, într-o conferință susținută la 21 noiembrie 1960 la Camera de Comerț și Industrie din Strasbourg lansează ideea utilizării progresive, în afacerile publice și private, a unei monede comune europene, prefigurând inclusiv măsurile tehnice și de pregătire psihologică necesare unei uniuni monetare a „celor Șase“.

În anii următori, Pierre Werner își dezvoltă și nuanțează continuiul aceste idei printr-o serie de studii, articole și conferințe publice. La 26 ianuarie 1968, la congresul Europaforum de la Saarbücken, expune un «plan de integrare monetară europeană în cinci puncte», pe care îl reiterează la 10 septembrie 1968 la Rotterdam, cu prilejul reuniunii Miniștrilor de Finanțe. În propunerea sa Pierre Werner subliniază necesitatea paralelismului între coordonarea politicilor economice ale statelor membre și integrarea monetară, afirmând că «Solidaritatea monetară nu se va cristaliza decât gradual, pe măsura întăririi politicii economice. Pe de altă parte, crearea procedurilor și instrumentelor juridice orientate spre o politică monetară comună va constitui o pârgie puternică de apropiere a economiilor naționale».

Turbulențele monetare intracomunitare și internaționale din cursul anului 1969 (devalorizarea francului francez, reevaluarea mărcii germane, zdruncinarea ordinii financiare internaționale instituite de sistemul de la Bretton Woods) confirmă necesitatea unui angajament concret și urgent în direcția integrării monetare europene. Reuniți la Haga (1-2 decembrie 1969), șefii de state și de guverne ai țărilor europene hotărăsc «crearea unui grup de experți care să studieze posibilitățile de progres spre o uniune economică și monetară în etape».

La 6 martie 1970, în urma acordului unanim al «celor Șase», Pierre Werner – recunoscut pentru abilitățile sale de negociator, dublate de competența sa de economist – este ales președinte al grupului de experți.

Lucrările grupului ad hoc debutează la 20 martie 1970, la Luxembourg. La 23 iulie este prezentat Raportul interimar elaborat de experți, iar Consiliul de Miniștri ai Comunităților Economice Europene hotărăște continuarea lucrărilor pentru aprofundarea strategiei. La 8 octombrie, Pierre Werner prezintă public Raportul final elaborat de grupul de studiu în urma a paisprezece reuniuni plenare – din care nouă în Marele-Ducat – și a numeroase runde de negocieri și consultări cu caracter restrâns. O săptămână mai târziu, documentul este înaintat oficial Comisiei Europene și Consiliului de Miniștri ai Comunităților Economice Europene.

Acest raport novator – intrat în istoria economică sub numele de «Raportul Werner» sau «Planul Werner» – este rezultatul unui subtil compromis în confruntarea dintre tezele «economiste» și cele «monetariste» care argumentau punctele de vedere ale forțelor participante și pe care Pierre Werner l-a obținut grație demersurilor și medierii sale pentru o soluție echilibrată, unanim acceptată. Acțiunea sa în coordonarea grupului de experți este dublată de contribuția personală la îmbogățirea problematicii dezbătute, la structurarea raportului, la definirea direcțiilor de aprofundare, la abordarea laturii sociale a viitoarei uniuni economice și monetare și la reprezentarea comună, unitară a țărilor europene care adoptă moneda unică în organismele financiare internaționale, FMI și BM.

«Planul Werner» marchează un progres major în procesul de construcție europeană. În materie de politică monetară documentul prevede un important transfer de competențe și responsabilități de la statele membre către Comunitatea europeană, iar metoda comunitară este privilegiată comparativ cu cea interguvernamentală.

Pentru înfăptuirea Uniunii Economice și Monetare «Planul Werner» stipulează două etape. Prima etapă are o durată de trei ani și debutează la 1 iunie 1971. În cursul acesteia orientările fundamentale de politică economică și monetară sunt stabilite gradual în comun. Relațiile de schimb între monedele țărilor comunitare sunt din ce în ce mai strânse, iar amplificarea fluctuațiilor monetare se păstrează între limite relativ stabile. Cea de-a doua etapă introduce măsuri obligatorii în domeniu, cu caracter imperativ. Începând din 1973 este instituit un Fond European de Cooperare Monetară (FECOM) menit să practice intervențiile necesare

pe piața de schimb în scopul menținerii coeziunii monetare a țărilor membre. Este creat un consiliu însărcinat cu definirea și coordonarea politicii monetare a «celor Șase».

Luând ca bază «Planul Werner», Comisia Europeană elaborează propriul său plan adoptat prin hotărârea Consiliului de Miniștri din 22 martie 1971. Acest program, divizat în trei etape, prevede realizarea unei uniuni economice și monetare la sfârșitul deceniului respectiv, însă punerea sa în operă conform stadiilor și termenelor prevăzute se lovește de o serie de dificultăți generate de perturbările din relațiile monetare internaționale, derulate concomitent cu criza dolarului și criza petrolieră.

În momentul în care, la finele lui 1973, ar fi trebuit să debuteze cea de-a doua etapă a planului în etape, controversale instituționale și economice din interiorul Comunității frânează progresul prefigurată. Sistemul Monetar European intrat în vigoare în 1979 preia din substanța «Planului Werner» conceptul fundamental al stabilizării relative a cursurilor de schimb printr-o restrângere a marjelor de fluctuație autorizate («șarpele monetar»), înglobând totodată și Fondul European de Cooperare Monetară (FECOM) instituit în 1973.

În perioada de reflecție ce a urmat tensiunilor monetare, «Planul Werner» a fost sursa de inspirație în domeniul integrării monetare europene pentru numeroase inițiative politice (între care «Planul Spierenburg», «Raportul Tindemans», «Raportul grupului Lordului Cromer») și științifice (propunerile profesorilor Mundell, Magnifico). Raportul comitetului condus de Jacques Delors¹ confirmă justetea conceptului, obiectivelor și măsurilor prevăzute de «Planul Werner», iar Uniunea Economică și Monetară devine realitate la 1 ianuarie 2002, o dată cu introducerea monedei unice EURO.

---

¹ În Memoriile sale, Jacques Delors afirma cu claritate: «În Raportul Comitetului Delors... am căzut de acord asupra celor trei faze preluate din raportul Werner: prima fază – consacrată întăririi coordonării, cu începere de la 1 iulie 1990; a doua fază – tranziția către etapa finală – care să pregătească instituțiile definitive ale Uniunii Economice și Monetare; faza finală – etapa în care sunt fixate cu titlu irevocabil ratele de schimb dintre monedele europene și acestora față de moneda unică». Jacques Delors, «Mémoires», Editions Plon, Paris, 2004, p 338.

5. *În afara chestiunilor uniunii economice și monetare de care a fost indisolubil legat de-a lungul întregii și îndelungatei sale cariere, Pierre Werner a fost confruntat cu problematica politică generală a Comunității.*

Din această perspectivă cea mai solicitantă a fost perioada 1964-1966, când a avut în responsabilitate și portofoliul Afacerilor Externe. În intervalul respectiv au avut loc negocierile asupra Tratatelor de fuziune a Executivelor celor trei Comunități Europene (Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, Piața Comună, EURATOM), desfășurate în condițiile profunde crize care a tulburat Comunitatea în cea de-a doua jumătate a anului 1965. Sub președinția lui Pierre Werner – care conducea, în numele Luxemburgului, lucrările Consiliului de Miniștri al Comunității Economice Europene – această criză a fost resorbită, iar soluția – revenirea Franței la activitățile comunitare după șapte luni de absență – a survenit în ianuarie 1966 în cadrul unei conferințe desfășurate în Marele-Ducat. «Compromisul de la Luxemburg» este cel ce a făcut posibilă continuarea operei de construcție a Europei unite, Comunitatea putând păși în cea de-a treia etapă a dezvoltării sale. În primul semestru din 1966, după negocieri furtunoase, au putut fi adoptate o serie de hotărâri fundamentale, între care Acordul privind finanțarea comunitară a politicii agricole și desăvârșirea uniunii vamale pentru sectorul industrial.

6. *În semn de omagiu pentru contribuția sa la construcția europeană și pentru activitatea depusă alături de Jean Monnet în cadrul Comitetului de Acțiune pentru Statele-Unite ale Europei, în 1971 lui Pierre Werner i s-a decernat «Medalia de aur Robert Schuman».*

În 1994, Pierre Werner, încununat de cele mai repute universități europene și americane cu prestigioase titluri științifice și academice, a fost ales ca Membru de Onoare al Academiei Române.

În octombrie 1998, «pentru contribuția sa la procesul de uniune monetară care a culminat cu crearea EURO», lui Pierre Werner i s-a conferit «Premiul Principelui de Asturias».

7. *Pierre Werner este autorul a numeroase lucrări cu tematică financiară, politică și de construcție europeană care au fost publicate de-a lungul*

anilor sub egida unor prestigioase instituții luxemburgheze și străine. Printre acestea, două volume editate de Centrul de Cercetări Europene din Lausanne: «Către Uniunea Monetară Europeană» (1971) și «Europa Monetară reconsiderată» (1977).

Cu prilejul celei de-a 150-a aniversări a independenței Marelui-Ducat de Luxemburg publică «Luxemburgul și ideea europeană», cuprinsă în antologia «Memorial 1989».

În 1992, la Editura Saint-Paul din Luxembourg apar cele două volume ale Memoriilor sale, intitulate «Itinerarii luxemburgheze și europene. Evoluții și amintiri: 1945-1985».

La 11 mai 1998, Pierre Werner a asistat la București la Ședința academică de prezentare a ediției în limba română a «Itinerariilor luxemburgheze și europene. Evoluții și amintiri: 1945-1985» – prima – și până în prezent singura – traducere în străinătate a Memoriilor sale.

Pierre Werner s-a stins din viață la Luxemburg la 24 iunie 2002.

Addenda

MARELE-DUCAT DE LUXEMBURG

– Radiografia unei țări –

1. *Denumirea oficială*

Marele Ducat de Luxemburg (Grousherzogdem Letzëbuerg – luxemburgheză, Grand-Duché de Luxembourg – franceză; Grossherzogtum Luxemburg – germană)

2. *Situare geografică*

În centrul Europei occidentale, între 49°42' și 50°11' latitudine nordică și între 5°44' și 6°32' longitudine estică.

Limite: Belgia (Vest și Nord; lungimea frontierei de 148 km), Germania (Est; lungimea frontierei de 135 km) și Franța (Sud; lungimea frontierei de 73 km).

3. *Suprafața: 2.586 kmp*

Lungimea maximă a teritoriului de la Nord la Sud: 82 km, lățimea maximă a teritoriului de la Est la Vest: 57 km.

Împărțirea teritorială: din punct de vedere geografic și geologic Luxemburgul cuprinde 2 regiuni naturale: la Nord – Oesling sau Ardenii luxemburghezi, caracterizată printr-un relief accidentat, cu o înălțime medie de 450 m (828,23 kmp; 32% din ansamblul teritoriului), la Sud Gutland („Le Bon Pays“), o prelungire a bazinului loren, cu o înălțime medie de cca. 250 m (1.758,13 kmp; 68% din ansamblul teritoriului).

Rețeaua hidrografică: constituită din fluviul Moselle (străbate teritoriul Marelui-Ducat pe o lungime de 40 km), râurile Our și Sûre (pe care sunt construite două mari centrale hidro-electrice), Attert, precum și afluenții acestora.

4. *Populația*¹

514.100 locuitori²

Densitatea populației: 198,76 loc/kmp

Rata natalității (la 1.000 locuitori): 11,8

Rata mortalității (la 1.000 locuitori): 9

Structura populației pe grupe de vârste: 0-14 ani: 18,0 %; 15-64 ani: 68,1%; peste 65 ani: 13,9%.

Străinii: 229.289 persoane reprezintă 44,6% din total, din care: portughezi (36,77%); francezi (13,80%); italieni (8,62%), belgieni (7,67%), germani (6,66 %) etc. Comunitatea română din Luxembourg numără 1324 persoane.

Populația activă: 348.700 persoane (inclusiv 146.300 transfrontalieri), din care 28,93% sunt ocupați în domeniul activităților financiare, de credit și asigurare, imobiliare și servicii pentru societăți, 25,67% în domeniul activităților comerciale, 22,11% în sectorul serviciilor productive și neproductive, 11,01% în construcții, 10,81% în industriile extractivă și manufacturieră, și 1,47% în agricultură, viticultură și silvicultură.

Rata șomajului se cifrează în prezent la 5,8%³.

5. *Religia*

96,9% din totalul populației este catolică; 1,2% protestantă; 0,2% israelită și 0,6% de alte confesiuni; 1,1% nu are religie declarată.

6. *Capitala*

Luxemburg: 88.600 locuitori⁴.

---

¹ Istoria consemnează două mari fluxuri migratorii luxemburgheze înspre Principatele Române: primul datând din secolele XII-XIII (în zonele Sibiu, Bistrița), cel de-al doilea din secolul XIX (în zona Banatului).

² La 01 ianuarie 2010.

³ La 01 ianuarie 2010.

⁴ La 1 ianuarie 2009.

Alte localități principale: Esch-sur-Alzette (29.900 locuitori), Differdange (21.100 locuitori), Dudelange (183200 locuitori), Pétange (15.400 locuitori), Sanem (14.300 locuitori), Hesperange (12.800 locuitori), Bettenbourg (9.700 locuitori), Schifflange (8.400 locuitori), Kayl (7.800 locuitori), Ettelbruck (7.700 locuitori).

În proporție de 68% populația Luxemburgului trăiește în localități/comune de tip urban.

7. *Forma de guvernământ*

Democrație reprezentativă, sub forma unei monarhii constituționale.

Șeful statului este Alțeta Sa Regală Marele-Duce Henri de Luxembourg, Prinț de Nassau și Principe de Bourbon-Parma. Este căsătorit cu Alțeta Sa Regală Marea-Ducesă Maria Teresa. Prințul Guillaume este Marele-Duce Moștenitor.

8. *Însemnele naționale*

Ziua Națională: 23 Iunie (aniversarea oficială a zilei de naștere a Marelui-Duce)

- **Drapelul luxemburghez** se compune, începând din 1845, din trei benzi – roșie, albă, bleu – dispuse orizontal.
- **Stema** figurează un leu cu coroană și este folosită în trei formate diferite: mic, mijlociu și mare.
- **Imnul național** este format din prima și ultima strofă a poemului „*Ons heemecht*“ („Patria noastră“), un text din 1859 al poetului Michel Lentz, pus pe muzică de Jean-Antoine Zinnen.
- **Imnul Casei Mari Ducale** („*Wilhelmus*“) este intonat la ceremoniile oficiale, la sosirea și la plecarea unui membru al familiei Mari Ducale.

9. *Limba*⁵

– limba națională: luxemburgheză

---

⁵ Conform Legea privitoare la regimul limbilor, adoptată de Camera Deputaților la 24 februarie 1984.

- limba oficială (inclusiv a legislației): franceză
- limbi administrative și judiciare: luxemburgheza, franceză și germană

10. *Împărțirea administrativă*

3 districte: Luxemburg, la Sud-Vest; Grevenmacher, la Sud-Est; Diekirch, la Nord.

Fiecare district este condus de către un comisar de district, numit de Marele-Duce, asistat de un secretar de district, de asemenea numit de Marele-Duce. Comisarii de district sunt plasați sub autoritatea Ministerului de Interne (administrație teritorială) și realizează supravegherea generală a modului în care își îndeplinesc atribuțiile administrațiile comunale, syndicatele de comună și instituțiile publice din subordinea comunelor. Competența comisarilor de district este extinsă la toate orașele și comunele din subordine, cu excepția orașului Luxemburg.

Districtele sunt împărțite, la rândul lor, în 12 cantoane: Capellen, Clervaux, Diekirch, Echternach, Esch-sur-Alzette, Grevenmacher, Luxembourg, Mersch, Redange, Remich, Vianden, Wiltz.

Unitatea administrativă de bază este comună. Sunt 116 comune, inclusiv orasul Luxemburg. Comunele pot avea și statut de oraș, care le este atribuit prin lege. În prezent, numărul orașelor se ridică la 12: Luxemburg, Diekirch, Differdange, Dudelange, Echternach, Esch-sur-Alzette, Ettelbruck, Grevenmacher, Remich, Rumelange, Vianden și Wiltz. Este de menționat faptul că legea luxemburgheză prevede că în comunele în care populația rezidentă cuprinde mai mult de 20% străini, se constituie, la nivelul Consiliului comunal o comisie consultativă pentru străini.

Din punct de vedere al administrării justiției, Marele-Ducat este divizat în 2 sectoare judiciare, respectiv Luxemburg și Diekirch.

Din punct de vedere electoral, țara este împărțită în 4 circumscripții: Sudul (cantoanele Esch-sur-Alzette și Capellen), Centrul (cantoanele Luxemburg și Mersch), Nordul (cantoanele Diekirch, Redange, Wiltz, Clervaux și Vianden) și Estul (cantoanele Grevenmacher, Remich și Echternach).

11. *Scurt istoric*

Istoria Luxemburgului este atestată începând cu anul 963, când contele Siegfried, fondatorul Casei de Luxemburg, construiește un castel pe teritoriul actualei capitale, pe amplasamentul unei vechi fortificații romane. În împrejurimile acestuia se formează cu timpul un oraș, iar mai târziu o fortăreață celebră („Gibraltarul de Nord“).

Spre sfârșitul Evului Mediu, fortăreața Luxemburgului devine obiect de dispută și locul luptelor dintre francezi, spanioli, austrieci și prusaci.

În 1364, sub domnia lui Wenceslas I, Duce de Luxemburg, Luxemburgul este cesionat comitatului Chiny, integrându-se astfel unui teritoriu de aproape patru ori mai mare decât cel actual.

În 1659, prin Tratatul Pirineilor, partea meridională a Luxemburgului, cu orașele Thionville, Montmédy, Ivoix-Carigan, Damvillers, Chauvency et Marville este cedată Franței (primul partaj al Luxemburgului).

În 1815, Congresul de la Viena decide ca Ducatul de Luxemburg, ridicat la rangul de Mare-Ducat, să fie atribuit cu titlu personal regelui Olandei. Cu această ocazie, se produce al doilea partaj al Luxemburgului (prin cedarea către Prusia a teritoriilor sale de la est de Moselle, Sûre și Our, cu orașele Bitburg și Saint-Vith, excepție făcând orașul Vianden situat în parte pe malul estic al Our-ului Uniunea personală cu regele Olandei durează până în anul 1890, când Luxemburgul dobândește propria dinastie.

În 1839 se înfăptuiește cel de-al treilea partaj al Luxemburgului, prin care țara atinge dimensiunile de astăzi. Prin Tratatul de la Londra – încheiat între Marile Puteri, Belgia și Olanda – îi este cedată Belgiei partea valonă a Marelui-Ducat, cuprinzând orașele Arlon, Bastogne, Marche, Neufchâteau și Virton (Provincia Luxemburg din Belgia), în timp ce Luxemburgul obține administrație autonomă în cadrul uniunii personale cu regele Olandei.

Tratatul de la Londra din 11 mai 1867 confirmă integritatea teritorială și independența politică a Marelui-Ducat, plasându-i neutralitatea permanentă sub garanția marilor puteri. Luxemburgul se retrage din Confederația Germanică, iar fortăreața este distrusă.

În 1890, prin moartea Marelui Duce Guillaume al III-lea (fără moștenitor bărbătesc direct) se inaugurează dinastia proprie a Luxemburgului – Casa de Nassau – prin depunerea jurământului de către Marele-Duce Adolphe I. Îi urmează Guillaume IV (1905-1912), Marie-Adélaide (1912-1919), Charlotte (1919-1964), Marele-Duce Jean (1964-2000) și Marele-Duce Henri (din 7 octombrie 2000). Din 18 decembrie 2000, Prințul Guillaume, a fost numit oficial ca Mare-Duce Moștenitor.

În pofida statutului de neutralitate, Luxemburgul a fost ocupat atât în primul, cât și al doilea război mondial de către armatele germane.

În 1948, Luxemburgul renunță la statutul de neutralitate și urmează o politică activă de cooperare la nivel european și internațional.

În 1949, aderă la NATO.

În 1952 devine membru fondator al Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO) și sediu al acestei prime organizații integratiste europene.

În 1958 intră în Comunitatea Economică Europeană (CEE). În 1992, Luxemburgul – deja sediul unor importante instituții comunitare – este consfințit drept unul din cele trei sedii permanente ale organizațiilor comunitare, între care Banca Europeană de Investiții, Curtea de Justiție Europeană, Curtea de Conturi Europeană, Oficiul Statistic al Comunităților Europene, Oficiul de Publicații Oficiale ale CEE, Secretariatul general al Parlamentului European și altele.

La nivel regional, Luxemburgul a creat, împreună cu Belgia, Uniunea Economică Belgo-Luxemburgheză (1921), iar cu Belgia și Olanda, Uniunea BENELUX (1944) în funcțiune și astăzi.

12. Organizarea de stat

Organizarea de stat a Luxemburgului este stabilită prin **Constituția** din 17 octombrie 1868 (modificată în 1919, 1948, 1956, 1972, 1983, 1988, 1989, 1996, 2004, 2006, 2007 și 2009). Constituția actuală este alcătuită din 121 articole, împărțite în treisprezece capitole.

Deși nu este prevăzută expres în Constituție, organizarea statală a Marelui-Ducat este statuată și îndeplinită pe coordonatele separației și cooperării puterilor legislative, executive și judecătorească. În Luxembourg, la fel precum în alte democrații parlamentare, **separația puterilor este suplă**. Între puterile legislative și executive relațiile sunt multiple, însă puterea judecătorească este complet independentă.

Conform articolului 32 din Constituție, Marele-Duce exercită puterea suverană, care aparține națiunii. Marele-Duce nu are nici o altă putere în afara celor cu care este investit prin Constituție și prin legile speciale aprobate conform Constituției.

Exercitarea puterii legislative este realizată **împreună** de **Camera Deputaților, Guvern și Consiliul de Stat**. Marele-Duce promulgă legile într-un termen de trei luni de la votarea lor în Camera Deputaților; dispune reglementările și ordinele necesare pentru intrarea în vigoare a legilor, dar nu le poate suspenda și nici nu poate acorda dispense în privința aplicării lor (Articolele 34 și 36 din Constituție).

Camera Deputaților (Parlamentul, unicameral) este compusă din 60 deputați aleși prin vot egal, direct și secret, pe o perioadă de 5 ani.

În conformitate cu rezultatele alegerilor legislative din 7 iunie 2009, cele 60 mandate parlamentare sunt distribuite astfel: Partidul Creștin-Social (26); Partidul Muncitoresc Socialist Luxemburghez (13); Partidul Democrat (Liberal, 9); «Dei Greng» (Ecologistii) (7); Alternativa Democrată Reformatoare (ADR) (4), «Déi Lenk» (Comuniștii) (1).

În actuala legislatură (2009-2014), Președintele Camerei Deputaților este Domnul Laurent Mosar, membru al Partidului Creștin-Social.

Marele-Ducat de Luxembourg a 6 reprezentanți în Parlamentul European – domnii Charles Goerens, Georges Bach, Claude Turmes, Robert Goebbels, Frank Engel și Doamna Astrid Lulling

Doamna Viviane Reding, îndeplinește funcția de **Vice-Președinte al Comisiei Europene** și Comisar european pentru justiție drepturi fundamentale și cetățenie.

Puterea executivă aparține Marelui-Duce, care o exercită prin intermediul Guvernului. Membrii Guvernului sunt responsabili, Constituția

menționând ca toate hotărârile Marelui-Duce trebuie să fie contrasemnate de către un membru al Executivului, care își asumă astfel responsabilitatea politică.

Ca organ al puterii executive, Marele-Duce asigură executarea legilor, veghează la menținerea ordinii și la administrarea bunurilor publice.

Marele-Duce reglementează organizarea Guvernului, numește și revocă pe membrii Guvernului, singura limitare a acestei alegeri este în cazul în care miniștrii nu întrunesc majoritatea de voturi în Parlament. Între membrii Guvernului și Marele-Duce nu există nici o altă autoritate intermediară.

Actualul Guvern al Luxemburgului (rezultat în urma alegerilor legislative din 7 iunie 2009) este format din 15 membri, propuși de către Primul Ministru și numiți de Marele-Duce. De regulă, seful statului numește în funcția de premier pe liderul partidului sau al coaliției câștigătoare în alegerile pentru Camera Deputaților. Membrii guvernului răspund în fața Camerei Deputaților.

Coaliția de guvernare actuală este alcătuită din Partidul Creștin-Social și Partidul Muncitoresc-Socialist Luxemburghez.

De remarcat distincția clară dintre funcțiile politice și aparatul administrativ, în sensul că actualmente nu există ministru sau alt membru al Guvernului care să nu facă parte dintr-un partid sau care să nu fie recomandat de un partid, astfel încât activitatea fiecăruia se realizează și contează nu numai în nume personal, dar este apreciată de populație și în cadrul alegerilor; pe de altă parte, aparatul ministerelor și celorlalte instituții centrale nu este constituit pe criterii politice, ci de profesionalism, ceea ce, adăugat la schimbarea titularilor portofoliilor ministeriale o dată la cinci ani, s-a dovedit un factor garant al continuității excepționale a politicii generale și departamentale a Luxemburgului.

Din 20 ianuarie 1995 și până în prezent, Primul Ministru al Luxemburgului este Domnul Jean-Claude Juncker, care deține totodată funcțiile de Ministru de Stat, și Ministrul Trezoreriei. Este Președinte de Onoare al Partidului Creștin-Social. Din 1997, Domnul Jean-Claude Juncker este președintele ales al consiliului miniștrilor de Finanțe al țărilor participante la Uniunea Economică și Monetară (*«Eurogrup»*), instituționalizat la

1 decembrie 2009, o dată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona). A succedat în fruntea Guvernului luxemburghez Domnului Jacques Santer (care a fost Premier în perioadele 1984-1989 și 1989-1994) și Președinte al Comisiei Europene (1995-1999).

Vice-Prim Ministru este Domnul Jean Asselborn, care deține portofoliul Afacerilor Externe. Este membru al Partidului Muncitoresc-Socialist Luxemburghez.

Consiliul de Stat este un organism constituit, cerut de Constituție, pentru a delibera asupra proiectelor de legi promovate de Guvern sau asupra amendamentelor în legătură cu respectivele proiecte de legi. Orice proiect de lege, înainte de a fi transmis Camerei Deputaților, trebuie să aibă avizul Consiliului de Stat. Consiliul de Stat poate, de asemenea, să soluționeze chestiuni referitoare la dispute administrative și să-și exprime opinia în legătură cu problemele ce îi sunt deferite de către Guvern. Consiliul de Stat este o instituție independentă care, în sistemul unicameral luxemburghez, este chemată să exercite o influență moderatoare, similară unei a doua camere legislative, prin avizele pe care le dă asupra proiectelor și propunerilor de lege ale Camerei Deputaților.

Este alcătuit din 21 de membri, numiți de șeful statului, între care și Marele-Duce Moștenitor, care este membru de drept.

Președintele Consiliului de Stat este Domnul Georges Schroeder.

Puterea judecătorească. Constituția Marelui-Ducat reglementează foarte strict organizarea sistemului judiciar, consfințind independența acestuia față de puterile legislativă și executivă. Astfel, articolul 93 din Constituție statuează că „nici un judecător nu poate să accepte funcții plătite din partea Guvernului, decât dacă le prestează în mod gratuit și fără să prejudicieze asupra cazurilor de incompatibilitate determinate prin lege“, iar articolul 54.al.3 menționează că „mandatul de deputat este incompatibil cu acela de magistrat al ordinii judiciare“.

Tribunalele au competența exclusivă în materie civilă, dar dețin numai competențele ce le sunt acordate în mod special prin lege în materie de drepturi politice și chestiuni de contencios administrativ. Constituția

prevede, de asemenea, că „nu pot fi create tribunale sau comisii extraordinare, indiferent sub ce denumire“.

Curțile și tribunale judiciare cuprind: Curtea Supremă de Apel, Curți districtuale (2), Judecători de pace (3)

Curțile și tribunale administrative sunt alcătuite din: Oficiul Procurorului de Stat, Curți și tribunale administrative, Curtea Constituțională.

Judecătorii sunt numiți pe viață direct de către Marele-Duce și sunt inamovibili.

Administrația locală. Comunele formează autorități de autogovernare, constituite pe baze teritoriale, având personalitate juridică și administrându-și autonom patrimoniul și propriile interese.

Supravegherea administrației comunale este organizată prin lege. Legea poate deferi autorității de supraveghere unele decizii ale autorităților comunale, și poate prevedea chiar anularea sau suspendarea deciziilor emise de autoritatea comunală, în cazul în care acestea sunt ilegale sau contrare interesului public, fără a se prejudicia astfel puterile conferite tribunalelor judecătorești sau administrative.

Fiecare comună este condusă de către un Consiliu comunal ales de către locuitori o dată la 6 ani, automat în a doua duminică a lunii octombrie. Consiliul își elaborează anual bugetul și face închiderea exercițiului bugetar; elaborează reglementări comunale (cu excepția cazurilor de forță majoră) ce au menirea să asigure organizarea internă a comunei, precum și menținerea ordinii și aplicarea legii pe teritoriul localității. Poate de asemenea, cu acordul Marelui-Duce să introducă taxe comunale.

Ca organ al autorității centrale, **Primăria (primar și consilieri comunali)** are răspunderea aplicării efective a legilor și altor reglementări, precum și a hotărârilor Guvernului. Primarul este, de asemenea, responsabil pentru aplicarea legilor și reglementărilor în materie de poliție, sub supravegherea comisarului de district, precum și în materie de poliție penală.

13. Forțele armate

Conform Constituției, Marele-Duce comanda Forța Publică prin intermediul ministrului Forței publice.

Forța publică cuprinde Armata, Jandarmeria și Poliția. Jandarmeria și Poliția au rolul de a asigura ordinea internă.

Cu toate că nu dispune de o armată regulată, serviciul militar obligatoriu fiind abrogat la 29 iunie 1967, Luxemburgul participă la forțele aliate mobile (MAF), în cadrul NATO, precum și la constituirea Corpului militar european (Eurocorps). Totodată, în 1992-1993 a furnizat formațiuni militare (în trei rânduri succesiv, câte un pluton) pentru forțele de protecție ale ONU din fosta Iugoslavia – FORPRONU), iar actualmente dispune de o unitate militară permanentă pentru misiuni de menținere sau restabilire a păcii (International Security Assistance Force 2003/2004), ALTHEA – Misiune în Bosnia-Herțegovina 2004/2005, EUSEC Congo – Misiune UE pentru reforma sistemului de securitate în RD Congo 2006, EUTM Somalia/2010 – Misiune UE pentru activitatea de formare a forțelor militare somaleze) și pentru intervenții umanitare.

14. Sistemul de învățământ

Sistemul de învățământ cuprinde: învățământul preșcolar obligatoriu, cu durata de doi ani; învățământ primar obligatoriu, cu durata de 6 ani (începând de la vârsta de 6 ani); învățământ secundar, cu durata de 7 ani; învățământ universitar, realizat în cadrul Universitatii Luxembourg conform schemei «bachelor-master» (4 ani în total) pentru specializările: științe juridice, economice, studii literare și în domeniul științelor umane; pentru specialitatea «gestiune» (informatică de gestiune, comerț și bănci, gestiune și control), ciclul de studii este de 3 ani; în domeniul învățământului tehnic, ciclul de studii este de 3 ani la Institutul Superior de Tehnologie.

Formarea și perfecționarea cadrelor pentru învățământul preșcolar și primar se realizează în cadrul Institutului de Studii Educative și Sociale, într-un ciclu de 3 ani.

Formarea superioară și perfecționarea muzicală se realizează în cadrul Conservatoarelor de Muzică din Luxemburg și Esch-sur Alzette.

În 1991 a fost creat un Serviciu de formare permanentă a adulților.

15. *Presa și comunicațiile*

Presa scrisa: 11 cotidiane principale, între care “*Luxemburger Wort*”, “*Tageblatt*”, “*Lëtzebuurger Journal*”, cu un tiraj zilnic de 155.000 exemplare. Numeroase publicații gratuite (“*L’Essentiel*”, “*24 heures*”) și periodice editate de organizații sindicale sau patronale, de grupuri profesionale specializate. Conținutul publicațiilor este, în principal, cvadilingv (luxemburgheză, franceză, germană și engleză).

Radio: emisiuni zilnice în limba luxemburgheză, precum și în limbile franceză, germană, engleză, italiană și portugheză.

Televiziune: în Marele-Ducat se află sediul Companiei (RTL), care difuzează 564 de programe de televiziune. 94% din gospodăriile luxemburgheze sunt conectate la televiziunea prin cablu și 27 % sunt echipate cu antene parabolice pentru captarea programelor de televiziune.

Comunicații prin satelit: Luxemburgul găzduiește Societatea Europeană a Sateliților (SES), societate privată de drept luxemburghez care gestionează sistemul de sateliți ASTRA, care asigură acoperirea satelitară și difuzarea de programe de televiziune pentru 98% din suprafața mondială.

Servicii informatice: 82,8% din gospodăriile luxemburgheze sunt dotate cu calculator și material informatic conex și 80,1% dispun de acces internet (din care 90,7% internet de mare debit).

16. *Economia*

Caracteristicile generale ale economiei naționale luxemburgheze pot fi sintetizate astfel:

a) **Un stat foarte mic (cel mai mic din Uniunea Europeană) cu o largă deschidere spre integrare și schimburi comerciale**

Dependența Luxemburgului de piața externă este ilustrată prin faptul că exporturile de bunuri și servicii totalizează cca. 88% din PIB (comparativ cu cca. 60% în Belgia sau cca. 20% în Franța). Importurile ating ponderi apropiate (75-85% din PIB). De remarcat că industria exportă

peste 72% din producție, în timp ce băncile exportă peste 93% din serviciile lor. Balanța comercială a Marelui-Ducat este deficitară.

Luxemburgul a practicat continuu și promovează pe mai departe o politică de liber-schimb și de integrare economică, participând la Uniunea Vamală Germano-Luxemburgheză (1842) (denunțată la începerea primului război mondial), Uniunea Economică Belgo-Luxemburgheză (1921) și Uniunea Economică BENELUX (1944) care funcționează și în prezent. Marele-Ducat este recunoscut ca leagăn al ideilor comunitare și loc de implantare al primei instituții comunitare – Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO – 1952).

Luxemburgul este una din cele trei capitale permanente ale Uniunii Europene (alături de Bruxelles și Strasbourg), găzduind sediile mai multor instituții comunitare.

b) Mutații structurale dinamice în economie

Fiind una dintre forțele bazinului siderurgic al Marii Regiuni (alături de Lorena franceză și privincia germană Saar), economia Marelui-Ducat a fost serios afectată de criza structurală a siderurgiei anilor 70, generată în principal de supracapacitatea productivă la nivel mondial. Pentru Luxembourg, reorientarea strategică radicală și mobilizarea tuturor resurselor și forțelor economice într-o nouă directivă economică a fost o necesitate vitală. De la mijlocul anilor 1970, Luxemburgul a cunoscut schimbări profunde ale structurilor sale economice trecând de la o societate industrială, afectată de grava criză a siderurgiei – ramura economică de bază la acea vreme – la o societate a serviciilor, caracterizată printr-o expansiune remarcabilă a sectorului financiar-bancar.

Restructurarea economiei luxemburgheze se reflectă și în domeniul schimburilor externe de bunuri și de servicii, precum și al veniturilor la nivelul factorilor de producție. Deficitul balanței comerciale pe care Luxemburgul îl cunoaște din 1975 – sub efectul cumulat al crizei siderurgice, facturii energetice, dezvoltării consumului privat și anvergurii cheltuielilor de investiții – a fost resorbit prin soldul activ al factorului de capital și al excedentului degajat la nivelul serviciilor bancare și altor factori.

c) **Diversificare economică creativă**

De mai multe generații, Marele-Ducat figurează printre țările cu un nivel de trai deosebit de ridicat; aceasta s-a datorat îndeosebi sectorului siderurgic, care s-a dezvoltat spectaculos în a doua jumătate a secolului XIX, pe baza zăcămintelor de fier din sudul țării. Riscurile inerente monolitismului industrial au determinat elaborarea unei politici guvernamentale de diversificare economică, începută în anii 1950-1951. Ca urmare, Luxemburgul a reușit să iasă din monolitism și să dezvolte – mai ales în ultimele trei decenii – o structură industrială modernă prin atragerea a peste 100 industrii suplimentare, care au generat circa 9.000 de noi locuri de muncă. Restructurarea siderurgiei și cele 20.000 de locuri de muncă astfel disponibilizate, au fost compensate de celelalte sectoare, în special de terțiar. S-a realizat extinderea paletei serviciilor oferite de: bănci, societățile de asigurare și reasigurare, pavilionul maritim și audiovizual, apariția sectorului agroalimentar în afirmare, crearea unor entități mai mari și mai performante în comerț și artizanat, considerate tot atâtea probe tangibile ale vitalității economice a țării.

d) **Nivel de trai și calitatea vieții la cote înalte**

Această situație de excepție se explică prin varii factori între care: existența unor sectoare foarte productive (siderurgia, până în 1974; activitățile financiar-bancare în prezent); condițiile favorabile de schimb, care au evoluat pozitiv timp îndelungat (din 1913 până în 1960); o populație activă relativ numeroasă, pe fondul unui aport migrator important (de la 18,4% în 1971, la 34,2% în prezent).

Cu un PIB cifrat la e 37,7 miliarde EUR⁶ și o valoare a PIB de 57.968 EUR/locuitor, Luxemburgul deține cel mai înalt nivel de trai de pe continent și din UE (Conform indicatorului standard al puterii de cumpărare, exprimat în prețuri constante, media UE pentru cele 27 de țări este 100, iar valoarea aferentă Marelui-Ducat este 253. Pentru comparație, în UE, următoarele clasate sunt Irlanda/139, Olanda/135, Austria/ 123, Suedia/121

---

⁶ La 31 decembrie 2008.

și Marea-Britanie/117, iar la nivel mondial – inclusiv țări europene, dar ne-membre ale UE, pe locuri fruntașe se situează Norvegia/190, SUA/152, Elveția/141 și Japonia/111).

Salariul minim brut pe economie⁷ se cifrează la 1610 EUR.

De remarcat că nivelul de viață nu este constituit exclusiv din elemente cuantificabile, la acestea adăugându-se o serie de factori precum densitatea moderată a populației, absența unor mari orașe, căi de comunicație moderne, diversitatea peisajelor, vegetația abundentă, bogăția vieții culturale, posibilitățile numeroase de destindere sportivă ș.a., care contribuie, de asemenea, la relevarea calității vieții în Luxemburg.

e) **Piața financiară – motor al economiei naționale**

Șocul frământărilor economice care ating Europa sunt absorbite în Luxemburg de piața financiară, unde se exercită o activitate europeană și transcontinentală, ceea ce constituie atât particularitatea, cât și forța sa.

Structurarea pieței financiare a fost operată în patru direcții principale:

- Activitatea interbancară;
- *Private Banking*: peste jumătate din numărul băncilor provin din țările limitrofe, la acestea adăugându-se băncile de origine elvețiană, americană și scandinavă. Piața financiară se bazează pe o clientelă internațională, în căutare de o gamă vastă de produse financiare și de investiții, într-un cadru fiscal atrativ;
- *Organismele de plasament colectiv*: centrul financiar luxemburghez este liderul incontestabil în comercializarea transfrontalieră a fondurilor de investiții;
- *Asigurările prin liberă prestare de servicii*, produsele luxemburgheze în domeniul asigurărilor oferind importante facilități în materie de transmitere de patrimoniu.

---

⁷ La 1 iulie 2010.

În Marele-Ducat funcționează actualmente 158 instituții bancare (dintre care numai 21 belgo-luxemburgheze), cu un efectiv total de 27.208 persoane și o sumă de bilanț cifrată la 931.600 miliarde EUR⁸.

Sectorul cheie al pieței financiare luxemburgheze este legat direct și indirect de piața internațională a capitalurilor, în principal, de valorile mobiliare. Piața obligațiunilor înființată în 1963 este cea care a declanșat avântul pieței financiare din Marele-Ducat. Două instituții fundamentale sunt la originea acestei expansiuni: Bursa din Luxemburg și Cedel/Clearstream, veritabila coloană vertebrală a structurii sale operaționale.

Bursa este puternic inserată în structura socio-economică a țării, având și o largă expunere europeană și internațională. Specialitățile Bursei luxemburgheze – a cărei vocație este eminentă internațională – sunt constituite de împrumuturile în zi, împrumuturile în EUR, marile valori internaționale și fondurile de investiții. Actualmente sunt active 49.049 linii de cotație, cu un volum de 1,41 miliarde EUR.

În 1979 a fost creată în Luxemburg societatea Cedel, organism de păstrare centralizată și de cliring a euro-obligațiunilor. Cedel, devenită ulterior Clearstream, este recunoscută în prezent ca „una dintre instituțiile cele mai importante și mai prestigioase ale pieței internaționale de valori mobiliare – așa-numitele *global securities market* acțiunea sa întinzându-se pe cinci continente“. Această structură utilizează o rețea de telecomunicații care leagă peste 3.000 de instituții financiare specializate, repartizate în peste 70 de țări, dispunând de depozite de peste 560 miliarde USD și realizând zilnic 25.000-30.000 tranzacții, cu o valoare totală de 20 la 23 miliarde USD.

Dezvoltarea decisivă a sectorului financiar-bancar luxemburghez din perioada postbelică are la origine demersurile economice și politice ale lui Pierre WERNER, aflat timp de 20 de ani în fruntea guvernului Mare-lui-Ducat, care a avut rolul hotărâtor în conceperea și dezvoltarea sistemului. Pierre WERNER, precursor al integrării monetare europene („*Planul Werner*“ relativ la realizarea uniunii economice și monetare în etape și introducerea monedei unice europene) a conceput și susținut dezvoltarea

---

⁸ Date la 31 decembrie 2008.

unea dintre cele mai mari piețe financiare de pe continent, pe baza unui complex de măsuri bazat pe 3 principii: legislație fiscală atrăgătoare, secret bancar absolut, servicii.

Printre principalele elemente care au favorizat înflorirea sectorului financiar-bancar se numără: implementarea unui cadru legal favorabil și a unui regim fiscal avantajos (secretul bancar, regimul flexibil în materie de provizionare bancară); eficacitatea supravegherii prudențiale; situația geografică favorabilă și costuri competitive; prezența unei forțe de muncă înalt calificate; capacitatea de a forța de muncă străină foarte specializată, în special transfrontalieră; transpunerea rapidă a directivelor Uniunii Europene în legislația națională; acumularea rapidă de know-how.

Introducerea monedei unice, avându-l pe Pierre WERNER printre principalii inspiratori și artizani, a dus la întărirea pieței unice, relațiile comerciale între țările UE crescând cu 7-8%, iar analizele recente preconizând o creștere cu până la 40% pe termen lung. Efectele pozitive asupra economiei deschise a Marelui-Ducat fiind evidente: relațiile comerciale au crescut cu 8%, iar stabilitatea sistemului financiar bancar a sporit considerabil datorită eliminării riscului de schimb.

Introducerea monedei unice a fost însoțită de o adaptare legislativă și de reglementare pe diverse planuri, caracterizată de:

- flexibilitatea autorităților administrative și fiscale cu privire la controlul prudențial și la previzionarea riscurilor;
- reglementări stimulative ale activității financiare;
- absența inițială a rezervelor minime obligatorii (condiție impusă ulterior o dată cu crearea Băncii Centrale Europene în 1998);
- un mecanism legislativ în domeniul sistemului financiar-bancar cu caracter puternic inovator, bazat pe consultarea permanentă a autorităților cu asociațiile profesionale și experții din domeniul respectiv (reunite în *Federația Luxemburgheză a Industriei Financiare*).

În ultimii ani, unul dintre atuurile de bază ale sectorului financiar-bancar luxemburghez a fost și este supus tot mai mult eroziunii exercitate de demersurile SUA exprimate în structurile multilaterale, precum și de presiunile comunitare care, invocând necesitatea armonizării, doresc ca

legislația din Marele-Ducat să se alinieze conduitei de suprimare a facultății de a se prevala de o practică legislativă națională pentru a refuza să dea curs cererilor de informații provenind din partea unor administrații străine. Fără a recurge la o asemenea revizuire legislativă, Marele-Ducat a procedat, în special după 2008, la încheierea unor acorduri bilaterale în conformitate cu convenția-model a Organizației de Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) în materie de cooperare fiscală internațională.

Luxembourgul este în prezent cel mai important centru internațional de *Private Banking* al zonei Euro, pe al doilea loc în lume în domeniul fondurilor de investiții (după SUA) și printre primele zece piețe financiare la nivel mondial.

f) Economia și competitivitatea – principalul domeniu al armonizării platformelor politice.

În clasamentul internațional al competitivității⁹, Marele-Ducat de Luxemburg ocupă locul 12 la nivel mondial (față de poziția a 5-a în perioada 2005-2007). Pentru cuantificarea competitivității, patru indicatori sunt luați în considerare: performanța economică, eficacitatea guvernamentală, eficiența afacerilor și infrastructura. Se remarcă constanța performanțelor companiilor luxemburgheze și economiei în general – bazată pe dinamismul comerțului exterior cu produse înalt productive și pe exportul de servicii – permițând astfel țării să își recompenseze locuitorii cu un nivel de viață ridicat și cu o foarte bună rată de creștere a ocupării forței de muncă.

Este o părere larg împărtășită pe plan local că, dacă în ultimii 30 de ani Luxemburgul a reușit să realizeze o formidabilă reconversiune a economiei sale, aceasta s-a datorat solidarității naționale a consensului asupra faptului că o țară mică și, deci mai vulnerabilă, trebuie să fie mai inventivă și mai activă.

Definitoriu pentru epoca postbelică este că Marele-Ducat a fost condus de guverne de coaliție, chiar și în momentele în care unele partide

---

⁹ IMD (Institutul Internațional pentru Managementul Dezvoltării), “*World Competitiveness Yearbook 2009*” (*Anuarul competitivității globale în 2009*), Geneva, 2010.

au fost în pragul majorității absolute. Totodată, în întregă această perioadă, economia a constituit domeniul prioritar în care platformele politice ale principalelor partide politice au înregistrat cea mai completă armonie de orientări, priorități și mijloace fundamentale de acțiune, fapt determinant pentru evoluția și nivelul dezvoltării economice actuale a Luxemburgului.

Mai mult, în domeniul economic se poate constata o acțiune concertată constantă și vizând o îndelungată perspectivă a dezvoltării economico-sociale a țării, ceea ce s-a reflectat cel mai bine în legislație (de exemplu, legea-cadru privind expansiunea economică), dar și la nivelul acțiunii practice, în sensul preluării succesive și continuării aplicării orientărilor fundamentale ale guvernărilor anterioare, bineînțeles, cu accentele și ajustările impuse de cerințele fiecărei etape de dezvoltare.

Reflexul în plan social al armonizării din economie îl constituie creșterea continuă a nivelului de trai al populației pe fondul menținerii păcii sociale în țară.

Sumar

GÂNDURI LA EDIȚIA A TREIA	VII
Gânduri... ..	IX
Avant-propos	XVII
Cuvânt înainte	XVIII
Introducere la ediția română	XIX
Introduction à l'édition roumaine	XXI
INTRODUCERE	3
CAPITOLUL I	5
DRUMUL 1945 – 1953	5
O aniversare	5
Antecedentele	6
Încrederea lui Pierre Dupong	6
Aveam oare vocație politică?	9
Baroul și ucenicia bancară	12
Atașat cu jumătate de normă	14
Legislație de urgență	15
Schimbul mărcilor	16
Deflație solidă	17
Misiune la Washington	19
Finanțe postbelice	22
Politică externă – Benelux	24
Apărare și Solidaritate atlantică	28
	417

Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului	31
Reluarea vieții politice interne	33
Un rău al veacului?	35
CAPITOLUL II	39
NOUȚATEA ȘI CAPCANELE PUTERII MINISTERIALE 1953-1959	39
Primul meu discurs bugetar	40
Nivel de trai și aspirații sociale	42
Confirmarea electoratului	45
Joseph Bech, din nou formator	45
Ministru de Finanțe și al Forței Armate	46
Programul Guvernului	47
Economie și Doctrină bugetară	48
Construcția europeană	52
Sediile Comunității	54
Politica militară	57
Război rece și Insurecție maghiară	63
Presiune socială	64
Camera de Agricultură	66
Prezență sporită pe plan internațional	67
Deteriorarea climatului politic	69
Pierre Frieden în fruntea Guvernului	73
Câteva întâlniri memorabile	75
În prim-planul unei crize politice	77
Un bilanț al legislaturii	79
Alegeri devansate	80

CAPITOLUL III	81
POLITICĂ EXTERNĂ: BUCURII ȘI NECAZURI PE DRUMUL EUROPEI COMUNITARE	
1959-1974	81
Introducere	81
Punerea în aplicare a Tratatelor semnate la Roma ...	89
Consultări informale între Miniștrii de Finanțe	93
Despre integrarea monetară	95
Război rece și Comunitate politică	96
Conferințele la vârf și ideea gaullistă de cooperare politică	98
Tatonări în construcția politică a Europei	101
Reuniunea la vârf de la Paris	103
Reuniunea la vârf de la Bonn	105
Prealabilul britanic	107
Lucrările „Comisiei Fouchet“	108
Piața Comună. Etapele perioadei tranzitorii	110
O politică agricolă pentru Comunitate	112
Trecerea la cea de-a doua etapă	114
O Comunitate deschisă	116
Marea Britanie bate la ușă	118
Câteva vizite oficiale demne de relevat	123
Fuziunea Executivelor comunitare și consecințele acesteia	125
Interludiul unei relansări politice	133
Reluarea negocierilor pentru Tratatul de fuziune a Executivelor	134
Un nou interludiu	137
	419

Ultimul act al Acordului de fuziune	137
Apropierea intrării în cea de-a treia etapă a perioadei tranzitorii	141
Criza scaunului gol	144
Interludiu transoceanic	148
Partenerii se studiază reciproc	150
Reuniunea de la Luxemburg	154
După criză, accelerarea	162
Ultima mea întâlnire cu Konrad Adenauer	164
Reglementarea financiară a chestiunii agricole	166
Armonizare fiscală	169
Limite ale cooperării politice	170
Consiliul Atlanticului de Nord în Luxemburg	173
Activitate diplomatică susținută	174
Holding-urile, în centrul atenției	177
1969 – începutul relansării Comunității	184
Desăvârșirea Pieței Comune	187
Extinderea Pieței Comune	189
Adâncirea Pieței Comune	189
O legislatură cu activitate internațională intensă	190
Vizite de Stat memorabile	192
Vizita în Islanda	206
 SUBCAPITOLUL A	 215
Uniunea Economică și Monetară	
Uniunea Politică	215
Urmările Comunicatului de la Haga	216

Motivele pentru care mi s-a încredințat mandatul de Președinte al Grupului	217
1968 – an crucial în dezbaterea monetară	220
Diversele planuri monetare necesitau o sinteză	223
Lucrările „Grupului Werner“	224
Raportul interimar al Grupului	226
Definitivarea Raportului	229
Reacții la Raport	233
O inițiativă a Comisiei	236
Punerea în aplicare a primei etape de trei ani	237
Criza monetară mondială	240
Șarpele monetar și FECOM	243
Dezacordul asupra intrării în cea de a 2-a etapă	253
Stagflația	256
Renașterea interesului pentru integrarea monetară	257
Sistemul Monetar European	258
Uniunea Europeană	265
Conferința la vârf de la Paris – 1972	267
Conferința la vârf de la Copenhaga – 1973. Pesimism	271
Raportul Tindemans	272
Conștiință europeană și comunitate de destin	273
CAPITOLUL IV	279
NOI PROVOCĂRI ȘI FINALUL 1979-1984	279
Echipa guvernamentală	280
Criza siderurgică și Legea din 8 iunie 1979	283
Primele contacte la masa rotundă tripartită	286
	421

O nouă agravare a crizei.	
Înțelegerea din 22 ianuarie 1981	288
Siderurgia și criza sa evidentă.	
Legea din 1 iulie 1981	290
Deteriorare crescândă. Legea din 8 aprilie 1982	294
Spre o restructurare industrială și financiară	297
Misiunea lui Jean Gandois	301
Legile din 1 iulie 1983	309
Sinergia producțiilor belgiene și luxemburgheze	311
Vicisitudini monetare	315
Evoluția pieței financiare	322
Evoluția sectoarelor economice nesiderurgice.	
Audiovizualul	323
Impulsuri culturale	343
Relațiile externe	348
Două probleme recurente: Cattenom-ul și sediile europene	350
Prezență internațională	356
Alte aspecte ale politicii interne	369
Căsătoriile princiare	371
Înainte alegerilor. Lovitura de maestru	372
POSTFAȚĂ	377
Pierre WERNER - Repere biografice	383
Addenda	395

Tehnoredactare: Miron Biscărean

Bun de tipar: 27 septembrie 2010

Tipărit la: REPERE

București, România

